

Kontanthjælpsmodtageres forhold ***- aktivering og arbejdsudbud***

Ivan Harsløf & Henning Bjerregård Bach

Arbejdsmarkedspolitik
5:2001

Arbejdspapir
Socialforskningsinstituttet
The Danish National Institute of Social Research

Kontanthjælpsmodtageres forhold

- aktivering og arbejdsudbud

Henning Bjerregård Bach
Ivan Harsløf

Arbejdsrapport 5:2001

Socialforskningsinstituttets arbejdsrapporter indeholder foreløbige resultater af undersøgelser og forarbejder til artikler eller rapporter. Arbejdsrapporter udgives i et begrænset oplag som grundlag for en faglig diskussion, der indgår som led i forskningsprocessen. Læseren bør derfor være opmærksom på, at resultater og fortolkninger i den færdige rapport eller artikel vil kunne afvige fra arbejdsrapporten. Arbejdsrapporter er ikke omfattet af de procedurer for kvalitetssikring og redigering, som gælder for instituttets forskningsrapporter.

Om undersøgelsen

Denne undersøgelse er en del af projektet “Aktiv socialpolitik – en undersøgelse af aktivering, kontanthjælp, revalidering og sygedagpenge”, som Socialforskningsinstituttet gennemfører i perioden 1999 til 2002. I det foreliggende arbejdspapir præsenteres resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse i efteråret 2000 blandt et repræsentativt udsnit af de personer, som modtog kontanthjælp til forsørgelse i mindst to sammenhængende måneder i 2. halvår i 1999. Formålet er primært at belyse kontanthjælpsmodtageres deltagelse i aktivering, deres arbejdsudbud og problemer ud over ledighed.

Undersøgelsen er gennemført i forskningsgruppen for arbejdsmarkedspolitik. Forskningsassistent cand.scient.soc. Ivan Harsløf har skrevet kapitlerne 2-5. Seniorforsker cand.oecon., ph.d. Henning Bjerregård Bach har skrevet kapitlerne 6-8 og bilaget. Undersøgelsens resultater er sammenfattet i kapitel 1, som er skrevet af begge forfattere. Cand.polit. Hanne Weise, nu ansat i Beskæftigelsesministeriet, udarbejdede et udkast til undersøgelsens spørgeskema. Dette blev færdiggjort af Henning B. Bach. Sekretærarbejdet er udført af forskningssekretær Dorrit Chris Nielsen.

Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet.

Indhold

1. INDLEDNING OG SAMMENFATNING	9
1.1. INDLEDNING	9
1.2. SAMMENFATNING.....	11
1.2.1. Deltagelsen i de forskellige ordninger i det sociale system.....	14
1.2.2. Betydningen af deltagelse i aktivering	18
1.2.3. Problemer ud over ledighed.....	19
1.2.4. Opnået beskæftigelse, løn og deltidsfrekvens.....	24
1.2.5. Fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud	25
1.2.6. Kontanthjælpsmodtageres latente arbejdsudbud.....	32
2. KONTANTHJÆLPSMODTAGERNES BAGGRUND OG PLACERING I FORHOLD TIL ARBEJDSMARKEDET	37
2.1. UDVIKLINGEN I GRUPPEN AF AKTIVEREDE SIDEN 1996.....	41
2.2. KONTANTHJÆLPSMODTAGERNES TILKNYTNING TIL ARBEJDSMARKEDET	43
2.3. BAGGRUNDEN FOR AT BEHOVET FOR KONTANTHJÆLP OPSTOD	46
2.4. MEDLEMSKAB ELLER TIDLIGERE MEDLEMSKAB AF EN A-KASSE.....	48
2.5. SAMMENFATTENDE DISKUSSION AF KAPITEL 2	52
3. VISITATIONEN TIL DE FORSKELLIGE ORDNINGER I DET SOCIALE SYSTEM	55
3.1. AKTIVERING.....	55
3.2. FORREVALIDERING OG REVALIDERING	65
3.3. FØRTIDSPENSION	67
3.4. SAMMENFATTENDE DISKUSSION AF KAPITEL 3	69
4. AKTIVERINGSTYPERNE OG DERES INDHOLD.....	73
4.1. MOTIVER BAG AKTIVERINGSDELTAGELSEN.....	76
4.2. DE AKTIVEREDES VURDERING AF FORMÅLET MED DERES AKTIVERING	82
4.3. ANDRE KOMMUNALE TILBUD	84
4.4. AKTIVERINGSTILBUDENES LÆNGDE	85
4.5. JOBSØGNING UNDER AKTIVERING.....	86
4.6. SAMMENFATTENDE DISKUSSION AF KAPITEL 4.....	90

5. BETYDNINGEN AF DELTAGELSE I AKTIVERING.....	93
5.1. SUBJEKTIVE EFFEKTVURDERINGER.....	94
5.2. ÆNDRINGER I VURDERINGEN AF KVALIFICERINGSEFFEKTEN SIDEN 1996.....	98
5.3. ANALYSE AF PERSONERNE, SOM FORLADER DET SOCIALE SYSTEM.....	99
5.4. SAMMENFATTENDE DISKUSSION AF KAPITEL 5	102
6. ERHVERVSINDKOMST BLANDT TIDLIGERE KONTANTHJÆLPSMODTAGERE OG OMFANGET AF DELTIDSARBEJDE	105
6.1. INDLEDNING	105
6.2. BESKRIVELSE AF UGENTLIG ARBEJDSSTID OG MÅNEDS- OG TIMELØNNINGER	105
6.3. DELTIDSJOB BLANDT KONTANTHJÆLPSMODTAGERE	111
6.4. AFSLUTNING	114
7. KONTANTHJÆLPSMODTAGERES PROBLEMER UD OVER LEDIGHED.....	117
7.1. INDLEDNING	117
7.2. KONTANTHJÆLPSMODTAGERES HELBRED, ALKOHOL- OG NARKOFORBRUG OG PSYKISKE PROBLEMER MV.	118
7.3. SAMMENHÆNGEN MELLEM FORSKELLIGE FORHOLD MV	128
7.4. DETERMINERENDE FAKTORER FOR DE UDVALGTE FORHOLD	130
7.5. KONKRETE BETALINGSPROBLEMER OG FAMILIENS SAMLEDE ØKONOMISKE SITUATION	132
7.6. KONTANTHJÆLPSMODTAGERES VELBEFINDENDE.....	135
7.6.1. <i>Determinerende faktorer bag kontanthjælpsmodtageres velbefindende.....</i>	<i>137</i>
7.7. AFSLUTNING	141
8. KONTANTHJÆLPSMODTAGERES ARBEJDSUDBUD.....	145
8.1. INDLEDNING	145
8.2. BESKRIVELSE AF KONTANTHJÆLPSMODTAGERES ARBEJDSUDBUD OG FLEKSIBILITETEN HERI	146
8.2.1. <i>Arbejdsmarkedsorienterede fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere.....</i>	<i>146</i>
8.2.2. <i>Kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud og fleksibiliteten heri.....</i>	<i>148</i>
8.3. BESKRIVELSE AF KONTANTHJÆLPSMODTAGERES RESERVATIONS LØN OG FORVENTEDE LØN	158
8.4. ANALYSE AF JOBSØGNING	165
8.5. ANALYSE AF RESERVATIONS LØN OG FORVENTET LØN.....	170
8.6. VIDERE UNDERSØGELSE AF JOBSØGNING MV.....	177
8.7. POTENTIET ARBEJDSUDBUD BLANDT IKKE-ARBEJDSØGENDE KONTANTHJÆLPSMODTAGERE	180

*BILAG 1.....	191
BILAG 2.....	209
BILAG 3.....	215
LITTERATUR	217
ARBEJDSPAPIRER PUBLICERET AF SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET	220

* Bilagstabellerne fra s. 196-208 kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttets bibliotek på mail: library@sfi.dk, eller pr. telefon 33 48 09 46.

1. Indledning og sammenfatning

1.1. Indledning

Formålet med denne undersøgelse er at belyse en række sider af kontanthjælpsmodtageres forhold med særlig vægt på emnerne: deltagelse i aktivering, problemer ud over ledighed og arbejdsudbud. Vi har også interesseret os for at afdække nogle mindre problemstillinger, nemlig kontanthjælpsmodtageres tidligere medlemskab af en a-kasse, deltagelse i forrevalidering og eventuelle videre forløb i revalidering eller førtidspension. Endvidere belyses deres hidtidige tilknytning til arbejdsmarkedet.

Undersøgelsens materiale består af surveyoplysninger fra 1.242 personer i efteråret 2000 fra et repræsentativt udtrukket udsnit af kontanthjælpsmodtagere på 1.965 personer, som havde modtaget kontanthjælp til forsørgelse i mindst to sammenhængende måneder i det foregående 2. halvår af 1999. Der er således indbygget en tidsforskydning på ca. 1 år i undersøgelsens design mellem udvælgelse af personer og den efterfølgende interviewning. Dette gør det muligt at belyse, hvor de interviewede evt. bevæger sig hen fra deres udgangssituation som kontanthjælpsmodtagere. Nogle vil være kommet i ordinær beskæftigelse eller uddannelse, nogle har afsluttet et aktiveringsforløb, mens andre har påbegyndt et aktiveringsforløb, mens atter andre er passivt understøttet på interviewtidspunktet.

Vedrørende deltagelse i aktivering kan man således få et indtryk af deltagernes oplevelse og vurdering af aktiveringen på en række dimensioner som fx, om aktiveringen kvalificerer til job, uddannelse, en bedre hverdag mv. På enkelte punkter er det muligt at sammenligne de aktiveredes besvarelser med besvarelserne fra en undersøgelse blandt aktiverede kontanthjælpsmodtagere gennemført i 1996. Nærværende surveyundersøgelse kan imidlertid ikke bidrage til en egentlig effektvurdering af den kommunale aktivering. En sådan effektvurdering er afrapporteret i et andet arbejdsrapport, jf. Graversen & Weise, 2001.

Undersøgelsens beskrivelse af kontanthjælpsmodtageres problemer ud over ledighed ligger i forlængelse af instituttets undersøgelse af langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere og forsikrede langtidslediges forhold i tre udvalgte kommuner i 1997, hvor vi første gang an-

vendte nogle mål for sådanne problemer. Disse mål omhandler nedsat arbejdsevne som følge af sygdom mv., ordblindhed, alkoholforbrug, hash og narkoforbrug, fortidig deltagelse i behandling for psykisk lidelse eller personlige problemer og fortidig alkohol og narkomisbrug. Stort set samtidig med nærværende dataindsamling foretog Arbejdsministeriet (2001) en tilsvarende undersøgelse af den såkaldte marginalgruppes forhold herunder de nævnte problemer ud over ledighed.

Kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud måles på traditionel vis ved deres jobsøgning, tiltrædelsesfrist, maksimal acceptabel daglig transporttid, lønkrav og forventet løn. Flexibiliteten i arbejdsudbuddet undersøges ved at spørge de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, om de ville ændre deres jobsøgningsadfærd i tilfælde af en tænkt markant ændring i vilkårene for at være kontanthjælpsmodtager. En sådan ændring kunne bestå i, at kontanthjælpen ville blive stoppet, hvis de ikke påtog sig et arbejde med længere daglig transport eller et arbejde uden for hidtidig eller ønsket fagområde. Som noget helt nyt gør vi et forsøg på at skønne over det potentielle arbejdsudbud blandt ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere.

Den således afgrænsede population af kontanthjælpsmodtagere bestod for 75 pct.'s vedkommende af kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab. De resterende havde fremmed statsborgerskab. Dette er medvirkende til den lave samlede svarprocent på 63,2 pct., som domineres af svarprocenten blandt kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab, som ikke var højere end 65,2 pct. Dette er dog ikke usædvanligt for surveyundersøgelser blandt kontanthjælpsmodtagere, som Socialforskningsinstituttet har foretaget. Fremmed statsborgerskab kan være forbundet med vanskeligheder med at gennemføre et interview pga. sprogproblemer. Omfanget heraf blev søgt klarlagt ved, at interviewerne indrapporterede de situationer, hvor interviewet var opgivet af denne grund. Dette omfang udgjorde imidlertid ikke mere end 3,1 pct. af de 1.965 personer i bruttostikprøven, hvilket nok kan hænge sammen med, at der var et overnormalt stort omfang af personer, som man ikke kunne træffe (11,9 pct.), og de egentlige nægttere udgjorde 14,7 pct. Man kender ikke omfanget af kontanthjælpsmodtagere med fremmed herkomst i populationen, hvor fremmed herkomst defineres ved, at kontanthjælpsmodtageren eller dennes forældre er kommet her til landet som indvandrere eller flygtninge. Der vil også være mange kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab, som tilhører denne kategori, og som stadigvæk har manglende danskkundskaber. Man kender

imidlertid ikke svarprocenten blandt denne gruppe af kontanthjælpsmodtagere. Gruppen med fremmed herkomst udgør 28 pct. af de interviewede.

Undersøgelsen behandler ikke den specielle situation, som består i at være indvandrere eller flygtning og samtidig kontanthjælpsmodtager. I mange emnemæssige sammenhænge foretages der alligevel en opdeling af materialet efter dansk eller fremmed herkomst, hvor det skønnes relevant, fx vedrørende fremstillingen af problemer ud over ledighed, hvor den kulturelle orientering, samfundsmæssige opvækst og baggrund spiller en rolle.

Disponeringen er i fremstillingen følgende: I kapitel 2 beskrives kontanthjælpsmodtagernes baggrund på en række dimensioner: civilstand, hjemmeboende børn, boligtype, skole og erhvervsuddannelse. I denne sammenhæng beskrives også omfanget af tidligere eller aktuel medlemskab af a-kasse og indkomst og forsørgelsesgrundlag før sidste henvendelse til socialforvaltningen og de oplevede årsager til henvendelsen til forvaltningen. I kapitel 3 redegøres for kontanthjælpsmodtageres deltagelse i aktivering, forrevalidering, egentlig revalidering og omfanget af ansøgninger om førtidspension. I kapitel 4 belyses deltagelse i de forskellige former for aktiveringer, aktiviteterens arbejds- og uddannelsesmæssige indhold og branchemæssige placering samt deres oplevede formål. I kapitel 5 belyses deltagernes oplevede udbytte foruden aktiveringens betydning for at være i ordinær beskæftigelse eller uddannelse på interviewtidspunktet. I kapitel 6 beskrives omfanget af deltidsjob blandt kontanthjælpsmodtagere på interviewtidspunktet og den ugentlige arbejdstid og måneds- og timelønninger blandt beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere. De tidligere omtalte problemer ud over ledighed beskrives i kapitel 7, og de forskellige sider af faktisk og potentielt arbejdsudbud belyses i kapitel 8.

Undersøgelsens hovedresultater sammenfattes nedenfor i dette kapitel.

1.2. Sammenfatning

Gruppen af interviewede kontanthjælpsmodtagere sammenlignes på en række dimensioner med befolkningen i den erhvervsaktive alder som helhed. Blandt de interviewede finder man en overrepræsentation af grupper, som kan siges at være særligt udsatte på arbejdsmarkedet. Der er lidt flere unge kvinder end unge mænd blandt kontanthjælpsmodtagerne. På flere må-

der er unge kvinder en udsat gruppe, fordi barselsorlov og børnepasning i perioder kan reducere deres udbud af arbejdskraft og forsinke deres uddannelsesforløb. Dette afspejler sig, som det vil blive uddybet nedenfor, blandt andet i, at kvinderne, som er interviewet til denne undersøgelse, i tillæg til at have været mere ledige har befundet sig helt uden for arbejdsmarkedet (dvs. hverken været i beskæftigelse, i aktivering eller været ledige) i knap 25 pct. længere tid end mændene siden deres 16. leveår. Samtidig har færre af kvinderne en erhvervsuddannelse. De kan også siges at være udsatte i den forstand, at arbejdsgivernes efterspørgsel i forhold til denne gruppe kan være reduceret for at undgå de omkostninger, der kan være forbundet med at have ansatte med høj orlovs- og fraværshæftighed. Tilsvarende udgøres gruppen af kontanthjælpsmodtagere i noget højere grad af personer af ikke-vestlig herkomst, end disses andel af befolkningen tilsiger. Også denne gruppe er på forskellige måder udsat. Manglende sproglige forudsætninger og/eller manglende netværk i forhold til at opnå kontakt til ledige stillinger eller, for de unge, fx lærepladser o.l. kan stille denne gruppe ringere på arbejdsmarkedet. Det kan også være et problem for denne gruppe, hvis en erhvervsuddannelse fra hjemlandet ikke anerkendes eller ikke matcher stillinger på det danske arbejdsmarked. Og denne gruppe kan også være udsat pga. af decideret diskrimination. Det er karakteristisk for såvel kvinderne som gruppen med en ikke-vestlig baggrund, at disse grupper er øget i andel siden 1996 (når man udelukkende ser på dem, som bliver aktiveret - for hvem vi har sammenlignelige tal fra 1996). De har altså ikke i så stor udstrækning kunnet drage nytte af de forbedrede arbejdsmarkedskonjunkturer i denne periode.

Sammenlignet med befolkningen som helhed er gruppen af interviewede kontanthjælpsmodtagere mindre uddannet. Mens kun 37 pct. af befolkningen over 30 år som helhed er uden erhvervsuddannelse, gælder dette for 56 pct. af kontanthjælpsmodtagerne i denne aldersgruppe. Sammenlignet med de interviewede fra 1996-undersøgelsen blandt aktiverede kontanthjælpsmodtagere kan der spores en pæn stigning i andelen af aktiverede, som har en erhvervsuddannelse. Dette havde 21 pct. i 1996 mod 31 pct. i denne undersøgelse. Denne stigning skyldes formodentligt delvist den øgede uddannelsesindsats i aktiveringsregi, som har fundet sted op i gennem 1990'erne.

I forhold til kontanthjælpsmodtagere skelnes der i det sociale system mellem dem, som alene har ledighed som problem, og dem, som har problemer ud over ledighed. Deltagerne i denne

undersøgelse er blevet spurgt om, hvordan de selv vil kategorisere sig. Knap 30 pct. af dem under 30 år mener, at de har problemer ud over ledighed. Det samme gælder 50 pct. af dem på 30 år eller derover. Fra en aktuel undersøgelse blandt landets kommuner vides, at kommunerne har kategoriseret væsentligt flere, 70-78 pct., som havende problemer i tillæg til ledighed. Kategoriseringen har betydning for omfanget/intensiteten af den aktiveringsindsats, kommunen er forpligtiget til at tilrettelægge derved, at gruppen, som alene har ledighed som problem, fordrer en mere omfangsrig og dermed ressourcekrævende indsats. Denne gruppe skal desuden tilmeldes arbejdsformidlingen. Spørgsmålet er, om man kunne hjælpe endnu flere i arbejde, såfremt kommunerne anlagde en bredere definition på dét alene at have ledighed som problem.

Siden deres 16. leveår har kontanthjælpsmodtagerne ifølge besvarelsene gennemsnitligt været ledige (ekskl. perioder i aktivering) ca. 25 pct. af tiden; kvinderne lidt mere end mændene. Mændene har været i beskæftigelse lidt under halvdelen af tiden, kvinderne omkring 33 pct. Kontanthjælpsmodtagerne har derudover i mere varierende omfang deltaget i aktivering (gennemsnitligt omkring 10 pct. af tiden, efter at de er fyldt 16 år). Gruppen under 30 år har i størst relativt omfang deltaget i aktivering. Dette er ikke overraskende, eftersom aktivering er en forholdsvis ny ordning i social- og arbejdsmarkedspolitikken, og fordi den primære målgruppe i første omgang har været de unge.

40 pct. rapporterer, at de havde en erhvervsindkomst umiddelbart før, de begyndte at modtage kontanthjælp. Her er der helt overvejende tale om en lønindkomst. Godt 25 pct. angiver at have haft en anden form for overførselsindkomst, mens den resterende gruppe enten har levet af ægtefælle/samlevers indkomst, blevet støttet af familie/venner eller levet af egen opsparing. De unge under 30 år har, som man kunne forvente, i noget højere grad været forsørget af familie, før de overgik til kontanthjælp. 15 pct. af kontanthjælpsmodtagerne svarer, at de har levet af en anden form for indkomst end de former, som indfanges af de øvrige svarmuligheder, de er blevet forelagt. Det er særligt personer, som er indvandret eller flygtet fra et ikke-vestligt land, som svarer, at de har levet af anden indkomst. Det er sandsynligvis integrationsydelse eller lignende, der her er tale om.

33 pct. af de interviewede personer har tidligere været medlem af en a-kasse. Disse personer angiver en række årsager til, at de ikke længere er medlem. Årsagsangivelserne afspejler for-

skellige grader af frivillighed til grund for ophøret af medlemskab. Nogle har fundet, at det ikke kunne betale sig at være medlem, og de har derfor frivilligt meldt sig ud. En tilsvarende begrundelse, som dog kan siges at være mindre frivillig, er, at man ikke har haft råd til at være medlem. Blandt dem, som har svaret dette, kan der altså godt være nogen, for hvem det på lang sigt godt kunne betale sig at være medlem, men hvor man på kort sigt ikke har haft plads i budgettet til a-kassekontingentet. Det er ganske få interviewpersoner (6 pct.), som angiver, at grunden til, at de ikke længere er medlem, er, at de er faldet ud af aktivperioden. En gruppe kunne ikke være i a-kassen, fordi de ikke længere stod til rådighed for arbejdsmarkedet. Andre kunne godt forblive medlemmer, men kunne ikke blive dagpengeberettigede og valgte derfor at melde sig ud.

1.2.1. Deltagelsen i de forskellige ordninger i det sociale system

Undersøgelsen blandt kontanthjælpsmodtagerne belyser, hvem personerne er, og hvilke ordninger i det sociale system de har deltaget i. 15 pct. af de interviewede personer har deltaget i forrevalidering, som er en foranstaltning, som kan gå forud for iværksættelsen af et egentligt revalideringsforløb. Af disse er det kun hver fjerde, som er fortsat i en egentlig revalidering med erhvervsplan, mens 13 pct. på interviewtidspunktet fortsat er i forrevalideringsforløbet. Disse andele er i sig selv ikke så meningsfulde, eftersom de må ses i forhold til de personer, som er udtrukket til at deltage i undersøgelsen (personer, som ikke er gået videre til revalidering, har større sandsynlighed for at blive udtrukket til undersøgelsen end dem, som fortsatte på revalidering). Det kan imidlertid være interessant at se på, hvad de forrevaliderede selv angiver som årsagen til, at de ikke gik videre til en egentlig revalidering. Her er der 33 pct., som svarer, at de ikke fik tilbudt revalidering, og knap 25 pct. svarer, at revalidering viste sig ikke at være en mulighed. Til gengæld er det kun 13 pct., som på baggrund af forrevalideringen mente, at de ikke havde brug for revalidering. Dette *kan* tages som udtryk for, at der er personer, som selv mener, at revalidering kunne være en vej ud af det sociale system, og som måske er motiverede herfor, men ikke gives chancen. Dette kunne tyde på, at der her kan være et potentiale for en udvidelse af revalideringsomfanget i kommunerne.

Forrevalideringen har for 13 procents vedkommende ført til, at kommunen i stedet for revalidering besluttede at igangsætte en førtidspension. Ser man på alle dem, som på interviewtidspunktet modtager førtidspension, er det dog kun knap 33 pct., som rapporterer, at de har del-

taget i forrevalidering - en lille andel, når man tager i betragtning, at alle andre muligheder skal være afprøvet, før en førtidspensionssag kan igangsættes (andelen baserer sig dog kun på 10 ud af 36 interviewede personer).

Knap to tredjedele af de interviewede personer har inden for en toårs periode op til interviewet modtaget mindst ét tilbud om aktivering. Undersøgelsen beskæftiger sig på den baggrund med spørgsmålet om, hvorfor nogen får et aktiveringstilbud, mens andre ikke får det. Dette er forsøgt indkredset ved at spørge dem, som ikke er blevet tilbudt aktivering, hvorfor de selv tror, at de ikke har fået et tilbud. Godt 33 pct. svarer, at de nåede at forlade det sociale system til fordel for arbejde eller uddannelse, inden tilbudet skulle afgives, eller at de stod over for at forlade det (dvs. at kommunen forventede, at de ville forlade det). Godt hver tiende forklarer fraværet af aktiveringstilbud med, at de stod over for at skulle overgå til andre ordninger internt i det sociale system (revalidering, førtidspension eller fleksjob). Knap 40 pct. peger på andre grunde, som gør, at de ikke har haft mulighed for at deltage i aktivering, således at kommunen måtte opretholde status quo (fx pga. børnepasning, barselsorlov, dårligt helbred o.l.). Tilbage står de interviewpersoner, som enten svarer "Andre grunde" eller "Ved ikke" samt enkle personer, som mener, at kommunen har undladt at tilbyde dem aktivering, fordi de ikke har ønsket at deltage. En analyse viser, at når de grupper er taget ud, som det ville være unaturligt, vurderet ud fra de interviewede personers egne oplevelser af årsagen, at give et aktiveringstilbud (eftersom man fx ikke kan tilbyde en person på barselsorlov aktivering), er det særligt personer med en ikke-vestlig baggrund, som kommunerne er tilbøjelige til ikke at tilbyde aktivering. Ligeledes fremgår det, at personer med en høj ledighedsgrad i mindre grad er blevet tilbudt aktivering inden for den toårige referenceperiode. At det forholder sig sådan skyldes sandsynligvis, at kommunerne ikke er forpligtet til at tilbyde aktivering fortløbende for personer på 30 år eller derover. En del af de personer, som har været i kontanthjælpsystemet i længere sammenhængende perioder, vil således have overstået deres aktivering.

Samtlige interviewede personer er blevet spurgt, om de har gjort noget for at undgå at blive aktiveret. Det har knap 20 pct. Heraf har halvdelen søgt væk fra det sociale system, dvs. de har fundet ordinært arbejde eller er begyndt aktivt at søge efter det eller har påbegyndt en ordinær uddannelse. For denne gruppe kan aktiveringstilbudet, hvis man skal tage svarene for pålydende, siges at have en motiverende virkning i forhold til at søge væk fra det sociale sy-

stem. Nogle få har gjort noget for at undgå et konkret aktiveringstilbud ved i stedet at finde et andet aktiveringstilbud eller ved at påbegynde et kursustilbud. Enkelte har kunnet henvise til gyldige grunde til, at de ikke kunne deltage (børnepasning eller helbredsproblemer). Kun 6 pct. af de interviewede har afslået aktivering eller undladt at møde op i tilbudet. Blandt disse har det store flertal ikke oplevet, at det har haft nogle konsekvenser. Hver femte person, som har afslået aktivering, har dog fået standset kontanthjælpen. Ganske få har fået gjort den tilbagebetalingspligtig eller oplevet andre konsekvenser.

Forskning i effekterne af forskellige typer af aktivering har peget på, at deltagelse i jobtræning og særligt i privat jobtræning i højeste grad reducerer folks afhængighed af overførselsindkomster, jf. Graversen & Weise, 2001. Det er tidligere blevet eftervist empirisk, at der ved beslutningen om indholdet af aktiveringen finder en selektion sted, således at det er de stærkeste kontanthjælpsmodtagere, som aktiveres gennem jobtræning. Blandt de interviewede, som deltager eller har deltaget i aktivering, er det undersøgt, om der er forskelle på, hvem det er, som tilbydes aktivering, og endvidere hvilke former for aktivering de tilbydes. Analyserne finder ikke nogle klare tegn på, at folk med særligt gode erhvervsmæssige forudsætninger i særlig høj grad visiteres til de succesfulde private jobtræningspladser, hvad angår køn, alder, herkomst, uddannelse samt erhvervserfaring. Personer, som har modtaget behandling for en psykisk lidelse, tenderer dog mod i mindre omfang at deltage i privat jobtræning frem for andre former for aktivering (beskæftigelsesprojekter, forskellige former for uddannelse o.a.). Dårligt eller meget dårligt helbred synes også at reducere sandsynligheden for, at man kommer ud i privat jobtræning, men sammenhængen er ikke entydig og kun svagt signifikant. I forhold til offentlig jobtræning (der er her i altovervejende grad tale om *individuel* offentlig jobtræning) er det kun det at have et ringe helbred, som forklarer, at nogle personer i mindre grad visiteres til denne form for aktivering frem for beskæftigelsesprojekter, uddannelsesaktivering o.a.

Uanset hvilken form for aktivering der er tale om, er dét forhold, at man ellers mister retten til kontanthjælp inde i billedet for flertallet som motiverende faktor bag aktiveringsdeltagelsen. Hver fjerde af de interviewede personer, som lægger stor vægt på denne “negative” motivationsfaktor, lægger dog tilsvarende stor vægt på en “positiv” motivationsfaktor, såsom at de gerne ville have noget at stå op til, at de fandt tilbudet spændende eller relevant i forhold til

fremtidig beskæftigelse eller uddannelse. Gruppen, hvis aktivering består i “anden uddannelse” end daghøjskole eller AMU-kursus, er den, som i højeste grad valgte det konkrete tilbud, fordi det lød spændende, og fordi de fandt det relevant. Dette skyldes muligvis, at denne gruppe har haft større indflydelse på valget af den konkrete uddannelse. Sådanne positivt forankrede motiver synes omvendt ikke at have været baggrunden for aktiveringsdeltagelsen blandt dem, som har deltaget i beskæftigelsesprojekter, daghøjskoler eller produktionsskoler.

Aktiveringsaktiviteterne synes i en vis udstrækning at indgå i den overordnede kommunale indsats for at tilvejebringe velfærdsydelser for kommunens borgere. Således kan godt 25 pct. af alle de aktiviteter, som foregår aktiveringsregi, kategoriseres som *omsorgsarbejde*, såsom børnepasning, rengøring hos eller anden service for borgere med omsorgsbehov o.l. I lidt mindre omfang kan nævnes forskellige former for natur- og miljøarbejde, herunder forvaltning af kommunens grønne områder, som også er en type arbejde, der bidrager til kommunens generelle service over for sine borgere.

Aktivering kan have en række forskellige formål lige fra det direkte arbejdsmarkedsrettede til dét at forbedre deltagernes generelle sociale situation. Side om side med disse formål kan aktiveringen også have den mere defensive funktion at teste kontanthjælpsmodtagernes reelle rådighed for arbejdsmarkedet. Vurderet ud fra de aktiveredes tilkendegivelser er AMU-kurser klart den mest arbejdsmarkedsrettede foranstaltning. Lidt overraskende er det kun halvdelen af dem, som er eller har været i privat jobtræning, og kun hver tredje af dem, som har været i offentlig jobtræning, som mener, at formålet er at blive kvalificeret til ordinært arbejde. Faktisk mener knap hver fjerde i privat jobtræning og knap hver tredje i offentlig jobtræning, at aktiveringen ikke har andet formål end aktiveringen i sig selv. De oplever med andre ord, at aktiveringen kun er tilrettelagt for at lægge beslag på deres tid og for at teste, om de står til rådighed for arbejdsmarkedet. Det samme gælder for knap halvdelen af dem, som deltager i beskæftigelsesprojekter, som dermed er den form for aktivering, som forekommer flest deltagere at være formålsløs. Der er med andre ord et stort problem i forhold til det at give den kommunale aktivering et indhold, som forekommer meningsfyldt for en stor andel af deltagere. Analyser viser, at det særligt er mænd, personer med dansk/vestlig baggrund og personer på 50 år eller derover, som oplever aktiveringen som formålsløs.

Kun i ca. hvert tredje aktiveringsforløb er der ifølge deltagerne taget hensyn til jobsøgningsaktiviteter gennem undervisningstilbud vedrørende jobsøgning, tid til at skrive ansøgninger eller adgang til aviser eller internettet med henblik på at finde informationer om job. En analyse viser, at undervisning i jobsøgning som led i aktiveringen er medvirkende til, at folk er aktivt jobsøgende under aktiveringen. Kun i 15 pct. af alle aktiveringsforløb finder sådan en undervisning sted, så her er der et potentiale i forhold til at gøre aktiveringen mere arbejdsmarkedsrettet.

1.2.2. Betydningen af deltagelse i aktivering

Undersøgelsen giver mulighed for at se, hvordan deltagerne i aktivering selv vurderer udbyttet heraf på en række områder. Der er ikke nogen forskel på, hvordan de interviewede, som på interviewtidspunktet henholdsvis er kommet i ordinær beskæftigelse, ordinær uddannelse eller fortsat er i det sociale system, vurderer udbyttet af aktiveringsdeltagelse i forhold til det at blive kvalificeret til arbejde. Ca. hver fjerde mener, at deltagelsen i høj grad har kvalificeret dem. Omvendt er der altså omkring 75 pct., som kun i nogen grad eller slet ikke oplever at være blevet kvalificeret til ordinært arbejde gennem den aktivering, de er blevet tilbudt. Det er særligt dem, som er i ordinær uddannelse på interviewtidspunktet, som mener, at de blev kvalificeret til uddannelse gennem deltagelsen i aktivering, men det er dog fortsat kun hver fjerde, som svarer *i høj grad*. Mellem 40-50 pct. af de aktiverede mener, at deltagelsen gav dem en bedre hverdag. Hver fjerde blandt de interviewede personer, som har deltaget i aktivering, mener i høj grad, at deltagelsen har været uden formål.

Det er blevet analyseret, hvem det er, som på interviewtidspunktet, dvs. et år efter at kontanthjælpsmodtagerne blev udtrukket til undersøgelsen, har opnået at forlade det sociale system og er kommet i ordinær beskæftigelse eller uddannelse. Ved at inddrage en række forskellige faktorer i analysen lader det sig gøre at sige noget om hver enkelt faktor uafhængigt af de øvrige, som indgår. Vejen ud af det sociale system er tilsyneladende forskellig for mænd og kvinder. Kvinderne har noget større sandsynlighed for at komme i ordinær uddannelse. Sandsynligheden for at have forladt det sociale system på interviewtidspunktet er, som ventet, størst for de unge. Dét at have været ledig i en stor andel af sin tid på arbejdsmarkedet er i sig selv hæmmende for ens muligheder for at forlade det sociale system, mens en høj beskæftigelsesgrad omvendt, som man kunne forvente, øger sandsynligheden. Høj uddannelse øger

ligeledes chancerne for, at man har forladt det sociale system på interviewtidspunktet, og særligt chancerne for, at man har forladt det til fordel for uddannelsessystemet med henblik på yderligere uddannelse. Helt som forventet hæmmer helbredsproblemer og det at have/have haft en psykisk lidelse chancerne for at forlade det sociale system. Når man kontrollerer for alle disse forhold, kan man belyse aktiveringsdeltagelsens selvstændige betydning. I analyserne sammenlignes de, som har deltaget i de forskellige aktiveringsordninger, med en gruppe af interviewpersoner, som ikke har deltaget i aktivering, uden at de selv kan pege på nogen naturlig grund til, at de ikke er blevet tilbudt aktivering. Sammenlignet med denne gruppe har deltagerne i aktivering en større chance for at have forladt det sociale system på interviewtidspunktet. Deltagere i jobtræning og særligt privat jobtræning har størst sandsynlighed for at have forladt det sociale system. Fra en tidligere undersøgelse på området foretaget af Socialforskningsinstituttet vides, at en væsentlig grund til, at den private jobtræning fremstår som den mest effektive aktiveringsforanstaltning, er, at deltagerne rent faktisk opnår at blive beskæftiget på den pågældende private arbejdsplads efter endt aktivering. Denne form for aktivering har altså en jobåbningseffekt eller matchningseffekt i tillæg til kvalificeringseffekten.

1.2.3. Problemer ud over ledighed

Man har også undersøgt en række forhold hos kontanthjælpsmodtagerne, der må forventes at påvirke deres almene helbredstilstand og funktionsevne som medborgere og arbejdstagere og dermed evnen til at bestride et arbejde på normale vilkår, eller det som ligner. Hvorvidt fx stort alkoholforbrug eller dårligt helbred er et problem i relation til at opnå beskæftigelse er imidlertid et empirisk spørgsmål.

Knap 50 pct. af kontanthjælpsmodtagerne med dansk baggrund vurderer selv, at de i "høj grad" eller i "nogen grad" har nedsat arbejdsevne pga. sygdom, ulykke eller slid. Kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk baggrund angiver at have nedsat arbejdsevne i nogenlunde samme omfang. Dette omfang er også tidligere fundet blandt langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere i tre større kommuner i 1997. Kun 16 pct. af kontanthjælpsmodtagerne, som var kommet i ordinær beskæftigelse på interviewtidspunktet, rapporterede om nedsat arbejdsevne i denne betydning. Til sammenligning rapporterede 26 pct. af den såkaldte marginalgruppe af helt overvejende forsikrede ledige i 2000 om nedsat arbejdsevne i denne be-

tydning.¹ Meget tyder således på, at nedsat arbejdsevne - målt på denne måde – påvirker kontanthjælpsmodtageres muligheder for at komme i beskæftigelse.

Læse- og skrivefærdigheder har endvidere betydning for evnen til at bestride et job, hvilket også gælder i mange ufaglærte job. Kontanthjælpsmodtagerne fik stillet spørgsmålet: “Er De ordblind?” Et bekræftende svar på dette spørgsmål kan opfattes som en indikation på læseproblemer, men det er ikke nødvendigvis sikkert, at de er ordblinde i mere klinisk forstand, som er ensbetydende med dårlig læsning til trods for normale færdigheder på andre områder. 16 pct. af kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund svarer bekræftende på spørgsmålet. Blandt de ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab² er andelen stort set den samme, nemlig 14 pct. I en tidligere repræsentativ undersøgelse fra 1990 tilkendegiver 7 pct. af de voksne danskere, at de opfatter sig selv som ordblinde. Således vurderer danske kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund hyppigere sig selv som ordblinde i sammenligning med den øvrige befolkning. Tallene lader således formode, at selvvurderet ordblindhed ikke er en væsentlig forhindring for, at kontanthjælpsmodtagere opnår beskæftigelse.

Kun omtrent 5 pct. af kontanthjælpsmodtagerne med udenlandsk statsborgerskab og danskere med udenlandsk baggrund vurderer, at de er ordblinde. Den lave andel af selvvurderet ordblindhed blandt kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk oprindelse beror formentlig på, at deres sammenligningsgrundlag er indbyggere i det land, som de stammer fra. Nogle indvandrere og flygtninge har formentlig kun en svag fornemmelse af begrebet ordblindhed, fx fordi de selv har meget ringe skoleuddannelse eller slet ingen fra deres hjemland. De har af den grund heller ikke fået påvist ordblindhed.

Kontanthjælpsmodtagerne fik også stillet spørgsmålet: “Bruger De hash, narko eller lignende?” 8 pct. af kontanthjælpsmodtagere af dansk oprindelse oplyser selv, at de ugentligt eller ca. en gang om måneden bruger den slags stoffer, hvorimod blot 3 pct. af de ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab oplyser det samme. Man må således formode, at hyppig forbrug af den slags stoffer er uforeneligt med ordinær beskæf-

¹ Arbejdsministeriet (2001) afgrænser marginalgruppen som den gruppe af personer, der har været ledige, i aktivering mv. i mindst 80 pct. af tiden inden for de seneste 3 år.

tigelse. Derimod har indvandrere og flygtninge et minimalt forbrug af den slags stoffer, uanset om de er kommet i beskæftigelse eller ej.

I undersøgelsen interesserer man sig videre for et evt. fortidigt forbrug af alkohol og forskellige former for euforiserende stoffer, hvilket søges afdækket ved spørgsmålet: "Har De nogensinde været ude i et misbrug af alkohol, stoffer eller lignende?" Man lader det være op til kontanthjælpsmodtagernes egen forståelse af, hvornår forbruget er blevet til et misbrug. En fjerdedel af kontanthjælpsmodtagerne med dansk baggrund angiver, at de har været ude i et misbrug. Blandt ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab er andelen markant lavere, nemlig 14 pct. Det tyder således på, at misbrug af alkohol og euforiserende stoffer optræder som eller indgår i en selektionsmekanisme for opnåelse af beskæftigelse blandt personer med dansk baggrund. Knap 10 pct. af indvandrere og flygtninge oplyser selv om et sådant fortidigt misbrug, uanset om de er kommet i beskæftigelse eller ej. Hvorvidt der her er tale om kulturelle forskelle i (over)forbrug blandt personer med dansk og udenlandsk baggrund, eller det er udtryk for forskellige vurderinger eller erkendelser, kan ikke afklares på det foreliggende grundlag.

Godt og vel hver tredje kontanthjælpsmodtager med dansk statsborgerskab uanset oprindelse oplyser, at de på et eller andet tidspunkt har modtaget behandling for en psykisk lidelse eller personlige problemer. Knap hver fjerde af de beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab har modtaget behandling for sådanne problemer. Behandlingen har ikke nødvendigvis været i forbindelse med kontanthjælpsperioder. I sammenligning med forsikrede langvarigt ledige i 1997 har kontanthjælpsmodtagere omtrent dobbelt så hyppigt deltaget i den slags behandlinger. Man må således formode, at deltagelse i den slags behandlinger er en indikation for nogle underliggende problemer, som vi ikke kender nærmere til, men som indgår i en selektionsmekanisme for opnåelse af beskæftigelse blandt danske kontanthjælpsmodtagere. Lidt overraskende viser det sig, at godt en fjerdedel af kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk statsborgerskab også har modtaget den slags behandlinger. Der er formentlig hér tale om samtaler om personlige problemer i forbindelse med det indledende ophold her i landet og efterfølgende problemer i forbindelse med integrationen.

² 93 pct. af disse har også dansk baggrund.

Sociale og helbredsmæssige problemer kan have fået et sådant omfang, at kontanthjælpsmodtagere eller deres sagsbehandlere kan vurdere, at tiden er inde til at søge førtidspension. Kontanthjælpsmodtagere blev således spurgt, om de havde søgt førtidspension. 13 pct. af danske kontanthjælpsmodtagere havde søgt førtidspension på interviewtidspunktet stort set uanset oprindelse. 3 pct. af de beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere havde også søgt. Det nævnte omfang angiver en indikation for omfanget af markant nedsat arbejdsevne, bl.a. fordi der kan være lidt slør i tallene, idet det er kommunen, som søger på klienternes vegne, og dermed ikke klienterne selv.

En nærmere statistisk analyse af de udvalgte problemer ud over ledighed viser to gennemgående træk. For det første er kvinder i markant mindre omfang i berøring med disse forhold på nær omfanget af nedsat arbejdsevne og deltagelse i behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer. For det andet er kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk statsborgerskab i mindre omfang i berøring med de udvalgte problemer uden undtagelse. Deres mindre afrapportering gælder især hash- og narkoforbrug, ugentligt alkoholforbrug³ og tidligere misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer.

Der kan være grund til at opholde sig ved forskellen mellem forekomsten eller intensiteten af de undersøgte forhold hos kontanthjælpsmodtagere med dansk og udenlandsk statsborgerskab. Disse forskelle optræder også i varierende grad blandt danske statsborgere afhængigt af deres danske eller udenlandske baggrund. Lad os tage forekomsten af selvrapporteret ordblindhed som eksempel. Der eksisterer en klinisk definition af begrebet ordblindhed, nemlig dårlig læsning til trods for normale færdigheder på andre områder, som formentlig ikke er alment kendt i befolkningen. Når de interviewede personer alligevel stort set alle ufortrødent svarer på spørgsmålet, svarer de naturligvis ud fra, hvad de selv mener, der er ordets almindelige brug blandt dem, som de omgås, er orienteret imod, eller som de oplever ordet brugt i medierne. Danske statsborgere med dansk baggrund har formentlig primært deres forståelse af ordet ordblindhed fra deres oplevelser i det danske skolesystem.

Anderledes forholder det sig med kontanthjælpsmodtagere af udenlandsk oprindelse. De kan det danske sprog i meget varierende omfang, og mange kender næppe det danske ord ordblind-

³ Dette resultat er dog ikke omtalt ovenfor.

dhed og måske heller ikke et ord for begrebet i deres eget oprindelige sprog. Kontanthjælpsmodtagere af udenlandsk oprindelse er formentlig endnu mere heterogent sammensat end danske kontanthjælpsmodtagere. Nogle kommer fra de mest veluddannede kredse i deres hjemlande, som fx pakistanere og iranere, mens andre kommer fra de mindst udviklede dele af deres eget samfund, fx visse tyrkere. Den førstnævnte gruppe har antageligt en reference til ordet ordblindhed, som nærmer sig den, danskere betjener sig af, mens den sidstnævnte gruppe kan have meget lidt egentlig skolegang bag sig, og nogle er formentlig nærmest analfabeter. For denne sidste gruppe er ordet ordblindhed et meningsløst begreb, hvorfor de næppe bekræfter det.

Tilsvarende kan kontanthjælpsmodtagere af udenlandsk oprindelse have forskellig reference vedrørende spørgsmålet, om de har været ude i et misbrug af alkohol, stoffer eller lignende. Mange indvandrere og flygtninge især fra muslimske lande må ikke nyde alkohol efter deres overbevisning, men i mange af disse lande er det en del af hverdagslivet at nyde forskellige euforiserende stoffer fuldt lovligt. I Danmark er import, distribution mv. af den slags stoffer derimod forbudt. Man kan meget vel forestille sig en kobling mellem et stof ulovlighed og ordet misbrug og omvendt. Hvis det er tilfældet, kan det være medvirkende forklaring af kontanthjælpsmodtageres lavere omfang af fortidig misbrug.

Hvorvidt de diskuterede forskelle bunder i forskellige opfattelser af ordene, og hvorvidt begreberne er påvirket af forskellige oversættelser og forskellige referencer blandt danskere og personer af udenlandsk oprindelse, det lader sig ikke endeligt afgøre alene ud fra vores interviewoplysninger.

Der er også grund til at kommentere den lejlighedsvis sammenligning ovenfor mellem kontanthjælpsmodtageres forhold og langvarigt forsikrede lediges tilsvarende forhold, som kendes dels fra en undersøgelse i tre kommuner i 1997 og dels fra Arbejdsministeriets undersøgelse af marginalgruppen i 2000. Kontanthjælpsmodtagernes besvarelser indebærer, at de stort set for alle forholds vedkommende er mere ugunstigt stillet i relation til at komme ind på arbejdsmarkedet end langvarigt forsikrede ledige. I de to systemer er der imidlertid vidt forskellig håndtering af "problemer ud over ledighed". Efter reglerne kan man kun modtage dagpenge og være aktiveret i forsikringssystemet, hvis man er til rådighed for arbejdsmarkedet,

ligesom systemet ikke er designet til at løse problemer, som rækker ud over ledighed. Derimod er det helt legitimt i kontanthjælpssystemet at vedkende sig personlige problemer, som rækker ud over ledighed, og deres eksistens medfører ikke tab af kontanthjælp. Disse forskellige håndteringer af problemer ud over ledighed kan medføre, at dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere i forskelligt omfang giver udtryk for forekomsten af de udvalgte forhold og deres intensitet. Hvorvidt der forekommer en sådan systemafhængig definerings af forekomsten og intensiteten af nogle forhold, og i hvilken grad det gør sig gældende kan heller ikke afklares alene med de foreliggende surveydata.

1.2.4. Opnået beskæftigelse, løn og deltidsfrekvens

Grundet undersøgelsens design er der 23 pct. af de interviewede kontanthjælpsmodtagere, som er kommet i ordinær beskæftigelse mellem stikprøvens udvælgelse og interviewning ca. ét år senere. Det skal understreges, at de personer, som opnår beskæftigelse mellem udvælgelsestidspunktet og interviewtidspunktet, ikke er repræsentative for kontanthjælpsmodtagere som sådan, og dermed er de resterende ikke-beskæftigede på interviewtidspunktet heller ikke repræsentative for kontanthjælpsmodtagere i almindelighed.

Når kontanthjælpsmodtagere opnår beskæftigelse, sker dette i høj grad til fuld normal ugentlig arbejdstid; den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid er således på 36 timer, og halvdelen angiver en 37-timers arbejdsuge. Kun 2 pct. angiver, at de arbejder under 20 timer om ugen. Den gennemsnitlige månedsløn ligger på 15.500 kr. svarende til en beregnet gennemsnitlig timeløn på 102 kr.

Der har stort set ikke kunnet påvises kendetegn hos kontanthjælpsmodtagerne, som skaber variation i deres opnåede time- og månedslønninger. Man ved, at kontanthjælpens størrelse afhænger af objektive kriterier, nemlig alder, forsørgerforpligtigelse og civilstand. Man kunne formode, at forskelle i ydelsesniveau - indikeret ved disse forhold - ville smitte af på lønnen, men det kan ikke påvises. Varigheden af offentlig understøttelse siden grundskolen, varigheden af ordinær beskæftigelse siden grundskolen og varigheden siden påbegyndelse af forrige kontanthjælpsperiode påvirker heller ikke de opnåede time- og månedslønninger. Dette er bemærkelsesværdigt, eftersom medianværdien af varigheden af perioden siden påbegyndelsen af umiddelbart foregående kontanthjælpsperiode ikke var mere end 16 måneder, mens gen-

nemsnittet var på 27 måneder for kontanthjælpsmodtagere, som opnår ordinær beskæftigelse. For samme gruppe er medianværdien af varigheden af offentlig understøttelse siden grundskolen ganske vist også 27 måneder, og gennemsnittet er 43 måneder. Det giver anledning til en formodning om, at der sker en vis stempling ved at være kontanthjælpsmodtager, selv blandt personer som har adskillige formelle kvalifikationer i form af skoleuddannelse, erhvervsuddannelse og arbejdsmarkedserfaring. Ligeledes kan man formode, at kontanthjælpsmodtagere måske ikke evner at gøre deres erfaringer og kvalifikationer gældende i deres job-søgning og jobprioritering.

Deltidsfrekvensen blandt fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere blev beregnet til 1,7 pct. Det er muligvis et underkantsskøn. Det ringe omfang giver ikke grundlag for at vurdere, hvilke grupper der især er tilbøjelige til at have et deltidsjob. Sammenlignet med tilsvarende forsikrede ledige tilhørende den såkaldte marginalgruppe på arbejdsmarkedet er kontanthjælpsmodtageres deltidsfrekvens markant lavere.

Der er muligvis flere forklaringer på den beskedne andel. Den ringe økonomiske tilskyndelse i form af en nettogevinst på 10,85 kr. pr. ekstra arbejdstime for kontanthjælpsmodtagere synes at være en medvirkende forklaring. I denne nettogevinst er der ikke taget hensyn til transportudgifter i forbindelse med arbejde samt aftrapning af offentlige tilskud til børnepasning og boligsikring.

1.2.5. Fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud

I dette afsnit vil vi søge at sammenfatte nogle hovedpunkter i fortsat lediges arbejdsudbud og fleksibilitet. 55 pct. af de interviewede kontanthjælpsmodtagere er således passivt understøttet eller aktiveret på interviewtidspunktet. Nedenstående resultater skal forstås på baggrund af, at undersøgelsens fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere på interviewtidspunktet er en relativt langvarigt understøttet gruppe af kontanthjælpsmodtagere, som er fremkommet ved en udvælgelsesmekanisme: Nogle er kommet i arbejde eller uddannelse, mens andre (fortsat) er ledige på interviewtidspunktet. De fortsat lediges igangværende kontanthjælpsperiode – som passivt understøttet eller som aktiveret på interviewtidspunktet – er i gennemsnit på knap 4 år og dækker over en betydelig variation, hvilket illustreres ved, at medianværdien af denne varighed er 2 år. Der er altså en mindre gruppe, som har påbegyndt deres igangværende periode

for mange år siden. Endvidere har de gennemsnitligt været ledige eller aktiverede i knap 8 år, efter de forlod grundskolen.

Ligesom forsikrede ledige kan kontanthjælpsmodtagere udfolde deres jobsøgning stort set upåvirket af myndighederne bortset fra, at socialforvaltningen kan pålægge dem deltagelse i aktivering, som de ikke af egen drift ville forlange. Således har højst 5 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere og lidt flere blandt de ordinært beskæftigede tidlige kontanthjælpsmodtagere modtaget et ordinært jobtilbud fra AF eller socialforvaltningen inden for de seneste 12 måneder. Inden for en 2 års periode har disse myndigheder stillet krav om jobsøgning til højst 15 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, mens lidt flere af de ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere har været udsat for dette krav. Kontanthjælpsmodtagere, som har været udsat for dette krav, angiver da også lidt hyppigere at være jobsøgende end andre kontanthjælpsmodtagere alt andet lige.

Det er uklart, hvorvidt der ligger meget andet end rutinemæssig præcisering af betingelserne for at modtage kontanthjælp bag socialforvaltningens krav. Et sådant krav om jobsøgning har under de givne rammebetingelser svært ved at være effektivt. Selv hvis forvaltningen kunne have indseende med klienternes jobsøgning fx i form af kopier af ansøgninger, kan den ikke sikre sig, at kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud til diverse ansøgte ledige job er effektivt og arbejdsindsatsen ligeså i tilfælde af påbegyndelse af ledige job. Forvaltningen kan imidlertid bruge tilbud om aktivering til at understøtte krav om jobsøgning på flere måder. Hvis forvaltningen betvivler kontanthjælpsmodtageres arbejdsmotivation, kan den pålægge klienter deltagelse i aktivering herunder også tilbud, som kontanthjælpsmodtagere ikke efterspørger af egen drift, og tilbud, som forvaltningen ikke afgiver som pligttilbud for at overholde lovgivningens minimumskrav. Denne type aktivering kan antage forskellige grader af rådighedskontrol og forskellige grader af incitamentpåvirkning på den måde, at ordinære job fremtræder mere eller mindre attraktivt i sammenligning med aktivering, men sådan aktivering kan selvfølgelig også indebære relevant jobtræning eller efteruddannelse mv. På den anden side kan forvaltningen også bruge aktivering som understøttelse af krav om jobsøgning på den måde, at kontanthjælpsmodtageres kvalifikationer suppleres med relevant aktivering, som gør klienten mere konkurrencedygtig på markedet. Sidstnævnte situation indeholder en udsættelse af tidspunktet for jobsøgning.

Arbejdsudbuddet måles efter sædvanlig praksis ved personers egne angivelser af jobsøgning, tiltrædelsesfrist, lønkrav mv. 30 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere angiver at være jobsøgende. Dette kan uddybes ved, at de ca. 20 pct. kan betegnes som aktivt jobsøgende på den måde, at de søger arbejde ved typisk at henvende sig direkte til arbejdsgivere, læse og svare på annoncer, mens netværk i form af venner, familie og slægtninge bruges i beskedent omfang. De resterende knap 10 pct. har ikke udfoldet nogen aktiv jobsøgning ud over henvendelse til AF og/eller kommunen, som derpå har dem registreret som jobsøgende. Som ovenfor nævnt formidler kommunerne og AF-kontorerne som helhed næsten ikke ordinære job til kontanthjælpsmodtagere, som har blot lidt mere end et forbigående behov for forsørgelse. Den generelle beskedne aktive jobsøgning afspejler sig også i tidsforbruget. Knap 80 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere har ikke brugt tid på at søge arbejde inden for den seneste måned før interviewet.

Vi ved imidlertid ikke præcist, hvilke typer job fortsat ledige, men arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere faktisk søger, men vi ved – fra deres egne angivelser - ganske detaljeret, hvilke job eller arbejdsområder som de gerne vil have. Nogle angiver flere arbejdsområder. Uden videre besvær kan man kategorisere disse angivelser i 14 arbejdsområder. Angivelserne er kønsbestemte og naturligvis påvirket af evt. fortidige arbejds erfaringer og erhvervsfaglige uddannelser. Derfor interesserer vi os primært for de ufaglærte fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres jobsøgning. Man skulle vel formode, at mange ufaglærte ville angive meget brede arbejdsområder eller nærmest påtage sig et hvilket som helst arbejde i betragtning af omfanget af offentlig forsørgelse i indeværende og fortidige ledighedsperioder.⁴ Men det er næppe tilfældet. 11 pct. af de ufaglærte mænd og 14 pct. af kvinderne vil påtage sig et hvilket som helst job. Industrien, som indeholder en bred vifte af jobfunktioner for ufaglærte, tiltrækker 9 pct. af kvinderne og 6 pct. af mændene. Mens 20 pct. af mændene er tiltrukket af forskellige former for udendørs arbejde, er næsten ingen kvinder tiltrukket heraf. Således er 37 pct. af de ufaglærte mænd tiltrukket af en bred vifte af arbejdsområder, nemlig udendørs arbejde, arbejde i industrien eller blot et hvilket som helst arbejde, mens det gælder for 26 pct. af de ufaglærte kvinder. Sammen med rengøringsarbejde er de nævnte områder præget af relativt stor

jobomsætning, hvorfor der er mange jobåbninger. Rengøringsområdet tiltrækker næsten ikke de mandlige fortsat ledige ufaglærte kontanthjælpsmodtagere, mens 11 pct. af kvinderne er tiltrukket heraf. Når rengøringsområdet ikke tiltrækker flere på trods af sine mange jobåbninger, beror det formentlig på den hyppige brug af forskudte arbejdstider og deltidbeskæftigelse, hvorfor det kortsigtede økonomiske incitament for kontanthjælpsmodtagere er begrænset. Fortsætter vi med de mere afgrænsede arbejdsområder, er 17 pct. af de mandlige ufaglærte fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere tiltrukket af lagerarbejde, og 13 pct. er orienteret mod transportområdet, hvilket i høj grad er ensbetydende med at være chauffør. De tilsvarende kvindelige kontanthjælpsmodtagere er ikke tiltrukket heraf. De er derimod for 19 pct.'s vedkommende orienteret mod kontor- og butiksområdet, og 17 pct. er orienteret mod pasning af børn. Meget færre af de mandlige kontanthjælpsmodtagere er orienteret mod de to områder og slet ikke mod pasning af ældre. Der er altså flere kvindelige ufaglærte kontanthjælpsmodtagere, som er orienteret mod kontor og butik og pasning af børn og ældre end mod de brede arbejdsområder: industrien, udendørs arbejde eller et hvilket som helst arbejde. Dette er til trods for, at lønnen er relativt lav inden for kontor, butik og pasning.

De fortsat ledige ufaglærte kontanthjælpsmodtagere er også interesseret i en række områder, som man typisk skal have en faglært erhvervsuddannelse (efg-uddannelse) eller mellemuddannelse for at bestride, fx mekaniker, murer, jordemoder mv. Inden for nogle af disse områder kan man dog også arbejde som ufaglært. Angivelserne kan måske være udtryk for, at de om muligt ønsker at gå i gang med en faglig uddannelse måske som voksenlærling, hvis forudsætningerne er til stede. Der er i øvrigt under 10 pct., som hævder at være jobsøgende uden at nævne et arbejdsområde, heller ikke ét af de meget brede.

Selv om kontanthjælpsmodtagerne angiver nogle arbejdsområder, som de interesserer sig for, er det ikke sikkert, at de kan opnå den løn, som de som minimum ønsker for at påtage sig et arbejde – den såkaldte reservationsløn - eller den løn, som de forventer. Forudsætningen for at kunne komme til at gøre et lønkrav gældende er, at man som minimum er blandt de potentielle ansøgere til en ledig stilling, hvorved menes, at virksomheden ville ansætte den pågældende, hvis der også kunne opnås enighed om aflønning, arbejdstider mv. Vi ved ikke, i hvilket

⁴ Ikke-aktiverede fortsat ledige arbejdssøgende har gennemsnitligt været ledige i 23 måneder og har en median på 14 måneder i indeværende periode. Deres gennemsnitlige varighed af ledighed og aktivering siden grundsko-

omfang fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere tidligere har været blandt potentielle ansøgere, og dermed heller ikke i hvor høj grad deres angivelser af reservationsløn og forventede løn har været konfronteret med arbejdsmarkedets lønstruktur. Men vi ved, at knap 40 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, som har angivet en reservationsløn og forventet løn, også er jobsøgende. Derimod oplyser kun 10 pct. af dem, som ikke angiver nogen reservationsløn eller forventet løn, at de er jobsøgende.

De angivne reservationslønninger og forventede lønninger er rimeligt tæt sammenhørende, således er korrelationskoefficienten mellem dem 0,62. Samvariationen mellem dem kan karakteriseres ved, at knap 10 pct. forventer en løn under reservationslønnen, knap 60 pct. forventer en løn over reservationslønnen, medens de resterende angiver identisk reservationsløn og forventet løn. Den gennemsnitlige reservationsløn for fortsat ledige ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere er 14.167 kr. pr. måned svarende til 88,36 kr. i timen, medens deres gennemsnitlige forventede løn er 15.807 kr. pr. måned svarende til 98,59 kr. i timen. De aktiverede kontanthjælpsmodtageres tilsvarende lønninger ligger lidt under de ikke-aktiveredes. Der er en betydelig spredning i disse måneds- og timelønninger. De forventede timelønninger ligger klart i underkanten af timelønningerne i industrien for ufaglært arbejdskraft, men det er næppe heller den rigtige branche at sammenligne med. Derimod svarer den gennemsnitlige forventede løn omtrent til overenskomsternes timeløn for rengøring i dagtimerne.

Lønningerne for de kontanthjælpsmodtagere, som har opnået beskæftigelse på interviewtidspunktet, udgør også en naturlig referencegruppe for kontanthjælpsmodtagere, som ikke er i arbejde. Gennemsnittet af månedslønnen blandt ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere er 15.541 kr., altså lidt under gennemsnittet for de fortsat ledige ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtageres forventede løn. De to grupper af kontanthjælpsmodtagere kan imidlertid være forskellig sammensat med hensyn til forhold, som er afgørende for arbejdsgiveres aflønning. Når der således justeres for forhold, som påvirker den opnåelige løn (for kontanthjælpsmodtagere), har de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere forventninger til lønnen, som signifikant overstiger de opnåede lønninger blandt sammenlignelige tidligere kontanthjælpsmodtagere med godt 900 kr. pr. måned. Med den samme teknik finder man, at

len er 74 måneder og medianen er 60 måneder. De tilsvarende aktiverede har gennemgående lidt højere værdier.

fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres reservationslønninger ligger signifikant under sammenlignelige kontanthjælpsmodtageres opnåede lønninger, nemlig med 1.300 kr. pr. måned.

Det er overraskende, at de fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres forventninger til lønnen er markant højere end den løn, som tilsvarende tidligere kontanthjælpsmodtagere har kunnet opnå ved at komme i arbejde. Det er næppe tænkeligt, at de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere i højere grad er i besiddelse af nogle uobserverbare karakteristika, som har en gunstig indflydelse på lønniveauet. En anden mulig forklaring kunne bestå i, at mange kontanthjælpsmodtagere gennemgående har for høje forventninger til den opnåelige løn og derfor må nedjustere forventningerne for at komme i arbejde. I så fald skulle fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere jo netop mangle at foretage denne nedjustering. Det er imidlertid en forklaring, som det er svært at efterprøve med de foreliggende data. Men der er ikke meget, som taler til dens fordel, fordi der fx ikke er nogen varighedsafhængighed i hverken de opnåede lønninger, den forventede løn eller reservationslønnen. Det er derfor nærliggende at formode, at der er en sammenhæng mellem lønforventningernes niveau og mulighederne for at komme i beskæftigelse, og dermed om kontanthjælpsmodtagere er kommet i beskæftigelse eller fortsat er ledige.

Fleksibiliteten i arbejdsudbuddet kan også karakteriseres ved tiltrædelsesfristen for at kunne overtage et arbejde og den maksimalt acceptabel daglige transporttid. Blandt de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere kan ca. 50 pct. af de aktiverede og 40 pct. af de ikke-aktiverede således tiltræde et job inden for 2 uger, hvoraf langt de fleste kan tiltræde med dags varsel. Knap 30 pct. af de aktiverede og 40 pct. af de ikke-aktiverede angiver, at de slet ikke kan påbegynde et arbejde eller slet ikke vil påbegynde et arbejde. Den maksimalt accepterede daglige transporttid er også en egenskab ved arbejdsudbuddets fleksibilitet. 43 pct. af de aktiverede kan acceptere indtil én times samlet daglig transporttid, mens 36 pct. af de ikke-aktiverede kan acceptere det samme. Godt 20 pct. kan acceptere mere daglig transporttid. Herudover optræder de nævnte kontanthjælpsmodtagere, som slet ikke kan eller vil påbegynde et arbejde. Med ILO's kriterium om 2 ugers tiltrædelsesfrist, jobsøgning og dagpengemodtageres forpligtelse til at acceptere op til 3 timers samlet daglig transport er der selvfølgelig mange fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, som ikke tilhører arbejdsstyrken eller ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet i dagpengeretlig forstand. Man kunne heller ikke forvente, at tilnærmelsesvis

alle kontanthjælpsmodtagere var til rådighed for arbejdsmarkedet alene af den grund, at nogle er syge, og nogle få modtager kontanthjælp, fordi de afventer udfaldet af en førtidspensionsansøgning. I undersøgelsesmateriale har vi imidlertid ikke sikker viden om, hvem der er uarbejdsdygtige. Vi har derimod adskillige indikatorer på reduceret arbejdsevne på én eller flere dimensioner. Forvaltningen inddeler bl.a. kontanthjælpsmodtagere i to grove hovedkategorier: De personer, som kun har ledighed eller manglende uddannelsesplads som problem, og de personer, som har helbreds- eller andre sociale problemer ud over ledighed. Lidt over halvdelen af de aktiverede og lidt under halvdelen af de ikke-aktiverede mener, at de kun har ledighed som problem. Dette kunne være noget af forklaringen på ovennævnte variation i tiltrædelsesfrist og maksimal transporttid.

Mange kontanthjælpsmodtagere antyder alligevel en vis fleksibilitet under de gældende rammebetingelser for modtagelse af kontanthjælp derved, at ca. 25 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere er ubetinget villige til at flytte for at kunne få varigt arbejde. Knap 25 pct. er villige til at flytte, hvis de kan få opfyldt nogle supplerende betingelser herunder varigt arbejde til ægtefælle, løsning af børnepasningsproblemer, krav om uændret eller fremgang i husstandens levevilkår eller atter andre forhold opfyldt. De resterende vil ikke flytte efter varigt arbejde under de gældende rammebetingelser. Det antydede flytteberedskab er snævert forbundet med forståelsen af begrebet “varigt arbejde”, som ikke blev nærmere præciseret i spørgeskemaet. Det er meget tænkeligt, at kontanthjælpsmodtagere tager “varigt arbejde” for bogstaveligt i forhold til den ansættelsessikkerhed, lovgivningen og overenskomsterne formelt kan garantere. Den reelle ansættelsestryghed – for kontanthjælpsmodtagere – ved nyansættelse beror især på konjunkturudviklingen og egen arbejdspræstation.

Selv om kontanthjælpsmodtagere antageligt har forskellig forståelse af begrebet “varigt arbejde”, angiver deres flytteberedskab, at de er villige til at flytte bopæl, hvis de får en rimelig grad af sikkerhed for at få en større eller mindre ændring i indkomsten. Det er imidlertid denne sikkerhed, det kan være svært at opfylde under de nuværende regler, ligesom det kan være svært at opnå en tilstrækkelig stor fremgang i disponibel indkomst for en kontanthjælpsmodtager.

Undersøgelsen indeholder også forskellige indikatorer på fleksibiliteten i arbejdsudbuddet, hvis rammebetingelserne for modtagelse af kontanthjælp blev markant ændret. Man spørger således til, hvorvidt kontanthjælpsmodtagere ville være villige til at påtage sig arbejde, som ligger langt uden for det hidtidige eller ønskede fagområde, hvis kontanthjælpen ellers blev standset. Mange kontanthjælpsmodtagere anser nok den beskrevne situation som temmelig fjern, idet socialforvaltningen eller AF jo sjældent tilbyder ordinære job. Omkring 50 pct. ville påtage sig arbejde af denne karakter, og 10 pct. ville hurtigt finde andet arbejde eller klare sig på anden måde. Omkring 40 pct. ved ikke, hvad de skal svare eller har andre grunde til ikke at påtage sig sådant arbejde. Disse størrelsesforhold antyder en betydelig fleksibilitet under en meget markant ændring i de fundamentale rammebetingelser for at være kontanthjælpsmodtager. Vi har ligeledes spurgt om fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres villighed til at påtage sig arbejde med længere transporttid, hvis kontanthjælpen ellers blev standset. Besvarelsene antyder omtrent ligeså stor villighed til at være fleksibel på denne dimension som på det hidtidige eller ønskede fagområde.

1.2.6. Kontanthjælpsmodtageres latente arbejdsudbud

Kontanthjælpsmodtageres latente, men inaktive arbejdsudbud er søgt indkredset ved at stille to hypotetiske spørgsmål til de ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere. Først spørges de, om de tror, at de kunne få et arbejde, hvis de faktisk søgte arbejde. Omtrent hver tredje af de ikke-aktiverede fortsat ledige vurderer mere eller mindre sikkert, at de kunne få et arbejde. Lidt flere af de aktiverede vurderer det samme, hvilket er meget naturligt, eftersom nogle af dem undlader at søge, netop fordi de er aktiverede. De nævnte kontanthjælpsmodtagere afgiver ikke i anden sammenhæng oplysninger, som modsiger deres vurdering af de nærliggende muligheder for at få et arbejde, enkelte kan dog ikke vurdere den forventede løn ved beskæftigelse eller angive en reservationsløns, ligesom ganske få oplyser, at de ikke tror, de kommer i beskæftigelse eller ikke ønsker det frem for at angive nogle bud på de to lønbegreber. Det bemærkelsesværdige er, at hver tredje af de fortsat ledige undlader at søge arbejde, selv om de vurderer jobchancerne som gode. Forklaringen kan bl.a. være, at de ikke vil søge et hvilket som helst job, hvad de arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere jo heller ikke vil, ligesom der også er grænser for, hvor lave lønninger kontanthjælpsmodtagere vil acceptere.

Det latente arbejdsudbud søges herefter indkredset ved at spørge de ikke-arbejdssøgende om, hvilket arbejde de gerne ville have, hvis de fik det tilbudt. Besvarelser af et sådant spørgsmål kan selvfølgelig indeholde et element af ønsketænkning, som ikke er realiserbart på arbejdsmarkedet. Alligevel giver besvarelserne et fingerpeg om de ikke-arbejdssøgendes eventuelle orientering i forhold til arbejdsmarkedet. Vi vurderer ikke realismen i de konkret angivne arbejdsområder og jobfunktioner, men konfronterer disse ønsker med, om de samme personer i anden forbindelse har fremkommet med besvarelser, som på afgørende vis modsiger, at et anført ønsket arbejdsområde er udtryk for en orientering mod arbejdsmarkedet. Omkring 80 pct. af de fortsat ledige ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere angiver et ønsket arbejdsområde, hvis de fik det tilbudt. Ca. 5 pct. afgiver besvarelser, som afspejler manglende arbejdsduelighed i denne sammenhæng. Omkring 15 pct. ved ikke, hvad de skal svare på spørgsmålet. Langt fra alle 80 pct. repræsenterer et troværdigt latent arbejdsudbud under de gældende rammebetingelser, idet ca. 30 pct. i forbindelse med besvarelse af spørgsmålene om det mindste lønkrav og forventet løn tilkendegav, at de ikke forventede at komme i arbejde, eller at de slet ikke ville påbegynde et arbejde eller begge dele. Det er nærliggende at fortolke resultatet således, at de ca. 50 pct. repræsenterer et potentielt arbejdsudbud, som muligvis kan gøres til et aktivt arbejdsudbud under de rette rammebetingelser. Hvorvidt de så kunne bringes i beskæftigelse afhænger bl.a. af, om de ønskede job findes, og hvorvidt de evt. ville acceptere andre job end lige netop det ønskede og selvfølgelig, om arbejdsgivere ville honorere de krav til fx arbejdstid, startløn, lønudvikling mv., som disse kontanthjælpsmodtagere stiller.

Vi har hermed to bud på størrelsen af det latente arbejdsudbud. Det lave bud på de 30 pct. af de fortsat ledige ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere fokuserer på tilgængeligheden af arbejde, altså hvor let eller hurtigt det ville være at komme i arbejde, mens det andet bud på 50 pct. fokuserer på interessen for ét eller flere arbejdsområder, som ikke på afgørende vis modificeres af andre udsagn fra de pågældende.

De fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, som ikke søger arbejde på interviewtidspunktet, bliver også spurgt om årsagen hertil. Knap halvdelen af de aktiverede kontanthjælpsmodtagere anfører som begrundelse, at de er aktiverede og gerne vil gøre det færdigt. 15 pct. af de aktiverede og knap halvdelen af de ikke-aktiverede anfører sygdom eller handicap som begrundelse for ikke at søge arbejde. Ellers er der ikke de store forskelle mellem aktiverede og

ikke-aktiverede. 2 pct. undlader at søge job, fordi de har tilsagn om at påbegynde et job på et senere tidspunkt. Under 5 pct. venter på at påbegynde et aktiveringsforløb, og nogenlunde samme andel venter på at påbegynde et revalideringsforløb. 5 pct. venter på udfaldet af en ansøgning om førtidspension, og omtrent ligeså mange er optaget på en uddannelse, som de venter på at påbegynde. Knap 5 pct. angiver børnepasningsproblemer. Omkring en tredjedel angiver, at de alligevel ikke kan få arbejde, eller de tror ikke, de kan, eller de har ikke lyst. Omkring en fjerdedel angiver, at de har andre årsager til ikke at søge arbejde, som vi indkredser lidt nærmere nedenfor.

Samtlige fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere spørges også, om de tror, der er nogle særlige grunde til, at de ikke har et almindeligt arbejde, uanset om de søger arbejde eller ej. I denne forbindelse angives sygdom og dårligt helbred i omtrent samme omfang som blandt de ikke-arbejdssøgende fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, jf. ovenfor. Der optræder lidt andre fortrykte svarkategorier i spørgeskemaet i denne sammenhæng, hvorfor nogle få skal fremhæves til supplement af ovenstående. Ca. 15 pct. angiver, at de selv eller deres forældre kommer fra et andet land. Knap 15 pct. angiver, at de har personlige eller psykiske problemer. 33 pct. angiver andre grunde end de fortrykte, men der foreligger i dette tilfælde en kort tekststreng, som angiver, hvad besvarelsen drejede sig om. En optælling viser, at manglende danskundskaber udgør en fjerdedel af disse begrundelser. Manglende uddannelse i forskellige formuleringer er en anden stor gruppe. Endelig optræder forskellige misbrugsformer som begrundelser i et vist omfang.

Sygdom, handicap og dårligt helbred bruges i vid udstrækning som forklaring på den manglende arbejdsmarkedsdeltagelse og manglende bestræbelse herfor. Vi kender ikke de nærmere omstændigheder bag sådanne udsagn. Således ved vi heller ikke, om fx en læge har diagnosticeret noget hos de pågældende kontanthjælpsmodtagere. Som sådan er sygdom, handicap, dårligt helbred mv. ikke nødvendigvis hindringer for at kunne passe et arbejde. Fra arbejdsmiljøundersøgelserne ved vi således, at der fx blandt beskæftigede i 1990 var 22 pct., der havde en lægeligt diagnosticeret sygdom, et handicap, eftervirkning af skade eller anden lidelse. Samme undersøgelse viste også, at der blandt de beskæftigede var 14 pct., som havde smerter eller ubehag i udvalgte legemsdele, som mindst én gang i det forløbne år havde afholdt dem fra at passe arbejdet, men det var ikke oplyst, om disse smerter eller ubehag var

lægeligt dokumenteret. Det er åbenbart, at ikke alle sygdomme, lidelser, smerter mv. er foreneligt med at passe et arbejde. Ligeledes er nogle af de beskæftigede med de angivne sygdomme, lidelser, smerter mv. begunstiget af at blive fastholdt i arbejdet på trods af deres mere eller mindre generende handicap mv.; en fastholdelse som næppe ville ske, hvis arbejdsgiveren ikke på forhånd var bekendt med deres arbejdsevne, sygefravær mv. Kontanthjælpsmodtagere, som måtte lide af de samme fænomener, har antageligt sværere ved at opnå beskæftigelse, fordi arbejdsgivere ikke er bekendt med, hvor meget et sådant muligt handicap vil påvirke deres arbejdsevne. I den foreliggende undersøgelse har man imidlertid ikke prioriteret at konkretisere kontanthjælpsmodtageres angivelser af dårligt helbred, sygdom, handicap mv. med fx, om de er diagnosticeret af en læge. Utvivlsomt findes der også blandt kontanthjælpsmodtagere personer, som er syge og har en lægeattest herpå, alene af den grund at sygedagpengemodtagere, som falder for dagpengenes varighedsbegrænsning på 1 år eller er udløbet af en dispensation herfra, herefter må leve af kontanthjælp, hvis de ikke har andet forsørgelsesgrundlag. Den foreliggende og andre undersøgelser peger imidlertid på, at kontanthjælpsmodtagere også bruger sygdom og dårligt helbred som en psykologisk forsvarsmekanisme; det er nemlig mere legitimt at være syg end at være langtidsledig.

2. Kontanthjælpsmodtagernes baggrund og placering i forhold til arbejdsmarkedet

Formålet med dette afsnit er at beskrive gruppen af interviewede kontanthjælpsmodtagere. Der foretages herunder en sammenligning af den gruppe af kontanthjælpsmodtagere fra vores undersøgelse, som har deltaget i aktivering, med en gruppe af aktiverede kontanthjælpsmodtagere, som blev interviewet i 1996. Formålet med dette er at belyse, hvordan kontanthjælpsmodtagergruppen har udviklet sig. Kapitlet vil ligeledes behandle kontanthjælpsmodtagernes hidtidige deltagelse på arbejdsmarkedet. Fokus vil her være på det samlede omfang af hidtidig beskæftigelse, ledighed og aktivering. Kontanthjælpsmodtagernes indkomst umiddelbart før, de henvendte sig til kommunen for at få kontanthjælp, og årsagerne til, at de havde behov for kontanthjælp, vil også blive behandlet. Endelig bliver der set på kontanthjælpsmodtagernes nuværende eller tidligere tilknytning til dagpengesystemet.

De personer, som er blevet interviewet til denne undersøgelse, har alle modtaget kontanthjælp til forsørgelse i mindst to sammenhængende måneder i andet halvår af 1999. Interviewene er blevet gennemført et år senere, i november 2000, jf. bilag 2. Når der her refereres til gruppen af interviewpersoner som værende *kontanthjælpsmodtagere*, henvises altså til den status, de havde, da de blev udtrukket til at deltage i undersøgelsen. På det tidspunkt hvor interviewet finder sted har en stor gruppe af deltagerne i undersøgelsen en anden status, fx som lønmodtagere eller som modtagere af en anden offentlig ydelse end kontanthjælp (interviewpersonernes beskæftigelsesmæssige status på interviewtidspunktet vil blive behandlet i kapitel 5).

Tabel 2.1 viser, hvordan gruppen af interviewpersoner fordeler sig på en række områder. Det fremgår her, at der er flere kvinder end mænd blandt den interviewede gruppe på kontanthjælp, og at kønsforskellen er størst blandt gruppen under 30 år. Eftersom det i højere grad har kunnet lade sig gøre at få kvinder til at medvirke i denne interviewundersøgelse, jf. bortfaldsanalysen i bilag 2, er det i denne sammenhæng mere hensigtsmæssigt at forlade sig på kønsfordelingen i den repræsentative stikprøve, som blev udtrukket. Også her er der blandt de unge kontanthjælpsmodtagere en overrepræsentation af kvinder, om end lidt mindre, nemlig

55 pct.⁵ Denne lille overrepræsentation blandt de unge under 30 år kan hænge sammen med, at unge kvinder i familieetableringsfasen på grund af barselsorlov og børnepasning har vanskeligere end mændene ved med det samme at få et stabilt fodfæste på arbejdsmarkedet. Gruppen med en ikke-vestlig herkomst udgør 25 pct. af de interviewede kontanthjælpsmodtagere. I befolkningen som helhed udgøres gruppen af personer, som selv er kommet, eller hvis forældre er kommet fra mindre udviklede lande, kun af omkring 4 pct., jf. Danmarks Statistik, 2000, s. 64. I den voksne danske befolkning som helhed lever knap to tredjedele i et ægteskab eller parforhold, jf. Danmarks Statistik, 2000, s. 42, mens det kun er godt halvdelen i gruppen af interviewede kontanthjælpsmodtagere, som bor sammen med en ægtefælle eller samlever. Lejebolig er den mest udbredte boligform blandt gruppen af interviewede. Mens godt to tredjedele af den 15-66-årige befolkning som helhed bor i ejerbolig, jf. Finansministeriet, 2001, gør dette sig kun gældende for knap 10 pct. af gruppen af interviewede kontanthjælpsmodtagere.⁶ Gruppen af kontanthjælpsmodtagere over 30 år, for hvilken vi har sammenlignelige tal, er mindre uddannet end befolkningen som helhed. Mens kun 37 pct. af befolkningen over 30 år som helhed ikke har nogen erhvervsuddannelse, jf. Danmarks Statistik, 2000, s. 112, gælder dette for 56 pct. af kontanthjælpsmodtagerne i denne aldersgruppe. Blandt samtlige interviewede kontanthjælpsmodtagere har 67 pct. ingen erhvervsuddannelse. Endvidere er der en markant forskel på gruppen hhv. under og over 30 år i forhold til vurderingen af eget helbred, idet den unge gruppe vurderer deres helbred væsentligt højere.

I lovgivningen skelner man mellem personer, som vurderes alene at have ledighed eller dét ikke at have en uddannelsesplads som problem, og personer, som har andre problemer i tillæg hertil. I sidste instans er det op til frontmedarbejderne i de sociale forvaltninger at afgøre, i hvilken kategori kontanthjælpsmodtagerne hører hjemme. I spørgeskemaet bliver kontanthjælpsmodtagerne imidlertid selv bedt om at vurdere, hvilken gruppe de tilhører. Blandt gruppen under 30 år er det blot 27 pct., som selv mener, at de har problemer ud over ledighed, mens det er halvdelen af gruppen på 30 år og derover. Ca. 5 pct. af alle adspurgte svarer "Ved ikke". Man kan sammenligne disse tal baseret på kontanthjælpsmodtagernes egne vurderinger

⁵ I en registerbaseret analyse finder Filges (2000, s. 28-29), at kvinderne med ca. 61 pct. er klart overrepræsenteret blandt de langvarige kontanthjælpsmodtagere (på mellem 25-36 måneder), mens der faktisk er en lille overvægt af mænd blandt de helt korte kontanthjælpsforløb (på mellem 1-6 måneder).

⁶ Under den behovsprøvning som går forud for, at en person findes berettiget til at modtage kontanthjælp, undersøger kommunen, om den pågældende har egen formue evt. i form af egen bolig. Dét at eje en bolig kan derfor betyde, at man ikke findes berettiget til kontanthjælp.

Tabel 2.1.**Kontanthjælpsmodtagere fordelt efter forskellige karakteristika. Særskilt for aldersgrupperne under 30 år og 30 år og derover. Procent.**

	Under 30 år	30 år og derover	I alt	Procent- grundlag
Kvinde	60	55	57	703
Mand	41	45	43	538
<i>Ikke-vestlig herkomst¹⁾</i>	21	28	25	311
<i>Bor sammen med ægtefælle/samlever</i>	50	54	52	648
<i>Antal hjemmeboende børn:</i>				
0	58	42	49	602
1-2	22	19	20	250
3	19	32	27	332
4 eller flere	1	7	5	57
<i>Bopæl:</i>				
Ejerbolig	10	9	9	115
Andelsbolig	4	4	4	54
Lejelejlighed (inkl. andelsbolig i alment socialt boligbyggeri)	62	77	71	878
Værelse ²⁾	20	6	12	145
Beskyttet bolig, herberg eller andet	4	3	4	46
<i>Højeste skoleuddannelse:</i>				
7. klasse	2	8	6	70
8.-9. klasse	10	13	12	145
9. klasse med eksamen	22	18	20	242
10. klasse med eksamen	32	25	28	342
HF eller studentereksamen	19	11	14	175
Anden/ved ikke	1	1	1	15
Udenlandsk skole	15	24	20	249
<i>Højeste erhvervsuddannelse:</i>				
Ingen	83	56	67	830
Specialarbejderuddannelse (under 1 år)	1	2	2	23
Hg eller efg basisår	3	2	2	28
Fuldført lærlinge-/elevuddannelse	3	17	11	142

(fortsættes)

Tabel 2.1.**Fortsat.**

	Under 30 år	30 år og derover	I alt	Procent- grundlag
<i>Højeste erhvervsuddannelse fortsat:</i>				
Anden faglig uddannelse (mindst 1 år)	4	4	4	52
Kort videregående uddannelse (under 3 år)	2	3	2	27
Mellemlang videregående uddannelse (3-4 år)	2	6	4	54
Lang videregående uddannelse (over 4 år)	0	3	2	21
Uddannelse taget i udlandet	1	5	4	43
Anden uddannelse	1	2	2	20
<i>Egen vurdering af helbred:</i>				
Meget godt/godt	75	46	57	702
Nogenlunde	18	29	25	301
Dårligt/meget dårligt	8	25	18	221
<i>Problemer ud over ledighed (egen vurdering):</i>				
Nej	68	46	55	673
Ja	27	50	41	499
Ved ikke	5	4	5	57
Procentgrundlag	504	737	1.241	

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle præcist til 100 pga. afrunding.

1) Her indgår personer, som selv er kommet, eller hvis far og/eller mor er kommet, som flygtning eller indvandrere fra et ikke-vestligt land (defineret som alle lande undtagen EU-/EØS-lande, Nordamerika).

2) Kategorien omfatter personer, som er logerende/lejer værelse, bor hos forældre, bor på kollegium eller bor i kollektiv/bofællesskab.

med besvarelserne fra en spørgeskemaundersøgelse gennemført samme år blandt landets kommuner, hvor disse blev bedt om at angive, hvor mange kontanthjælpsmodtagere, som alene havde ledighed som problem. Kommunerne vurderede, at andelen, som havde problemer ud over ledighed, var 72 pct. for dem under 30 år og 78 pct. for dem på 30 år og derover, jf. Harsløf & Graversen, 2000.⁷ En del af forklaringen på misforholdet mellem kontanthjælpsmodtagernes egne vurderinger og kommunernes generelle vurdering kan udspringe af et skævt bortfald fra deltagelsen i spørgeskemaundersøgelsen. Såfremt det særligt er grupper med forskellige former for problemer, som har undladt at deltage i denne spørgeskemaundersøgelse.

⁷ Kommunernes besvarelser er vægtede således, at den enkelte kommunes svar tildeles vægt proportionalt med dets antal af kontanthjælpsmodtagere.

søgelse, hvilket bortfaldsanalysen danner grundlag for at tro, jf. bilag 2, kan dette medvirke til at forklare forskellen i forhold til kommunernes vurdering. Men forskellen, som her er fundet, er så stor, at det næppe kan være hele forklaringen. Spørgsmålet bliver hermed, om kommunerne har en tendens til at undervurdere kontanthjælpsmodtagernes ressourcer og dermed deres evner til at komme i arbejde, eller om det omvendt er kontanthjælpsmodtagerne, som overvurderer deres beskæftigelseschancer. Fra andre undersøgelser ved vi, at kommuner, som (ifølge dem selv) i høj grad inddrager borgerne i den indledningsvise kategorisering, tenderer mod at have en lavere andel kategoriseret som havende problemer ud over ledighed, jf. Bruhn, under udgivelse, kapitel 4. Dette peger på, at borgerne selv er mere optimistiske, hvad angår deres egen situation og muligheder på arbejdsmarkedet, end frontmedarbejderne i de sociale forvaltninger er. Spørgsmålet omkring kontanthjælpsmodtagernes problemer vil blive analyseret videre i kapitel 7, afsnit 2.

2.1. Udviklingen i gruppen af aktiverede siden 1996

Der er flere grunde til, at man kan forvente, at gruppen af aktiverede har ændret karakter siden Socialforskningsinstituttet i 1996 gennemførte en tilsvarende spørgeskemaundersøgelse. For det første er målgruppen for den aktive indsats blevet udvidet. Med Aktivloven fra juli 1998 skal den kommunale aktiveringsindsats principielt omfatte alle, dvs. også personer med problemer ud over ledighed og personer over 30 år. For det andet kan man have en forventning om, at det er de grupper, som umiddelbart har haft de bedste erhvervsmæssige forudsætninger i traditionel forstand, som i første omgang har draget nytte af den forbedrede situation på det danske arbejdsmarked. Både udvidelsen af målgruppen og den afgang fra den samlede kontanthjælpsmodtagergruppe, som de forbedrede arbejdsmarkedskonjunkturer har dannet grundlag for, kan forventes at medføre, at gruppen af aktiverede i den aktuelle undersøgelse er en gruppe med ringere beskæftigelsesmæssige forudsætninger end tidligere.

Disse forventninger bekræftes dog kun delvist, når man sammenligner grupperne af aktiverede fra de to undersøgelser, jf. tabel 2.2. Hvor kønsfordelingen i 1996 var forholdsvis jævn, er der i 2000-undersøgelsen en skævhed, således at kvinderne nu udgør to tredjedele af alle aktiverede i undersøgelsens materiale. Kvinder har traditionelt indtaget en mere udsat rolle på arbejdsmarkedet, og forskellen, som her findes, kan tages til udtryk for at kvinderne ikke i samme omfang som mændene har kunnet drage fordel af de forbedrede arbejdsmarkedskonjunkturer.

Tabel 2.2.

Sammenligning af de aktiverede kontanthjælpsmodtagere, som indgik i 1996-undersøgelsen, med gruppen af aktiverede, som indgår i 2000-undersøgelsen på en række udvalgte karakteristika. Procent.

	1996 ¹⁾	2000 ²⁾	Procentgrundlag 1996 ¹⁾	Procentgrundlag 2000 ²⁾
Mand	54	41	667	262
Kvinde	46	59	588	375
<i>Bor sammen med ægtefælle/samlever</i>	39	52	493	328
<i>Antal hjemmeboende børn:</i>				
0	68	47	837	300
1-2	27	40	344	253
3 eller derover	6	13	74	84
<i>Boligforhold:</i>				
Ejer-/andelsbolig	12	13	146	83
Lejelejlighed	58	71	738	453
Lejet værelse	9	6	109	37
Bor hos forældre	16	6	186	35
Andet	5	4	70	27
<i>Har erhvervsuddannelse</i>	21	31	278	194
<i>Egen vurdering af helbred:³⁾</i>				
5 (Højeste vurdering)	36	32	443	199
4	33	31	412	198
3	17	25	211	157
2	9	9	113	54
1 (Laveste vurdering)	6	4	74	22
<i>Herkomst:</i>				
DK/EU/EØS/Nordamerika	90	77	1.099	489
Andet	10	23	125	148

1) Datagrundlaget er personer, som har afsluttet et aktiveringstilbud i januar eller februar 1996, jf. Weise & Brogaard, 1997.

2) Datagrundlaget er personer, som i den toårige periode oktober 1998 til oktober 2000 har deltaget i aktivering.

3) I både 1996- og 2000-undersøgelsen blev interviewpersonerne præsenteret for en skala fra 1 til 5. Kategorierne knyttet til skalaenhederne havde dog ikke præcist de samme overskrifter. I 1996-undersøgelsen var overskrifterne: "Fremragende", "Meget godt", "Godt", "Middel" og "Mindre godt". I 2000-undersøgelsen var overskrifterne: "Meget godt", "Godt", "Nogenlunde", "Dårligt" og "Meget dårligt".

Også gruppen med en ikke-vestlig baggrund er øget i andel. Lidt flere af de aktiverede i 2000-undersøgelsen har hjemmeboende børn. Som ledig kan dét at have hjemmeboende børn muligvis gøre det sværere at få kontakt med arbejdsmarkedet. Dels fordi arbejdsgiverne særligt over for kvinder måske vil fokusere på risikoen for fravær på grund af børnenes sygdom, og dels fordi dét at have hjemmeboende børn kan lægge begrænsninger i forhold til ens mobilitet på arbejdsmarkedet, jf. Bach, Larsen & Rosdahl, 1998, s.19-20. Andelen af aktiverede med en ikke-vestlig baggrund er fordoblet fra 10 pct. i 1996 til 23 pct. i den aktuelle undersøgelse.

På en række områder er gruppen af aktiverede karakteriseret ved uændrede eller bedre forudsætninger. Andelen af aktiverede, som har en ægtefælle eller samlever, er steget. Der er ikke færre personer i 2000-undersøgelsen, som bor i ejer- eller andelsbolig. Andelen, som har en erhvervsuddannelse, er steget ganske pænt, fra 21 til 31 pct. Denne stigning kan være et resultat af den uddannelsesindsats, som har været en del af den kommunale aktivering. I en registerundersøgelse viser Filges (2000) således, at der op i gennem 1990erne er sket en stigning i andelen af langvarige kontanthjælpsmodtagere, som er i gang med at tage en erhvervsuddannelse. En tilsvarende udvikling har siden 1996 fundet sted for de kortvarige kontanthjælpsmodtagere, jf. Filges, 2000, s. 49-52. I forhold til folks egen vurdering af deres helbred er der ingen dramatiske forskelle mellem 1996- og 2000-grupperne af aktiverede.⁸

2.2. Kontanthjælpsmodtagernes tilknytning til arbejdsmarkedet

Kontanthjælpsmodtagerne blev spurgt om, hvor lang tid de sammenlagt henholdsvis har været i beskæftigelse, været ledige (ekskl. perioder i aktivering og lignende tiltag) og været i aktivering, siden de gik ud af skolen. Det må forventes, at denne type spørgsmål ikke kan give fuldstændigt præcise svar, idet ikke alle vil kunne huske præcist, hvor mange år og måneder de alt i alt fx har været ledige.⁹ Ved spørgsmålet om, hvor lang tid interviewpersonerne sammenlagt har været i arbejde, skal man desuden være opmærksom på, at det her var op til personerne selv at definere arbejde.¹⁰ Der er således tale om grove mål.¹¹

⁸ Bemærk dog, at overskrifterne til svarkategorierne ved spørgsmålet om helbred har været forskellige i de to undersøgelser.

⁹ 7 pct. af de adspurgte svarede da også "Ved ikke" til spørgsmålet om deres sammenlagte ledighed. Det var særligt den ældre gruppe, som selvsagt har en længere periode at skulle svare på baggrund af, der her svarede "Ved ikke".

¹⁰ Termen "arbejde" har et omfangsrigt semantisk felt, jf. Olsen, 1998, s. 72-74, og det vil derfor variere fra person til person, hvad man lægger i begrebet. Således vil nogen personer, som i en periode eksempelvis har haft

I tabel 2.3 kan man se, at de mandlige kontanthjælpsmodtagere i gennemsnit tilkendegiver at have været i beskæftigelse lidt under halvdelen af tiden, siden de fyldte 16 år. Hermed har mændene været mere i beskæftigelse end kvinderne, som i gennemsnit kun har været i beskæftigelse i 33 pct. af tiden. Mændene har været arbejdsløse i 33 pct. af tiden heraf med dobbelt så stor andel af tiden i ren ledighed (23 pct.) som tiden i aktivering (10 pct.). Kvinderne har en lidt højere ledighedsgrad (28 pct.), men en tilsvarende aktiveringsgrad (11 pct.). De enkelte interviewpersoners aktiveringsdeltagelse varierer en del, hvilket fremgår af de forholdsvis høje varianskoefficienter. På baggrund af de interviewedes oplysninger om beskæftigelse, ledighed og aktivering kan vi også beregne den periode, hvorunder de slet ikke har været på arbejdsmarkedet. Kvinderne har i gennemsnit været helt uden for arbejdsmarkedet 25 pct. længere tid end mændene.

Tabel 2.3.

Kontanthjælpsmodtagernes gennemsnitlige beskæftigelses-, ledigheds- og aktiveringsgrad samt periode uden for arbejdsmarkedet (fx uddannelse, barsel/forældreorlov eller værnepligt) efter det fyldte 16. leveår.

		Procentgennemsnit	Varianskoefficient	Beregningsgrundlag
Mænd	Beskæftigelse	45	0,71	526
	Ledighed ¹⁾	23	0,94	521
	Aktivering	10	1,45	527
	Uden for arbejdsmarkedet ²⁾	22	-	521 ³⁾
Kvinder	Beskæftigelse	32	0,90	690
	Ledighed ¹⁾	28	0,93	669
	Aktivering	11	1,41	684
	Uden for arbejdsmarkedet ²⁾	29	-	669 ³⁾

Anm.: Beskæftigelses-, ledigheds- og aktiveringsgraderne er beregnet fra interviewpersonernes 16. leveår.

1) Eksklusive aktivering.

2) Residualkategori, dvs. beregnet på baggrund af kontanthjælpsmodtagernes besvarelser i de tre øvrige kategorier.

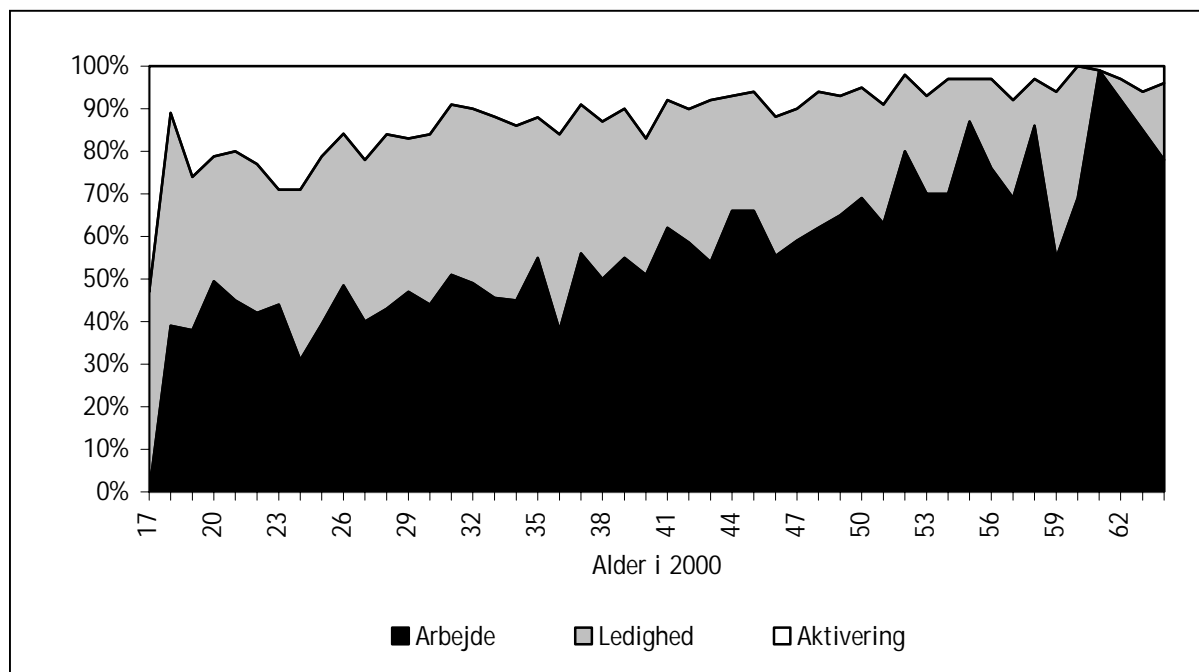
3) Minimalt beregningsgrundlag.

10 timers arbejde om ugen, måske regne denne periode med under arbejde, mens andre vil lægge vægten på de 27 resterende timers ledighed og derfor henregne sig selv til denne kategori.

¹¹ Forskning i validiteten af svar afgivet på denne type tilbageskuende spørgsmål peger dog på, at folk forholdsvis tydeligt husker betydningsfulde hændelser i livet, såsom beskæftigelse og arbejdsløshed. Folks svar på sådanne spørgsmål viser sig i rimelig grad at stemme overens med de oplysninger, som kan hentes om de pågældende i offentlige registre, jf. Dex & McCulloch, 1998.

Figur 2.1.

Andel af tid på arbejdsmarkedet i hhv. arbejde, ledighed og aktivering. Særskilt for kontanthjælpsmodtagernes alder. Procent.

Anm.: De interviewede blev spurgt om, hvor lang tid de alt i alt hhv. havde været i ordinært arbejde, været ledige og været i aktivering, siden de gik ud af skolen. Summen af de tre tal defineres som den samlede tid på arbejdsmarkedet. Figuren viser i procent for hver etårs aldersgruppe, hvor stor en andel af tiden på arbejdsmarkedet interviewpersonerne i gennemsnit hhv. har været i arbejde, været ledige og i aktivering.

I figur 2.1 er besvarelsene vedrørende de interviewedes arbejdsmarkedsdeltagelse brugt til at vise andelen af kontanthjælpsmodtagernes tid på arbejdsmarkedet hhv. i beskæftigelse, som ledige og i aktivering, siden de forlod skolen. Disse relative andele er fordelt på alder. Det fremgår her, at det er gruppen under 30 år, hvis andel af aktiveringsdeltagelse er størst. Herefter indsnævres andelen gradvist fra 10 mod 5 pct. Dette kan forklares med, at de ældre kontanthjælpsmodtagere har været ledige i en del tid, før den aktive arbejdsmarkeds- og socialpolitik blev iværksat. At aktiveringsindsatsen fra starten af primært har henvendt sig imod de unge, mens de ældre grupper kun gradvist er blevet inddraget, er også en medvirkende forklaring. Endelig har aktiveringsindsatsens primære målgruppe været de personer, som er vurderet til alene at have ledighed som problem - af hvilke andelen er størst blandt de yngre. Dette er dog blevet ændret med Lov om aktiv socialpolitik fra 1. juli 1998, hvor målgruppen for den aktive indsats blev udvidet til principielt at omfatte alle. Jo ældre de interviewede er, jo større andel af deres tid på arbejdsmarkedet har de været i beskæftigelse. Men selv om andelen af

tiden uden for beskæftigelse er mindre for de ældre grupper, er det selvsagt hos disse grupper, at man finder de sammenlagt længste perioder uden for beskæftigelse. Omkring 12 års sammenlagt tid ude af beskæftigelse er således udbredt blandt de 40-50-årige.

2.3. Baggrunden for at behovet for kontanthjælp opstod

Ca. 40 pct. af interviewpersonerne har været i kontanthjælpssystemet i én sammenhængende periode. Et fåtal af disse (5 pct. af dem, som har været i systemet i én sammenhængende periode) tilkendegiver, at de har været i det sociale system i mere end 15 år. Godt 10 pct. har været i systemet i én sammenhængende periode på mellem 10 og 15 år, og knap 20 pct. har tilsvarende været i systemet i mellem 5 og 10 år. Blandt dem, som har været kontanthjælpsmodtagere i flere forskellige perioder, har ca. to tredjedele henvendt sig første gang før 1995.

Kontanthjælpsmodtagerne blev spurgt om, hvilken slags indkomst de havde, umiddelbart før de senest henvendte sig hos kommunen for at få kontanthjælp. Godt 40 pct. af kontanthjælpsmodtagerne angiver, at de havde en erhvervsindkomst som primær indkomst, før de senest startede på kontanthjælp - i overvejende grad er der her tale om en lønindtægt. Blandt gruppen fra ikke-vestlige lande er det en noget mindre andel, som tidligere havde en lønindkomst. Gruppen, som selv vurderer, at de har problemer ud over ledighed, har i lidt mindre

Tabel 2.4.

Kontanthjælpsmodtagerne fordelt efter tidspunktet for henvendelse hos kommunen for at få kontanthjælp. Særskilt for gruppen, som har været i systemet i én sammenhængende periode, og gruppen, som har været i systemet i flere perioder. Procent.

	Én sammenhængende periode		Flere perioder	
	Første og eneste henvendelse	Første henvendelse	Seneste henvendelse	
1971-1975	1	2		0
1976-1980	1	7		0
1981-1985	3	12		1
1986-1990	11	17		2
1991-1995	19	28		8
1996-2000	66	34		89
I alt	101	100		100
Procentgrundlag	483	704		704

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle præcist til 100 pga. afrunding.

omfang end gruppen, som vurderer alene at have ledighed som problem, haft en lønindkomst umiddelbart op til, at de senest begyndte at modtage kontanthjælp.

Hvor kontanthjælpsmodtagerne kommer fra, kan yderligere belyses ved at se på deres egne spontane angivelser af den primære og evt. sekundære årsag til, at behovet for kontanthjælp opstod. Med "spontane" menes, at interviewpersonerne ikke på forhånd blev forelagt svarkategorier. Dette er ensbetydende med, at der ikke kan skelnes mellem, hvad som kan betragtes

Tabel 2.5.

Kontanthjælpsmodtagerne fordelt efter hvilken slags indkomst, der var deres primære, umiddelbart før de senest henvendte sig til kommunen for at få kontanthjælp. Særskilt for udvalgte grupper. Procent.

	Primær indkomst					
	Alle	Kvinder	30 eller derover	flygtninge/ indvandrere ¹⁾	Problemer ud over ledighed	Uden erhvervsuddannelse
<i>Erhvervsindkomst</i>	41	37	42	17	37	40
Løn fra arbejdsgiver	38	35	37	14	33	38
Indtægt fra egen virksomhed	3	2	5	3	4	2
<i>Overførselsindkomst</i>	27	28	29	17	32	27
SU	9	10	3	4	5	11
Dagpenge	8	7	12	7	8	6
Sygedagpenge	8	9	12	5	17	8
Revalideringsydelse	2	2	2	1	2	2
<i>Uafhængig af marked/overførsler</i>	17	21	13	26	16	18
Ægtefælle/samlever	7	11	7	17	7	7
Anden familie/venner	8	8	4	6	8	9
Egen opsparing	2	2	2	3	1	2
<i>Anden indkomst</i>	15	15	16	40	15	15
I alt	100	101	100	100	100	100
Procentgrundlag	1.223	694	722	268	492	822

Ann.: 7 pct. af alle interviewpersonerne angav tillige en sekundær indkomstkilde: 2 pct. modtog således tillige løn fra arbejdsgiver, 1 pct. blev tillige forsørget af ægtefælle/samlever, 1 pct. blev tillige forsørget af anden familie/venner og 2 pct. havde tillige "anden indkomst" som sekundær indtægtskilde.

Procenttallene summerer ikke alle præcist til 100 pga. afrunding.

1) Denne kategori er defineret som de personer, som selv er flygtet eller indvandret fra et ikke-vestligt land (her forstået som alle lande med undtagelse af EU-/EØS-lande, Nordamerika). Efterkommere indgår med andre ord ikke i denne kategori.

Tabel 2.6.**Kontanthjælpsmodtagerne fordelt efter primær og sekundær årsag til, at behovet for kontanthjælp opstod. Procent.**

	Primær årsag	Sekundær årsag
Arbejdsløshed	51	4
Ophør af arbejdsløshedsdagpenge	5	1
Ophør af sygedagpenge	7	1
Ophør af revalideringsydelse	1	0
Skilsmisse	3	1
Helbredsproblemer	8	6
Børnepasningsproblemer	1	3
Misbrugsproblemer	1	2
Manglende uddannelsesplads	2	1
Gældsproblemer	1	2
Udgifter i forbindelse med bolig	4	4
Psykiske problemer	2	3
Andet	16	8
Ingen sekundær årsag	-	67
I alt	102	103
Procentgrundlag	1.227	1.233

Anm.: Procenttallene summerer ikke præcist til 100 pga. afrunding.

som direkte eller umiddelbare årsager, og hvad som har været mere indirekte, men egentlige årsager.¹² Halvdelen af alle adspurgte angav arbejdsløshed som den primære årsag. 13 pct. angiver ophøret af en anden overførselsindkomst som primær årsag. Godt 20 pct. nævner en bestemt social hændelse såsom skilsmisse, helbredsproblemer o.l. som baggrunden for behovet for kontanthjælp. Endelig har 16 pct. fået behovet for kontanthjælp af andre primære årsager.

2.4. Medlemskab eller tidligere medlemskab af en a-kasse

En del af interviewpersonerne er eller har været medlem af en a-kasse, jf. tabel 2.7. Flere mænd end kvinder er eller har været medlem. Det er i særdeleshed blandt gruppen over 30 år, at man angiver tidligere at have været medlem, men også 15 pct. af gruppen under 30 år har

¹² En *direkte* årsag til, at behovet for kontanthjælp opstår, kan være, at en anden offentlig ydelse (fx dagpenge eller sygedagpenge) bortfalder, mens den *indirekte*, bagvedliggende årsag må antages at være arbejdsløshed eller sygdom.

tidligere været medlem af en a-kasse. Dobbelt så mange med en erhvervsuddannelse er medlem. Forskellen mellem personer af dansk/vestlig herkomst og personer af anden herkomst er derimod ikke så stor i forhold til aktuelt medlemskab, mens der er fire gange så mange danskere, som tidligere har været medlem. En kontrast findes mellem dem, som selv vurderer, at de alene har ledighed/manglende uddannelsesplads som problem, og dem, som vurderer, at de har problemer ud over dette. I den førstnævnte gruppe er det godt hver femte, som er medlem, mens det er godt hver tiende i den sidstnævnte gruppe, som er medlem. Det er derimod i langt overvejende grad blandt dem, som angiver, at de har problemer ud over ledighed, at man tidligere har været medlem. Går man dybere ned i tallene kan man dog se, at det er alderen frem for folks problemer ud over ledighed, som forklarer sandsynligheden for tidligere at have været medlem. Når der således kontrolleres for de øvrige forhold, er spørgsmålet om, hvorvidt folk vurderer at have problemer ud over ledighed ikke længere en signifikant forklaring på, at de tidligere har været medlem af en a-kasse eller ej, jf. bilag 1, tabel B.2.1).

Tabel 2.7.

Interviewpersonerne fordelt efter, hvorvidt de er, har været eller aldrig har været medlem af en a-kasse. Særskilt for hhv. køn, alder, erhvervsuddannelse eller ej, herkomst og problemer ud over ledighed eller alene ledighed som problem. Procent.

	Tidligere		Aldrig	I alt	Procent- grundlag
	Er medlem	været medlem	været medlem		
Alle	17	33	49	99	1.240
Mænd	21	36	44	101	537
Kvinder	15	31	54	100	703
Under 30 år	16	15	69	100	503
30 år og derover	18	46	36	100	736
Har en erhvervsuddannelse	26	40	34	100	410
Ingen erhvervsuddannelse	13	30	57	100	830
DK/EU/EØS/Nordamerika	19	41	40	100	929
Andet land	14	10	76	100	311
Alene ledighed som problem	21	26	53	100	673
Problemer ud over ledighed	12	45	44	100	499

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle præcist til 100 pga. afrunding.

I tabel 2.8 kan man se, hvornår de kontanthjælpsmodtagere, som tidligere har været medlem af en a-kasse, meldte sig ud. Knap halvdelen af alle ophør har fundet sted inden for perioden 1995-2000. Også for de ældste aldersgrupper har hovedparten af alle ophør fundet sted inden for denne femårsperiode. Dette er den periode, hvor dagpengesystemet har undergået en række stramninger. Der er bl.a. sket en reduktion af ydelsesperioden og mulighederne for at forlænge perioden. Der er ligeledes indført aktiveringskrav (fuld tid) og gradvis fremrykning af tidspunktet for denne aktivering og skærpede sanktioner ved afslag. Overgangsydelsen er blevet afskaffet. Ydelsen for de unge under 25 år, som har været ledige mere end seks måneder, er blevet halveret. Endelig er der indført skærpede krav om rådighed, bl.a. ved at der er anført færre gyldige grunde til at afslå formidlet arbejde og ved en udvidelse af det geografiske område, inden for hvilket man skal søge arbejde, jf. Larsen & Langager, 1998, s. 52-58. Et bud på det særligt store antal ophør i den seneste femårsperiode kan være disse stramninger. Dette vil blive søgt indkredset nærmere nedenfor.

Tabel 2.8.

Gruppen af interviewpersoner som tidligere har været medlem af en a-kasse fordelt efter tidspunktet for ophør af a-kasemedlemskab. Særskilt for fire aldersgrupper. Procent.

	16-30 år	31-40 år	41-50 år	51-70 år	I alt	Procentgrundlag
1966-1970			2	10	2	8
1971-1975			1	5	1	4
1976-1980		3	5	5	3	13
1981-1985		7	10	10	7	28
1986-1990	3	21	14	14	15	60
1991-1995	20	28	24	15	23	95
1996-2000	68	35	41	34	44	179
(1996)	(20)	(7)	(5)	(11)	(9)	(37)
(1997)	(10)	(7)	(4)	(6)	(8)	(34)
(1998)	(17)	(8)	(10)	(15)	(14)	(56)
(1999)	(13)	(13)	(15)	(4)	(9)	(36)
(2000)	(15)	(7)	(12)	(2)	(4)	(16)
Ved ikke	9	4	4	7	6	23
I alt	100	98	101	100	101	410

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle præcist til 100 pga. afrunding.

Tabel 2.9.**Gruppen af interviewpersoner som tidligere har været medlem af en a-kasse fordelt efter årsagerne til udmeldelse. Særskilt for aldersgruppe. Procent.**

	Under 30 år	30 år og derover	Alle
Glemte at betale kontingent	7	9	8
Faldt ud af delperiode 2/aktivperioden	1	7	6
Stod ikke længere til rådighed for arbejdsmarkedet	15	12	12
Fandt, at det ikke kunne betale sig at være medlem	16	15	15
Blev så syg, at vedkommende ikke regnede med at vende tilbage til arbejdsmarkedet	1	9	8
Kunne ikke blive dagpengeberettiget	9	8	8
Havde ikke råd til at være medlem	33	38	37
Anden årsag	36	30	30
I alt	118	128	124
Procentgrundlag	76	337	413

Anm.: Procenttallene sumerer ikke til 100, fordi man havde mulighed for at angive mere end ét årsagsforhold.

I forhold til kontanthjælpssystemet udgør a-kassernes dagpengesystem på flere måder et mere attraktivt alternativ, idet ydelsen, som tildeles, såfremt man er dagpengeberettiget, er højere og tildeles uden behovsprøvning, fx uden hensyn til eventuel ægtefælles indkomst. Det er derfor relevant at undersøge, hvorfor nogle er ophørt med at være medlem af en a-kasse. Personer, som havde svaret, at de tidligere havde været medlem, blev spurgt om, hvad grunden var til, at de ikke længere var medlem, jf. tabel 2.9. Direkte økonomiske grunde, som, at man fandt, *at det ikke kunne betale sig at være medlem*, eller *at man ikke havde råd til at være medlem*, fremtræder hyppigst. Til gruppen af personer, som af økonomiske grunde ikke længere er medlem af en a-kasse, kan man eventuelt lægge dem, som *glemte at betale kontingent*. Som nævnt ovenfor er der inden for de senere år sket en række stramninger i dagpengesystemet. Blandt andet er ydelsesperioden gradvist blevet indskrænket. Pr. 1. juli 1995 blev det muligt efter en samlet fastsat periode at miste retten til dagpenge. Denne periode er gradvist blevet indskrænket fra syv år til pr. 1. januar 2001 at være nede på fire år. Som det fremgår af tabellen har 7 pct. af de over 30-årige, som tidligere var medlem af en a-kasse, meldt sig ud, fordi de *faldt ud af dagpengesystemet*. Dette gælder kun for én pct. af dem, som er under 30 år. Den unge gruppe har til gengæld en omtrent lige så stor andel som den gamle gruppe, som begrunder udmeldelse med, *at de ikke kunne blive dagpengeberettiget*. En hyppigt angiven

enkeltårsag til ophør af medlemskab er kategorien *anden årsag*, så besvarelsene giver os altså ikke fuldt indblik i baggrunden for udmeldelserne.

2.5. Sammenfattende diskussion af kapitel 2

Sammenfattende på dette kapitels beskrivelse af gruppen af interviewede kontanthjælpsmodtagere kan man sige, at der i gruppen er lidt flere yngre kvinder, væsentligt flere af ikke-vestlig herkomst, færre som lever i parforhold, væsentligt færre som ejer deres egen bolig, og noget færre som har en erhvervsuddannelse - i forhold til befolkningen som helhed. Det billede, som fremkommer på baggrund af de interviewedes vurdering af, hvorvidt de har problemer ud over ledighed eller ej, står i kontrast til oplysninger fra landets kommuner om, hvor mange, man her mener, umiddelbart vil kunne påbegynde et ordinært job eller gennemføre en ordinær uddannelse. De interviewede er væsentligt mere optimistiske omkring deres egen situation og chancer på arbejdsmarkedet. Dette er en tendens, som også andre undersøgelser peger på. Kategoriseringen har betydning for omfanget/intensiteten af den aktiveringsindsats, kommunen er forpligtiget til at tilrettelægge derved, at gruppen, som alene har ledighed som problem, fordrer en mere omfangsrig og dermed ressourcekrævende indsats. Denne gruppe skal desuden tilmeldes arbejdsformidlingen. Spørgsmålet er, om man kunne hjælpe endnu flere i arbejde, såfremt kommunerne anlagde en bredere definition på dét alene at have ledighed som problem.

Siden 1996 er der blandt de aktiverede kontanthjælpsmodtagere kommet flere kvinder, flere med børn og heraf flere med mere end et barn. Andelen med en ikke-vestlig baggrund er fordoblet. Der er væsentligt flere, som har en erhvervsuddannelse - en udvikling, som formentlig kan tilskrives en stigende anvendelse af uddannelsesaktivering i kommunerne.

De interviewede har, siden de fyldte 16 år, i gennemsnit været beskæftiget i et forholdsvist beskedent omfang. Mændene lidt under halvdelen af tiden; kvinderne omkring en tredjedel. Blandt de ældre grupper af interviewede har en betydelig del sammenlagt været uden beskæftigelse i over 12 år. Umiddelbart før de senest påbegyndte en kontanthjælpsperiode, havde kun 41 pct. en erhvervsindkomst.

En gruppe på 9 pct. levede af dagpenge op til, de begyndte på kontanthjælp. De er tilsyneladende faldet ud af dagpengesystemet og har på den baggrund meldt sig til det kommunale system. Hver tredje af de interviewede har tidligere været medlem af en a-kasse. Det drejer sig i overvejende grad om dem over 30 år. Langt de fleste ophør af a-kassemedlemskab har fundet sted i perioden fra 1996-2000, dvs. i den periode, hvor dagpengesystemet har undergået en række stramninger. Blandt dem, som ikke længere er medlem, er det dog kun et mindre tal, som begrundet ophøret af medlemskab med forhold, som kan knyttes an til skærpede krav i dagpengesystemet. Det er kun 6 pct., som tilkendegiver, at de faldt ud af dagpengesystemets delperiode 2. 8 pct. svarer, at de ikke kunne blive dagpengeberettiget. 15 pct. angiver, at de ikke kunne være medlem, fordi de ikke længere stod til rådighed for arbejdsmarkedet. Hovedparten af dem, som er ophørt med at være medlem af en a-kasse, angiver økonomisk relaterede årsager, såsom at de ikke fandt, at det kunne betale sig at være medlem, eller at de ikke havde råd til at være medlem.

3. Visitationen til de forskellige ordninger i det sociale system

Det sociale system rummer en række foranstaltninger, hvortil der er forskellige adgangskriterier. Dette kapitel vil se på, hvilke persongrupper det er, som indsluses til de forskellige ordninger. Det primære fokus vil være på, hvem det er, som er blevet aktiveret, og hvem det er, som ikke er blevet det. Desuden belyses hvem det er, som har deltaget i forrevalidering, og som eventuelt er gået videre til egentlig revalidering. Endelig belyses baggrunden for, at nogle søger om (dvs. får rejst sag om) og evt. tilkendes førtidspension.

3.1. Aktivering

Socialforskningsinstituttets evaluering af Lov om kommunal aktivering viste, at det ikke var alle de kontanthjælpsmodtagere, som havde ret og pligt til aktivering, som kommunerne rent faktisk aktiverede, jf. Brogaard & Weise, 1997. Siden da er målgruppen for den aktive indsats med Lov om aktiv socialpolitik blevet udvidet gennem en ændring af alderskriteriet for at indgå i målgruppen for den tidlige indsats. Aldersgrænsen blev hævet fra 25 år til 30 år. Målgruppen er ligeledes blevet udvidet til også at omfatte dem blandt de unge under 30 år, som kommunerne vurderer har problemer ud over ledighed. Til trods for denne udvidelse kunne der i en opfølgende undersøgelse i år 2000 faktisk spores en lille stigning i andelen af gruppen, som kommunerne er pålagt at aktivere, og som ifølge kommunerne bliver aktiveret. Fortsat bliver omkring 10 pct. af dem alene med ledighed som problem og omkring 25 pct. af dem med problemer ud over ledighed, ifølge kommunernes egne skøn, ikke aktiveret, til trods for at man er retligt forpligtet til at aktivere dem.

Af spørgeskemaundersøgelsen blandt kommunerne fremgik det ligeledes, at man tilstræber en kortere visitationsperiode end den, som lovgivningen fastsætter som den maksimale periode, der må gå, før personer, som henvender sig for at få kontanthjælp, modtager et aktiveringstilbud, jf. Harsløf & Graversen, 2000, s. 27, 29-30. Tabel 3.1 sammenfatter disse punkter.

Tabel 3.1.

Kommunernes gennemsnitlige angivelser af andelen af kontanthjælpsmodtagere med ret/pligt til aktivering, som tilbydes aktivering (procent), samt visitationsperiodens længde (uger) for forskellige grupper af kontanthjælpsmodtagere.

	Alene ledighed som problem		Problemer ud over ledighed	
	Andel som aktiveres (procent)	Gennemsnitlig visitationsperiode (uger)	Andel som aktiveres (procent)	Gennemsnitlig visitationsperiode (uger)
Under 30 år	90	2,5	75	5
30 år og derover	88	3,5	71	8

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt landets kommuner, forår 2000.

Ud fra oplysningerne fra kommunerne vedrørende deres visitationspraksis i forhold til aktivering må man forvente, at en stor part af de interviewede til denne undersøgelse har modtaget et aktiveringstilbud. Samtlige interviewede har modtaget kontanthjælp i en sammenhængende periode på minimum to måneder. I spørgeskemaet til kontanthjælpsmodtagerne bliver disse spurgt, hvorvidt de inden for de seneste to år har modtaget et eller flere aktiveringstilbud.

Tabel 3.2.

Kontanthjælpsmodtagerne fordelt efter, hvorvidt de har modtaget et eller flere aktiveringstilbud fra kommunen inden for de seneste to år. Procent.

	Ja, ét	Ja, flere	Nej	Procent-	
				I alt	grundlag
Alle	39	23	38	100	1.235
Under 30 år	42	23	35	100	502
30 år eller derover	37	23	41	101	732
Mand	40	22	38	100	534
Kvinde	38	23	39	100	701
Alene ledighed som problem	44	24	33	101	673
Problemer ud over ledighed	32	22	46	100	499
Små kommuner (mindre end 10.000 indbyggere)	35	30	35	100	158
Mellemstore kommuner (10.000-24.999 indbyggere)	41	30	30	101	244
Store kommuner (over 25.000 indbyggere)	39	23	38	100	833

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle til 100 pga. afrunding.

Svarerne er gengivet i tabel 3.2. Her fremgår det, at 60 pct. har modtaget tilbud; knap 40 pct. har modtaget ét aktiveringstilbud, mens godt 20 pct. har modtaget mere end ét tilbud. Blandt dem, som har svaret, at de har modtaget mere end ét tilbud, ved vi ikke, om disse tilbud blev afgivet samtidigt, sådan at man har haft forskellige tilbud at vælge imellem, eller om tilbuddene er afgivet i forlængelse af hinanden, sådan at man, når man har afsluttet den ene aktiveringsforanstaltning, har fået tilbudt at deltage i en anden. I lovgivningen hedder det, at kontanthjælpsmodtagerne *bør* have flere tilbud ad gangen at vælge imellem, men sådanne valgmuligheder synes altså ifølge kontanthjælpsmodtagerne ofte ikke at være tilstede. Kontanthjælpsmodtagere med bopæl i små og mellemstore kommuner tilkendegiver i lidt højere grad, at de har modtaget mere end ét aktiveringstilbud. Dette forekommer umiddelbart bemærkelsesværdigt, eftersom store kommuner med deres relativt større kapacitet skulle kunne udbyde en bredere vifte af aktiveringstilbud. I spørgeskemaundersøgelsen blandt landets kommuner var det da også de store kommuner, som i altovervejende grad svarede, at de stort set altid gav kontanthjælpsmodtagerne flere tilbud at vælge imellem ad gangen, jf. Harsløf & Graversen, 2000, s. 71). Sammenholdt med kommunernes angivelser af aktiveringsomfanget, jf. tabel 3.1 ovenfor, er det bemærkelsesværdigt, at knap 40 pct. af de adspurgte angiveligt ikke har modtaget noget tilbud. Eftersom kriteriet for at deltage i undersøgelsen er minimum to måneders sammenhængende kontanthjælp skulle der være en vis sandsynlighed for, at man har nået at modtage et tilbud, når man tager kommunernes korte visitationsprocedurer i betragtning.

For nærmere at indkredse hvilke kontanthjælpsmodtagere det er, som kommunerne tilbyder aktivering, er der foretaget to separate logistiske regressionsanalyser. Disse belyser sandsynligheden for at have modtaget et eller flere aktiveringstilbud inden for en toårig periode for forskellige grupper af kontanthjælpsmodtagere, jf. tabel 3.3. Vi vil i første omgang koncentrere os om den analyse, som er foretaget med samtlige interviewede (analyse 1). Af denne analyse fremgår det, at personer med en ikke-vestlig baggrund tenderer til i mindre grad at modtage aktiveringstilbud. Folk, som ud fra egen vurdering har et godt helbred, har markant større sandsynlighed for at modtage et tilbud end andre. Det er omvendt mindre sandsynligt at modtage aktiveringstilbud for personer, som er blevet behandlet for psykiske problemer. Personer, som angiver, at de passer deres eget barn/egne børn, tenderer til i mindre grad at modtage aktiveringstilbud. Det fremgår også, at jo flere måneder en person har været i beskæftigelse, jo mindre sandsynlighed er der for, at den pågældende tilbydes aktivering. I og med at der i

Tabel 3.3.

Sandsynligheden for som kontanthjælpsmodtager at have modtaget ét eller flere aktive-ringstilbud inden for de seneste to år på baggrund af en række karakteristika. Separate analyser med hhv. alle interviewede og alle interviewede undtagen dem, for hvem det er naturligt, at de ikke har modtaget et tilbud. Binær logistisk regressionsanalyser. (Modtaget et eller flere tilbud = 1).

	Analyse 1 Alle interviewede		Analyse 2 Alle interviewede undtagen dem, som henviser til en naturlig grund til, at de ikke har modtaget tilbud ¹⁾	
	B	Std. fejl	B	Std. fejl
Kvinde	-0,11	0,13	-0,22	0,19
16-20 år (ref.)	**			
21-30 år	-0,13	0,26	-0,15	0,40
31-40 år	-0,11	0,30	-0,14	0,44
41-50 år	0,52	0,36	0,17	0,51
51-70 år	0,38	0,44	0,16	0,62
Ikke-vestlig herkomst	-0,27 * (0,09)	0,16	-0,79 ****	0,21
Uden erhvervsuddannelse	-0,14	0,95	0,04	0,20
<i>Helbred (egen vurdering):</i>				
Meget dårligt (ref.)	****			
Dårligt	0,71 **	0,31	0,45	0,49
Nogenlunde	1,09 ****	0,29	0,04	0,44
Godt	1,22 ****	0,29	0,10	0,44
Meget godt	1,16 ****	0,29	0,31	0,46
Behandlet for psykisk problem	-0,30 **	0,12	-0,13	0,19
Har været ude i misbrug	0,12	0,34	-0,62	0,39
Er ordblind	0,18	0,83	-0,02	0,26
Passer selv barn/børn	-0,40 * (0,09)	0,24	0,04	0,35
Antal måneder i ledighed (kontinuerlig)	-0,001	0,001	-0,004 ***	0,002
Antal måneder i beskæftigelse (kontinuerlig)	-0,002 **	0,001	-0,002 * (0,07)	0,001
<i>Størrelsen på bopælskommunen:</i>				
Lille kommune (ref.)	***			
Mellemstor kommune	0,36	0,23	0,42	0,32
Stor kommune	-0,19	0,19	0,06	0,27
Konstant	0,27	0,23	2,44 ***	0,83
Beregningsgrundlag	1.164		896	

1) De, som er medtaget i denne analyse, er dem, som *har* modtaget ét eller flere aktiveringstilbud, samt dem, som henviser til en umiddelbart naturlig grund til, at de ikke skulle have modtaget et tilbud (i tabel 3.4 er disse grupper markeret med symbol ☒).

Anm.: **** = P < 0,001; *** P < 0,01; ** = P < 0,05; * = P < 0,10 (signifikansniveau angivet i parentes).

denne analyse kontrolleres for alder, må man antage, at dét at have været lang tid i beskæftigelse er en egenskab, som indebærer, at folk er relativt tættere på arbejdsmarkedet end folk, som har været kort tid i beskæftigelse. At kommunerne i mindre grad tilbyder gruppen med høj beskæftigelsesgrad¹³ aktivering kan skyldes, at man forventer, at de selv kan klare at finde et ordinært job.

Analyse 1 medtager samtlige interviewede. Der kan imidlertid være nogle naturlige grunde til, at folk ikke tilbydes aktivering. Lovgivningen opregner blandt andet en række grunde, som undtager personer for aktiveringstilbud. I spørgeskemaet spørges dem, som ikke har modtaget noget tilbud, hvad de selv ser som årsagen til dette. I tabel 3.4 er svarene herpå gengivet. De forskellige typer af svar er inddelt i tre overordnede niveauer. Det første niveau omfatter gruppen af interviewede, som mener, at grunden til, at de ikke er blevet tilbudt aktivering, skyldes, at de forlod eller var på vej til selv at forlade det sociale system (ekstern overgang). Det andet niveau omfatter dem, som henviser til, at de var på vej til at overgå til en anden ordning i det sociale system (intern overgang). Det tredje niveau omfatter dem, som fortsatte på kontanthjælp (status quo), men som alligevel henviser til en grund til, at de ikke er blevet tilbudt aktivering.

Godt en tredjedel af de adspurgte vurderer, at grunden til, at de ikke blev tilbudt aktivering, er, at man i kommunen regnede med eller vidste, at de (inden længe) ikke længere ville oppebære en ydelse i det sociale system, enten fordi de ville få ordinært arbejde eller påbegynde en ordinær uddannelse, eller fordi de simpelthen forlod det sociale system, før tilbudet skulle gives. Godt og vel 10 pct. afventede en overgang til en anden ordning internt i det sociale system (revalidering, fleksjob eller førtidspension). Knap 40 pct. var i en situation, hvor kommunen var nødt til at opretholde status quo, idet kontanthjælpsmodtagerne ikke havde mulighed for at tage imod et tilbud om aktivering. Den største gruppe her er dem, som ikke kunne modtage et aktiveringstilbud på grund af dårligt helbred. 4 pct. af de kontanthjælpsmodtagere, som ikke har modtaget et aktiveringstilbud, mener, at dette skyldes, at de selv havde tilkendegivet, enten at de ikke havde lyst til at deltage i aktivering, eller at de ikke havde lyst til at deltage i et bestemt aktiveringstilbud. Hver fjerde kontanthjælpsmodtager angiver, at der -

¹³ Netop fordi der kontrolleres for alder (om end på kategorialt niveau), kan man i denne sammenhæng tale om beskæftigelsesgrad.

Tabel 3.4.

Gruppen af kontanthjælpsmodtagere, som *ikke* har modtaget et aktiveringstilbud, fordelt efter deres vurderinger af årsagen/årsagerne til dette. Procent.

		Procent
<i>Ekstern overgang</i>	Kommunen regnede med, at kontanthjælpsmodtageren snart fik arbejde	11
	Fik arbejde, før vedkommende skulle have tilbudet	12
	Ventede på at starte et bestemt arbejde	3
	Ventede på at påbegynde uddannelse	10
<i>Intern overgang</i>	Ventede på at påbegynde revalidering	4
	Ventede på førtidspension	6
	Skulle starte i fleksjob	1
<i>Status quo</i>	Kunne ikke deltage pga. børnepasning	4
	Helbredet for dårligt	28
	Havde barselsorlov	5
	Sad i fængsel	1
	Havde ikke lyst til at deltage i aktivering [⊠]	2
	Havde ikke lyst til at deltage i tilbudet [⊠]	2
<i>Andet</i>	Andre grunde [⊠]	26
	Ved ikke [⊠]	15
I alt		129
Procentgrundlag		444

Anm.: Procenttallet sumerer til mere end 100, fordi interviewpersonerne havde mulighed for at angive mere end én årsag.

[⊠] angiver, at de pågældende grupper indgår i analyse 2, tabel 3.3.

evt. i tillæg til nogle af de ovenfor anførte grunde (man havde mulighed for at angive mere end én årsag) - var andre årsager til, at de ikke modtog noget tilbud. 15 pct. svarer, at de ikke er klar over årsagen.

Såvel dét at kommunen forventede, at kontanthjælpsmodtageren helt ville forlade det sociale system (ekstern overgang), eller at vedkommende ville overgå til en anden overgang i det sociale system (intern overgang), til at være en række af de forhold, som gjorde, at vedkommende ikke kunne deltage samtidigt med, at vedkommende forblev på kontanthjælp (status quo), kan siges at være naturlige begrundelser, som umiddelbart kan forklare, at kommunen ikke tilbyder aktivering - man kan ikke tilbyde aktivering til en person som forinden har nået at få et job eller fx er på barselsorlov, ligesom der kan være gode grunde til ikke at aktivere en

person, som umiddelbart står over for at skulle påbegynde en uddannelse osv. Der er derfor lavet en analyse, hvor kun de personer indgår, som ikke har henvist til en umiddelbar naturlig årsag til, at kommunen ikke har tilbudt dem aktivering. Denne analyse, jf. analyse 2 i tabel 3.3, omfatter de personer, som svarer, at de mener, at kommunen undlod at tilbyde dem aktivering, fordi de ikke havde lyst til at deltage, og endvidere dem, som svarer hhv. “Andre grunde” og “Ved ikke”, samt de personer, som *har* modtaget et tilbud. Denne analyse svarer til analyse 1 med den forskel, at det nu er en reduceret gruppe af interviewpersoner, som indgår, jf. den højre spalte af tabel 3.3 ovenfor.

Der kan nu, med analyse 2, spores en klar tendens til, at kommunerne undlader at tilbyde personer med en ikke-vestlig baggrund aktivering. Analyse 2 viser også, at jo højere folks ledighedsgrad er, jo mindre sandsynligt er det, at de har modtaget tilbud inden for de seneste to år. Lidt overraskende kan der fortsat ses en tendens til, at folk med høj beskæftigelsesgrad har mindre sandsynlighed for at have modtaget et tilbud. Eftersom vi i analyse 2 ikke har inddraget de interviewpersoner, som selv har vurderet, at de ikke er blevet tilbudt aktivering, fordi kommunerne har ventet, at de selv vil finde arbejde inden længe, skulle man ikke forvente, at dette gjorde sig gældende. Den i analyse 1 så markante helbredsvariabel er nu ikke længere signifikant. Dette må skyldes, at de, som mener, at kommunen undlod at aktivere dem på grund af deres ringe helbred, er taget ud af analysen. Dette kan også være årsagen til, at forklaringskraften af variabelen, der vedrører, hvorvidt folk har modtaget behandling for en psykisk lidelse, er reduceret - og ikke længere statistisk signifikant.

Baggrunden for, at kommunerne i mindre grad tilbyder aktivering til personer med en ikke-vestlig baggrund, kan være, at man i stedet tilbyder sprogundervisning. Sprogundervisning kan udgøre hele aktiveringen eller en del heraf, men kan også være et selvstændigt tilbud. 57 pct. af de personer af ikke-vestlig herkomst, som ikke har modtaget et aktiveringstilbud inden for de seneste to år, angiver, at de har modtaget sprogundervisning i kommunen. 48 pct. af personerne af ikke-vestlig herkomst, som *har* modtaget et aktiveringstilbud, har i tillæg også modtaget sprogundervisning. Desuden er sprogundervisning hovedindholdet i aktiveringen for 19 pct. af personerne med en ikke-vestlig herkomst. Det er ikke muligt at afgøre, om den sprogundervisning, som de ikke-aktiverede har modtaget, i praksis har fungeret som et alternativ til aktivering. Dette skyldes blandt andet, at spørgsmålet om sprogundervisning ikke er

afgrænset til den toårige periode umiddelbart op til interviewtidspunktet, som spørgsmålet om, hvorvidt man har modtaget et aktiveringstilbud, refererer til. De, som svarer, at de har modtaget sprogundervisning, kan altså godt henvise til undervisning modtaget mange år tilbage i tiden. Omfanget af tilbud om sprogundervisning mv. i tillæg til eventuel aktivering vil blive taget op i næste kapitel.

Alle deltagere i undersøgelsen blev spurgt, om de havde gjort noget for at undgå at blive aktiveret. Interviewpersonerne blev ud over svarkategorien “Nej” givet muligheden for at svare, at de havde fundet et arbejde i stedet, eller at de havde afslået aktivering. Endelig havde de muligheden for i en åben kategori at anføre en anden måde, hvorpå de havde forsøgt at undgå aktivering. For at kunne tegne et så præcist billede som muligt blev besvarelsenerne fra dem, som havde svaret i denne sidstnævnte åbne kategori, efterfølgende kodet til en række nye kategorier. I nogle tilfælde blev det vurderet, at svar i den åbne kategori passede ind i de allerede eksisterende kategorier, og de blev derfor omkodet hertil.

Man taler om, at den aktive linje kan have en motivationseffekt¹⁴ på en sådan måde, at folk i højere grad søger at forlade det sociale system til fordel for ordinære jobs eller ordinær uddannelse, når det bliver påkrævet, at de skal deltage i aktivering. De 10 pct., som på spørgsmålet om, hvorvidt de har gjort noget for at undgå at blive aktiveret, og som henholdsvis svarer, at de har fundet ordinært arbejde, søgt ordinært arbejde eller påbegyndt ordinær uddannelse, kan til dels tages som et udtryk for denne effekt, jf. tabel 3.5. Men omvendt kunne de også have forladt det sociale system, selvom de ikke havde haft et aktiveringstilbud hængende over hovedet. 5 pct. af de adspurgte svarer, at de har afslået aktiveringstilbud fra kommunen. 2 pct. er på baggrund af svar i den åbne kategori kodet til den nye kategori “Henvist til principielt gyldig grund”. I denne gruppe indgår personer, som med henvisning til problemer i forhold til børnepassning eller fysisk eller psykisk helbred (evt. på baggrund af lægeerklæringer eller sygemeldinger) har kunnet undslå sig kommunens aktiveringstilbud. Disse begrundelser fra kontanthjælpsmodtagernes side er i lovgivningen anført som gyldige grunde til afslag (Aktivloven § 13, stk. 3). Blandt de 5 pct., som svarer, at de har afslået aktivering, er der muligvis nogle, som på tilsvarende vis har kunnet henvise til gyldige grunde. Langt størsteparten af kontanthjælpsmodtagerne, som indgår i denne undersøgelse (fire ud af fem), har ikke gjort

¹⁴ Denne type effekt refereres der også ofte til som en “annonceringseffekt”.

Tabel 3.5.**Kontanthjælpsmodtagerne fordelt efter, hvad de eventuelt har gjort for at undgå at deltage i aktivering. Procent.**

	Procent	Procentgrundlag
Fundet ordinært arbejde i stedet for aktivering ¹⁾	7	85
Påbegyndt jobsøgning *	2	18
Påbegyndt ordinær uddannelse *	1	8
Afslået aktivering	5	64
Undladt at møde op i tilbudet *	1	8
Henvist til principielt gyldig grund ²⁾ *	2	23
Selv skaffet sig anden aktiveringsplads ³⁾ *	2	19
Andet *	0	5
Ikke gjort noget for at undgå aktivering	81	973
I alt	101	1.203

Anm.: * angiver, at kategorien er lavet på baggrund af kodningen af den åbne svarkategori.

Procenttallene summerer ikke præcist til 100 pga. afrunding.

1) Herunder er også henregnet dem, som i den åbne svarkategori svarer, at de har etableret selvstændig virksomhed.

2) Denne gruppe indbefatter dem, som i den åbne svarkategori svarer, at de henviste til manglende mulighed for børnepasning eller til helbredsproblemer (dog ikke nødvendigvis med lægeerklæring).

3) Herunder er henregnet dem, som i den åbne svarkategori svarer, at de i stedet for aktivering er påbegyndt et AMU-kursus, sprogkursus eller daghøjskoleophold (dvs. uddannelser, som ikke er ordinære).

noget for at undgå at blive aktiveret. Dette er selvsagt ikke ensbetydende med, at de rent faktisk har modtaget et aktiveringstilbud. 2 pct. har vægret sig mod det konkrete tilbud ved på egen hånd at skaffe sig en aktiveringsplads, som i højere grad stemte overens med deres ønsker, eller ved at påbegynde et uddannelsesstilbud i offentligt regi (det vil sige ikke-ordinære uddannelser).

I spørgeskemaundersøgelsen til landets kommuner blev der ved hjælp af en sammenligning med en undersøgelse gennemført i 1996 sporet en vis skærping af det aspekt af den aktive linje, som vedrører kommunernes handle over for kontanthjælpsmodtagere, som afslår aktivering. 86 pct. af kommunerne tilkendegav, at de i forhold til gruppen alene med ledighed som problem *stort set altid* standsede kontanthjælpen i sådanne tilfælde. 41 pct. havde en tilsvarende praksis i forhold til gruppen med problemer ud over ledighed. Det fremgik endvidere, at 90 pct. af de danske kommuner har som politik at standse udbetalingen af kontanthjælp, såfremt de aktiverede uden gyldig grund undlader at møde op i tilbudene, jf. Harsløf & Graversen, 2000, s. 36 - en praksis, som egentlig er i strid med den daværende lovgivning,

versen, 2000, s. 36 - en praksis, som egentlig er i strid med den daværende lovgivning, som i tilfælde af gentagende udeblivelse kun tillod reduktion i kontanthjælpen med op til 20 pct..¹⁵

Besvarelsene fra kontanthjælpsmodtagerne giver en vis mulighed for at se, hvor mange som bliver berørt af den skærpede aktive linje. Tabel 3.6 viser kontanthjælpsmodtagernes angivelser af kommunens reaktion på forsøg på at undgå aktivering gennem afslag.¹⁶ Det store flertal rapporterer, at det ikke havde konsekvenser at afslå kommunens aktiveringstilbud. 14 personer, svarende til 20 pct. af gruppen, som har afslået kommunens aktiveringstilbud, har oplevet at få kontanthjælpen standset. Som ventet er det særligt gruppen med problemer ud over ledighed, som ikke oplever konsekvenser af deres afslag.

Ved vurderingen af omfanget af afslag på deltagelse i aktiveringstilbud og de oplevede konsekvenser heraf kan man med en vis rimelighed forvente, at bortfaldet fra denne undersøgelse kan påvirke det billede, vi får af situationen. Som det vises i bortfaldsanalysen, jf. bilag 2, er der på flere måder tale om et skævt bortfald, som peger på, at de med færrest ressourcer ikke

Tabel 3.6.

Kontanthjælpsmodtagere, som har gjort noget for at undgå aktivering, fordelt efter konsekvenserne heraf. Særskilt for personer med problemer ud over ledighed eller ej. Procent.

	Problemer ud over ledighed eller ej		Procent-	
	Ikke problemer	Problemer	I alt ¹⁾	grundlag ¹⁾
Ingen konsekvenser	52	80	68	43
Kontanthjælp standset	30	17	22	14
Kontanthjælp nedsat/gjort tilbagebetalingspligtig	7	0	4	2
Andre konsekvenser	11	3	5	5
I alt	100	100	99	64

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle præcist til 100 pga. afrunding.

1) Inkl. de syv personer, som har afslået aktiveringstilbud, men som ikke har besvaret spørgsmålet om, hvorvidt de har problemer eller ej i tillæg til ledighed.

¹⁵ Pr. 1. januar 2001 har lovgivningen indhentet kommunernes praksis, idet der med indsættelsen af stk. 2 i Aktivlovens §41 tillades, at kontanthjælpen helt standses ved gentagen udeblivelse fra aktivering i et omfang, som kan sidestilles med afslag af tilbudet. Den andel af kontanthjælpen, som kommunerne har mulighed for at tilbageholde ved mindre omfang af udeblivelse, blev desuden sat op fra 20 til 30 pct. (Lov 112).

¹⁶ Det kan desuden nævnes, at fem af de otte personer, som forsøgte at undgå aktivering ved at udeblive fra tilbudet, ikke oplevede nogle konsekvenser. Én fik standset sin kontanthjælp, én fik den reduceret, og én oplevede andre konsekvenser.

deltager i undersøgelsen. Havde de knap 37 pct. af stikprøven, som ikke deltager i interviewundersøgelsen, indgået i materialet, kunne man godt forestille sig, at der var fremkommet en større andel af personer, som havde afslået aktiveringstilbud. Det er ligeledes muligt, at det også havde ændret billedet af omfanget af konsekvenser heraf.

3.2. Forrevalidering og revalidering

Som det fremgik af kapitel 2, og som det desuden vil blive uddybet i kapitel 7, har en stor andel af de interviewede personer en række fysiske, psykiske og/eller sociale problemer, som umiddelbart gør det vanskeligt for dem at komme i arbejde. Denne gruppe kan komme ind i et revalideringsforløb, hvis man i kommunerne skønner, at en sådan indsats vil kunne bringe personerne i arbejde. Revalidering kan dog kun komme på tale, såfremt andre ordninger i det sociale system, eksempelvis aktivering, ikke i sig selv skønnes at være tilstrækkelige. Forud for en egentlig revalidering kan der tilrettelægges et forrevalideringsforløb, hvis sigte dels er at afklare, om revalidering er den rette foranstaltning, og dels at kommunen og borgeren sporer sig ind på, hvad det konkrete indhold af den efterfølgende revalidering skal være. Under dette forrevalideringsforløb modtager personen samme ydelse som hidtil.¹⁷ Blandt andet derfor kan det for den enkelte person i det sociale system være vanskeligt at skelne mellem, hvornår man deltager i en forrevalideringsaktivitet, og hvornår det blot drejer sig om almindelig aktivering. Ifølge skøn fra landets kommuner lever omkring 33 pct. af de personer, som revalideres, af kontanthjælp umiddelbart før, revalideringsindsatsen bliver indledt, mens størsteparten, omkring halvdelen, modtager sygedagpenge, jf. Harsløf & Graversen, 2000, s. 51).¹⁸

15 pct. af alle adspurgte kontanthjælpsmodtagere i denne undersøgelse tilkendegiver, at de har deltaget i forrevalideringsaktiviteter. Af tabel 3.7 fremgår det, hvilket indhold forrevaliderin-

¹⁷ Under det egentlige revalideringsforløb modtager man en særlig revalideringsydelse og/eller løn fra en arbejdsplads, hvor man i forbindelse med sin revalidering kan befinde sig.

¹⁸ Det er særligt i de store kommuner, at revaliderende har været på kontanthjælp umiddelbart før revalideringen. I de små og mellemstore kommuner er det blot hver fjerde. Her har revaliderende i højere grad været på sygedagpenge op til revalideringsindsatsens start. Forskellen i andelen af kontanthjælpsmodtagere hhv. sygedagpengemodtagere i revalidering mellem de store kommuner på den ene side og de små og mellemstore på den anden kan skyldes, at kontanthjælpsmodtagerne i de store kommuner er præget af at bære på mere komplekse og sammensatte problemer, som man vurderer må løses gennem en revalideringsindsats. Mens de problemer, som betinger igangsættelsen af revalidering i de små og mellemstore kommuner, kun i 7-8 pct. af sagerne angives at være kombinationer af fysiske, psykiske og/eller sociale problemer, så danner disse kombinationsproblemer

gen har haft. Kategorien *Praktik på arbejdsplads* er meget overordnet, og personer, hvis forrevalidering har bestået i arbejdsprøvning på en almindelig arbejdsplads, må forventes også at indgå her. Almen uddannelse, som 33 pct. af de forrevaliderede har modtaget, foregår typisk i regi af VUC. De erhvervsrettede uddannelser, som 20 pct. af de adspurgte har deltaget i, kan være kommunalt tilrettelagte erhvervsintroducerende kurser, AMU-kurser mv.

Som nævnt ovenfor fungerer forrevalidering blandt andet som et afklarende forløb, hvorunder det kan afgøres, hvorvidt en revalideringsindsats er hensigtsmæssig. Eftersom kriterierne for at få tilkendt førtidspension med Lov om social pension er blevet skærpet ved, at det nu kræves, at mulighederne for gennem en revalidering at kunne genindtræde på arbejdsmarkedet skal være udtømte, vil forrevalidering nu i endnu højere grad også fungere som afprøvning af, om der i stedet for revalidering skal rejses sag om førtidspension.

For to tredjedele af de kontanthjælpsmodtagere, som havde deltaget i forrevalidering, munde de denne indsats ikke ud i en egentlig påbegyndelse af revalidering med erhvervsplan. Godt 25 pct. påbegyndte en sådan revalidering, mens 13 pct. på interviewtidspunktet fortsat er under forrevalidering. De, hvis forrevalidering ikke ledte til en egentlig revalidering med erhvervsplan, blev spurgt om, hvad de anså som årsagen til dette.

Tabel 3.7.

Kontanthjælpsmodtagere, som har deltaget i forrevalidering, fordelt efter hvorvidt udvalgte hovedtyper af forrevalideringsaktiviteter har indgået. Procent.

	Ja	Nej	Ved ikke	I alt	Procent- grundlag
Praktik på arbejdsplads	37	63	1	101	190
Almen uddannelse (dansk, regning mv.)	35	64	1	100	190
Erhvervsrettet uddannelse	21	76	3	100	186
Andet ¹⁾	30	67	3	100	184

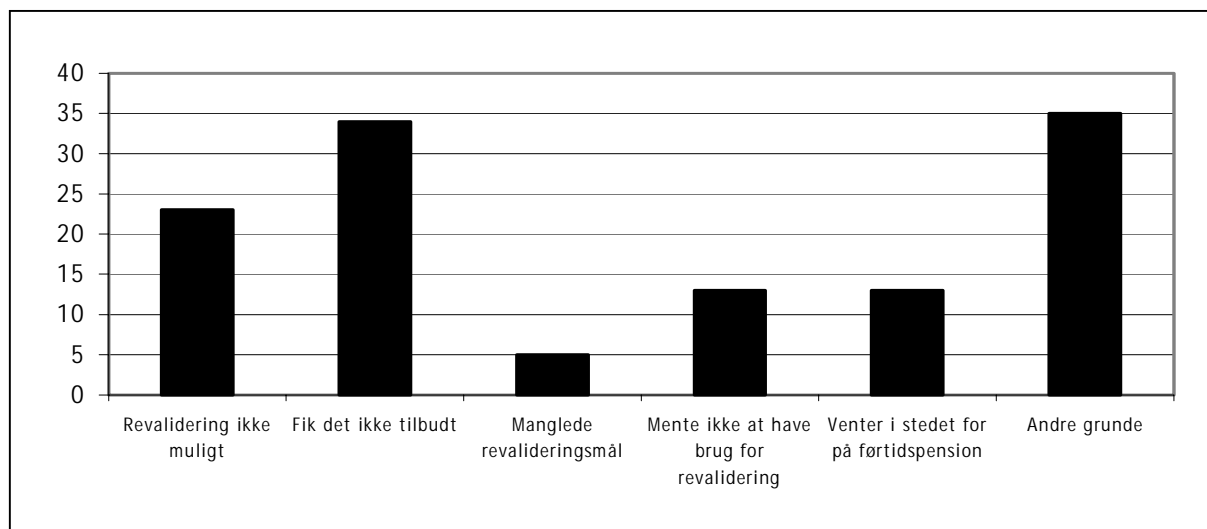
1) Blandt dem, som svarede "Andet" angav en stor del, at de havde været i arbejdsprøvning på forskellige revalideringsinstitutioner; nogle angav, at de havde været på kurser eller (dag)højskoleophold. Enkelte angav, at de havde modtaget behandling for misbrug.

Procenttallene sumerer ikke alle til 100 pga. afrunding.

baggrunden for 24 pct. af revalideringssagerne i de store kommuner. Det er i helt særlig grad i landets tre største kommuner, at disse kombinationsproblemer gør sig gældende, jf. Harsløf & Graversen, 2000.

Figur 3.1.

Kontanthjælpsmodtagere, som har deltaget i forrevalidering uden efterfølgende at være kommet ind i et revalideringsforløb med erhvervsplan, fordelt efter de angivne årsager hertil. Procent.

Anm.: Procenttallene, som angives i søjlerne, summerer til mere end 100, da interviewpersonerne havde mulighed for at angive mere end én årsag.

Procentgrundlag: 118.

Svarene er gengivet i figur 3.1. Her ses det, at 33 pct. angiver, at de ikke fik tilbudt revalidering med erhvervsplan, mens revalidering for godt 25 pct. simpelthen ikke var muligt. Kun 5 pct. svarer, at de efter forrevalideringsforløbet fortsat stod uden noget erhvervsmæssigt mål for en egentlig revalidering. 13 pct. var efter forrevalideringsforløbet afklaret omkring, at revalidering ikke var det rette for dem. En tilsvarende andel tilkendegiver, at de nu i stedet venter på at komme på førtidspension. Godt 33 pct. anfører andre grunde.

3.3. Førtidspension

I det forrige afsnit fremgik det, at 13 pct. af forrevalideringsforløbene munder ud i, at der rejses sag om førtidspension. Dette kan indkredses yderligere ved at se på andelen, som har søgt¹⁹ eller modtager førtidspension, og som har deltaget i forrevalidering, jf. tabel 3.8. Om de personer, som angiver, at de *har søgt* førtidspension, ved vi ikke, hvorvidt de har fået afslag, eller om sagen fortsat er i gang. De personer, som svarer, at de *modtager* førtidspension, er

¹⁹ Formelt kan man ikke ansøge om førtidspension. Det er kommunen, som "rejser sag om førtidspension", hvorefter det afgøres, om der kan tilkendes førtidspension og på hvilket ydelsesniveau.

Tabel 3.8.**Andelen af kontanthjælpsmodtagere, som henholdsvis har søgt, modtager eller ikke har søgt om førtidspension, fordelt på hvorvidt de har deltaget i forrevalidering. Procent.**

	Søgt førtidspension	Modtager førtidspension	Ikke søgt førtidspension
Har deltaget i forrevalidering	26	28	14
Har ikke deltaget i forrevalidering	74	72	86
I alt	100	100	100
Procentgrundlag	125	36	1.057

personer, som har opnået status som førtidspensionist i perioden, som er gået, mellem de blev udtrukket som en del af stikprøven til undersøgelsen og selve gennemførelsen af undersøgelsen. At det blot er knap 33 pct. af gruppen, som på interviewtidspunktet modtager førtidspension, som har deltaget i forrevalidering, kan umiddelbart undre, når man tager de skærpede krav i betragtning om, at andre foranstaltningmuligheder skal være udtømte (dog skal man være opmærksom på, at det er et forholdsvist lille antal, 10 ud af 36 personer, denne andel baserer sig på).

Som det fremgår af tabel 3.9, har langt størsteparten af gruppen, som har søgt, men (endnu) ikke fået førtidspension, angivet, at de har problemer ud over ledighed. At der ikke desto mindre er 13 pct., som ikke mener at have problemer ud over ledighed, kan muligvis forklares med, at disse siden hen har fået afhjulpet de problemer, som har ligget til grund for deres tidligere ansøgning om førtidspension.

Ser man på kontanthjælpsmodtagernes vurdering af egen arbejdsevne, jf. tabel 3.10, finder man, at 12 pct. af dem, som har søgt om førtidspension, angiver, at deres arbejdsevne slet ikke eller ikke i særlig grad er nedsat. Som i forhold til hvorvidt man vurderer at have problemer ud over ledighed eller ej, kan det også her tænkes, at disse personer siden hen evt. gennem behandling eller opkvalificering har opnået en arbejdsevne, de ikke havde, da de søgte om førtidspension.

Tabel 3.9.

Andelen af kontanthjælpsmodtagere, som henholdsvis har søgt, modtager eller ikke har søgt om førtidspension, fordelt på hvorvidt de har angivet at have problemer ud over ledighed eller ej. Procent.

	Søgt førtidspension	Modtager førtidspension	Ikke søgt førtidspension
Alene ledighed som problem	13	0	65
Problemer ud over ledighed	87	100	35
I alt	100	100	100
Procentgrundlag	122	35	1.002

Tabel 3.10.

Andelen af kontanthjælpsmodtagere, som henholdsvis har søgt, modtager eller ikke har søgt om førtidspension, fordelt efter egen vurdering af arbejdsevne. Procent.

	Søgt førtidspension	Modtager førtidspension	Ikke søgt førtidspension
<i>Nedsat arbejdsevne?</i>			
I høj grad	56	75	10
I nogen grad	32	25	22
Ikke særligt	5	0	9
Slet ikke	7	0	59
I alt	100	100	100
Procentgrundlag	127	36	1.058

3.4. Sammenfattende diskussion af kapitel 3

I dette kapitel er det vist, at godt 60 pct. af de interviewede kontanthjælpsmodtagere har modtaget aktiveringstilbud inden for de seneste to år. Kun et mindretal angiver, at de har modtaget mere end ét tilbud. Hermed står kontanthjælpsmodtagernes besvarelser i kontrast til det billede, vi har af praksis på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse blandt landets kommuner. Her tilkendegiver man, at folk ofte gives flere tilbud at vælge imellem ad gangen.

Knap 40 pct. af alle kontanthjælpsmodtagere har ikke modtaget et aktiveringstilbud inden for de seneste to år. For en stor del af denne gruppe har der været naturlige årsager til dette (fx at de pågældende har været på barselsorlov eller efter egen vurdering har for ringe et helbred). For en del af gruppen, som ikke har modtaget aktiveringstilbud, kan vi ikke umiddelbart pege på nogen oplagt grund til det, fordi de selv svarer "Ved ikke" eller "Andre grunde". En analy-

se viser, at personer af ikke-vestlig herkomst i mindre grad tilbydes aktivering. En forklaring på dette *kan* være, at kommunerne i stedet tilbyder sprogundervisning – uden at dette foregår i aktiveringsregi. Analysen peger også på en tendens til, at man i mindre grad tilbyder aktivering til personer, som har været i beskæftigelse i en stor andel af tiden på arbejdsmarkedet. Måske skyldes dette, at man regner med, at denne gruppe ved egen hjælp kan finde et job. Personer, som omvendt har været ledige i en stor andel af deres tid på arbejdsmarkedet, har også mindre sandsynlighed for at have modtaget et tilbud inden for de seneste to år. Dette skyldes højst sandsynligt, at kommunerne allerede, år tilbage, har aktiveret dem i det lovpligtige omfang.

Der findes i undersøgelsen indikationer på, at den såkaldte motivationseffekt gør sig gældende. På spørgsmålet om, hvorvidt man har gjort noget for at undgå aktivering, svarer 10 pct., at de har forladt eller forsøgt at forlade det sociale system til fordel for arbejde eller uddannelse. Man kan se dette som et udtryk for, at disse personer har fundet det så meget mindre attraktivt at være kontanthjælpsmodtager på grund af kravet om aktivering og derved ønsket at forlade systemet. Der er 5 pct. af de interviewede personer, som har afslået deres aktiveringstilbud. På baggrund af disse personers erfaringer synes den aktive linjes skærpede sanktionspolitik ikke at være implementeret så hårdt, som lovgivningen lægger op til – og som kommunerne gennem en spørgeskemaundersøgelse tilkendegiver, at tilfældet er. Halvdelen af de personer, som ifølge dem selv alene har ledighed som problem, oplevede således ingen konsekvenser af deres afslag på et aktiveringstilbud.

En del af de interviewede, 15 pct., har været under forrevalidering, men langt fra alle er gået videre ind i et egentligt revalideringsforløb. Størrelsen af andelene, som hhv. er/ikke er gået videre i revalidering, er ikke så interessant i denne sammenhæng. Dette skyldes, at gruppen, som ikke går videre, klart overrepræsenteres på grund af undersøgelsens design. Det er imidlertid af interesse at se på baggrunden for, at man ikke er overgået til egentlig revalidering. Her viser undersøgelsen, at en stor del efter endt forrevalidering ikke får tilbudt en egentlig revalidering, og at det for en stor del viser sig ikke at være muligt. Heroverfor er det væsentligt færre, som selv mener ikke at have brug for revalidering. Dette peger på, at der er en gruppe blandt dem, som ikke overgik til revalidering, som egentlig var motiverede herfor. For en mindre del af de personer, som deltog i forrevalidering, mundede denne indsats ud i, at de

fik rejst sag om førtidspension. Ser man på samtlige personer, som på interviewtidspunktet faktisk er overgået til førtidspension, kan man undre sig over, at en større andel end 33 pct. ikke har været under forrevalidering – selvom beregningsgrundlaget er lille.

4. Aktiveringstyperne og deres indhold

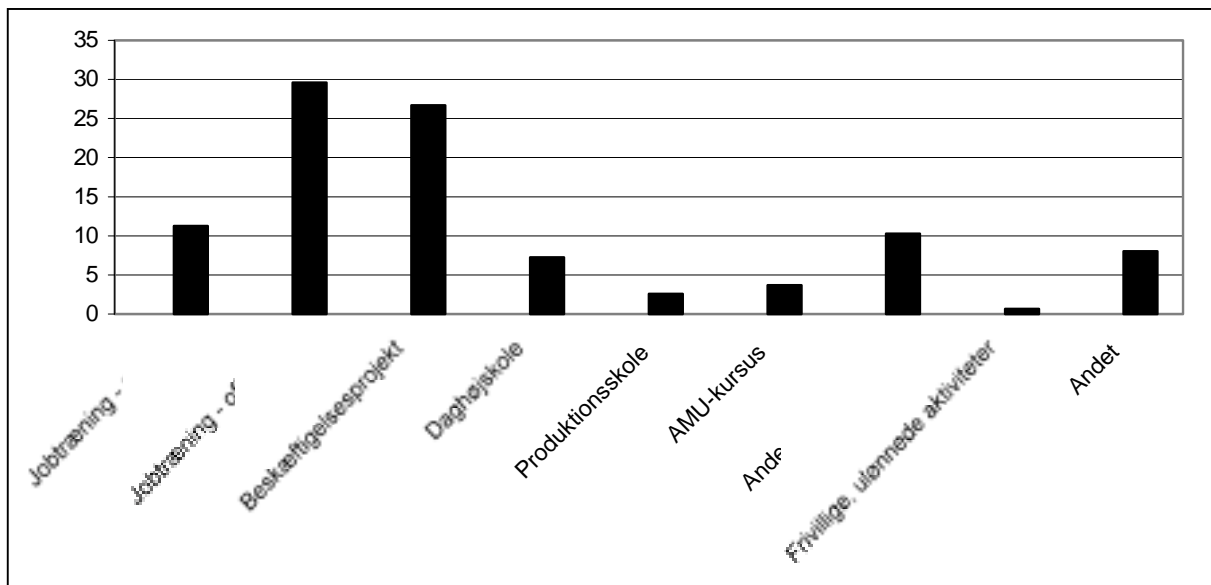
Aktivering er en samlebetegnelse for en række meget forskellige aktiviteter. Emnet for dette kapitel er indholdet af den aktivering, som en del af de interviewede kontanthjælpsmodtagere har deltaget i eller på interviewtidspunktet er i gang med at deltage i. Det analyseres, hvem det er, som aktiveres, og i hvilke tilbud og hvilke former for motiver der ligger bag deltagelsen i de forskellige typer af foranstaltninger. Endvidere beskrives deltagernes egne vurderinger af formålene, som der har været med deres aktiveringsdeltagelse. Desuden belyses forskellige delelementer i aktiveringen, såsom undervisning og jobsøgningsrelaterede aktiviteter, og om man evt. i tillæg til aktiveringen har modtaget andre tilbud fra kommunen (sprogundervisning, genoptræning mv.).

Gruppen, som deltager eller har deltaget i aktivering inden for de seneste to år, blev spurgt om, hvilken type af tilbud der var tale om. Det var valgt at stille de interviewede over for en noget forenklet liste over svarkategorier, hvad angår jobtræningstilbudene. Der blev i spørgeskemaet således ikke skelnet mellem, om jobtræningen var individuel eller ej. Fra registerdata ved vi imidlertid, at jobtræning i private virksomheder i altovervejende grad finder sted med løntilskud som almindelig jobtræning, mens jobtræning i offentlige virksomheder omvendt almindeligvis finder sted i form af særligt aktiverende forløb (individuel jobtræning). Figur 4.1 viser en oversigt over de typer af aktivering, som de adspurgte angiver, at de deltager i eller senest har deltaget i.

Det påpeges ofte i litteraturen om aktivering, at der under den kommunale visitation til de forskellige typer af aktiveringsforanstaltninger foregår en selektion, således at personer med særligt gode beskæftigelsesmæssige forudsætninger udvælges til deltagelse i jobtræning på private virksomheder, se fx Abrahamson, 1998, s. 140. Henning Hansen skriver således: "En væsentlig forklaring på, at privat jobtræning er klart det mest effektfulde ... skal sandsynligvis findes i den "creaming", der sker", jf. Hansen, 2001, s. 35. Denne selektion er også tidligere eftervist empirisk. I Socialforskningsinstituttets undersøgelse blandt aktiverede gennemført i 1996 fandt man, at deltagerne i jobtræning (privat eller offentlig) var yngre og havde en lavere ledighedsgrad end deltagerne i andre former for aktivering, jf. Weise & Brogaard, 1997, s. 54-56.

Figur 4.1.

De aktiverede fordelt efter aktiveringstype. Procent.

Anm.: Besvarelser i den åbne svarkategori "Andet" er blevet omkodet i det omfang, det blev fundet, at de med rette hørte hjemme i en af de eksisterende lukkede kategorier. Procentgrundlag: 622.

For at indkredse i hvilket omfang en sådan selektion stadig finder sted, er der gennemført to logistiske regressionsanalyser. Disse belyser, hvorvidt forskellige personlige, uddannelses- og erhvervsmæssige egenskaber kan forklare, om man aktiveres i henholdsvis private og offentlige jobtræningsforløb i modsætning til andre former for aktivering (beskæftigelsesprojekter, uddannelsestiltag mv.).

Resultatet heraf er gengivet i tabel 4.1. Kun ganske få faktorer er signifikante i de to analyser. To faktorer træder frem som signifikante i forhold til forklaringen af, hvem det er, som tilbydes *privat* jobtræning. Personer, som har været behandlet for en psykisk lidelse, har mindre sandsynlighed for at deltage i privat jobtræning. Personer, som selv vurderer, at deres helbred er "nogenlunde", har større sandsynlighed for at deltage i privat jobtræning. Tilsyneladende anvender kommunerne således på den ene side kun i mindre grad privat jobtræning over for personer, hvis de har et svagt helbred, men de fravælger på den anden side til en vis grad også dem med et særligt godt helbred. Dette kan muligvis skyldes, at kommunerne vurderer, at den sidstnævnte gruppe ikke har brug for denne særlige form for aktivering for at kunne komme i job (men måske blot kan nøjes med korterevarende efteruddannelse), hvorfor de private aktiveringspladser reserveres til dem med lidt ringere helbredsmæssige forudsætninger. I forhold

Tabel 4.1.

Sandsynligheden for, på baggrund af en række udvalgte forudsætninger, at den seneste/igangværende aktivering er henholdsvis et privat eller et offentligt aktiveringstilbud, målt i forhold til deltagelse i andre typer aktivering¹⁾ (logistiske regressionsanalyser).

	Privat jobtræning		Offentlig jobtræning	
	B	Std. afvigelse	B	Std. afvigelse
Mand (ref.)				
Kvinde	-0,06	0,30	-0,15	0,21
<i>Alder:</i>				
16-20 år (ref.)				
21-30 år	-0,22	0,54	0,62	0,40
31-40 år	-0,08	0,63	0,60	0,46
41-50 år	0,06	0,80	1,37 **	0,54
51-70 år	-2,53	1,47	1,27	0,71
<i>Herkomst:</i>				
DK/EU/EØS/Nordamerika (ref.)				
Andet	0,60	0,53	-0,15	0,36
<i>Uddannelse:</i>				
7. klasse (ref.)				
8.-9. klasse	0,49	0,97	-0,22	0,53
9. klasse med eksamen	0,98	0,96	-0,40	0,52
10. klasse med eksamen	0,78	0,93	-0,24	0,50
HF/Studentereksamen	0,20	1,01	-0,34	0,53
Anden uddannelse	0,59	1,01	-0,69	0,60
Har erhvervsuddannelse (ref.)				
Har ingen erhvervsuddannelse	0,40	0,35	0,28	0,23
Antal måneder i ledighed (kontinuerlig)	0,001	0,003	-0,001	0,002
Antal måneder i beskæftigelse (kontinuerlig)	0,004	0,002	-0,002	0,001
Antal måneder i aktivering (kontinuerlig)	0,004	0,006	-0,003	0,004
Ikke modtaget behandling (ref.)				
Behandling for psykiske problemer	-0,75 *	0,36	-0,01	0,22
Ikke ordblind				
Ordblind (ref.)	0,11	0,44	-0,20	0,31
Ikke misbrug				
Misbrug (ref.)	-0,48	0,48	-0,34	0,29
Godt/meget godt helbred (ref.)		*		*
Nogenlunde	0,46	0,33	-0,30	0,25
Dårligt/meget dårligt helbred	-1,01	0,60	-0,80 *	0,34
Konstant	-2,34	1,44	-0,13	0,87
Beregningsgrundlag	408		513	

1) Andre typer aktivering vil sige: beskæftigelsesprojekt, daghøjskole, produktionsskole, AMU-kursus, anden uddannelse, frivillig, ulønnet aktivering eller anden form for aktivering.

Anm.: *** = P < 0,001; ** = P < 0,01; * = P < 0,05.

Analyserne medtager kun personer, som har tilkendegivet, at de siden oktober har deltaget i et eller flere aktiveringstilbud. Der tages udgangspunkt i det igangværende eller senest afsluttede tilbud.

til forklaringen af hvem det er, som tilbydes *offentlig* jobtræning fremgår det, at gruppen af 41-50-årige i særlig grad udvælges, og at et godt eller meget godt helbred ligeledes fremmer sandsynligheden for at deltage i netop denne form for aktivering.

De eneste signifikante tendenser, som underbygger antagelsen om, at kommunerne "skummer fløden" ved udvælgelsen af de personer, som skal deltage i diverse projekter, er således, at personer, som har været behandlet for en psykisk lidelse i mindre grad, aktiveres i privat jobtræning, at midaldrende særligt aktiveres i offentlig jobtræning og at folks helbred på forskellig vis spiller ind i forhold til visitationen til de to jobtræningsforanstaltningstyper. I forhold til køn, herkomst, uddannelse, arbejdsmarkedserfaring samt de øvrige inddragede faktorer kan teorien om, at man i kommunerne udvælger ud fra særlige kriterier i forhold til hvem det er, som tilbydes de foranstaltningstyper, som har vist sig at have den største beskæftigelseseffekt, ikke bekræftes.

I forhold til den ovenstående diskussion af selektion til jobtræningsaktiveringen skal man være opmærksom på, at valget af de konkrete aktiveringstilbud også kan afhænge af den enkeltes egne ønsker, dvs. at der kan være et vist element af selv-selektion. 66 pct. af landets kontanthjælpsmodtagere bor i kommuner, som tilkendegiver, at de *i høj grad* giver den enkelte indflydelse på valget af aktiveringstype, jf. Harsløf & Graversen, 2000, s. 71.

4.1. Motiver bag aktiveringsdeltagelsen

Aktivering er for kontanthjælpsmodtagere både en ret og en pligt. Dette forhold er dog ikke fuldstændig symmetrisk, idet kontanthjælpsmodtageren kun kan påberåbe sig retten til et *uspecificeret* aktiveringstilbud, men kan pålægges at deltage i et *specifikt* tilbud. Kontanthjælpsmodtageren har med andre ord ikke krav på at få et bestemt tilbud, som vedkommende måtte ønske. Omvendt er kontanthjælpsmodtageren forpligtet til at tage i mod et specifikt tilbud; forpligtet i den forstand, at udbetalingen af kontanthjælpen afhænger heraf. Man kan på den baggrund tale om, at der er et tvangsaspekt i aktiveringspolitikken. Til trods for at man på sin vis er tvunget til at deltage i aktiveringen, hvis man ønsker at modtage kontanthjælp, kan der imidlertid også være mere positivt forankrede motiver bag deltagelsen uafhængigt af det forhold, at man som udgangspunkt er nødt til at deltage. I det følgende indkredses, hvilke motiver som ligger bag deltagelsen i de forskellige typer af aktivering for den enkelte kontant-

hjælpsmodtager. For at belyse dette blev de af de interviewede, som deltager eller har deltaget i aktivering, forelagt forskellige typer af motiver og bedt om at angive, om de ingen betydning havde, om de havde nogen betydning, eller om de havde stor betydning. Disse svarmuligheder blev efterfølgende kodet om til en skala fra -1 til +1. Den gennemsnitlige placering på denne skala for kontanthjælpsmodtagerne i de forskellige aktiveringstyper er præsenteret i tabel 4.2. Jo højere gennemsnit, jo højere tilslutning til den pågældende motivationsfaktor. Gennemsnit på 0,0 angiver, at der er en ligevægt mellem stor betydning og ingen betydning (idet "i nogen grad" anses for at være et neutralt svar).

Gruppen, hvis aktiveringstilbud har bestået af "anden uddannelse", er den, som i højeste grad tilkendegiver, at dét, at aktiveringstilbudet lød spændende, motiverede dem til at deltage. Dette skyldes formentlig, at denne gruppe har haft mulighed for at vælge, i hvilken retning uddannelsen skal gå og på den baggrund har valgt en uddannelse, de har fundet spændende. Gruppen, hvis aktivering har bestået af deltagelse på produktionsskole, er for lille til, at man kan sige noget generelt på baggrund af deres gennemsnitlige placering, men for de omkring 11 personer, som indgår i beregningen, står det dog klart, at de ikke har deltaget i aktiveringen, fordi den lød spændende. Overordnet betragtet synes deltagelse i beskæftigelsesprojekterne heller ikke at bunde i en særlig interesse for det pågældende tilbud.

For personerne i jobtræning, særlig privat jobtræning, gælder det set ud fra en gennemsnitsbetragtning, at en af årsagerne til, at de tog imod tilbudet, var, at de ønskede at have noget at stå op til. Som kontrast hertil står gruppen, hvis aktivering har bestået af et daghøjskoletilbud. For denne gruppe har dette element haft mindre betydning.

Mens deltagerne i jobtræning, daghøjskoleaktivering, AMU-kurser og i særlig grad "anden uddannelse" tenderer mod at have taget imod tilbudet, fordi de fandt det relevant i forhold til deres fremtidige beskæftigelse eller uddannelse, har dette generelt ikke gjort sig gældende for deltagerne i de øvrige typer af aktivering.

Side om side med disse positivt forankrede motiver blev interviewpersonerne også præsenteret for to negativt forankrede motiver, altså motiver som ikke knytter an til indholdet af tilbudet i sig selv, men til det grundlæggende tvangsaspekt, som ligger i den aktive linje, jf. oven-

for, eller til det forhold, at man ikke har haft noget at vælge imellem. Betragter man de gennemsnitlige placeringer, kan man se, at det for alle grupperne gælder, at flertallet har følt sig tvunget til at deltage i aktiveringen, eftersom de ellers ville miste kontanthjælpen. Særligt for gruppen, som har været aktiveret i et beskæftigelsesprojekt, har man i høj grad følt sig tvunget til at deltage.

Som det fremgår af korrelationsanalysen i tabel 4.3, er der en forholdsvis klar sammenhæng mellem de forskellige positivt og negativt forankrede motiver til at tage imod kommunens aktiveringstilbud. Der er en stærk sammenhæng mellem de to negativt forankrede motiver; de, som tog imod tilbudet, fordi de ellers ville miste deres kontanthjælp, tenderer i høj grad mod også at have taget imod tilbudet, fordi de ikke havde andre tilbud at vælge imellem. Gruppen, som tog imod tilbudet, fordi de syntes, at det var spændende, tenderer til også at have valgt det for at have noget at stå op til om morgenen og at have fundet det relevant i forhold til ordinær beskæftigelse og uddannelse. Omvendt synes denne gruppe i mindre grad at have følt sig tvunget til at tage imod tilbudet, fordi de ellers ville miste hjælpen, eller fordi der ikke var andre tilbud. At disse forskelligt forankrede motiver alligevel ikke er stærkere korreleret end som så vidner dog omvendt om, at der er personer, som både føler sig fristet af tilbudet og tvunget til at tage imod det.

Tabel 4.2.

De aktiverede kontanthjælpsmodtageres gennemsnitlige tilkendegivelse af, i hvilken grad forskellige motiver lå til grund for, at de tog i mod seneste/igangværende aktiveringstilbud. Særskilt for aktiveringstype.

	Det lød spændende	Ville gerne have noget at stå op til	Fandt tilbudet relevant ved beskæftigelse/uddannelse	Ville ellers miste kontanthjælpen	Havde ikke andre tilbud at vælge imellem	Minimalt beregningsgrundlag
Privat jobtræning	0,0	0,4	0,1	0,1	-0,1	53
Offentlig jobtræning	0,1	0,2	0,1	0,3	-0,1	133
Beskæftigelsesprojekt	-0,3	0,0	-0,4	0,6	0,1	126
Daghøjskole	-0,2	-0,3	0,1	0,2	-0,2	29
Produktionsskole	-0,8	0,2	-0,8	0,5	0,1	11
AMU-kursus	0,1	0,0	0,3	0,1	-0,2	14
Anden uddannelse	0,5	0,0	0,5	0,1	-0,2	37
Andet	-0,3	-0,1	-0,3	0,2	-0,1	36
Alle aktiveringstilbud	-0,1	0,1	-0,1	0,3	-0,1	439

Anm.: Gennemsnittene er beregnet på baggrund af følgende index: 1,0 = stor betydning; 0,0 = nogen betydning; -1,0 = ingen betydning. De frivilligt, ulønnede aktiviteter er udeladt, da der kun er fire respondenter i denne gruppe.

Tabel 4.3.**Korrelationsanalyse: Sammenhænge mellem de aktiverede kontanthjælpsmodtageres forskellige bevægelsesgrunde for at tage imod deres seneste/igangværende aktiverings-tilbud (Pearson).**

	1) Spændende	2) Noget at stå op til	3) Relevant	4) Mister ellers hjælp	5) Ikke andre tilbud
1) Det lød spændende	1	0,43**	0,62**	-0,32**	-0,26**
2) Ville gerne have noget at stå op til		1	0,31**	-0,20**	-0,11*
3) Tilbudet forekommer relevant			1	-0,28**	-0,22**
4) Ville ellers miste kontanthjælpen				1	0,41**
5) Ikke andre tilbud at vælge imellem					1

Anm.: ** = $P < 0,01$; * = $P < 0,05$. Minimalt beregningsgrundlag: 527.

Samlet kan man konkludere, at risikoen for ellers at ville miste sit indkomstgrundlag i høj grad danner baggrund for folks deltagelse i den kommunale aktivering – en motivationsfaktor, som synes at overskygge de mere positivt forankrede motiver. Dog skal man hæfte sig ved, at en vis andel af deltagerne på en gang henviser til positivt og negativt forankrede motiver som baggrund for deres deltagelse.

De aktiverede blev spurgt om, hvad de konkret lavede i deres seneste eller igangværende aktiveringstilbud. Spørgsmålet var åbent, og besvarelsene er efterfølgende blevet kodet til otte kategorier vedrørende arbejde, fem kategorier vedrørende uddannelse og endelig én kategori for de besvarelser, som ikke kunne indplaceres i de eksisterende kategorier (evt. fordi den forhåndenværende information ikke var tilstrækkelig til entydigt at kunne placere dem). Særligt blandt arbejdskategorierne kan der være et vist overlap mellem de forskellige kategorier, forstået på den måde at nogle af de interviewede personers aktiviteter både kan siges at falde under den ene og den anden kategori. I den kategori, som er givet overskriften *omsorgsarbejde*, er også henregnet natur/miljøarbejde og rengøring, dersom det er anført, at dette arbejde har været udført som offentlig service i forhold til omsorgsinstitutioner (daginstitutioner, skoler, hospitaler og plejehjem) eller i forhold til borgere med særlige omsorgsbehov (ældre eller handikappede).

Betragter man fordelingen på de forskellige arbejds- og uddannelseskategorier, jf. tabel 4.4, er omfanget af aktiveringsarbejde, som kan kategoriseres som omsorgsarbejde, slående. Godt 25 pct. af al aktivering udføres i form af arbejde på daginstitutioner, plejehjem eller hospitaler eller i form af service på privat basis hos borgere med særlige omsorgsbehov. Aktiveringen i

Tabel 4.4.

De aktiverede kontanthjælpsmodtagere, fordelt efter indholdet af deres seneste/igangværende aktiveringstilbud. Særskilt for køn, alder, problemer ud over ledighed eller ej og herkomst. Procent.

	Køn		Alder		Problemer ud over ledighed (eget skøn)		Herkomst		Alle
	Mænd	Kvinder	Under 30 år	Over 30 år	Ikke problem	Problem	Vestlig	Ikke-vestlig	
Arbejde	70	70	69	71	70	67	71	60	68
Syning/smykkefremstilling	0	5	4	3	2	5	3	4	3
Kontor-/edb-arbejde	3	4	3	4	3	3	3	4	3
Natur-/miljøarbejde ^a	17	3	8	10	10	8	9	8	9
Omsorgsarbejde ^b	20	35	30	27	30	26	30	22	28
Rengøring ^c	3	9	7	6	6	5	7	4	6
Håndværk	12	2	7	6	7	5	7	3	6
Andet manuelt arbejde ^d	13	9	8	12	9	14	9	14	10
Kultur-/mediearbejde ^e	2	3	2	3	3	1	3	1	3
Undervisning	18	23	23	19	22	18	17	35	20
Edb	5	4	4	5	4	5	4	5	4
Dansk	3	8	5	6	6	5	2	19	6
Direkte erhvervsrettet ^f	3	1	3	1	2	1	2	2	2
Anden undervisning	4	8	7	6	7	6	6	8	6
Jobsøgningskursus	3	2	4	1	3	1	3	1	2
Andet	13	10	10	12	10	16	13	6	11
I alt	101	103	102	102	102	101	101	101	99
Procentgrundlag	259	365	272	352	389	208	478	146	597 ^g

Anm.: Kategorierne er lavet på baggrund af kodninger af de interviewede personers besvarelse af det åbne spørgsmål: "Hvad lavede man i aktiveringstilbudet?" I de tilfælde, hvor den interviewede har angivet flere forskellige typer af aktiveringsindhold (fx danskundervisning + arbejde på cykelværksted), er vedkommende henregnet under den kategori, som den type arbejde/uddannelse, som er angivet først i det åbne spørgsmål, refererer til. Procenttallene summer ikke præcist til 100 pga. afrunding.

^a) Fx forvaltning af kommunens grønne områder eller affaldssortering.

^b) Fx børnepasning, rengøring hos ældre, pedalarbejde og arbejde i offentligt drevet kantine.

^c) Undtagen rengøring, som kan karakteriseres som omsorgsarbejde (fx rengøring på daginstitutioner eller hos ældre).

^d) Fx ekspedition i butik, samlebåndsarbejde, montage og pakkearbejde.

^e) Fx arbejde på museer og biblioteker.

^f) Fx erhvervelse af buskørekort eller truckcertifikat.

^g) Minimalt procentgrundlag.

det sociale system synes altså i en vis grad at bidrage til den kommunale velfærdsproduktion.²⁰ Der er tydelige kønsforskelle. Hvor indholdet i kvindernes aktivering i høj grad er omsorgsarbejde, er det for mændenes vedkommende også natur- og miljøarbejde og håndværks-

²⁰ Som det fremgår af bortfaldsanalysen i bilag 2, har det i højere grad været muligt at interviewe kvinder end mænd i forbindelse med denne spørgeskemaundersøgelse. Eftersom man kan se, at der er visse kønsrelaterede forskelle i forhold til de arbejdsfunktioner, som de aktiverede påtager sig eller anvises, er der lavet en frekvenstabel, som er vægtet i forhold til repræsentationen af de to køn. En sådan vægtning forskyder imidlertid kun

præget arbejde. Hvad angår problemer ud over ledighed eller ej, er der tilsyneladende ikke nogle væsentlige forskelle i forhold til indholdet af aktiveringen, bortset fra at gruppen, som selv vurderer, at de har problemer i tillæg til, at de er ledige, i lidt mindre grad lader sig kategorisere under arbejds- og uddannelsestypologierne.

De interviewede blev også spurgt, om der indgik eller indgår undervisning i deres seneste eller igangværende aktiveringstilbud. Den andel, som svarede bekræftende på dette spørgsmål, er vist i tabel 4.5, som ligeledes viser, hvordan disse vurderer undervisningens sværhedsgrad.

Blandt de grupper, hvis aktivering som udgangspunkt består af arbejde, markerer den private jobtræning sig som den form for arbejdsorienteret aktivering, hvor der er størst sandsynlighed for, at man modtager undervisning. At det ikke desto mindre kun er 30 pct. blandt deltagerne i privat jobtræning, som angiver at modtage undervisning, er dog overraskende, eftersom jobtræning med løntilskud *skal* indeholde optræning. Der kan dog her være tale om et definitionsspørgsmål, idet undervisning for mange nok vil forstås som en forholdsvis formaliseret aktivitet. Den mere løst strukturerede instruktion og *on-the-job-training* i hverdagen vil af de interviewede ikke nødvendigvis blive kategoriseret som egentlig undervisning. Blandt gruppen i offentlig jobtræning, som i altovervejende grad omfatter personer i individuel jobtræning (hvor loven ikke stiller krav om oplæring af deltageren), undervises kun halvt så mange, 15 pct. Deltagerne i beskæftigelsesprojekterne, 20 pct., tilkendegiver, at der indgår undervisning.

Kun 31 pct. af de adspurgte deltagere i produktionsskoleaktivering tilkendegiver, at de modtager undervisning. Dette må siges at være få, eftersom produktionsskoler netop skulle tilbyde en blanding mellem uddannelse og praktisk produktionsarbejde. Da der kun er 16 interviewpersoner, som deltager i denne form for aktivering, kan man dog ikke slutte noget generelt ud fra dette fund.

Blandt de grupper, hvis aktivering består af en form for uddannelse, er det ikke overraskende langt størsteparten, som tilkendegiver, at der indgår undervisning. At det ikke er alle i disse

fordelingen med højst 1-2 procentpoint for den enkelte kategori. Det samlede billede kan dermed kun forventes at ændre sig minimalt, hvis det havde været muligt at interviewe alle personer, som indgår i stikprøven.

Tabel 4.5.

Andelen af de aktiverede kontanthjælpsmodtagere, som tilkendegiver, at der indgik/indgår undervisning i deres seneste/igangværende aktiveringstilbud. Heraf særskilt efter vurderingen af undervisningens sværhedsgrad. Procent.

	Modtog undervisning grundlag	Procent-	Heraf særskilt efter vurdering af undervisningens sværhedsgrad					Procent-
			Alt for let	For let	Lige tilpas	Lidt for svært	Alt for svært	
Jobtræning – privat	30	70	0	14	62	14	10	21
Jobtræning – offentlig	15	184	0	11	63	7	19	27
Beskæftigelsesprojekt	20	163	3	6	48	26	16	31
Daghøjskole	89	44	3	17	47	19	14	36
Produktionsskole	31	16	-	-	-	-	-	-
AMU-kursus	91	23	5	19	57	10	10	21
Anden uddannelse	88	64	9	20	48	13	11	56
Andet	42	50	10	20	35	25	10	20
I alt	36	618	5	16	52	16	12	218

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle præcist til 100 pga. afrunding.

Aktiveringstypen "frivillige, ulønnede aktiviteter" er ikke medtaget pga. for få observationer (4). Aktiveringstypen "produktionsskole" er ikke medtaget i den særskilte opsplitning på de aktiveredes vurdering af undervisningens sværhedsgrad, ligeledes pga. for få observationer (5).

grupper, som svarer ja på dette spørgsmål, beror enten på en misforståelse af spørgsmålet eller på en meget ringe tilrettelagt undervisning over for de pågældende respondenter.

Hvad angår sværhedsgraden af den modtagne undervisning, fremgår det, at godt 60 pct. af de aktiverede i privat jobtræning finder niveauet passende. Hver tiende finder, at det er alt for svært at følge med. Samlet set er det kun halvdelen af de aktiverede, som modtager undervisning som led i tilbudet, som finder niveauet passende.

Samlet set synes uddannelseselementet kun at udgøre et beskedent element i aktiveringsindsatsen, og for gruppen, som modtager undervisning, er det tilsyneladende vanskeligt at tilpasse niveauet til målgruppen.

4.2. De aktiveredes vurdering af formålet med deres aktivering

Lovgivningen opererer med en række forskellige formål med den kommunale aktiveringsindsats, strækkende sig fra det direkte erhvervsorienterede mål til mål, som i højere grad sigter

mod (i første omgang) at forbedre deltagerens hverdag. De formål, som opregnes, kan karakteriseres som integrativt orienterede, dvs. orienteret mod på forskellig vis at opkvalificere og støtte den ledige, således at denne kan komme tættere i retningen af en position som selvforsørgende. Det synes imidlertid også rimeligt at antage, at de forskellige aktiveringsordninger har mere defensive funktioner og formål, selv om disse ikke fremgår så klart af lovgivningen. Med *defensivt* menes funktioner, som sigter mod at teste de lediges rådighed og til at motivere deltagerne til at søge ordinært arbejde eller ordinær uddannelse. Kontanthjælpsmodtagerne blev spurgt, hvad de selv anså som formålene med deres aktivering. Tre ud af fire af de 23 personer, som deltager eller senest har deltaget i et AMU-kursus, oplever, at et af formålene med deltagelsen er at blive kvalificeret til ordinært arbejde, jf. tabel 4.6. AMU-kursisterne udgør dermed den gruppe, som i højeste grad betoner dette formål. Herefter følger deltagerne i privat jobtræning, hvor halvdelen af deltagerne anser kvalificeringen til et ordinært job som et formål med aktiveringen. For deltagere i de øvrige former for aktivering er det under 33 pct., som mener, at formålet med deltagelsen er at blive kvalificeret til ordinært arbejde. Blandt grupperne, som deltager i “anden uddannelse” eller går på daghøjskole, finder omkring 33 pct., at formålet med dette er at blive kvalificeret til at kunne påbegynde en ordinær uddannelse. Omvendt er det kun ganske få af deltagerne i beskæftigelsesprojekterne, som mener, at dette er et formål med aktiveringen. Blandt de mere bløde formål med aktiveringsindsatsen ligger der i Aktivloven en intention om, at aktiveringen kan have som formål at forbedre deltagerens hverdag. Med undtagelse af deltagerne i AMU-kurser, anden uddannelse og anden aktivering, for hvem dette formål kun i mindre grad angives, er det mellem 20-25 pct. af de adspurgte, som angiver dette som et formål med aktiveringen. For beskæftigelsesprojekterne gælder det, at knap halvdelen af deltagerne ikke oplever, at der er andre formål med aktiveringen end aktiveringen i sig selv. De finder med andre ord ikke, at aktiveringen har haft som formål at pege fremad mod ordinær beskæftigelse eller uddannelse, anden opkvalificering eller mod forbedring af deres hverdag eller selvtillid. Tilsvarende oplevelser har knap 33 pct. af gruppen i offentlig jobtræning og gruppen, som er henregnet under “anden aktivering”, omkring 25 pct. af gruppen på produktionsskole og gruppen i privat jobtræning og knap 20 pct. af gruppen på daghøjskole. For disse grupper, som oplever aktiveringen som formålsløs, fremtræder aktiveringsindsatsen mere defensivt orienteret.

Tabel 4.6.

De aktiverede kontanthjælpsmodtageres angivelser af formålet med aktiveringen. Særskilt for hver enkelt aktiveringstype. Procent.

	Privat job-træning	Offentlig job-træning	Beskæftigelsesprojekt	Dag-højskole	Produktions-skole	AMU-kursus	Anden uddannelse	Anden aktivering	Alle
Kvalificeres til uddannelse	17	15	07	27	19	22	36	08	16
Kvalificeres til ordinært arbejde	49	33	25	30	25	78	25	26	32
Kvalificeres til anden aktivering	00	02	04	05	00	00	03	00	2
Forbedre hverdagen	23	21	24	20	25	13	16	12	20
Forbedre Selvtilliden	09	07	10	09	06	04	11	04	8
Lære at starte egen virksomhed	03	00	01	00	00	00	00	00	1
Afklare fremtidsønsker	21	14	13	23	25	17	14	18	16
Intet formål ud over aktiveringen i sig selv	23	30	44	18	25	09	06	30	29
Ved ikke	04	08	05	07	06	00	05	08	6
Andre formål	09	10	10	07	06	00	33	22	13
I alt	157	140	142	145	138	143	148	128	143
Procentgrundlag	70	184	165	44	16	23	64	50	628

Anm.: Procenttallene sumerer til mere end 100, fordi interviewpersonerne havde mulighed for at angive flere forskellige formål.

Går man nærmere ind og analyserer, hvem det er, som oplever, at aktiveringen er formålsløs, tegner følgende billede sig: Mænd er mere tilbøjelige end kvinder til at finde deres aktivering formålsløs. Tilsvarende gælder for personer med vestlig baggrund og de ældre grupper af kontanthjælpsmodtagere (i helt særlig grad gruppen over 50 år). Beskæftigelsesprojekter er den type aktivering, som forekommer mest formålsløs, mens det omvendte gælder for “anden uddannelse”. Lidt overraskende har personer, som sammenlagt har deltaget i aktivering i gennem lang tid i løbet af deres tid på arbejdsmarkedet, en mindre sandsynlighed for at finde den aktuelle deltagelse formålsløs, jf. bilag 1, tabel B.4.1.

4.3. Andre kommunale tilbud

For at efterleve Aktivlovens intentioner om at yde en helhedsorienteret indsats, jf. fx vejledningens pkt. 165, kan kommunerne give en række tilbud til kontanthjælpsmodtagerne, som

Tabel 4.7.

Kontanthjælpsmodtagerne fordelt efter, hvorvidt de har modtaget andre tilbud fra kommunen i tillæg til eventuel aktivering. Særskilt for køn, alder og herkomst. Procent.

		Alle	Køn		Alder Under 30 år eller derover	Herkomst		
			Mand	Kvinde		Vestlig	Ikke- vestlig	
Ja	Sprogundervisning	15	14	17	14	16	4	52
	Genoptræning/lægebehandling	4	5	4	1	6	4	5
	Hjælp ved misbrug	2	3	1	1	2	3	0
	Café- eller værestedsaktiviteter	1	1	1	1	1	1	1
	Andet	8	7	9	8	8	10	2
Nej	Har ikke modtaget tilbud ud over evt. aktivering	72	73	72	76	70	82	44
I alt		102	103	104	101	103	104	104
Procentgrundlag		1.217	523	694	492	724	914	303

Anm.: Procenttallene sumerer til mere end 100, fordi interviewpersonerne havde mulighed for at angive flere forskellige tilbud i tillæg til evt. aktivering.

kan forbedre deres generelle situation, og som evt. kan støtte op omkring den mere direkte arbejdsmarkedsorienterede indsats. Tabel 4.7 viser, at kommunerne i et vist omfang også giver andre tilbud til kontanthjælpsmodtagerne end blot aktivering. Ud over tilbud om sprogundervisning (dansk) drejer disse tilbud sig om genoptræning, misbrugsafvænnning, tilbud om café eller værestedsaktiviteter mv.

4.4. Aktiveringstilbudenes længde

For at belyse hvor lang tid de forskellige typer af aktiveringstilbud almindeligvis varer, har vi valgt at se særskilt på de interviewpersoner, som har afsluttet (herunder også dem, som har afbrudt) deres aktivering. De længst varende tilbud er dem, som falder ind under kategorien "Anden uddannelse". Den aktiveringstype, som varer kortest tid er AMU-kursusforløbet. Jobtræningsforløbene varer i gennemsnit 7-8 måneder. Der forekommer dog stor variation blandt besvarelserne inden for de enkelte aktiveringstyper. Ud fra varianskoefficienten kan man se, at daghøjskoleforløbet er den aktiveringstype, som tidsmæssigt ligger mest fast med en varighed på omkring 6 måneder.

Tabel 4.8.**De afsluttede/afbrudte aktiveringstilbuds gennemsnitlige længde. Antal måneder.**

	Gennemsnitlig varighed (måneder)	Varianskoefficient	Beregningsgrundlag
Jobtræning, privat	7,0	1,03	58
Jobtræning, offentlig	7,8	1,05	148
Beskæftigelsesprojekt	5,8	0,95	136
Daghøjskole	5,5	0,60	33
Produktionsskole	6,2	0,85	13
AMU-kursus	3,8	1,00	17
Anden uddannelse	9,0	0,93	42
Andet	5,5	1,29	41
Alle aktiveringstilbud	6,8	1,03	492

Anm.: Den gennemsnitlige varighed er beregnet på baggrund af gruppen, som tilkendegiver, at det pågældende aktiveringstilbud er afsluttet/afbrudt. De frivilligt, ulønnede aktiviteter er udeladt, da der kun er fire respondenter i denne gruppe.

4.5. Jobsøgning under aktivering

Det er blevet fremhævet, at aktivering kan medføre, at deltagerne under aktiveringen søger færre ordinære job, end de ellers ville have gjort, og dermed faktisk bliver fastholdt i det sociale system. Som det fremgår af kapitel 8, som går i dybden med kontanthjælpsmodtagernes arbejdsudbud, begrundet knap halvdelen af den gruppe, som fortsat er ledige, men som ikke er aktivt jobsøgende, dette med, at de gerne vil færdiggøre deres aktivering. I den sammenhæng er det relevant at se på, i hvilket omfang jobsøgning er en integreret del af aktiveringstilbudet. Det fremgår af tabel 4.9, at jobtræning, hvad enten det er i offentlig eller privat regi, er den form for aktivering, hvor der forekommer færrest formaliserede aktiviteter i forhold til jobsøgning. Godt 33 pct. af deltagerne i uddannelsesaktivering og beskæftigelsesprojekter mv. bekræfter, at der som led i aktiveringen har været iværksat særlige foranstaltninger vedrørende jobsøgning.

I det følgende vil der blive set nærmere på de ting, som kan forklare, hvorvidt folk søger job, mens de er i aktivering. I den sammenhæng analyseres, i hvilket omfang særlige foranstaltninger, som har til hensigt at styrke jobsøgningen blandt de aktiverede, virker ind. To forskellige modeller er derfor opstillet. Den ene består af baggrundsinformation om deltagerne og information om hvilken type aktivering, de deltager i. Den anden inddrager i tillæg hertil også faktorerne vedrørende den kommunale indsats, der specifikt retter sig mod at styrke jobsøgningen.

Tabel 4.9.

Andelen af de aktiverede kontanthjælpsmodtagere, som bekræfter, at der i deres seneste/igangværende aktivering var taget særlige hensyn til jobsøgning. Heraf særskilt efter hvilke jobsøgningsforanstaltninger¹⁾, som var iværksat. Procent.

	Ja, der var taget særlige hensyn	Heraf fordelt på typer af jobsøgningsforanstaltninger ¹⁾				Procentgrundlag
		Undervisning i jobsøgning	Afsat tid til at skrive ansøgninger	Afsat tid til at søge efter stillinger i aviser/internet	Afsat tid til andre jobsøgningsaktiviteter	
Jobtræning	23	9	15	3	6	253
Privat	24	9	14	1	7	70
Offentlig	22	9	15	3	6	183
Beskæftigelsesprojekt mv.	37	17	20	8	16	218
Beskæftigelsesprojekt	39	17	21	7	18	164
Anden aktivering	32	18	20	10	10	50
Uddannelse	36	23	20	9	8	147
Daghøjskole	46	30	23	14	14	44
Produktionsskole	19	6	13	0	0	16
AMU-kursus	48	30	30	9	4	23
Anden uddannelse	30	20	17	8	8	64
Alle	31	15	18	6	10	626

Anm.: Aktiveringstypen frivillige, ulønnede aktiviteter er ikke medtaget som selvstændig kategori, men indgår under *Beskæftigelsesprojekter mv.* pga. for få observationer (4).

1) Interviewpersonerne kunne angive mere end én type af jobsøgningsforanstaltning.

Den første, se model 1, tabel 4.10, inkluderer information om køn, børn, alder, uddannelse, motivation bag aktiveringsdeltagelsen og hvilke type tilbud, man har deltaget i. Kvinder tenderer i mindre grad end mænd til at være jobsøgende under aktiveringen. Der kan ikke påvises nogen betydning af det antal børn, man har i forhold til, hvorvidt man søger job, mens man er i aktivering. Ligeledes har alderen ikke nogen selvstændig betydning. Derimod viser uddannelse sig til at have betydning, idet personer, som kun har 7. klasse som højest opnåede uddannelsesniveau, i højere grad end personer fra de øvrige uddannelseskategorier undlader at søge job, mens de er i aktivering. Den eneste faktor blandt motivationsspørgsmålene, som viser sig at være signifikant, er, hvorvidt folk har tilkendegivet, at de valgte det pågældende aktiveringstilbud, fordi de ikke havde andre at vælge imellem. Får man ikke flere tilbud at vælge imellem, reduceres ens sandsynlighed for at søge job under aktiveringen. Dette synes paradoksalt, eftersom man netop kunne forvente, at personer, som ikke var motiverede for den pågældende aktivering, i højere grad ville forsøge at søge væk fra den gennem jobsøgning. Der kan ikke påvises forskelle mellem de forskellige aktiveringstyper i forhold til, hvorvidt

Tabel 4.10.

Sandsynligheden for at have søgt almindelige ikke-støttede job sideløbende med aktiveringsdeltagelse (har søgt et eller flere job under aktivering = 1). Logistisk regressionsanalyse.

	Model 1		Model 2	
	B	Standardfejl	B	Standardfejl
Mand (ref.)	0,00		0,00	
Kvinde	-0,49 *	0,23	-0,42	0,24
Antal børn (kontinuerlig) ^a	-0,02	0,13	-0,06	0,13
16-20 år (ref.)				
21-30 år	0,67	0,40	0,59	0,42
31-40 år	0,54	0,47	0,41	0,49
41-50 år	0,61	0,56	0,51	0,59
51-70 år	1,39	0,79	1,47	0,80
<i>Skoleuddannelse:</i>				
7. klasse (ref.)	0,00 *		0,00 *	
8.-9. klasse	2,05 *	0,86	2,17 *	0,90
9. klasse med eksamen	2,37 **	0,84	2,47 **	0,89
10. klasse med eksamen	2,01 *	0,82	2,01 *	0,86
HF/studentereksamen	2,26 **	0,85	2,40 **	0,89
Udenlandsk skole	1,57	0,86	1,68	0,91
<i>Motiver til at tage imod aktiveringstilbud:</i>				
Lød spændende (kontinuerlig) ^b	0,12	0,17	0,02	0,17
Ville gerne have noget at stå op til (kontinuerlig) ^b	-0,19	0,14	-0,16	0,14
Fandt tilbud relevant ved beskæftigelse eller uddannelse (kontinuerlig) ^b	-0,15	0,15	-0,08	0,15
Ville ellers miste kontanthjælp (kontinuerlig) ^b	-0,21	0,13	-0,19	0,14
Ikke andre tilbud at vælge i mellem (kontinuerlig) ^b	-0,32 *	0,13	-0,40 *	0,14
<i>Deltager/deltog senest i:</i>				
Privat jobtræning (ref.)	0,00		0,00	
Offentlig jobtræning	0,08	0,36	-0,12	0,37
Beskæftigelsesprojekt	0,29	0,36	0,02	0,37
Daghøjskole	0,22	0,48	-0,04	0,50
Produktionsskole	-0,82	0,76	-0,99	0,75
AMU-kursus	0,11	0,67	-0,20	0,68
Anden uddannelse	-0,48	0,45	-0,73	0,47
Anden aktivering	-0,44	0,47	-0,73	0,50

(fortsættes)

Tabel 4.10.**Fortsat.**

	Model 1		Model 2	
	B	Standardfejl	B	Standardfejl
<i>Selvvurderet helbred:</i>				
Godt/meget godt helbred (ref.)	0,00 **		0,00 **	
Nogenlunde	-0,41	0,26	-0,41	0,26
Dårligt/meget dårligt helbred	-1,30 ***	0,37	-1,18 **	0,38
Antal måneder i beskæftigelse (kontinuerlig)	0,00	0,00	0,00	0,00
Antal måneder i aktivering (kontinuerlig)	0,00	0,00	0,00	0,00
Antal måneder som ledig (kontinuerlig)	-0,01 *	0,00	-0,01 *	0,00
<i>Opfordret til at søge jobs?</i>				
Ja, af sagsbehandler e.l. i kommunen			-0,80 **	0,26
Ja, af Arbejdsformidlingen			-0,60	0,59
Ja, af en leder e.l. i et aktiveringstilbud			-0,18	0,34
<i>Taget hensyn til jobsøgning i tilbudet?</i>				
Ja, undervisning i jobsøgning			0,35 *	0,35
Ja, tid til at skrive ansøgninger			0,33	0,33
Ja, tid til søgning i aviser			0,52	0,52
Ja, tid til andre jobsøgningsaktiviteter			0,38	0,38
Konstant	-0,11		6,28 **	2,10
Beregningsgrundlag		476		476

^{a)} Ordinalskala (0 børn; 1 barn; 2-3 børn; 4 eller flere børn) ændret til intervalskala.

^{b)} Ordinalskala (i høj grad; i nogen grad; i mindre grad) ændret til intervalskala.

Anm.: *** = $P < 0,001$; ** = $P < 0,01$; * = $P < 0,05$.

deltagerne søger job. Til gengæld synes det klart, at folks selvvurderede helbred er af stor betydning. Jo bedre man vurderer sit helbred til at være, jo større er sandsynligheden for, at man er aktivt jobsøgende under aktiveringen. Omvendt reduceres ens sandsynlighed for at søge job afhængigt af, hvor lang tid man har gået ledig. Lang tids ledighed har altså tilsyneladende i sig selv en demotiverende effekt på jobsøgningsintensiteten under aktivering.

I den anden model (model 2) bliver en række faktorer knyttet til myndighedernes indsats i forhold til at styrke deltagernes jobsøgning under aktiveringen og inddraget i tillæg til de faktorer, som indgik i model 1. Med disse faktorer inddraget i analysen viser det sig, at respondenternes køn ikke længere er en signifikant faktor. Noget overraskende viser det sig, at per-

soner, som svarer ja til, at de er blevet opfordret til at søge job, i mindre grad *har* søgt job i forhold til dem, som ikke er blevet opfordret hertil. Det kan imidlertid bero på, at det netop er dem, som ikke søger, som bliver opfordret til at gøre det. Blandt de spørgsmål som angår, hvorvidt der i aktiveringstilbudet er taget særlige hensyn, som understøtter jobsøgning, bliver der fundet en statistisk signifikant sammenhæng mellem forekomsten af undervisning i jobsøgning under aktiveringen og faktisk jobsøgning. De øvrige spørgsmål har ligeledes positive fortegn, men er ikke signifikante.

4.6. Sammenfattende diskussion af kapitel 4

I dette kapitel er det blevet undersøgt, om der kan identificeres særlige karakteristika ved de grupper af aktiverede, som deltager i henholdsvis privat og offentlig jobtræning. Deltagerne i disse to typer af jobtræning sammenholdes hver for sig med deltagerne i de øvrige hovedtyper af aktivering. Det viser sig, at færre af deltagerne i privat jobtræning har modtaget behandling for en psykisk lidelse. Personer med et selvvurderet dårligt eller meget dårligt helbred deltager også i mindre grad i denne type jobtræning end i andre typer jobtræning. Denne tendens er dog ikke entydig, eftersom de, som rapporterer at have et godt eller meget godt helbred, faktisk også tenderer mod at deltage i mindre grad i denne form for aktivering end dem med et nogenlunde helbred. I forhold til deltagerne i offentlig jobtræning er helbreds faktoren mere entydig – jo bedre selvvurderet helbred, jo større er sandsynligheden for, at man deltager i offentlig jobtræning frem for beskæftigelsesprojekter, uddannelsesaktivering og “anden aktivering”. For både offentlig og privat jobtræning gælder det, at væsentlige variable såsom køn, uddannelse, arbejdsmarkedserfaring og lignende ikke bidrager til at forklare, hvorfor man deltager i netop denne form for aktivering. At selektionsmekanismene, i modsætning til tidligere studier af aktiveringsindsatsen, således ikke fremtræder så tydeligt i denne statistiske analyse kan måske skyldes, at gruppen, som aktiveres i det sociale system i dag, er blevet mere homogen i forhold til tidligere, efterhånden som de, som umiddelbart har været arbejdsmarkedsparete, har forladt systemet.

Omkring motivationen bag deltagelse i aktivering står det klart, at det for en stor andel af de aktiverede gælder, at man oplever, at man presses til at deltage i den forstand, at man ved, at man risikerer at miste sit indkomstgrundlag, såfremt man ikke deltager. Der er stor forskel mellem deltagerne i de forskellige typer af aktivering i forhold til, hvilke motiver som ligger

til grund for deres deltagelse. Deltagere i beskæftigelsesprojekter og produktionsskoleaktiviteter finder gennemgående ikke tilbudene relevante i forhold til fremtidig beskæftigelse eller uddannelse. Det er dog sådan, at en del af deltagerne både lægger vægt på positivt og negativt forankrede motiver som bevæggrund for deres deltagelse. En sådan sammensat motivationsbaggrund ville man formodentlig også kunne finde blandt en del almindelige arbejdstagere.

Kapitlet fortsatte med at se på det mere konkrete indhold af aktiveringen. En femtedel af al aktivering lader sig kategorisere som uddannelsesaktivering. Blandt de aktiviteter, som foregår i regi af arbejdsorienteret aktivering, kan en stor del kategoriseres som omsorgsarbejde. Adspurgt om deres pågældende aktivering indeholder undervisning, er der en forholdsmæssig stor gruppe blandt deltagerne i arbejdsorienterede foranstaltninger, som svarer afkræftende. Selv blandt deltagerne i privat jobtræning, hvis forløb i henhold til loven skal indeholde oplæring, er det kun knap hver tredje, som rapporterer, at der indgår undervisning. Spørgsmålet er dog, om oplæring og undervisning fuldt ud kan sidestilles i denne sammenhæng. Set over et er der desuden tilsyneladende et problem i forhold til at tilrettelægge undervisningen, sådan at niveauet opleves som passende af deltagerne. Omkring hver tredje deltager i aktivering oplyser, at der i tilbudet er taget hensyn til jobsøgning. Deltagere, som har modtaget undervisning i jobsøgning som led i aktiveringen, har som ventet også en større tilbøjelighed til at søge job, mens de er i aktivering. Hvad angår selve formålene med aktiveringen, sådan som de opleves af deltagerne, varierer opfattelsen af, hvorvidt formålet er at blive kvalificeret til ordinært arbejde meget mellem deltagerne i de forskellige foranstaltningstyper. AMU-kursisterne, af hvilke der godt nok kun indgår 23 personer i denne undersøgelse, tilkendegiver i højeste grad, at formålet er arbejdsopkvalificering. Kun halvdelen af deltagerne i privat jobtræning anser dette som formålet. Det kan måske skyldes, at den anden halvdel i forvejen oplever sig selv som tilstrækkeligt kvalificeret til at arbejde, hvorfor de ikke lægger så høj vægt på selve trænings- eller kvalificeringselementet. Det faktum, at aktiveringen for ikke færre end 30 pct. opleves som formålsløs, og at 6 pct. i tillæg ikke ved, hvad formålet er, peger i retningen af, at aktiveringsindsatsen for en stor gruppe har en defensiv funktion snarere end en integrationsorienteret funktion. Det er særligt mænd, de over halvtredsårige, personer med dansk/vestlig baggrund og deltagere i beskæftigelsesprojekter, som oplever aktiveringen som formålsløs.

5. Betydningen af deltagelse i aktivering

I dette kapitel vil betydningen af at have deltaget i aktivering blive belyst. Dette vil dels blive gjort ved at se på de aktiveredes egne subjektive vurderinger af deres udbytte af at have deltaget på en række forskellige dimensioner og dels ved at se på, hvilken beskæftigelsesstatus de aktiverede havde på interviewtidspunktet, dvs. et år efter, at de blev udtrukket til at deltage i undersøgelsen.

Tabel 5.1.

Kontanthjælpsmodtagerne fordelt efter beskæftigelsesstatus på interviewtidspunktet. Særskilt for personer, som har tilkendegivet, at de hhv. har deltaget eller ikke har deltaget i aktivering efter oktober 1998. Procent.

		Køn		Alder		I alt	Procentgrundlag
		Mænd	Kvinder	Under 30 år	30 år og derover		
I ordinær beskæftigelse	Beskæftiget lønmodtager	26	17	25	18	21	257
	Selvstændig/medhjælpende ægtefælle	2	1	1	1	1	14
	Orlov fra beskæftigelse	0	1	1	0	0	5
I ordinær uddannelse	Kursus eller uddannelse (ikke aktivering)	7	13	19	4	10	124
I støttet beskæftigelse	Fleksjob	1	1	0	2	1	15
	Puljejob	1	0	0	0	0	4
I det sociale system	Revalidering	2	2	2	2	2	22
	Forrevalidering	1	1	1	1	1	14
	Aktivering	16	21	18	20	19	232
	Modtager kontanthjælp (ikke aktiveret)	33	32	23	39	32	396
	Børnepasnings- eller barselsorlov fra arbejdsløshed	0	3	4	0	2	19
	Langtidssyg	3	2	1	4	3	33
I dagpenge-systemet	Aktiveret med dagpenge	1	1	1	1	1	11
	Dagpengemodtager (ikke aktiveret)	1	0	1	1	1	8
Ude af erhverv	Hjemmearbejdende uden erhvervsarbejde eller offentlig hjælp	0	1	0	0	0	4
	Førtidspensionist	3	2	0	4	3	32
	Modtager af efterløn eller overgangsydelse	0	0	0	0	0	1
	Pensionist i øvrigt	1	0	0	1	0	4
	Aftjener værnepligt	0	0	0	0	0	3
	Ude af erhverv i øvrigt	1	1	1	1	1	10
Andet		2	1	2	1	2	19
I alt		101	100	100	100	100	1.227

Indledningsvist vil vi se på, hvor de interviewede havde bevæget sig hen på interviewtidspunktet. Tabel 5.1 giver en detaljeret oversigt over dette. Heraf fremgår de interviewede personers beskæftigelsesstatus et år efter, at de som modtagere af kontanthjælp (i en sammenhængende periode på minimum to måneder) er blevet udtrukket til at deltage i undersøgelsen. En tredjedel af alle interviewede er i ordinær beskæftigelse eller uddannelse. 59 pct. er fortsat i det sociale system. Det er særligt mændene og de unge, som har opnået at komme i ordinær beskæftigelse på interviewtidspunktet.

Den resterende del af kapitlet vil se på de ting, som kan forklare, hvorfor nogle har opnået ordinær beskæftigelse eller uddannelse, herunder om aktiveringsdeltagelsen kan have bidraget hertil.

5.1. Subjektive effektvurderinger

I spørgeskemaet bliver de personer, som har deltaget i aktivering, spurgt om, hvordan de vurderer effekten af at have deltaget på en række forskellige områder. De svarkategorier, som er anvendt i spørgeskemaet, tilbyder dog kun en begrænset skala til at evaluere aktiveringens betydning. De aktiverede har således ikke haft muligheden for at svare, at aktiveringen har haft en negativ effekt, men kun at effekten ikke har været positiv. Hvor dette sandsynligvis ikke er det store problem i forhold til kvalifikationsspørgsmålene (med mindre deltagerne har fundet, at aktiveringen har virket direkte dequalificerende),²¹ kan man forestille sig, at nogle interviewpersoner, hvis de havde haft muligheden, ville have svaret, at aktiveringen har medvirket til at give dem en ringere hverdag, givet dem mindre selvtillid eller gjort dem mindre afklarede.²² De nedenstående tabeller skal læses med disse forbehold.

I tabel 5.2 vises de aktiveredes vurdering af betydningen af at have deltaget. Knap 25 pct. finder, at den aktivering, de har deltaget i, i høj grad har kvalificeret til ordinært arbejde. Godt

²¹ I den kvalitative delundersøgelse blandt kommunalt aktiverede, som indgik i Socialforskningsinstituttets evaluering af lov om kommunal aktivering, blev interviewpersoners erfaringer med/oplevelser af, at deres status som aktiverede skræmte arbejdsgiverne fra at ansætte dem, dog bragt på banen, jf. Weise & Brogaard, 1997, s. 134. Såfremt et sådant forhold gør sig gældende, kan man i et vist omfang tale om, at aktiveringen har en dequalificerende virkning i forhold til at komme i ordinært arbejde.

²² Nogle studier af den kommunale aktivering har netop peget på, at det for nogle deltagere kan være problematisk at deltage i projekterne. Jensen & Pless, (1999, s. 99) påpeger på baggrund af et etnologisk feltstudie på et kommunalt aktiveringsprojekt, at deltagelsen for nogle personer syntes at virke passiviserende frem for egentligt

25 pct. mener i nogen grad dette, mens knap halvdelen af de aktiverede svarer "Slet ikke". 16 pct. siger, at aktiveringsdeltagelsen i høj grad kvalificerede dem til uddannelse. Knap 25 pct. mener i nogen grad at være blevet kvalificeret til uddannelse. Knap 60 pct. tilkendegiver, at de slet ikke er blevet kvalificeret til uddannelse. De forskellige aktive foranstaltninger i det kommunale system kan forholde sig sådan til hinanden, at nogle foranstaltninger kræver kvalifikationer, som kan erhverves gennem deltagelse i andre foranstaltninger. For eksempel kan daghøjskoleforløb være tilrettelagt med det formål, at deltagerne efterfølgende skal kunne deltage i anden uddannelse eller beskæftigelse i aktiveringsregi. 7 pct. af de adspurgte har fundet aktiveringen kvalificerende til anden aktivering, hver fjerde kun i nogen grad. Halvdelen har slet ikke oplevet dette, mens knap 20 pct. svarer "Ved ikke". Blandt de mere bløde effekter fremgår det, at godt 40 pct. har fundet, at aktiveringen har givet dem en bedre hverdag. Af de subjektive effekter, som evalueres her, er det denne, som får størst tilslutning. Godt 33 pct. har i høj grad fået mere selvtillid. Godt 25 pct. har i høj grad fået afklaret deres ønsker til fremtiden. Som nævnt ovenfor skal man dog i forbindelse med de bløde effekter være opmærksom på, at interviewpersonerne ikke kunne anføre eventuelle negative effekter af deltagelsen på disse områder.

Tabel 5.2.

De aktiveredes vurdering af deres udbytte af at have deltaget i aktivering på udvalgte områder. Procent.

	I høj grad	I nogen grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt	Procent- grundlag
Kvalificerer til ordinært arbejde	24	28	44	4	100	600
Kvalificerer til uddannelse	16	23	57	4	100	601
Kvalificerer til anden aktivering	7	25	50	18	100	600
Bedre hverdag	43	27	27	4	101	600
Mere selvtillid	35	23	40	3	101	601
Afklarer fremtidsønsker	27	21	46	6	100	599
Intet formål	24	17	51	8	100	544

Anm.: Procenttallene sumerer ikke alle til 100 pga. afrunding.

aktiverende, noget de forklarede med, at modløshed og passivitet er disse personers reaktion på at blive tvunget til at deltage.

I tabel 5.3 er det undersøgt, om deltagerne i de forskellige aktiveringstyper vurderer udbyttet forskelligt. Der bliver her set på, om de mener, at aktiveringen har kvalificeret til ordinært arbejde, til ordinær uddannelse, og hvorvidt aktiveringen anses for at være formålsløs, dvs. hverken kvalificerende eller på anden vis styrkende i forhold til deres situation. Det er herunder undersøgt, om interviewpersonernes alder spiller ind i forhold til vurderingen af udbyttet af aktiveringsdeltagelse. Deltagerne i jobtræning og uddannelse finder i højeste grad, at de er blevet eller bliver kvalificeret til ordinær beskæftigelse. Kun halvt så mange blandt deltagerne i beskæftigelsesprojekter mv. mener, at aktiveringen kvalificerer dem til ordinært arbejde. Gruppen på 30 år og derover vurderer i lidt højere grad, at deltagelse i beskæftigelsesprojekter mv. kvalificerer til ordinært arbejde. Uddannelsesaktiviteter under aktiveringen er – ikke overraskende – det, som ifølge deltagerne i højeste grad kvalificerer til ordinær uddannelse. Det er meget få af deltagerne på beskæftigelsesprojekter mv., som mener, at deres aktivering kvalificerer dem til at påbegynde en ordinær uddannelse. Denne gruppe er desuden den, som i højeste grad vurderer, at aktiveringen ikke kvalificerer dem på nogen måde eller på anden vis forbedrer deres situation.

Tabel 5.3.

De aktiverede fordelt efter, i hvilken grad de vurderer, at det seneste eller igangværende tilbud kvalificerer til ordinært arbejde eller uddannelse eller ikke har noget formål. Særskilt for type af aktiveringstilbud og alder. Procent.

	Kvalificering til ordinært arbejde?			Kvalificering til ordinær uddannelse?			Ikke noget formål?		
	I høj grad	I nogen grad	Nej	I høj grad	I nogen grad	Nej	I høj grad	I nogen grad	Nej
Jobtræning	29	35	36	18	27	55	24	18	58
Under 30 år	32	37	32	23	25	52	29	18	54
30 år og derover	28	34	38	15	28	57	21	18	61
Beskæftigelsesprojekt mv.	14	25	60	8	19	73	32	17	51
Under 30 år	12	28	60	6	19	74	31	20	49
30 år og derover	17	23	60	10	19	71	33	14	53
Uddannelse	28	27	46	27	24	49	24	20	55
Under 30 år	28	28	45	33	29	38	23	20	57
30 år og derover	27	26	47	21	20	59	25	21	54
Alle	24	30	47	17	24	60	27	18	55

I forhold til vurderingen af de subjektive effekter skal man være opmærksom på, at en del af interviewpersonerne svarer på spørgsmålene en god stund efter, at de har deltaget i aktiveringen. Det er derfor sandsynligt, at de vil vurdere effekterne af deltagelsen i forhold til, hvorvidt de efterfølgende har opnået at komme i ordinært job eller i ordinær uddannelse. I tabel 5.4 er besvarelsene derfor delt op i forhold til de adspurgtes beskæftigelsesstatus på interviewtidspunktet. Interviewpersonerne er delt op i tre overordnede kategorier alt efter, om de er i beskæftigelse, under uddannelse eller fortsat er i det sociale system/dagpengesystemet på interviewtidspunktet. Lidt overraskende vurderer gruppen, som er kommet i beskæftigelse ikke i højere grad end de øvrige to grupper, at aktiveringen har virket kvalificerende. Knap halvdelen af dem, som har opnået beskæftigelse på interviewtidspunktet, siger, at aktiveringen slet ikke kvalificerede dem til dette. Gruppen, som på interviewtidspunktet er under ordinær uddannelse, bekræfter til gengæld i højere grad end de to andre grupper, at aktiveringen kvalificerede til uddannelse. Det er interessant, at det faktisk er i gruppen, som på interviewtidspunktet fortsat er i det sociale system, at der er størst tilslutning til udsagnet om, at aktiveringen har givet mere selvtillid. Blandt de tre grupper af interviewede er der til gengæld ikke megen variation, hvad angår graden af opbakning til udsagnet om, at aktiveringen var formålsløs. Det mener fortsat omkring hver fjerde.

Tabel 5.4.

De aktiveredes vurdering af deres udbytte af at have deltaget i aktivering på udvalgte områder. Procent.

	Beskæftigelsesstatus på interviewtidspunktet ^a								
	I beskæftigelse ^b			I ordinær uddannelse ^c			I det sociale system ^d		
	I høj grad	I nogen grad	Slet ikke	I høj grad	I nogen grad	Slet ikke	I høj grad	I nogen grad	Slet ikke
Kvalificerer til ordinært arbejde	24	25	47	25	31	42	23	29	44
Kvalificerer til uddannelse	14	23	57	25	22	53	15	23	57
Kvalificerer til anden aktivering	6	23	57	25	22	53	15	23	57
Bedre hverdag	38	31	30	47	34	19	44	25	27
Mere selvtillid	28	23	47	27	28	45	38	22	37
Afklarer fremtidsønsker	29	18	49	44	19	38	24	22	47
Intet formål	24	15	53	28	21	51	24	17	50
Minimalt procentgrundlag	115			61			368		

Anm.: Andelen af personer, som har svaret "Ved ikke" er ikke vist i tabellen (se i stedet tabel 5.2).

^a) Personer, som på interviewtidspunktet aftjener værnepligt, er pensionist (ekskl. førtidspensionister og personer på efterløn), ude af erhverv i øvrigt, eller som har svaret "Andet", er ikke omfattet af tabellen.

^b) Omfatter personer, som på interviewtidspunktet er selvstændige eller medhjælpende ægtefælle, beskæftiget lønmodtager (ikke aktiveret) eller på orlov fra beskæftigelse.

^c) Omfatter personer, som på interviewtidspunktet er på kursus eller i uddannelse (ikke aktivering).

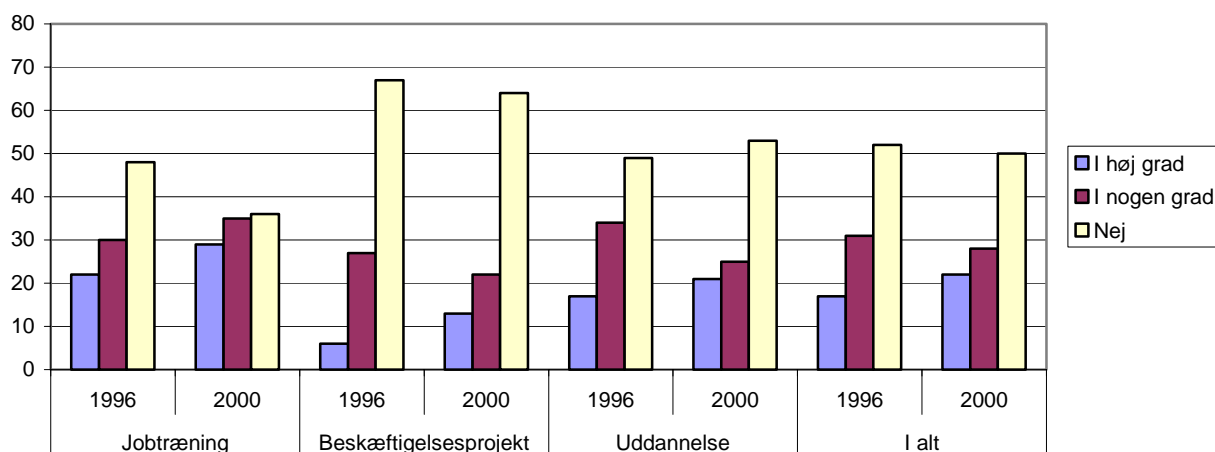
^d) Omfatter personer, som på interviewtidspunktet er ansat i fleksjob eller puljejob, i revalidering, i forrevalidering, aktiveret kontanthjælpsmodtager, ledig med kontanthjælp, aktiveret med dagpenge, ledig med dagpenge, orlov fra ledighed, langtidssyg, førtidspensionist, på efterløn/overgangsydelse.

5.2. Ændringer i vurderingen af kvalificeringseffekten siden 1996

Som det blev beskrevet i kapitel 3, er der sket en udvikling i gruppen af personer i aktiveringssystemet siden 1996. I forhold til 1996 er der nu blevet flere kvinder, flere personer med en ikke-vestlig baggrund og flere med børn (herunder flere med flere børn). Hvor disse ændringer i sammensætningen af gruppen til en vis grad gør, at man kan sige, at gruppen som helhed kan have vanskeligere ved at få fodfæste på arbejdsmarkedet, blev der som en modsatgående tendens også fundet en pæn stigning i andelen med en erhvervsuddannelse. Det kan på den baggrund være interessant at se, om der også er sket ændringer i den vurdering, de aktiverede giver af betydningen af at have deltaget i aktivering.

Figur 5.1.

Sammenligning af de personer, som har afsluttet aktivering (fuldført eller afbrudt) fra interviewundersøgelserne i august 1996 og november 2000 i forhold til deres vurdering af, hvorvidt aktiveringen forbedrer deres beskæftigelsesmuligheder. Procent.

Anm.: Figuren omfatter kun personer, som på interviewtidspunktet havde afsluttet et aktiveringstilbud (hvh. fuldført eller afbrudt). Spørgsmålet lød i 1996: "Har tilbudet forbedret Deres beskæftigelsesmuligheder?" Spørgsmålet lød i 2000: "Mener De, at det tilbud, De deltog/deltager i, kvalificerer til et ordinært arbejde?" Figuren baserer sig på tal gengivet i bilag 1, tabel B.5.1.

5.3. Analyse af personerne, som forlader det sociale system

I tillæg til de aktiveredes egen vurdering af betydningen af at have deltaget i aktivering, kan man selvstændigt analysere de ting, som forklarer, hvorvidt man er kommet i beskæftigelse eller uddannelse på interviewtidspunktet. Dette er forsøgt med regressionsanalyserne præsenteret i tabel 5.5. Der er lavet tre analyser. Den første analyserer sandsynligheden for at have forladt det sociale system til fordel for ordinær beskæftigelse *eller* uddannelse. Den anden analyserer selvstændigt sandsynligheden for at have opnået beskæftigelse, mens den tredje selvstændigt analyserer sandsynligheden for at have opnået at komme i ordinær uddannelse. Der kan her ikke påvises nogen overordnet tendens i forhold til kønnets betydning for, hvorvidt man på interviewtidspunkt har formået at forlade det sociale system. Det viser sig dog, at vejen ud af det sociale system for kvinderne i langt højere grad sker ved at påbegynde ordinær uddannelse, jf. analyse 3. Jo ældre man er desto mindre sandsynlighed er der for, at man opnår at komme i en ordinær position. Analyserne viser, som man kunne forvente, at de unge i højeste grad forlader det sociale system til fordel for det ordinære uddannelsessystem. Personer med en ikke-vestlig baggrund har lige så stor sandsynlighed for at være i ordinær beskæftigelse eller uddannelse som personer med dansk/vestlig baggrund. Det spiller ligeledes ikke nogen rolle, om man er enlig eller gift/samboende, eller om man har hjemmeboende børn. Størrelsen på ens bopælskommune har heller ikke noget at sige i analysen. I jo højere grad man har været arbejdsløs, siden man forlod skolen, i jo mindre grad er ens chancer for på interviewtidspunktet at være i ordinær beskæftigelse eller uddannelse. Tilsvarende bidrager ens grad af hidtidig beskæftigelse til at forklare, at man er kommet i beskæftigelse på interviewtidspunktet. I og med at der i analysen kontrolleres for en række forhold omkring uddannelse og helbred med videre, synes der i et vist omfang at være belæg for at sige, at lang tids ledighed i sig selv vanskeliggør en indtræden eller tilbagevenden til et ordinært job. De interviewedes uddannelse har, som man kunne forvente, betydning for deres chancer for at forlade det sociale system. Analysen peger dog på, at det særligt er i forhold til at komme under yderligere uddannelse, at dét i forvejen at have en uddannelse øger ens chancer. Personer med studentereksamen og personer med en mellemlang videregående uddannelse har således større chance for på interviewtidspunktet at være i ordinær uddannelse. Interviewpersonernes selvvurderede helbred er en væsentlig faktor til forklaringen af, hvorvidt man på interviewtidspunktet er i ordinær beskæftigelse. Som et metodisk forbehold skal man dog her være opmærksom på, at personer, som ikke er i arbejde, kan have en tendens til at vurdere deres helbred ringere som et forsøg på at give en social såvel som

bred ringere som et forsøg på at give en social såvel som personlig acceptabel årsag til deres problem med at opnå beskæftigelse, jf. Aggergaard Larsen, 1998, s. 63. Det at have eller tidligere at have haft en psykisk lidelse (her målt ved, hvorvidt interviewpersonerne har modtaget behandling for en psykisk lidelse) har en selvstændig forklaringskraft som en hæmmende faktor i forhold til, om man er kommet i en ordinær beskæftigelses- eller uddannelsesposition. Ordblindhed eller selvrapporteret misbrug af alkohol eller narkotiske stoffer slår til gengæld ikke ud i analysen. Hvad angår misbrug, må det forventes, at der er en vis risiko for at bortfaldet til denne interviewundersøgelse har været særligt udbredt blandt personer med et større misbrug.

Når alle disse forhold er kontrolleret, kan man se på betydningen af at deltage i de forskellige former for aktivering, herunder for sandsynligheden for at være i ordinær beskæftigelse eller uddannelse året efter, at man som interviewpersoner blev udtrukket til undersøgelsen. Problemet i forhold til en sådan analyse er at finde en gruppe at sammenligne med, med henblik på at vurdere effekten af at deltage i forhold til ikke at deltage. Her er det valgt at anvende den gruppe blandt dem, som ikke har deltaget i aktivering, og som ikke har peget på en naturlig grund til, at de ikke har modtaget et aktiveringstilbud. Det drejer sig om dem, som svarede, at de ikke vidste, hvorfor de ikke havde modtaget et aktiveringstilbud, dem, hvis svar er kategoriseret som "andre grunde", og dem, som svarede, at de ikke modtog et tilbud, fordi de ikke havde lyst til at deltage.

Analyserne peger på, at deltagelse i jobtræning og særligt i privat jobtræning øger ens sandsynlighed for umiddelbart at forlade det sociale system til fordel for ordinær beskæftigelse, målt i forhold til slet ikke at have deltaget i aktivering. Til trods for at personer, som på interviewtidspunktet er i ordinær uddannelse, i høj grad tilkendegiver, at de er blevet afklaret gennem deres aktiveringsdeltagelse, jf. tabel 5.4, er aktiveringsfaktoren ikke signifikant i analyse 3, som belyser sandsynligheden for, at man er i ordinær uddannelse på interviewtidspunktet. Aktiveringsforanstaltningen "anden uddannelse" har i alle tre analyser negativt fortegn, hvilket vil sige, at ens chancer for at have forladt det sociale system på interviewtidspunktet reduceres ved deltagelse i denne form for aktivering. Dette skyldes sandsynligvis, at "anden uddannelse" omfatter de længste aktiveringsforløb, sådan at der er større sandsynlighed for, at deltagerne her på interviewtidspunktet fortsat er i aktivering. Man skal være opmærksom på,

at det, som her belyses, er den umiddelbare udslusningseffekt. For at vurdere den langsigtede betydning af uddannelsesaktivering og anden aktivering kræves, selvsagt, viden om deltagerens tilknytning til arbejdsmarkedet over en længere periode, efter at de har afsluttet aktiveringen; der henvises her til Graversen & Weise, 2001. Et yderligere forbehold er, at der kan være en række egenskaber ved de interviewede, som kan forklare, om de har forladt det sociale system eller ej, men som ikke er tilstrækkeligt godt indfanget gennem de spørgsmål, vi har stillet. Lokale arbejdsmarkedsstrukturer, som kan virke ind i forhold til de interviewedes beskæftigelseschancer, kan også spille ind som en ukendt faktor i disse analyser.

Tabel 5.5.

Sandsynligheden for på interviewtidspunktet at være ordinært beskæftiget eller i ordinær uddannelse, alene i ordinær beskæftigelse, og alene i ordinær uddannelse. Logistiske regressionsanalyser.

	Analyse 1		Analyse 2		Analyse 3	
	Ordinær beskæftigelse eller uddannelse = 1		Ordinær beskæftigelse = 1		Ordinær uddannelse = 1	
	B	Std. fejl	B	Std. fejl	B	Std. fejl
Mand (ref.)						
Kvinde	0,38	0,22	-0,16	0,24	1,36 ***	0,38
16-20 år (ref.)	*		*		*	
21-30 år	0,34	0,34	0,94 *	0,46	-0,32	0,41
31-40 år	0,02	0,55	1,19 *	0,52	-1,94 **	0,68
41-50 år	-1,06 *	0,55	0,31	0,64	-3,45 **	1,17
51-70 år	-1,50 *	0,76	-0,03	0,83	-4,19 *	1,81
Dansk/vestlig baggrund (ref.)						
Anden baggrund	-0,04	0,26	0,29	0,28	-0,69	0,50
Gift/samboende (ref.)						
Enlig	0,11	0,21	-0,05	0,23	0,47	0,32
Ingen hjemmeboende børn (ref.)						
Hjemmeboende børn	-0,38	0,23	-0,26	0,25	-0,41	0,35
Bor i lille kommune (ref.)						
Bor i mellemstor kommune	-0,51	0,31	-0,42	0,34	-0,40	0,50
Bor i stor kommune	-0,32	0,28	-0,43	0,30	0,02	0,43
Antal måneder i ledighed (kontinuerlig)	-0,009 ***	0,003	-0,006 *	0,003	-0,013 *	0,006
Antal måneder i beskæftigelse (kontinuerlig)	0,004 **	0,002	0,003 *	0,002	0,007 *	0,003
<i>Højeste gennemførte uddannelse:</i> ^a						
8. klasse eller mindre (ref.)						
9. klasse	0,60	0,35	0,34	0,39	1,09	0,70
10. klasse	0,64 *	0,32	0,33	0,36	1,14	0,67
HF eller studentereksamen	1,26 ***	0,38	0,54	0,41	1,60 *	0,71
Etårig erhvervsuddannelse	0,81 *	0,41	0,54	0,44	1,03	0,77
Fuldført lærlinge- eller elevuddannelse	0,39	0,41	0,27	0,42	0,12	1,01
Kort videregående uddannelse	0,12	0,74	0,34	0,74	-6,16	35,62

(fortsættes)

Tabel 5.5.

Fortsat.

	Analyse 1		Analyse 2		Analyse 3	
	Ordinær beskæftigelse eller uddannelse = 1		Ordinær beskæftigelse = 1		Ordinær uddannelse = 1	
	B	Std. fejl	B	Std. fejl	B	Std. fejl
Mellemlang videregående uddannelse	1,09 *	0,52	0,63	0,54	1,75 *	0,92
Lang videregående uddannelse	1,00	0,82	0,88	0,82	-5,91	43,14
Anden uddannelse	0,79	0,45	0,49	0,48	0,93	1,00
<i>Selvurderet helbred:</i>						
Meget dårligt helbred (ref.)		***		**		
Dårligt	-0,23	1,21	-0,97	1,07	4,84	29,25
Nogenlunde	1,24	1,06	1,19	1,07	5,14	29,25
Godt	1,66	1,06	1,54	1,07	5,56	29,25
Meget godt helbred	2,13 *	1,06	2,02 *	1,46	5,70	29,25
Ikke behandlet for psykiske problemer (ref.)						
Behandlet for psykiske problemer	-0,66 **	0,24	-0,57 *	0,27	-0,36	0,38
Ikke ordblind (ref.)						
Ordblind	-0,21	0,32	0,08	0,34	-0,90	0,66
Ikke misbrug (ref.)						
Misbrug	-0,05	0,29	-0,05	0,32	-0,08	0,53
<i>Deltaget i aktivering?</i>						
Ikke deltaget i aktivering siden oktober 1998 ^b (ref.)						
Jobtræning (privat)	1,26 ***	0,36	1,19 ***	0,37	0,21	0,57
Jobtræning (offentlig)	0,73 *	0,28	0,75 *	0,31	0,18	0,44
Beskæftigelsesprojekt	0,15	0,30	0,13	0,34	0,01	0,48
Daghøjskole	0,03	0,46	-0,07	0,56	0,05	0,64
Produktionsskole	0,23	0,71	0,21	0,83	-0,01	1,15
AMU-kursus	0,20	0,60	0,53	0,61	-7,15	28,72
Anden uddannelse	-0,41	0,42	-0,34	0,48	-0,29	0,64
Andet ^c	0,32	0,42	0,51	0,46	-0,37	0,65
Konstant	-1,03	1,52	-3,31 *	1,41	-7,04	29,28
Beregningsgrundlag	761		758		758	

^{a)} Personer, hvis skoleuddannelse er taget i udlandet, er indplaceret i forhold til den angivne længde af denne uddannelse.

^{b)} Her indgår kun personer, som ikke selv har peget på en naturlig grund (fx at de var på barselsorlov, eller at de nåede selv at finde arbejde) til, at kommunen ikke har tilbudt dem aktivering.

^{c)} Herunder deltagelse i frivillige, ulønnede aktiviteter.

Anm.: *** = $P < 0,001$; ** = $P < 0,01$; * = $P < 0,05$.

5.4. Sammenfattende diskussion af kapitel 5

En fjerdedel af alle deltagere i aktivering rapporterer, uafhængigt af deres beskæftigelsesstatus på interviewtidspunktet, at deltagelsen har betydet, at de *i høj grad* er blevet kvalificeret til ordinært arbejde. Eftersom deltagerne selv må antages at være de største eksperter i forhold til at vurdere, hvilket udbytte de har fået af at deltage – ved at tage højde for de kvalifikationer, de i forvejen besad, er der god grund til at lægge vægt på disse subjektive effektvurderinger

som et vigtigt supplement til de registerbaserede effektanalyser. Det betyder omvendt, at man også bør lægge vægt på den fjerdedel, som overhovedet ikke har oplevet noget udbytte af aktivering. Denne gruppe finder man hovedsageligt blandt deltagerne i de kommunale beskæftigelsesprojekter. Igen er der ingen forskel i forhold til beskæftigelsesstatus på interviewtidspunktet. For denne gruppe er det muligt, at man i kommunerne har lagt vægt på aktiverings defensiv funktion – at teste rådigheden i forhold til arbejdsmarkedet, og at det opkvalificerende eller personlighedsudviklende sigte har stået i baggrunden. Derfor er det også muligt, at den aktiveringsindsats, som har været tilrettelagt over for denne gruppe, har haft en effekt, nemlig at tilskynde dem, som havde mulighed for det, til at forlade det sociale system. I tillæg til de subjektive effektvurderinger belyste kapitlet også, hvilke faktorer som forklarer, om man inden for den relativt korte periode, undersøgelsen omfatter (1 år), har formået at forlade det sociale system. Vejen ud af det sociale system er forskellig og afhængig af køn. Kvinderne opnår i højere grad at komme i ordinær uddannelse. Lang tids ledighed er en faktor, som gør det vanskeligere at forlade det sociale system. Det kan skyldes, at arbejdsgivere uafhængigt af dokumenterede kvalifikationer o.l. anser lang tids ledighed for at være en indikator på ringe arbejdsevne. Det kan også skyldes, at kvalifikationer rent faktisk devalueres (forældes eller glemmes) på grund af de lange perioder, hvor man ikke holder sine kvalifikationer ved lige i en direkte arbejdsmarkedskontekst. Endelig kan det skyldes, at lang tids ledighed i sig selv virker demotiverende i forhold til aktivt at være jobsøgende, altså at folk på et tidspunkt resignerer, jf. Lødemel, 2001, s. 262. Jobtræning og særligt privat jobtræning er det tiltag, som bedst forbedrer deltageres chancer for at have forladt det sociale system på interviewtidspunktet. En væsentlig grund til, at den private jobtræning fremstår som den mest effektive aktiveringsforanstaltning, kan være, at deltagerne rent faktisk opnår at blive beskæftiget på den pågældende private arbejdsplads. En tidligere undersøgelse på området peger på dette. Blandt de aktiverede i privat jobtræning, som i den pågældende undersøgelse var i beskæftigelse på interviewtidspunktet, var det 53 pct., som havde været i aktivering på den virksomhed, hvor de nu var ordinært ansat. Dette var kun tilfældet for 22 pct. af de på interviewtidspunktet beskæftigede personer, som havde deltaget i offentlig jobtræning. Undersøgelsen pegede da også på, at offentlige arbejdspladser er meget mere tilbøjelige til at have mange aktiverede ad gangen, hvorfor sandsynligheden for, at man som aktiveret her efterfølgende skulle kunne blive ordinært ansat det pågældende sted, alene af den grund er ringere. Privat jobtræning var den type foranstaltning, hvor det er mest sandsynligt, at der kun er en person i

aktivering ad gangen (67 pct. af alle personer i privat jobtræning mod 37 pct. i offentlig jobtræning tilkendegav at være den eneste aktiverede kontanthjælpsmodtager det pågældende sted, jf. Weise & Brogaard, 1997, s. 56, 108).

6. Erhvervsindkomst blandt tidligere kontanthjælpsmodtagere og omfanget af deltidsarbejde

6.1. Indledning

I dette kapitel vil vi undersøge, hvilke grupper af kontanthjælpsmodtagere, der kommer i beskæftigelse, og hvilken indkomst de opnår herved. Vi vil også undersøge, om der er nogle kontanthjælpsmodtagere, der samtidigt opnår at få et deltidsjob. Hensigten er at undersøge indkomstforholdene blandt tidligere kontanthjælpsmodtagere, som har opnået egen erhvervsindkomst uden for kontanthjælps- og aktiveringssystemet på de vilkår, som de har kunnet opnå. Til at belyse dette emne har vi oplysninger om personernes ansættelsesområde – privat, kommunalt eller statsligt, hvor mange timer de normalt arbejder om ugen, og deres indkomst er ved denne beskæftigelse. Endelig ved man fra respondenterne selv, om deres indkomst stammer fra ordinær beskæftigelse, støttet beskæftigelse i form af fleks- eller puljejob eller selvstændig virksomhed evt. medhjælpende ægtefælle.

6.2. Beskrivelse af ugentlig arbejdstid og måneds- og timelønninger

I analysen af dette emne gøres der kun brug af spørgeskemaoplysninger, som dels er behæftet med unøjagtigheder og dels afspejler svarpersonernes forståelse af begreberne i de stillede spørgsmål. Især i forbindelse med fastlæggelse af omfanget af deltidsjob blandt kontanthjælpsmodtagere er det afgørende at få fastlagt personernes hovedbeskæftigelse korrekt. Dette gøres ved spørgsmålet: *“Hvad er Deres hovedbeskæftigelse for øjeblikket?”* Ved dette centrale filtrerende spørgsmål finder interviewer og interviewpersonen i fællesskab ud af, hvad personens hovedaktivitet er på interviewtidspunktet. Det er åbenbart, at ordinært beskæftigede lønmodtagere og selvstændige har opnået selvstændig indkomst uden for kontanthjælpsystemet. Personer, som oplyser, at deres ansættelse er i form af fleks- eller puljejob, har vi også valgt at kalde for “beskæftigede” ud fra den betragtning, at ansættelsen er aftalt på de vilkår og omstændigheder, som de maksimalt har kunnet opnå, og som formentlig også er deres dominerende indtægtskilde. Tilsammen udgør disse grupper 23 pct. af de 1.242 interviewede personer. Personer som på denne måde ikke får klassificeret deres hovedaktivitet som beskæftigelse, men som passive modtagere af kontanthjælp evt. dagpenge eller aktiverede i kontant-

hjælpssystemet evt. dagpengesystemet eller børnepasnings- eller orlovshavende, får herefter stillet spørgsmålet: “*Er De også beskæftiget i et deltidsjob?*”

De personer, hvis hovedaktivitet på interviewtidspunktet således klassificeres som beskæftigelse, får herefter stillet spørgsmålet: “*Hvor mange timer arbejder De normalt om ugen?*” 3 pct. af de adspurgte svarer “varierende” på spørgsmålet, mens de resterende har angivet et konkret timetal.²³ Hyppigheden af den ugentlige arbejdstid fremgår af tabel 6.1.

Blandt samtlige kontanthjælpsmodtagere, som ved interviewet klassificeres med beskæftigelse som hovedaktivitet er der blot 2 pct., som oplyser, at de normalt arbejder under 20 timer om ugen. Der er altså ikke meget som tyder på, at der blandt disse beskæftigede findes personer, som egentlig blot modtager kontanthjælp som supplement til en beskeden (regelmæssig) erhvervsindkomst fx et deltidsjob og dermed være fejlklassificeret mht. hovedaktiviteten på interviewtidspunktet. Nedenfor belyses forekomsten og omfanget af deltidsjob.

Tabel 6.1.

Ugentligt timetal blandt beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere, særskilt for selvstændige, ordinært beskæftigede og ansatte i fleks- eller puljejob. Procent.

Ugentligt timetal	Selvstændige	Ordinært		Alle
		beskæftigede	flex- eller puljejob	
6 – 19	0	2	5	2
20 – 29	0	13	32	14
30 – 36	0	15	16	15
37	0	53	47	51
38 – 49	15	10	0	9
50 – 84	85	6	0	10
Gennemsnitlig ugentligt timetal	60	36	30	36
Standardafvigelse på ugentligt timetal	15	9	8	10
Beregningsgrundlag	13	249	19	281

²³ De 3 pct. er beregnet med udgangspunkt i 290 beskæftigede.

Tabel 6.2.

Fordelingen af beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtageres beregnede månedslønninger, særskilt for selvstændige, ordinært beskæftigede og ansatte i fleks- eller puljejob. Procent.

Månedsløn	Selvstændige	Ordinært beskæftigede	Ansatte i fleks- el. puljejob	Alle
0 – 3.999	0	0,4	5,9	0,7
4.000 – 5.999	0	1,6	0,0	1,5
6.000 – 7.999	14,3	3,6	5,9	4,0
8.000 – 8.999	14,3	2,4	0	2,6
9.000 – 9.999	0	3,6	0	3,3
10.000 – 10.999	0	2,8	0	2,6
11.000 – 11.999	0	4,4	0	4,0
12.000 – 12.999	0	6,8	5,9	6,6
13.000 – 13.999	0	7,6	0	7,0
14.000 – 14.999	0	9,2	47,1	11,4
15.000 – 15.999	0	12,5	5,9	11,7
16.000 – 16.999	0	10,0	17,7	10,3
17.000 – 17.999	0	8,0	11,8	8,1
18.000 – 18.999	0	3,6	0	3,3
19.000 – 19.999	0	6,4	0	5,9
20.000 – 20.999	28,6	4,4	0	4,8
21.000 – 21.999	0	2,8	0	2,6
22.000 – 23.999	0	4,4	0	4,0
24.000 – 25.999	0	2,8	0	2,6
26.000 –	42,9	2,4	0	3,3
Gennemsnit	22.485	15.541	13.809	15.611
Standardafvigelse	12.311	4.803	3.890	5.166
F.25	8.000	12.986	14.200	12.999
Med.	20.000	15.200	14.500	15.166
F.75	35.000	18.000	16.020	18.000
Beregningsgrundlag	7	249	17	273 ¹⁾

1) Beregningsgrundlaget er 273 frem for 276, fordi 3 pct. af de beskæftigede ikke angiver en ugentlig arbejdstid, som bruges ved beregning af månedslønnen, når respondenter blot opgiver en timeløn.

Anm.: F.25 = 25 pct.-fraktilen, F.75 = 75 pct.-fraktilen og Med. = Medianen.

De beskæftigedes bruttoindkomst fremkommer som svar på spørgsmålet: *“Hvor stor er Deres indkomst alt i alt fra erhvervsarbejde – før skat, for tiden?”* Personerne kan angive et beløb for den periode, som den periodiske (løn)udbetaling dækker, eller blot angive timelønnen.²⁴ Af hensyn til sammenligneligheden omregnes det opgivne beløb evt. til en månedsløn, hvis fordeling er tabuleret i tabel 6.2.²⁵

Ved dette spørgsmål er der en fejlkilde, som består i, at nogle respondenter kan komme til at oplyse det udbetalte beløb, det vil sige efter skat, og hvor arbejdsmarkedsbidrag er fratrukket. Dette er tænkeligt i situationer, hvor interviewereren ikke er opmærksom på et lavt oplyst beløb fra respondenteren, fx hvis denne forinden har oplyst en forholdsvis lav ugentlig arbejdstid. Og respondenteren kan på sin side vælge at oplyse det udbetalte beløb, fordi vedkommende ikke kan huske bruttolønnen, hvilket er tænkeligt i situationer, hvor lønnen ikke er til individuel forhandling ved ansættelsen fx i mange offentlige job.

De beregnede månedslønninger afspejler både antal præsterede timer og timelønningerne. Tabellen fortæller, hvor stor en andel af de beskæftigede der har en erhvervsindkomst under en vis grænse. Mens månedslønnen siger noget om de potentielle forbrugsmuligheder hos de kontanthjælpsmodtagere, som hurtigst kom i beskæftigelse efter interviewet, fortæller deres timeløn, hvor højt markedet har villet honorere deres arbejdskraft. Timelønnen udregnes ved at sammenholde den periodiske erhvervsindkomst med den ugentlige arbejdstid, hvis respondenteren ikke allerede har oplyst en timeløn som svar på spørgsmålet om bruttoindkomst. Fordelingen af timelønnen fremgår af tabel 6.3.

Det er kun fordelingen af de ordinært beskæftigedes timelønninger, som man kan udtale sig om med rimelig sikkerhed. Fordelingen viser, at 4 pct. selv oplyser en kombination af et periodisk beløb og en ugentlig arbejdstid, som svarer til en timeløn under 60 kr., og for 8 pct. er der på lignende vis beregnet timelønninger under 70 kr. 70 pct. honoreres med timelønninger i området mellem 80 kr. og 120 kr., mens 18 pct. aflønnes med 120 kr. eller endnu mere. I lig-

²⁴ 276 personer, svarende til 95 pct. af de 290 beskæftigede, oplyser et beløb enten som “pr. måned” (63 pct.), “pr. 14. dag” (5 pct.) eller blot “pr. time” (32 pct.). En person oplyser et beløb “pr. uge”. Især ved oplysninger af beløb “pr. måned” er der en vis tilbøjelighed til at opgive beløb, som er delelig med 1000. Hos personer, som oplyser timelønnen, er der ikke en tilsvarende tilbøjelighed til at oplyse beløb, som er delelig med 10 eller 5.

²⁵ Nogle selvstændige har angivet et beløb for en oplyst (udbetalings)periode. Hvis de også har oplyst en ugentlig arbejdstid, kan der udregnes en måneds- og timeløn for dem.

hed med den almindelige lønstatistik er den gennemsnitlige løn højere end medianlønnen. Den ovennævnte formodede fejlkilde ved respondenters svar på bruttoindkomst må primært formodes at give anledning til et overkantsskøn for andelen med lave beregnede time- og månedslønninger.²⁶ I sammenligning med timelønsfordelingen for ufaglært industriarbejde ligger de tidligere kontanthjælpsmodtageres opnåede lønninger markant under. Ligesom deres timelønsfordeling også er lavere end fordelingen for rengøringsarbejde mv. i den private sektor.

Det har endelig været undersøgt, om der er nogle grupper af kontanthjælpsmodtagere, som skiller sig ud ved enten at opnå en forholdsvis høj eller forholdsvis lav time- og månedsløn, når de opnår beskæftigelse. Vi har undersøgt disse forhold hos de kontanthjælpsmodtagere, som på interviewtidspunktet havde opnået ordinær beskæftigelse eller var blevet ansat i fleks- eller puljejob, ved hjælp af almindelig lineær regressionsanalyse. Vedrørende timelønnen er hovedresultatet, at der, med en enkelt undtagelse, ikke har kunnet påvises markant variation i denne, som har kunnet henføres til kendetegn hos de tidligere kontanthjælpsmodtagere, som almindeligvis bruges i lønanalyser. Undtagelsen består i, at ansatte i fleks- og puljejob opnår højere timeløn end ordinært ansatte. Det har således ikke kunnet påvises, at omfanget af kontanthjælpsmodtageres skole- og erhvervsuddannelse har betydning for timelønnen. Ej heller har varigheden af tidligere beskæftigelse og understøttelse, varigheden siden påbegyndelse af sidste kontanthjælpsperiode, forekomsten af nedsat arbejdsevne, oplevet ordblindhed, historisk eller aktuel medlemskab af a-kasse, aktuel ansættelsesområde, køn, civilstand, alder, forsørgerforpligtigelse, statsborgerskab og dansk eller fremmed herkomst nogen betydning for timelønnens størrelse.²⁷

Der er heller ikke nævneværdig variation i månedslønningerne. Der er to kendetegn, som skaber variation. For det første er de offentligt ansattes månedslønninger lavere end de privat ansattes. For det andet får kvinder lavere månedslønninger end mandlige kontanthjælpsmodtagere.²⁸

²⁶ Denne betragtning støttes af det forhold, at når respondenter som svar på bruttoindkomstspørgsmålet angiver en timeløn frem for et periodisk beløb, er der kun en person ud af de 87, som angiver en timeløn på under 80 kr., nemlig på 63 kr. Derfor hidrører de resterende lave time- og månedslønninger fra oplyste periodiske (udbetalte) beløbsangivelser, hvor forvekslingen af bruttobeløb med nettobeløb formodes at kunne ske.

²⁷ Koefficientestimerne fra regressionsanalyserne vises ikke, eftersom der næsten ikke er signifikante koefficienter.

²⁸ I regressionsanalysen af månedslønnen blev der undersøgt for nogenlunde de samme kendetegn i form af forklarende variabler som ved analysen af timelønnen.

Tabel 6.3.

Fordelingen af beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtageres beregnede timelønninger, særskilt for selvstændige, ordinært beskæftigede og ansatte i fleks- eller puljejob. Procent.

Timeløn	Selvstændige	Ordinært beskæftigede	Ansatte i fleks- eller puljejob	Alle
0 – 29,99	14,3	0,8	5,9	1,5
30 – 49,99	14,3	0,8	5,9	1,5
50 – 59,99	14,3	2,4	0	2,6
60 – 69,99	0	4,1	0	3,7
70 – 79,99	0	3,7	0	3,3
80 – 89,99	0	13,0	5,8	12,2
90 – 99,99	14,3	28,9	29,4	28,5
100 – 109,99	0	16,3	11,8	15,6
110 – 119,99	0	12,2	5,9	11,5
120 – 129,99	14,3	6,9	5,9	7,0
130 – 139,99	14,3	3,7	5,9	4,1
140 – 149,99	0	2,0	0	1,9
150 – 169,99	0	3,3	5,9	3,3
170 -	14,3	2,0	17,7	3,3
Gennemsnit	95	102	116	103
Standardafvigelse	55	26	54	30
F.25	46	90	90	90
Med.	92	98	103	98
F.75	135	114	134	115
Beregningsgrundlag	7	246	17	270 ¹⁾

1) Beregningsgrundlaget er 270 frem for 276, fordi 3 pct. af de beskæftigede ikke angiver en ugentlig arbejdstid, som bruges ved beregning af timelønnen for de respondenter, som oplyser en periodisk indkomst frem for timelønnen.

Anm.: F.25 = 25 pct.-fraktilen, F.75 = 75 pct.-fraktilen og Med. = Medianen.

Sammenholdes disse resultater med variationen i timelønnen, kan det konkluderes, at kvinder åbenbart arbejder færre timer i ugen end mænd og offentligt ansatte færre timer end privat ansatte – alt andet lige.

I vores analyser af variationen i time- og månedslønnen har vi også undersøgt, om de forhold, som medvirker til kontanthjælps udmåling og dermed til forskelle i understøttelsesniveauet, har kunnet genfindes som bidragende til variationen i den opnåede timeløn. Det har imidlertid

ikke kunnet påvises, at alder, civilstand og forsørgerforpligtigelser over for hjemmeboende børn påvirker time- og månedslønningernes størrelse. Forekomsten af forsørgerforpligtigelser er også uafhængig af kontanthjælpsmodtagerens køn. Betydningen af en ægtefælle afhænger af, om denne har erhvervsindkomst, og hvor høj denne indkomst er. Vi ved ikke noget om en ægtefælles erhvervsindkomst, hvorfor vi ikke kan undersøge noget afledt incitament af dennes erhvervsindkomst. Man kunne også formode, at unge under 25 år var villige til at acceptere forholdsvis lavere lønninger – alt andet lige.

6.3. Deltidsjob blandt kontanthjælpsmodtagere

Man kunne formode, at deltidsjob var relativt udbredt blandt kontanthjælpsmodtagere, fordi kontanthjælpen er blandt de laveste ydelser i det sociale system. På den anden side er der næppe noget incitament til at påtage sig deltidsjob af økonomiske årsager grundet den næsten fuldstændige modregning af erhvervsindkomst i kontanthjælpen. Der kan derimod være et langsigtet incitament til påtage sig deltidsjob ved ad den vej at kunne få fodfæste på arbejdsmarkedet og udnytte et sådant job som et stepping-stone-job i jagten på bedre lønnede job og fuldtidsjob.

Forekomsten af sådanne deltidsjob eller småjob er som nævnt søgt indkredset ved spørgsmålet: *“Er De også beskæftiget i et deltidsjob?”* Hensigten med spørgsmålet var at indkredse job, hvis arbejdstid var mindre end fuldtid, og som var uden tilskud fra socialforvaltningen. Nogle svarpersoner forbinder måske kun ordet “deltidsjob” med et job, som har nogenlunde regelmæssig arbejdstid i ugens løb eller måske over et længere tidsrum. Dette understreges i interviewsituationen, hvor respondenterne i tilfælde af et bekræftende svar bedes angive den ugentlige arbejdstid, som indplaceres i tre kategorier, jf. tabel 6.4 nedenfor. Hermed kan fænomenet småjob måske forekomme uden at blive registreret. Med småjob menes job, hvor arbejdstiden og arbejdsomfanget er uregelmæssige størrelser inden for et kortere eller længere tidsrum, men hvor der er en forståelse eller forventning hos arbejdsgiveren og kontanthjælpsmodtageren om, at det pågældende arbejde udføres med en vis regelmæssighed i bestemte situationer efter nærmere aftale.

Ovennævnte spørgsmål stilles kun til personer, som på interviewtidspunktet har som hovedaktivitet at være passivt forsørget eller forsørget som aktiveret uden samtidigt at definere sig

Tabel 6.4.**Forekomsten af deltidsjob blandt aktiverede og ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere.¹⁾ Procent.**

Ugentligt timetal	Procent
Op til 10	0,7
10 – 20	0,6
over 20	0,4
I alt	1,7
Beregningsgrundlag	668

1) 34 pct. er aktiverede, 58 pct. er passive modtagere af kontanthjælp og 2 pct. er under forrevalidering.

selv ud af arbejdsmarkedet. Sidstnævnte gruppe omfatter personer, som på interviewtidspunktet oplyser, at deres hovedaktivitet var “langtidssyg”, “hjemmearbejdende, uden erhvervsarbejde og uden offentlig hjælp”, “førtidspensionist”, “pensionist i øvrigt”, “modtager af efterløn eller overgangsydelse”, “ude af erhverv i øvrigt” og “andet”. Denne sammensatte gruppe udgør 10 pct. af samtlige 1.242 interviewede personer.²⁹

De 1,7 pct., som oplyser om et deltidsjob, svarer til 12 personer i alt. 5 af disse er samtidigt aktiverede kontanthjælpsmodtagere, hvorved en forvekslingsmulighed bliver synlig, idet fx en løntilskudsansættelse eller et beskæftigelsesprojekt kunne forveksles med et deltidsjob. Ovenfor nævnte vi også den mulighed, at nogle af de personer, som blev klassificeret som beskæftigede som hovedaktivitet muligvis modtog (supplerende) kontanthjælp. Formodningen retter sig især mod beskæftigede, hvis ugentlige arbejdstid er på 20 timer eller mindre. Denne gruppe andrager 20 personer. Hvis alle 20 personers beskæftigelse således var udtryk for deltidsbeskæftigelse, ville man få, at den samlede deltidsfrekvens kunne beregnes til 4,7 pct. ($= (12+20)/(668+20)$), hvilket jo så er udtryk for et maksimumskøn over deltidsfrekvensen.

Arbejdsministeriet (2001) har beregnet den tilsvarende andel for forsikrede medlemmer af den del af den såkaldte marginalgruppe, hvis hovedaktivitet på interviewtidspunktet ikke var ordi-

²⁹ Man kan ikke helt afvise, at denne blandede gruppe af personer indeholder enkelte kontanthjælpsmodtagere, som med rette skulle have haft stillet ovennævnte spørgsmål.

nær beskæftigelse. Den beregnes til 7 pct., som er markant større end de tilsvarende 1,7 pct. blandt kontanthjælpsmodtagerne, når beregningsgrundlagene tages i betragtning.³⁰

Meget tyder altså på, at de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere er mindre villige til at udbyde deres arbejdskraft på deltid eller er mindre efterspurgt arbejdskraft (på deltid) i sammenligning med tilsvarende forsikrede ledige. Det forekommer nærliggende, at der er forskelle i udbuddet af deltidsarbejde de to grupper imellem alene som følge af forskelle i de lovbestemte administrative regler, som skaber deres respektive økonomiske incitamenter. Hovedreglen for forsikrede ledige består i, at der sker en gradvis nedsættelse af dagpengene jo flere timers beskæftigelse, de har, pr. uge. Præsterer en fuldtidsforsikret ledig således endnu 1 times arbejde mere pr. uge uden at nå op på fagets fulde sædvanlige arbejdstid, reduceres vedkommendes dagpenge med 74,60 kr.³¹ Den økonomiske gevinst ved at påtage sig endnu 1 times arbejde er altså personens timeløn minus 74,60 kr.

For kontanthjælpsmodtagere gælder der den simple hovedregel, at indtægterne ved erhvervsarbejde modregnes i kontanthjælpen bortset fra 10,85 kr. pr. arbejdstime.³² Gevinsten ved en ekstra times erhvervsarbejde er altså 10,85 kr. For mange forsikrede ledige vil den potentielle nettofortjeneste, sådan som den fremkommer, sikkert være markant højere end de 10,85 kr., som gælder for kontanthjælpsmodtagere. Ovenfor beregnede vi, at den gennemsnitlige timeløn for kontanthjælpsmodtagere, som var kommet i beskæftigelse på interviewtidspunktet, var 102 kr. Den gennemsnitlige potentielle timeløn for forsikrede ledige på samme tidspunkt er antagelig ikke mindre end 102 kr. Hvis denne antagelse holder, er den potentielle nettogevinst for forsikrede ledige mindst 27 kr. i gennemsnit. Kontanthjælpsmodtagere har altså mindre økonomisk tilskyndelse til at påtage sig deltidsarbejde og småjob – på kort sigt - i sammenligning med fuldtidsforsikrede ledige.

³⁰ Arbejdsministeriets spørgsmål lyder: “*Har De også understøttet erhvervsarbejde?*”, altså et spørgsmål, som er lidt forskelligt fra vores, men måske bedre til at opfange job af karakteren småjob.

³¹ Dette gælder, hvis vedkommende er berettiget til maksimale dagpenge, og fagets fulde arbejdstid er 37 timer, og der ikke er modtaget supplerende dagpenge i mere end 52 uger inden for de seneste 70 uger, jf. §§ 59-60 i Lov om arbejdsløshedsforsikring m.v.

³² Jf. Lov om aktiv socialpolitik, § 31.

6.4. Afslutning

I dette kapitel har vi undersøgt, dels hvilke lønninger kontanthjælpsmodtagere har opnået ved beskæftigelse, og dels hvor hyppigt kontanthjælpsmodtagere har et deltidsjob samtidigt med, at de modtager kontanthjælp. Det skal understreges, at de personer, som opnår beskæftigelse mellem udvælgelsestidspunktet og interviewtidspunktet, ikke er repræsentative for kontanthjælpsmodtagere som sådan, og dermed er de resterende ikke-beskæftigede på interviewtidspunktet det heller ikke.

Når kontanthjælpsmodtagere opnår beskæftigelse, sker dette i høj grad til fuld normal ugentlig arbejdstid; den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid er således på 36 timer, og halvdelen angiver en 37-timers arbejdsuge. Kun 2 pct. angiver, at de arbejder under 20 timer om ugen. Den gennemsnitlige månedsløn ligger på 15.500 kr. Den gennemsnitlige timeløn er beregnet til 102 kr.

Der har stort set ikke kunnet påvises kendetegn hos kontanthjælpsmodtagerne, som skaber variation i deres opnåede time- og månedslønninger. Man ved, at kontanthjælpens størrelse afhænger af objektive kriterier, nemlig alder, forsørgerforpligtigelse og civilstand. Man kunne så formode, at forskelle i ydelsesniveau - indikeret ved disse forhold - ville smitte af i den opnåede løn, men det kan ikke påvises. Varigheden af offentlig understøttelse siden grundskolen, varigheden siden påbegyndelsen af forrige kontanthjælpsperiode og varigheden af ordinær beskæftigelse siden grundskolen påvirker heller ikke de opnåede time- og månedslønninger. Dette er bemærkelsesværdigt, eftersom medianværdien af varigheden siden påbegyndelsen af umiddelbart foregående kontanthjælpsperiode ikke var mere end 16 måneder, mens gennemsnittet var på 27 måneder for ordinært beskæftigede. For samme gruppe er medianværdien af varigheden af offentlig understøttelse siden grundskolen ganske vist også 27 måneder, og gennemsnittet er 43 måneder. Det giver anledning til en formodning om, at der sker en vis stempling ved at være kontanthjælpsmodtager, selv blandt personer som har adskillige formelle kvalifikationer i form af skoleuddannelse, erhvervsuddannelse og arbejdsmarkedserfaring. Således kan man formode, at kontanthjælpsmodtagere måske ikke evner at gøre deres erfaringer og kvalifikationer gældende i deres jobsøgning og jobprioritering.

Når de omtalte kendetegn ikke påvirker niveauet af de opnåede lønninger, beror det nok på, at kontanthjælpsmodtagere som gruppe ikke er så stor og effektiv en udbyder af arbejdskraft på det samlede marked, at de har en væsentlig indflydelse på løndannelsen i bunden af lønhierarkiet, ligesom deres kendetegn ikke er væsentlige determinanter for deres jobvalg.

På baggrund af ovenstående analyser kan man imidlertid ikke afgøre, om der er tale om udbuds- eller efterspørgselseffekter eller en kombination af begge dele. Efterfølgende analyser af kontanthjælpsmodtageres forventede lønninger i tilfælde af beskæftigelse og reservationslønninger, altså de lønninger som de som minimum forlanger for at påtage sig job, giver muligvis et fingerpeg herom.

Deltidsfrekvensen blandt fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere blev beregnet til 1,7 pct. Det er muligvis et skøn i underkanten. Det ringe omfang giver ikke grundlag for at vurdere, hvilke grupper der især er tilbøjelige til at have et deltidsjob. Sammenlignet med tilsvarende forsikrede ledige tilhørende den såkaldte marginalgruppe på arbejdsmarkedet er kontanthjælpsmodtageres deltidsfrekvens markant lavere. Der er muligvis flere forklaringer på den beskedne andel. Den ringe økonomiske tilskyndelse i form af en nettogevinst på 10,85 kr. pr. ekstra arbejdstime for kontanthjælpsmodtagere er formentlig en medvirkende forklaring.

7. Kontanthjælpsmodtageres problemer ud over ledighed

7.1. Indledning

Forudsætningen for at kunne modtage kontanthjælp er, at der er sket en social begivenhed for personen, således at denne er helt eller delvist ude af stand til at forsørge sig selv og sin eventuelle familie, og denne ikke har andet forsørgelsesgrundlag. Ved henvendelse til socialforvaltningen foretages der en juridisk vurdering af, om en sådan begivenhed har fundet sted. Det har ikke været vores formål at foretage en minutiøs kortlægning af disse begivenheder. I kapitel 2 er kontanthjælpsmodtagernes egne angivelser af disse begivenheder allerede fremlagt.

I nærværende kapitel fokuserer vi på udvalgte forhold, som kunne formodes at være et problem for at komme i beskæftigelse. Det drejer sig om nedsat arbejdsevne som følge af sygdom mv., ordblindhed, alkoholforbrug, hash- og narkoforbrug, fortidig behandling for psykisk lidelse eller personlige problemer og fortidig alkohol- og narkomisbrug. Disse forhold er tidligere undersøgt for en gruppe langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere og forsikrede langtidsledige i tre udvalgte kommuner i 1997 foruden blandt et udsnit af den såkaldte marginalgruppe i 2000, jf. nærmere nedenfor. Disse undersøgelsesresultater udgør et naturligt sammenligningsgrundlag for nærværende resultater.

Kontanthjælpsmodtageres eventuelle økonomiske problemer søges indkredset ved at undersøge, hvor hyppigt de undlader anskaffelser eller undlader betaling for nogle basale varer eller ydelser, nemlig husleje, el, gas og vand, fodtøj, tandlægebesøg og evt. børnepasning og afdrag på lån mv. Kontanthjælpsmodtageres egne vurderinger af husstandens samlede økonomiske situation rapporteres også.

I undersøgelsen har vi også interesseret os for kontanthjælpsmodtageres mentale velbefindende ved at spørge dem om forskellige sider af deres humør, sindstilstand og kropslige energi. Det undersøges, hvilke grupper af kontanthjælpsmodtagere der har et henholdsvis højt og lavt velbefindende.

7.2. Kontanthjælpsmodtageres helbred, alkohol- og narkoforbrug og psykiske problemer mv.

Kontanthjælpsmodtagerne fik stillet en række spørgsmål vedrørende forhold, der på forskellig vis kan forventes at påvirke deres almene helbredstilstand og funktionsevne som medborger og arbejdstager. I jo højere grad de bekræfter tilstedeværelsen af problemer omkring helbred, misbrug og velbefindende, i desto højere grad må det forventes, at kontanthjælpsmodtageres fortsatte situation uden ordinært arbejde ikke alene skyldes manglen på et passende jobtilbud, men også manglende evne til at bestride et arbejde på normale vilkår. Hvorvidt fx stort alkoholforbrug eller dårligt helbred er et problem i relation til at opnå beskæftigelse, er imidlertid et empirisk problem.³³

Tabel 7.1 viser, i hvilket omfang kontanthjælpsmodtagere selv oplyser at være berørt af forskellige aktuelle forhold vedrørende arbejdsevne, helbred, misbrug mv. Tabellen er struktureret således, at de første fire nummererede forhold vedrører aktuelle forhold, mens de to efterfølgende forhold vedrører evt. fortidige behandlinger for psykiske/personlige problemer og fortidige misbrugsproblemer. De to sidste forhold vedrører, om personerne har søgt førtidspension eller er under (for)revalidering; altså to forhold, som må formodes at være påvirket af de førnævnte seks forhold. Kontanthjælpsmodtagerne er opdelt efter statsborgerskab, om de er i ordinær beskæftigelse uden offentlig støtte, og danske statsborgere er opdelt efter, hvorvidt de angiver, at de selv eller deres forældre er indvandrere eller flygtninge, eller de har dansk baggrund.³⁴ I interviewsituationen bad man interviewerens vurdere respondentens danskkundskaber, hvis denne selv angav at have baggrund som indvandrer eller flygtning. Denne vurdering angives sidst i tabellen. Opdelingen på statsborgerskab og dansk eller udenlandsk baggrund er motiveret ud fra en formodning om, at udlændinge og personer med udenlandsk baggrund i en række sammenhænge har andre normer og sammenligningsgrundlag end danskere.

De tabulerede forhold har tidligere været benyttet i en undersøgelse af langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere og forsikredes forhold i tre udvalgte kommuner i 1997, jf. Bach,

³³ Sprogligt vil vi vedblive at omtale forekomsten af visse forhold som problemer, selv om vi ikke i den foreliggende publicering dokumenterer det empirisk.

³⁴ De personer, som bekræfter spørgsmålet: "Er De selv eller Deres forældre kommet til Danmark som indvandrere eller flygtninge?", klassificeres som "Indvandrere eller flygtninge".

1998. Langvarigt understøttede defineredes i denne undersøgelse som personer – forsikrede eller kontanthjælpsmodtagere – som havde været passivt forsørgede, under aktivering eller på orlov fra ledighed i mindst 2 år.³⁵ Det er derfor naturligt at sammenligne med resultater herfra, som fremgår af bilag 1, tabel B.7.1.³⁶ I samme bilagstabel fremgår hyppighederne af et udvalg af de samme forhold, som Arbejdsministeriet benyttede i en undersøgelse af den såkaldte marginalgruppe i august-september 2000, altså tidsmæssigt meget tæt på den foreliggende undersøgelse. Arbejdsministeriet afgrænser marginalgruppen til den gruppe af personer, der har været ledige, i aktivering mv. i mindst 80 pct. af tiden inden for de seneste 3 år, jf. Arbejdsministeriet (2001).

Det fremgår af tabel 7.1, at knap halvdelen af kontanthjælpsmodtagerne med dansk baggrund selv vurderer, at de i "høj grad" eller i "nogen grad" har nedsat arbejdsevne pga. sygdom, ulykke eller slid.³⁷ Det gør også andelen for kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk baggrund og i øvrigt også andelen blandt kontanthjælpsmodtagere med mindst 2 års understøttelse i 1997 i de tre kommuner, jf. bilag 1, tabel B.7.1. Derimod er den tilsvarende andel blandt forsikrede med mindst 2 års understøttelse (19 pct.) i 1997 og blandt den såkaldte marginalgruppe (26 pct.) i 2000 meget lavere.³⁸ Blandt ikke-ordinært beskæftigede kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk statsborgerskab er den tilsvarende andel godt en tredjedel.

Blandt kontanthjælpsmodtagere, som ca. 1 år senere er kommet i ordinær beskæftigelse, er der meget færre, som selv vurderer, at deres arbejdsevne er meget nedsat eller blot nedsat, og denne vurdering gælder uanset statsborgerskab. Det er nærliggende at fortolke forskellen som udtryk for, at (nedsat) arbejdsevne er en selektionsmekanisme, således at kontanthjælpsmodtagere med meget nedsat arbejdsevne er mere tilbageholdende med at søge arbejde, eller der er færre potentielle ledige job, som er forenelige med deres nedsatte arbejdsevne. Denne fortolkning er i overensstemmelse med, at 8 pct. af beskæftigede lønmodtagere i 1995 i alderen 18-59 år på det samme spørgsmål oplyser, at de i høj grad eller i nogen grad havde nedsat

³⁵ Undersøgelsen omfattede således samtlige langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere i Horsens, Helsingør og Nykøbing F. og en stor andel af de langvarigt ledige forsikrede de samme steder. Kun danske statsborgere blev udvalgt til undersøgelsen.

³⁶ For at fremme sammenligneligheden er de få personer med udenlandsk baggrund taget ud, så tabel B.7.1, se bilag 1, omfatter danske statsborgere med dansk baggrund.

³⁷ Spørgsmålet lød: "Er Deres arbejdsevne nedsat fx på grund af sygdom, ulykke eller slid?"

³⁸ Marginalgruppen er ganske vist ikke fuldt sammenlignelig med de andre omtalte grupper, fordi ca. en fjerdedel af gruppen er kommet i ordinær beskæftigelse.

arbejdsevne, jf. Borg & Burr, 1997. En senere undersøgelse fra 4. kvartal 1999 med et sammenligneligt spørgsmål når også frem til 8 pct. blandt beskæftigede lønmodtagere, jf. Høgelund & Kruhøffer, 2000. Der foreligger også den mulighed, at vurderingen af graden eller hyppigheden af (nedsat) arbejdsevne er påvirket af den arbejdsmarkedssituation, personen befinder sig i; altså situationen betinger et vist element af efterrationalisering. En nylig undersøgelse dokumenterer imidlertid, at dårligt helbred i form af sygdomme og problemer i bevægeapparatet fremmer afgang fra beskæftigelse og mindsker mulighederne for efterfølgende beskæftigelse.³⁹ Meget taler således for, at forskellen mellem beskæftigede og ledige kontanthjælpsmodtagere ikke alene skyldes efterrationalisering.

Læse- og skrivefærdigheder har også betydning for evnen til at bestride et job, hvilket gælder i mange ufaglærte job. Kontanthjælpsmodtagerne fik stillet spørgsmålet: "*Er De ordblind?*" med svarmulighederne "Ja" og "Nej". 16 pct. af de ikke-beskæftigede kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund svarer bekræftende på spørgsmålet. Blandt de ordinært beskæftigede med dansk statsborgerskab⁴⁰ er andelen stort set den samme, nemlig 14 pct. Et bekræftende svar på dette spørgsmål kan opfattes som en indikation på læseproblemer, men det er ikke nødvendigvis sikkert, at de er ordblinde. De er muligvis blot dårlige læsere. Elbro et al. (1991) skønner, at der i 1990 var 12 pct. dårlige læsere blandt 18-67-årige danskere. I den samme undersøgelse tilkendegiver 7 pct. af de voksne danskere, at de opfatter sig selv som ordblinde. Disse resultater er formentlig direkte sammenlignelige med foreliggende resultater. I så fald vurderer danske kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund hyppigere sig selv som ordblinde i sammenligning med den øvrige befolkning. De præsenterede talstørrelser giver anledning til den formodning, at selvvalgt ordblindhed ikke er en væsentlig forhindring for kontanthjælpsmodtagere i at opnå beskæftigelse.

³⁹ Jf. Bach, 2000. Undersøgelsen benytter samme materiale som Borg & Burr, 1997.

⁴⁰ 93 pct. af disse har også dansk baggrund.

Tabel 7.1.

Vurderingen blandt kontanthjælpsmodtagere i november 2000 af, hvorvidt de var berørt af en række aktuelle eller fortidige problemer vedrørende helbred, misbrug m.v. Særskilt angivelse efter statsborgerskab, beskæftigelsessituation og dansk eller fremmed baggrund. Procent.

	Dansk statsborgerskab			Udenlandsk statsborgerskab		I alt	
	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾		I alt	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾	Ordinært beskæftiget ²⁾		
	Dansk baggrund	Indvandrere/ flygtninge					
<i>1. Nedsat arbejdsevne fx pga. sygdom, ulykke eller slid:</i>							
Ja, i høj grad	20	17	19	3	14	2	15
Ja, i nogen grad	28	29	28	13	21	12	24
Nej, ikke særligt	9	11	9	8	8	7	8
Nej, slet ikke	44	44	44	76	57	79	53
<i>2. Ordblindhed:</i>	16	5	15	14	7	5	13
<i>3. Antal genstande i løbet af en uge:</i>							
Under 10	81	89	82	79	94	88	84
11-20	9	6	9	15	3	5	9
21-29	3	2	3	3	0	5	3
30-39	2	0	1	2	1	0	1
40-49	1	2	1	0	0	0	1
50-	2	0	2	1	0	0	1
Ved ikke	1	2	1	0	1	2	1
<i>4. Bruger hash, narko eller lignende:</i>							
Ja, hver uge	6	3	5	1	0	0	4
Ja, ca. en gang om Måned	2	0	2	2	0	2	2
Ja, men sjældent	3	0	3	3	1	2	2
Nej, har tidligere brugt det	16	12	16	13	4	9	13
Nej, har aldrig brugt det	74	85	75	80	94	86	79
<i>5. Været til behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer:</i>							
	37	38	37	23	28	12	32
<i>6. Har været ude i misbrug af alkohol, stoffer eller lignende:</i>							
	25	6	23	14	7	9	18
<i>7. Søgt førtidspension:</i>							
	14	11	13	3	11	2	11
<i>8. Under (for)revalidering:</i>							
	5	3	5	0	1	0	3
Mindste beregningsgrundlag	647	65	713	212	222	42	1.170

(fortsættes)

Tabel 7.1.

Fortsat.

	Dansk statsborgerskab			Udenlandsk statsborgerskab		I alt	
	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾			Ordinært beskæftiget ²⁾	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾		Ordinært beskæftiget ²⁾
	Dansk baggrund	Indvandrere/ flygtninge	I alt				
<i>9. Personens dansk-kundskaber:</i>							
Perfekte (ingen accent)		26		(27)	1	3	
Meget gode (kun lidt accent)		26		(45)	11	23	
Gode (forståelig med kraftig accent)		31		(9)	33	43	
Ringe (svært forståelig)		13		(9)	33	18	
Taler slet ikke eller kun lidt dansk		5		(9)	21	15	
Beregningsgrundlag for pkt. 9		62		11	210	40	
Antal personer i alt	654	67	721	213³⁾	233	44	1.190

1) Ikke-ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter ikke personer, som modtager førtidspension, alm. pension m.v. på interviewtidspunktet. Dog er beskæftigede med under 20 timer pr. uge medtaget.

2) Ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter alle lønmodtagere uanset timetal, som ikke modtager nogen form for offentligt tilskud til ansættelsen.

3) 198 personer af disse (93%) har dansk baggrund.

Kun omtrent 5 pct. af kontanthjælpsmodtagerne med udenlandsk statsborgerskab og danskere med udenlandsk baggrund vurderer, at de er ordblinde.⁴¹ Både den foreliggende undersøgelse og Elbro m.fl.'s undersøgelse lider i ukendt omfang af den svaghed, at det tekniske begreb "ordblindhed" sammenblandes med det at være en "dårlig læser".⁴² Den lave andel af selv-vurderet ordblindhed blandt kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk oprindelse skyldes formentlig, at de benytter indbyggerne i det land, som de stammer fra som sammenligningsgrundlag, hvad personer med dansk baggrund jo ikke gør.

⁴¹ Spørgsmålet om ordblindhed kunne i lighed med andre forhold i tabellen som fx forbruget af euforiserende stoffer og behandling for psykiske lidelser opfattes som personligt meget nærgående spørgsmål, hvorfor man kunne frygte, at nogle personer ville undlade at besvare dem og dermed fremkalde oplysningsbortfald. Dette bortfald ligger imidlertid på kun 1-2 pct. for de forhold som helhed, som indgår i tabellen, blandt de personer, som har fået stillet spørgsmålene. For den slags spørgeskemaer er det ganske beskedent. Hertil kommer imidlertid den store andel, som ikke har ønsket at deltage i undersøgelsen som helhed eller ikke har kunnet træffes. De sidstnævnte har jo imidlertid undladt at deltage af andre grunde end disse mere personligt nærgående spørgsmål. Hvorvidt personer så har svaret "ærligt" på spørgsmålene, har vi anderledes svært ved at vurdere. For nogle spørgsmåls vedkommende er der nok et underrapporteringsproblem i lighed med det, som man ved, der gælder for fx selvrapporeret forbrug af alkohol.

⁴² Ordblindhed er nemlig defineret som dårlig læsning til trods for normale færdigheder på andre områder.

Kontanthjælpsmodtagere bliver videre stillet spørgsmålet: “Omtrent hvor mange genstande (øl, vin, spiritus) drikker De i løbet af en uge?” Svarkategorierne fremgår af tabel 7.1. Svarkategorien “Ingen” findes ikke i spørgeskemaet. Men hvis svarkategorien havde været der, ville det nok hyppigt have været benyttet af personer med udenlandsk herkomst især af muslimer. Personer af udenlandsk oprindelse synes generelt at nyde færre genstande i løbet af en uge end personer af dansk oprindelse. De danske kontanthjælpsmodtagere, som opnår beskæftigelse, synes ikke at have et markant anderledes forbrug i sammenligning med ikke-beskæftigede kontanthjælpsmodtagere af dansk oprindelse. Storforbrugerne er dog stort set fraværende blandt de ordinært beskæftigede, og der er lidt flere blandt de beskæftigede med et moderat forbrug på de 11-20 genstande om ugen. Det sidste forhold kan antagelig også forklares med de større forbrugsmuligheder blandt personer i ordinær beskæftigelse.

Personerne fik også stillet spørgsmålet: “Bruger De hash, narko eller lignende?” Til støtte for interviewererne var der til spørgsmålsformuleringen knyttet en række eksempler til afgrænsning af “...narko eller lignende”. Disse var: “fx amfetamin, kokain, speed, LSD, piller, heroin, morfin eller metadon”. Der er to gennemgående træk i besvarelserne. Kontanthjælpsmodtagere af udenlandsk oprindelse bruger i markant mindre omfang den slags stoffer i sammenligning med personer af dansk oprindelse. Ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere af dansk oprindelse bruger stort set ikke den slags stoffer hver uge, mens nogle få af dem gør det lejlighedsvis ligesom ikke-beskæftigede kontanthjælpsmodtagere. Man må således formode, at hyppig forbrug af den slags stoffer er uforenelig med ordinær beskæftigelse. Ved sammenligning med kontanthjælpsmodtagere med mindst to års understøttelse ser man, at forbruget blandt ikke-beskæftigede med dansk baggrund stort set er identisk, jf. bilag 1, tabel B.7.1.

I undersøgelsen interesserer man sig videre for forbruget af alkohol og forskellige former for euforiserende stoffer ved spørgsmålet: “Har De nogensinde været ude i et misbrug af alkohol, stoffer eller lignende?” Der kan blot svares “Ja” eller “Nej”. Man lader det altså være op til kontanthjælpsmodtagernes egen forståelse af, hvornår forbruget er blevet til et misbrug.⁴³ En fjerdedel af de ikke-beskæftigede med dansk baggrund angiver, at de har været ude i et mis-

brug. Denne andel svarer meget godt til andelen blandt langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere i de tre kommuner i 1997, som var 28 pct., jf. bilag 1, tabel B.7.1. Blandt ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab er andelen markant lavere, nemlig 14 pct. Det tyder således på, at misbrug af alkohol og euforiserende stoffer optræder som eller indgår i en selektionsmekanisme for opnåelse af beskæftigelse blandt personer med dansk baggrund. Blandt udlændinge synes det ikke at være tilfældet, og de vurderer heller ikke selv i nær så høj grad at have et misbrug. Hvorvidt der her er tale om kulturelle forskelle i (over)forbrug blandt personer med dansk og udenlandsk baggrund, eller det er udtryk for forskellige vurderinger eller erkendelser, kan ikke afklares på det foreliggende grundlag.

Lidt mere end hver tredje kontanthjælpsmodtager med dansk statsborgerskab oplyser, at de på et eller andet tidspunkt i fortiden har fået behandling for en psykisk lidelse eller personlige problemer.⁴⁴ Behandlingen har ikke nødvendigvis været i forbindelse med kontanthjælpsperioder og kan for nogle ligge helt tilbage til skole- eller ungdomstiden. Blandt de ordinært beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere med dansk statsborgerskab har knap hver fjerde modtaget behandling for sådanne problemer. I sammenligning med langvarigt forsikrede ledige har kontanthjælpsmodtagerne omtrent dobbelt så hyppigt deltaget i den slags behandlinger, jf. bilag 1, tabel B.7.1. Snart det mest overraskende ved disse andele er, at godt en fjerdedel af de udenlandske statsborgere uden beskæftigelse bekræfter spørgsmålet. Der er formentlig her tale om samtaler om personlige problemer i forbindelse med det indledende ophold i Danmark og efterfølgende problemer i forbindelse med integrationen.

Som punkt 7 og 8 i tabel 7.1 bedes de interviewede angive, hvorvidt de på interviewtidspunktet har søgt førtidspension, og om de er under (for)revalidering.⁴⁵ Lidt over 10 pct. af de ikke-ordinært beskæftigede kontanthjælpsmodtagere har søgt førtidspension, hvilket harmonerer

⁴³ På dette spørgsmål er der også et oplysningsbortfald på kun 2 pct. Der kan måske være et underrapporteringsproblem derved, at der sprogligt spørges i datid. Personer, som selv aktuelt på interviewtidspunktet mener at befinde sig i en misbrugssituation, kan måske af den grund have undladt at bekræfte spørgsmålet.

⁴⁴ Spørgsmålet lød: "Har De nogensinde været til behandling for en psykisk lidelse eller personlige problemer?" Man kunne svare ja eller nej.

⁴⁵ Spørgsmålet om førtidspension lød: "Har De søgt eller modtager De førtidspension?" De få personer, som faktisk modtager førtidspension på interviewtidspunktet som følge af tidsforskydningen mellem registreringstidspunktet i efteråret 1999 og interviewtidspunktet i november 2000, holdes uden for tabel 7.1. Deltagelse i (for)revalidering fremkommer ved besvarelse af spørgsmålet: "Hvad er deres hovedbeskæftigelse for tiden?"

med deres egen vurdering af, hvorvidt deres arbejdsevne er nedsat. Som helhed er der lidt færre i denne gruppe af kontanthjælpsmodtagere, som mener sig berettiget til førtidspension, end der i 1997 var i gruppen af langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere i de tre byer. Der er dog også nogle få ordinært beskæftigede, som oplyser dette. Det fremgår imidlertid ikke, om de har en ansøgning liggende hos kommunen, eller en tidligere ansøgning er færdigbehandlet og afvist.

Som et sidste punkt i tabellen angives interviewerens vurdering af personens danskkundskaber i det tilfælde, at personen eller dennes forældre er kommet her til landet som indvandrere eller flygtninge. Der er grund til at erindre om, at vurderingen af sprogfærdighederne kun gælder for de kontanthjælpsmodtagere af udenlandsk oprindelse, som har ladet sig interviewe. Med dette forbehold noterer man sig, at de interviewede udenlandske statsborgere åbenbart godt har kunnet opnå beskæftigelse, selv om de vurderes til at have ringere danskkundskaber end kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk oprindelse, som har opnået dansk statsborgerskab.

For at give et mere summarisk billede af omfanget af problemer eller mulige problemer blandt kontanthjælpsmodtagerne er der foretaget en simpel optælling af de første fire forhold i tabel 7.1, jf. tabel 7.2. Hvornår forekomsten af et forhold bliver et (muligt) problem, det er kun åbenbart, for så vidt angår ordblindhed. For de øvrige forholds vedkommende er fastlæggelsen af et muligt problem sket i overensstemmelse med definitionerne i Bach (1998) af snævre problemer, nemlig således: Der er et problem med arbejdsevnen, hvis den "i høj grad" er nedsat. Der er et alkoholproblem, hvis personen indtager 40 eller flere genstande pr. uge. Der er et problem med brugen af euforiserende stoffer, hvis personen blot lejlighedsvis har et forbrug.⁴⁶ Disse grænseværdier har selvfølgelig en arbitrær karakter, men de afgrænser antageligt nogle af de manifesterede forhold, som potentielle arbejdsgivere ville notere sig, hvis de faktisk blev præsenteret herfor. For så vidt angår disse fire udvalgte forhold, er det under hver tiende kontanthjælpsmodtager, som har to eller flere således afgrænsede problemer. Mindst seks ud af 10 kontanthjælpsmodtagere har ingen af de fire problemer. Ifølge denne optælling ligner ikke-ordinært beskæftigede kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund i denne undersøgelse de langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere i tre kommuner i 1997, jf. tabel B.7.2, ligesom de ordinært beskæftigede danske tidligere kontanthjælpsmodtagere ligner

⁴⁶ Altså, hvis personen svarer "ja", selvom det kun sker sjældent.

Tabel 7.2.

Hyppigheden af fire udvalgte problemer ud over ledighed blandt kontanthjælpsmodtagere i november 2000. Særskilt angivelse efter statsborgerskab, beskæftigelsessituation og dansk eller fremmed baggrund. Procent.

	Dansk statsborgerskab			Udenlandsk statsborgerskab		I alt	
	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾		Ordinært beskæftiget ²⁾	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾	Ordinært beskæftiget ²⁾		
	Dansk baggrund	Indvandrere/ flygtninge					I alt
<i>Antal problemer:</i>							
0	61	76	63	78	79	90	70
1	29	22	28	18	19	7	24
2	8	1	8	3	1	2	5
3	1	0	1	0	0	0	1
4	0	0	0	0	0	0	0
Beregningsgrundlag	654	67	721	213 ³⁾	233	44	1.190

1) Ikke-ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter ikke personer, som modtager førtidspension, alm. pension m.v. på interviewtidspunktet. Dog er beskæftigede med under 20 timer pr. uge medtaget.

2) Ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter alle lønmodtagere uanset timetal, som ikke modtager nogen form for offentligt tilskud til ansættelsen.

3) 198 personer af disse (93%) har dansk baggrund.

langvarigt understøttede ledige forsikrede i de tre kommuner. Ellers fremtræder kontanthjælpsmodtagere af udenlandsk herkomst som værende mindre belastet af problemer end tilsvarende danske kontanthjælpsmodtagere. Dette forhold er allerede kommenteret.

I tabel 7.3 sker der en uddybning af tabel 7.2 derved, at problemer og kombinationer af problemer navngives, og deres hyppighed angives. De fire første punkter i tabellens forspalte angiver navnet på de problemer, som kan optræde alene. Punkterne 5-8 angiver de situationer, hvor to problemer optræder samtidigt og deres tilhørende hyppighed. De mest hyppigt forekommende kombinationer angives særskilt. De resterende punkter angiver blot summen af de forekommende kombinationer med tre problemer. I forhold til tidligere kommenterede iagttagelser er der ikke så meget nyt at bemærke om tabellen. De tilsvarende angivelser for langvarigt understøttede i de tre kommuner i 1997 fremgår af tabel B.7.3, jf. bilag 1. Igen ser man den slående lighed mellem langvarigt understøttede kontanthjælpsmodtagere i de tre kommuner og de udvalgte kontanthjælpsmodtagere i 1999 med dansk baggrund og uden arbejde i 2000.

Tabel 7.3.

Kombinationer af fire udvalgte problemer ud over ledighed blandt kontanthjælpsmodtagere i november 2000. Særskilt angivelse efter statsborgerskab, beskæftigelsessituation og dansk eller fremmed baggrund. Procent.

	Dansk statsborgerskab			Udenlandsk statsborgerskab		I alt	
	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾			Ordinært beskæftiget ²⁾	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾		Ordinært beskæftiget ²⁾
	Dansk baggrund	Indvandrere/ flygtninge	I alt				
<i>Ingen problemer:</i>	61	76	63	78	79	91	70
<i>Et problem:</i>							
1. Nedsat arbejdsevne	13	16	13	2	12	0	11
2. Oplevet ordblindhed	10	4	9	12	6	2	9
3. Ugentlig alkoholproblem	1	0	1	1	0	0	1
4. Hash- og narkoproblem	6	1	5	4	2	5	4
<i>To problemer:</i>							
5. Nedsat arbejdsevne (1) og ordblindhed (2)	4	0	3	0	1	2	2
6. Nedsat arbejdsevne (1) og hash- og narkoproblem (4)	2	0	2	0	0	0	1
7. Ordblindhed (2) og hash- og narkoproblem (4)	1	0	1	2	0	0	1
8. Andre kombinationer af to problemer	2	1	2	0	0	0	1
<i>Tre problemer:</i>							
Kombinationer af tre problemer	1	0	1	0	0	0	1
<i>Fire problemer:</i>	0	0	0	0	0	0	0
Beregningsgrundlag	654	67	721	213³⁾	233	44	1.190

1) Ikke-ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter ikke personer, som modtager førtidspension, alm. pension m.v. på interviewtidspunktet. Dog er beskæftigede med under 20 timer pr. uge medtaget.

2) Ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter alle lønmodtagere uanset timetal, som ikke modtager nogen form for offentligt tilskud til ansættelsen.

3) 198 personer af disse (93%) har dansk baggrund.

7.3. Sammenhængen mellem forskellige forhold mv.

I det foregående afsnit blev det belyst, i hvilket omfang forskellige forhold var til stede i forskellige befolkningsgrupper, og der blev givet et bud på, hvornår fire udvalgte forhold var så intenst til stede, at det måtte betragtes som et problem, ligesom udbredelsen af disse problemer blev kortlagt. Nu vil vi undersøge samvariationen mellem de seks første tabulerede forhold i tabel 7.1 i deres oprindelige skalering. Det gøres ved brug af korrelationskoefficienten mellem de seks forhold.⁴⁷ I tabel 7.4 fremlægges korrelationskoefficienterne for kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund, uanset om de er i ordinær beskæftigelse eller ej.⁴⁸

Som det fremgår af tabellen, kan man let opnå statistisk signifikans, når der er så mange observationer at beregne på, selv om koefficienternes størrelse ikke nødvendigvis er af praktisk betydning. Lad os derfor hæfte os ved koefficienter af størrelsesordenen ca. 0,20 eller endnu højere. For det første hæfter man sig ved, at de kontanthjælpsmodtagere, som mener deres arbejdsevne er nedsat i større eller mindre grad som følge af sygdom, ulykke eller slid, også hyppigere angiver, dels at de har været i behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer, dels at de har haft et misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer. For det andet er forekomsten af oplevet ordblindhed ikke nævneværdigt samvarierende med de øvrige forhold.

Tabel 7.4.

Korrelationskoefficienter mellem aktuelle og fortidige forhold blandt kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund. Spearmans korrelationskoefficient.

	1	2	3	4	5	6
1. Nedsat arbejdsevne	1					
2. Oplevet ordblindhed	0,08	1				
3. Ugentlig alkoholforbrug	0,02	0,03	1			
4. Hash og narkoforbrug	0,08*	0,01	0,22***	1		
5. Behandling for psykiske/personlige problemer	0,22***	0,00	0,01	0,18***	1	
6. Tidligere misbrug af alkohol/stoffer	0,19***	0,07*	0,19***	0,50***	0,25***	1

Anm.: *: signifikant på 0,05. ***: Signifikant på 0,001.

Tallene i tabellens kolonneoverskrifter repræsenterer de tilsvarende nummererede forhold i tabellens forspalte.

⁴⁷ Eftersom samtlige seks forhold er ordinale kategorielle variabler, bruges Spearmans korrelationskoefficient. Man kunne også have brugt en gamma-koefficient.

⁴⁸ Koefficienterne i tabellen er beregnet på ca. 840 personer.

For det tredje er aktuel forbrug af alkohol tilbøjelig til at optræde samtidigt med hash- og narkoforbrug, om end der langt fra eksisterer entydighed. For det fjerde varierer fortidig misbrug af alkohol og narkotiske stoffer positivt med de andre forhold på nær ordblindhed. Som tidligere omtalt medvirker spørgsmålets sproglige udformning til at fremme en positiv samvariation med aktuelt alkoholforbrug og brug af hash og andre narkotiske stoffer. Endelig ser man, at tidligere behandlinger for psykiske lidelser er tilbøjelig både til at optræde samtidigt med tidligere misbrug af alkohol og narkotiske stoffer, hvad der jo kan være helt naturligt, men også samtidigt med et aktuelt forbrug af hash og narko, men ikke alkohol. Der er altså indikationer af, at kontanthjælpsmodtagere, som har haft fortidige psykiske lidelser eller personlige problemer, som også har resulteret i behandling herfor, og som fortsat er ledige, hyppigere end andre kontanthjælpsmodtagere mindst har et lejlighedsvist forbrug af hash eller andre narkotiske stoffer.

Det kan være svært at vurdere, hvornår en signifikant korrelationskoefficient udtrykker en markant sammenhæng mellem to forhold. Lad os derfor se på tre signifikante sammenhænge fra tabel 7.4. De første to vedrører, hvordan nedsat arbejdsevne samvarierer dels med fortidig behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer og dels med fortidig misbrug af alkohol, stoffer eller lignende, jf. tabel 7.5.

Tabel 7.5.

Forekomsten af behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer i fortiden og tidligere misbrug af alkohol, stoffer eller lignende blandt kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund. Særskilt for graden af nedsat arbejdsevne hos kontanthjælpsmodtagerne. Procent.

	Fortidig behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer	Fortidig misbrug af alkohol, stoffer eller lignende	Mindste beregningsgrundlag
<i>Nedsat arbejdsevne pga. sygdom, ulykke eller slid:</i>			
I høj grad	49	36	135
I nogen grad	44	30	205
Ikke særligt	45	16	73
Slet ikke	24	16	434
I alt	34	22	847

Tabel 7.6.

Forekomsten af behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer i fortiden blandt kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund. Særskilt efter aktuelt brug af hash, narko eller lignende. Procent.

	Bruger hver uge	Bruger ca. en gang i måneden	Bruger, men sjældent	Har tidligere brugt, men ophørt hermed	Har højst brugt nogle få gange
Fortidig behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer	56	39	24	54	30
Beregningsgrundlag	39	18	25	129	637

I undersøgelsen er der ingen dateringer for, hvornår fortidig behandling for psykiske eller personlige problemer er foregået, hvornår arbejdsevnen er blevet nedsat, eller hvornår det fortidige misbrug stod på. Derfor kan man heller ikke sige noget nærmere om kausaliteten mellem de tre forhold. Meget tyder således på, at nedsat arbejdsevne hyppigt har været forbundet med andre sociale begivenheder, ligesom tallene også tyder på, at nedsat arbejdsevne også optræder alene uden de to forhold.

Lad os også anskueliggøre samvariationen mellem fortidig behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer og brugen af hash, narko eller lignende, jf. tabel 7.6. Det fremgår, at kontanthjælpsmodtagere, som tidligere har haft et hash- eller narko-forbrug, også hyppigt har været i behandling for personlige problemer eller psykiske lidelser. Det fremgår også, at kontanthjælpsmodtagere, som aktuelt har et ugentligt eller lejlighedsvist brug af hash eller narko, meget hyppigere end andre tidligere har været i behandling. Således forekommer hyppigt brug af hash, narko mv. at være udtryk for fortsatte sociale og personlige problemer.

7.4. Determinerende faktorer for de udvalgte forhold

Ovenfor er det i mange sammenhænge anskueliggjort, at personer med udenlandsk statsborgerskab havde andre forbrugsvaner mht. alkohol og euforiserende stoffer, anden forståelse af begrebet ordblindhed og nedsat arbejdsevne. Men der er selvfølgelig også andre omstændigheder, som påvirker disse forhold, fx alder, køn, erhvervsuddannelse mv. For at undersøge om statsborgerskab er en sikker determinant af disse forhold, er der lavet en logistisk regressionsanalyse på hver af dem, hvorved det sikres, at den forklaring, statsborgerskab måtte udgøre,

Tabel 7.7.

Odds-ratioer for udvalgte forklarende variabler i logistiske regressionsanalyser til forklaring af nedsat arbejdsevne, oplevet ordblindhed, forbrug af nydelsesmidler mv.

	Nedsat arbejds- evne	Oplevet ord- blindhed	Ugentligt alkohol- forbrug	Hash- og narko- forbrug	Behandling for psykiske lidelser og personlige problemer	Tidligere misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer
<i>Køn:</i>						
Kvinde	1,06	0,68 *	0,15 ***	0,26 ***	1,16	0,30 ***
Mand	•	•	•	•	•	•
<i>Alder:</i>						
17-24 år	0,16 ***	0,35 *	0,49	2,32 **	1,64	0,87
25-34 år	0,30 ***	0,49	0,30 **	2,54 ***	1,78	1,35
35-44 år	0,73	0,72	0,64	2,17 **	2,04	2,78 *
45-54 år	1,31	0,51	0,68	• ¹⁾	1,83	1,96
55 år eller ældre	•	•	•		•	•
<i>Erhvervs- uddannelse:</i>						
Ingen eller lidt	1,46	3,73 *	0,81	2,31 *	0,77	2,19 *
Erhvervsfaglig Videregående	1,58 *	7,14 **	1,02	2,76 **	0,71	2,31 *
	•	•	•	•	•	•
<i>Statsborgerskab:</i>						
Dansk	1,77 ***	2,33 **	4,60 ***	4,39 ***	1,69 **	4,09 ***
Ikke dansk	•	•	•	•	•	•
Niveau 2	1,34		0,44	0,81		
Niveau 3	1,73		0,94	2,02		
Niveau 4			1,56			
Niveau 5			2,62			
Beregnings- grundlag	1.224	1.217	1.207	1.221	1.222	1.221

Anm.: *: Koefficienten signifikant på $p = 0,05$. **: Koefficienten signifikant på $p = 0,01$. ***: Koefficienten signifikant på $p = 0,001$. • : Angiver variabelens referencekategori.

1) Ved denne analyse er referencekategorien de "45-årige og ældre".

ikke skyldes, at de to persongrupper med henholdsvis dansk og udenlandsk statsborgerskab er forskelligt sammensat fx mht. køn, alder og erhvervsuddannelse, som også kan påvirke forekomsten af de undersøgte forhold.⁴⁹ Kun de mest fundamentale eller mest uforanderlige for-

⁴⁹ Der er kun søgt efter hovedvirkninger for de fire kategorielle forklarende variabler. Har et forhold, fx "nedsat arbejdsevne", en rangordning i sig, estimeres vha. en ordinal logistisk regressionsanalyse, hvorved der også estimeres nogle niveau-koefficienter, kaldet Niveau 2, Niveau 3, osv. Det, som modellen forudsiger, er altid forekomsten af det pågældende forhold, fx ordblindhed, eller det mest intense fremtræden af forholdet, fx hyppigt forbrug af hash mv. contra mindre hyppigt forbrug af hash mv.

hold indgår som forklarende variabler af variationen i forekomsten af de undersøgte forhold, jf. tabel 7.7. Sammenhængen mellem et forhold og de forklarende variabler angives ved en odds-ratio ud for variabelens kategorier.⁵⁰ Man ser nu tydeligt, at danske statsborgere hyppigere oplever de pågældende forhold end kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk statsborgerskab. Ellers er der stort set det forventede mønster. På nær nedsat arbejdsevne og behandling for psykiske/personlige problemer optræder de øvrige forhold i mindre grad hos kvinder og personer med en videregående erhvervsuddannelse. Der er selvfølgelig også en aldersafhængighed i forekomsten af nedsat arbejdsevne og forbrug af hash og narko mv., om end de er modsatrettede.

7.5. Konkrete betalingsproblemer og familiens samlede økonomiske situation

Det vil være naturligt, at kontanthjælpsmodtagere selv føler, at de har færre ressourcer til rådighed, end hvis de havde været i ordinær beskæftigelse igennem længere tid. Man kunne derfor også tilsvarende forvente, at de undlader at anskaffe sig nogle materielle goder og at forbruge nogle ydelser, som ellers ville være naturligt. I undersøgelsen har man forsøgt at klarlægge, om bestemte udvalgte større anskaffelser og ydelser er undladt eller misligholdt. Man stillede således alle interviewede spørgsmålet: *“Har De/familien inden for det sidste år af økonomiske grunde ladet være med at”* a. *Betale husleje?* b. *Betale for børnepasning?* osv. De resterende udvalgte konkrete undladelser fremgår af forspalten i tabel 7.8 ligesom hyppigheden af besvarelserne. For nogle kontanthjælpsmodtagere er visse ydelser og materielle goder ikke relevante, hvorfor denne svarkategori også optrådte i skemaet. I tabellen angiver hyppigheden af “Ej relevant”, hvor ofte denne svarkategori blev benyttet blandt samtlige, som fik stillet spørgsmålet. Den egentlige svarhyppighed af fx “Betale for børnepasning” er kun beregnet på baggrund af de relevante besvarelser, altså blandt dem, som benytter børnepasning mod betaling.

⁵⁰ De tilgrundliggende estimerede koefficienter vises ikke. Hvis den estimerede koefficient er signifikant, er odds-ratioen også signifikant, hvilket viser sig ved, at odds-ratioen afviger markant fra 1 i opad- eller nedadgående retning.

Nogle undladte betalinger har ikke nødvendigvis konsekvenser på kort sigt.⁵¹ Det gælder især ikke betaling af husleje og børnepasning, hvis der er tale om en familie, som kommunen har en genhusningsforpligtigelse overfor. Der er i øvrigt ikke den store forskel mellem ordinært og ikke-ordinært beskæftigedes manglende betalinger på de to områder. Mindst en fjerdedel af de ikke-beskæftigede kontanthjælpsmodtagere har undladt at betale for el, gas, telefon eller lignende inden for det seneste år. Lidt færre blandt de beskæftigede har undladt det samme. Afdrag på lån og betalingskontrakter misligholdes i mindst ligeså høj grad som betalinger af el, gas mv.

Indvandrere og flygtninge har i endnu højere grad end kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund undladt at holde ferie uden for hjemmet af økonomiske grunde. Noget af forklaringen på denne forskel er formentlig, at mange indvandrere og flygtninge holder ferie ved at rejse til det land, som de oprindeligt stammer fra. Når de så er på kontanthjælp, ferierer de mindre hyppigt på denne måde. Indkøb af fodtøj til sig selv eller øvrige familiemedlemmer, reparationer af boligen og tandlægebesøg er også nogle af de områder, hvorpå kontanthjælpsmodtagere som ledige sparer i sammenligning med kontanthjælpsmodtagere, som er kommet i beskæftigelse.

I undersøgelsen ønskede man også at få kontanthjælpsmodtagernes egne vurderinger af deres økonomiske situation. Det skete ved spørgsmålet: *“Hvordan vil De alt i alt bedømme Deres/familiens økonomiske situation? Er den særdeles god, god, nogenlunde eller dårlig?”* Svarfordelingen fremgår af tabel 7.8. Selv om vurderingen sker efter individuel målestok, vurderer de ordinært beskæftigede deres families økonomiske situation meget bedre end de ikke-ordinært beskæftigede. Men ca. hver femte af de på interviewtidspunktet ordinært beskæftigede vurderer dog stadigvæk, at de befinder sig i en dårlig økonomisk situation. På den anden side vurderer halvdelen af de ikke-beskæftigede kontanthjælpsmodtagere, at de har en nogenlunde eller endda god økonomisk situation.

⁵¹ Spørgsmålsformuleringen sonderer ikke mellem den situation, hvor en betaling undlades, fordi den er udskudt til senere betaling, og den situation, hvor betalingen slet ikke sker - heller ikke senere.

Tabel 7.8.

Kontanthjælpsmodtageres konkrete betalingsproblemer inden for det seneste år, samt vurdering af familiens samlede økonomiske situation. Særskilt angivelse efter statsborgerskab, beskæftigelsessituation og dansk eller fremmed baggrund. Procent.

	Dansk statsborgerskab			Udenlandsk statsborgerskab		I alt	
	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾		I alt	Ikke-ordinært beskæftiget ¹⁾	Ordinært beskæftiget ²⁾		
	Dansk baggrund	Indvandrere/flygtninge					
<i>Af økonomiske grunde har personen/familien undladt at:</i>							
Betale husleje	14	17	15	13	7	10	13
- Ej relevant	4	0	4	6	4	2	4
Betale for børnepasning	10	15	10	17	10	0	11
- Ej relevant	70	61	69	61	62	63	66
Betale regninger for el, gas, telefon eller lignende	28	25	28	19	15	5	23
- Ej relevant	3	0	3	5	3	2	3
Afdrag på lån og afbetalingskontrakter	29	33	30	24	14	10	26
- Ej relevant	16	22	17	15	33	7	19
Holde ferie uden for hjemmet	59	81	61	37	60	49	57
- Ej relevant	2	5	3	1	6	0	3
Købe fodtøj til sig selv, ægtefælle/samlever eller børn	41	42	41	22	36	17	36
- Ej relevant	1	2	1	0	0	0	1
Foretage reparationer ved bolig	39	47	40	16	24	17	32
- Ej relevant	54	55	54	54	58	44	55
Gå til tandlægen	45	51	46	30	46	36	43
- Ej relevant	0	2	1	1	1	2	1
<i>Egen bedømmelse af egen/familiens økonomiske situation:</i>							
Særdeles god	2	2	2	7	1	7	3
God	15	6	14	31	14	30	18
Nogenlunde	39	39	39	42	41	35	40
Dårlig	29	39	30	13	36	23	28
Særdeles dårlig	16	11	16	8	7	5	12
Ved ikke	0	3	0	0	1	0	0
Mindste beregningsgrundlag	647	65	713	212	222	42	1.170

1) Ikke-ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter ikke personer, som modtager førtidspension, alm. pension mv. på interviewtidspunktet. Dog er beskæftigede med under 20 timer pr. uge medtaget.

2) Ordinært beskæftigede på interviewtidspunktet omfatter alle lønmodtagere uanset timetal, som ikke modtager nogen form for offentligt tilskud til ansættelsen.

En krydstabulering mellem besvarelserne af de to nævnte spørgsmål viser også megen god konsistens i de to spørgsmåls målemetoder på den måde, at de, som oplyser, at deres økonomiske situation er (særdeles) god, også har færrest konkrete økonomiske problemer i modsætning til de personer, hvis økonomiske situation er (særdeles) dårlig.⁵²

Det viser sig i øvrigt også, at de personer, som havde flest problemer med nedsat helbred, ordblindhed og misbrug, sådan som dette defineredes ovenfor, også ganske tydeligt er dem, som har flest konkrete økonomiske problemer og selv vurderer egen/familiens økonomiske situation som værende dårligst.⁵³

7.6. Kontanthjælpsmodtageres velbefindende

I undersøgelsen har man også interesseret sig for kontanthjælpsmodtagernes mentale velbefindende ved at spørge dem om forskellige sider af deres humør, sindstilstand og kropslige energi. Dette gøres ved hjælp af et spørgsmålsbatteri, som indledes med det gennemgående spørgsmål: “*Hvor stor en del af tiden i de sidste 4 uger: a. Har De følt Dem veloplagt og fuld af liv? Vil De sige hele tiden, det meste af tiden, en del af tiden, noget af tiden, lidt af tiden, eller på intet tidspunkt?*” Dette efterfølges så af et nyt aspekt: b. “*Hvor stor en del af tiden inden for de sidste 4 uger har De været meget nervøs?*”, hvor svarkategorierne er de samme. Der er i alt ni af sådanne aspekter af velbefindende, jf. bilag 3, hvor hele spørgsmålet er optrykt. Der er et oplysningsbortfald på højst 2 pct. på disse aspekter. I tabel 7.9 nedenfor gives et indtryk af svarfordelingen af udvalgte aspekter af velbefindende blandt danske kontanthjælpsmodtagere. De ni aspekter af velbefindende er selvfølgelig genstand for individuel forståelse, fx hvor veloplagt skal man være for at være “...veloplagt og fuld af liv”. På trods heraf er der alligevel en klar og enkel struktur i besvarelserne. Der kunne være valgt andre opdelinger end efter beskæftigelse på interviewtidspunktet, men når denne vælges, er det, fordi man må formode, at der er en gensidig kausal sammenhæng mellem beskæftigelse og velbefindende, selv om mange andre forhold også har betydning for personernes velbefindende, som det vises nedenfor. Det fremgår således, at de ordinært beskæftigede i større tidsrum

⁵² Besvarelserne af det første spørgsmål vedrørende de otte konkrete økonomiske forhold er omkodet til en ny variabel, hvis værdier består af antallet af konkrete undladte betalinger. Denne nye variabel er herefter krydstabuleret med besvarelserne af spørgsmålet om husstandens generelle økonomiske situation. Spermanns korrelationskoefficient mellem de to variabler er så stor som 0,52.

⁵³ Sammenhængene dokumenteres ikke nærmere.

Tabel 7.9.

Danske kontanthjælpsmodtageres tilkendegivelser af, hvor meget af tiden de føler sig veloplagte, nervøse, glade og trætte, særskilt for om de er i ordinær beskæftigelse eller ej på interviewtidspunktet. Procent.

	Veloplagt og fuld af liv		Meget nervøs		Glad og tilfreds		Følt Dem træt	
	Ikke-ordinært beskæftiget	Ordinært beskæftiget	Ikke-ordinært beskæftiget	Ordinært beskæftiget	Ikke-ordinært beskæftiget	Ordinært beskæftiget	Ikke-ordinært beskæftiget	Ordinært beskæftiget
Hele tiden	12	17	4	1	17	25	8	2
Det meste af tiden	34	49	9	4	40	55	15	9
En del af tiden	19	16	9	5	16	9	16	15
Noget af tiden	17	10	8	5	11	5	19	20
Lidt af tiden	14	5	24	21	13	6	29	41
På intet tidspunkt	5	2	45	64	3	1	14	13
Beregningsgrundlag	695	213	695	213	696	211	695	212

føler sig veloplagte og fulde af liv og mindre trætte i sammenligning med de ikke-ordinært beskæftigede. Ligeledes er de ordinært beskæftigede oftere glade og tilfredse og måske derfor mindre hyppigt nervøse. Tilsvarende sammenhænge mellem beskæftigelse/ikke-beskæftigelse gælder for de øvrige aspekter af velbefindende.

En nærmere statistisk analyse i form af en faktoranalyse viser, at man godt kan betragte hele spørgsmålsbatteriet som måling af en underliggende faktor, som vi her har valgt at kalde velbefindende.⁵⁴ Herved kan spørgsmålsbatteriet bruges til at konstruere et indeks for velbefindende, som gøres ved at addere kodeværdierne for kontanthjælpsmodtagernes besvarelser af de ni aspekter, hvorefter denne sum normeres ved at dividere med ni. Kategorien “Hele tiden” tillægges værdien 1, “Det meste af tiden” værdien 2 osv. indtil “På intet tidspunkt” tillægges værdien 6. Forinden additionen foretages, “vendes” skalaen for aspekterne, som vedrører “...veloplagt og fuld af liv...”, “...rolig og afslappet”, “...fuld af energi” og “...glad og tilfreds”,⁵⁵ således at svarkategorien “Hele tiden” for de fire “vendte” forhold tillægges værdien 6, mens svarkategorien “På intet tidspunkt” tillægges værdien 1. Lave værdier af det således

⁵⁴ Hvis man gerne ville dyrke forskellige sider af velbefindende, kunne man godt finde støtte for, at der var indtil tre underliggende faktorer i spørgsmålsbatteriet.

⁵⁵ Det drejer sig altså om aspekterne nummeret a, d, e, og h, jf. bilag 3.

konstruerede indeks opfattes derfor som udtryk for ringe velbefindende, mens høje værdier er udtryk for høj grad af velbefindende.

7.6.1. Determinerende faktorer bag kontanthjælpsmodtageres velbefindende

Vi vil nu undersøge, hvad der karakteriserer de grupper af kontanthjælpsmodtagere, som har henholdsvis høj og lav velbefindende. Det gøres i praksis ved at lave en almindelig regressionsanalyse, hvor de stationære og prædeterminerede variabler foruden nogle situationsbestemte variabler bruges som forklarende variabler. Blandt de situationsbestemte variabler er de allerede beskrevne forhold, som bruges til at registrere problemer ud over ledighed, foruden de konkrete økonomiske problemer i form af undladte betalinger og personernes vurdering af familiens samlede økonomiske situation.⁵⁶

Det endelige resultat af regressionsanalysen fremgår af tabel 7.10. Med enkelte undtagelser er sammenhængene i høj grad, som man skulle forvente. Vurderet på størrelsen af de kategorielle variablers estimerede koefficienter kan man sige, at det, som er meget afgørende for kontanthjælpsmodtageres velbefindende, er, om de tidligere har modtaget behandling for en psykisk lidelse eller personlige problemer, har nedsat arbejdsevne, og om de har økonomiske problemer, som har udmøntet sig i undladte betalinger på udvalgte områder. Desuden har personernes generelle vurdering af familiens økonomiske situation den forventede betydning for deres velbefindende. Det har også betydning, om personerne er aktiveret på interviewtidspunktet, og om de er danske statsborgere.

Lad os kommentere de enkelte determinanter lidt nærmere. Kontanthjælpsmodtagere, som tidligere har modtaget behandling for psykiske og personlige problemer, har lavere velbefindende på interviewtidspunktet, når betydningen af de andre forhold iagttages. Det kan imidlertid ikke tages som udtryk for, at denne behandling ikke har haft sin virkning. Tidligere modtagelse af behandling for psykiske eller personlige problemer optræder vel i nærværende sammenhæng som indikator for nogle afvigende personlighedstræk. Det har også været undersøgt, om forbrug af alkohol, hash og andre euforiserende stoffer havde betydning for personernes velbefindende på interviewtidspunktet. Det har ikke kunnet påvises, når der allerede tages hensyn til betydningen af modtagelse af tidligere behandling.

I analysen bruges to mål for familiens økonomiske situation. Det ene mål består i en simpel optælling af antallet af manglende betalinger på følgende områder: 1. Husleje, 2. El, gas, telefon eller lignende, 3. Køb af fodtøj, 4. Tandlægebesøg. Disse fire er valgt, fordi næsten alle kontanthjælpsmodtagere bekræfter, at de skal foretage sådanne betalinger. Det fremgår tydeligt, at jo flere sådanne konkrete problemer, personerne har været involveret i, desto dårligere er deres velbefindende. Personer, som på det andet generelle økonomiske mål vurderer familiens økonomiske situation som gunstig eller nogenlunde, har desuden også højere velbefindende end personer, som vurderer situationen som særdeles dårlig.

Kontanthjælpsmodtagere, som i høj eller nogen grad har nedsat arbejdsevne, har også meget lavere velbefindende end kontanthjælpsmodtagere, som slet ikke har nedsat arbejdsevne, hvilket man også skulle forvente. Der er ikke tilsvarende forventninger til betydningen af selvoplevet ordblindhed, som heller ikke har betydning for kontanthjælpsmodtageres velbefindende. Vi har i øvrigt undersøgt, om de fire aktuelle problemer og to indikatorer på fortidige problemer, som fremgår af tabel 7.7, har betydning for det aktuelle velbefindende. Vi finder, som nævnt, at kun forekomsten af nedsat arbejdsevne og tidligere behandling for psykiske eller personlige problemer har betydning. I analyserne har vi også kontrolleret for, om de determinanter, som optræder i tabel 7.7, også skulle have betydning for et velbefindende. Variablen for erhvervsuddannelse havde imidlertid ingen betydning herfor, mens de øvrige havde det.

Det fremgår også, at kvinder har lidt lavere velbefindende end mænd; den nærmere forklaring herfor er uklar. Endvidere har gifte kontanthjælpsmodtagere også lidt lavere velbefindende end ugifte og fraskilte. En mulig forklaring på dette er nok, at hvis gifte kontanthjælpsmodtagere modtager fuld kontanthjælp eller som supplement, har begge ægtefæller mindst et forsørgelsesproblem, som kan virke forstærkende på oplevelsen heraf. Hvis kontanthjælpsmodtageren forsørges delvist af ægtefællen, fremkalder det formentlig en vis spænding mellem ægtefællerne og incitament til, at kontanthjælpsmodtageren kommer i arbejde.⁵⁷

⁵⁶ Der arbejdes inden for rammerne af en rekursiv model ved at medtage disse situationsbestemte (endogene) variabler blandt de forklarende.

⁵⁷ Dette gælder ikke nødvendigvis i den situation, hvor ægtefællen har valgt at udnytte sine arbejdsmuligheder ved at gå hjemme i henhold til § 26, stk. 3 i Lov om aktiv socialpolitik.

Tabel 7.10.

Determinerende forhold bag indekset for kontanthjælpsmodtageres velbefindende. Estimerede koefficienter fra en lineær regressionsanalyse.

	Estimeret koefficient	Faktorens samlede signifikanssandsynlighed
Konstant	4,81 ***	0,0001
<i>Statsborgerskab:</i>		
Ikke dansk	-0,24 **	0,0020
Dansk	0,00	
<i>Alder:</i>		
17-24 år	-0,13	0,0700
25-34 år	0,09	
35-44 år	-0,13	
45-54 år	-0,25	
55- år	0,00	
<i>Civilstand:</i>		
Gift	-0,21 **	0,0130
Skilt	-0,02	
Ugift, enke m/k	0,00	
Kvinde	-0,13 *	0,0200
Tidligere behandlet for psykiske eller personlige problemer	-0,49 ***	0,0001
<i>Familiens økonomiske situation:</i>		
God	0,51 ***	0,0001
Nogenlunde	0,40 ***	
Dårlig	0,28 **	
Særdeles dårlig	0,00	
<i>Situation på interviewtidspunkt:</i>		
Ordinær beskæftigelse	0,10	0,0110
Ordinær uddannelse	-0,04	
Aktiveret	0,27 ***	
(For)revalidering	0,21	
Pension, efterløn, langtidssyg	-0,15	
Orlov, hjemmearbejdende	-0,01	
Passiv understøttelse	0,00	
<i>Antal konkrete økonomiske problemer:</i>		
Et problem	-0,15 *	0,0004
To problemer	-0,20 *	
Tre problemer	-0,39 ***	
Fire problemer	-0,50 ***	
Ingen problemer	0,00	

(fortsættes)

Tabel 7.10.**Fortsat.**

	Estimeret koefficient	Faktorens samlede signifikanssandsynlighed
<i>Nedsat arbejdsevne:</i>		0,0001
I høj grad	-0,79 ***	
Nogen grad	-0,38 ***	
Ikke særligt	-0,26 *	
Slet ikke	0,00	
Antal måneder med understøttelse siden skoletiden	-0,0029 *	0,0150
(Antal måneder med understøttelse siden skoletiden)*2	0,84 *10 ⁻⁵ *	0,0380
Antal måneder i ordinær beskæftigelse siden skoletiden	0,0028 **	0,0014
(Antal måneder i ordinær beskæftigelse siden skoletiden)*2	-0,50 *10 ⁻⁵ *	0,0250
<hr/> $R^2 = 0,33$		$N = 1.008$

Anm.: *: Koefficienten signifikant på $p = 0,05$. **: Koefficienten signifikant på $p = 0,01$. ***: Koefficienten signifikant på $p = 0,001$.

Fra tabel 7.9 kunne man få den hypotese, at opnåelse af beskæftigelse medfører, at kontanthjælpsmodtagere får højere velbefindende. For at undersøge hypotesen har vi undersøgt, om personernes (hoved)beskæftigelse på interviewtidspunktet har betydning for deres velbefindende. Det viser sig, at kun aktiverede personer har højere velbefindende end passivt understøttede, jf. tabel 7.10. De ordinært beskæftigede har ikke højere grad af velbefindende end passivt understøttede og ej heller personer, som er kommet i ordinær uddannelse på interviewtidspunktet. Når tabel 7.9 giver indtryk af det modsatte, må det skyldes, at det er et selektivt udsnit af kontanthjælpsmodtagerne, som opnår beskæftigelse. Denne selektivitet består fx i, at kontanthjælpsmodtagere, som i høj grad har nedsat arbejdsevne og tidligere har deltaget i behandling for psykiske og personlige problemer, mindre hyppigt er i beskæftigelse, jf. tabel 7.1. Tabel 7.10 fortæller, at disse to grupper af personer netop også hyppigt har lav velbefindende.

Statsborgerskab optræder som et kendetegn i analysen, fordi forståelsen af de forskellige aspekter af velbefindende må antages at have en kulturel reference. Vurderet på svarene har kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk statsborgerskab lavere velbefindende end det, som

danske statsborgere rapporterer. Om den begrænsede forskel er udtryk for forskellig reference eller dybereliggende forskelle kan ikke afgøres alene på baggrund af besvarelser af et spørgeskema.

Det har også været undersøgt, om personernes velbefindende afhænger af, hvor længe personerne har været i beskæftigelse og under offentlig forsørgelse, siden de gik ud af skolen. Gennemgående er personernes velbefindende – alt andet lige – stigende jo længere tid, de har været i beskæftigelse, men stigningen er aftagende. Tilsvarende er personernes velbefindende aftagende, jo længere tid de har været under offentlig forsørgelse, siden de gik ud af skolen, men (for)mindsnelsen er også tilsvarende aftagende.⁵⁸ Der synes altså at ske en vis stabilisering i kontanthjælpsmodtageres mentale velbefindende til et lavere niveau.

7.7. Afslutning

Der kan være grund til endnu engang at betone forskellen mellem forekomsten eller intensiteten af de undersøgte forhold hos kontanthjælpsmodtagere med dansk og udenlandsk statsborgerskab. Disse forskelle optræder også i varierende grad blandt danske statsborgere afhængigt af deres danske eller udenlandske baggrund. Lad os tage forekomsten af selvrapporteret ordblindhed som eksempel. Der eksisterer en klinisk definition af begrebet ordblindhed, nemlig dårlig læsning til trods for normale færdigheder på andre områder, som formentlig ikke er alment kendt i befolkningen. Når de interviewede alligevel stort set alle ufortrødent svarer på spørgsmålet, svarer de naturligvis ud fra, hvad de selv mener, er ordets almindelige brug blandt dem, som de omgås, er orienteret imod, eller sådan som de oplever ordet brugt i medierne. Danske statsborgere med dansk baggrund har formentlig primært deres forståelse af ordet ordblindhed fra deres oplevelser i det danske skolesystem. Herfra er der formentlig en række fællestræk, selv om de interviewede har gået i (grund)skole inden for en længere årrække.

Anderledes forholder det sig med kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk statsborgerskab. De kan det danske sprog i meget varierende omfang, og mange kender næppe det danske ord

⁵⁸ "Offentlig forsørgelse" omfatter ledighed og aktivering registeret som interviewpersonernes svar på spørgsmålene: "Hvor længe har De alt i alt været ledig, siden De gik ud af skolen? De skal ikke medregne de perioder, hvor De evt. har deltaget i aktivering. Og "Hvor længe har De alt i alt deltaget i aktivering, siden De gik ud af skolen? Svaret kan angives i år og måneder.

ordblindhed og måske heller ikke et ord for begrebet på deres eget sprog.⁵⁹ Kontanthjælpsmodtagere med udenlandsk statsborgerskab er formentlig endnu mere heterogent sammensat end danske kontanthjælpsmodtagere derved, at nogle kommer fra de mest veluddannede kredse i deres hjemlande, som fx pakistanere og iranere, mens andre kommer fra de mindst udviklede dele af deres eget samfund, fx visse tyrkere. Den førstnævnte gruppe har formentlig en reference til ordet ordblindhed, som nærmer sig den, danskere betjener sig af, mens den sidstnævnte gruppe kan have meget lidt egentlig skolegang bag sig, og nogle er formentlig nærmest analfabeter. Ordet ordblindhed er et meningsløst begreb for denne sidstnævnte gruppe, hvorfor de formentlig heller ikke bekræfter det i deres besvarelse af spørgsmålet.

I modsætning til nogle af de andre af de undersøgte forhold er udbredelsen eller erkendelsen af ordblindhed blandt indvandrere og flygtninge med dansk statsborgerskab tilsyneladende upåvirket af deres ophold her i landet ligesom forekomsten af (fortidig) misbrug af alkohol, stoffer eller lignende.⁶⁰ Derimod synes forekomsten af nedsat arbejdsevne at være påvirket af indvandreres og flygtninges ophold her i landet. I det omfang de interviewede indvandrere og flygtninge har været i arbejde og dermed i kontakt med sygedagpengeregler og det almindelige sundhedsvæsen, må man formode, at der sker en sådan institutionel afsmitning på forståelsen af ordet arbejdsevne.⁶¹

Hvorvidt de diskuterede forskelle bunder i forskellige opfattelser af ordene og begreberne, og hvorvidt de er påvirket af forskellige oversættelser og forskellige referencer blandt danskere og personer af udenlandsk oprindelse lader sig ikke afgøre alene med vores interviewoplysninger. I så fald skulle besvarelsen af skemaerne have været fulgt op af intensive interview til klarlæggelse af, hvilke overvejelser der fik interviewpersonerne til at svare, som de gjorde.

⁵⁹ Ved interviewningen af helt eller delvist fremmedsprogede kontanthjælpsmodtagere har der ikke medvirket tolke fra Socialforskningsinstituttets side. Foranlediget af de interviewede selv, har familie og slægtninge og sagsbehandlere virket som tolke i interviewsituationen. Ved så forskelligartede interview går noget af den oprindelige danske forståelse af ordene og begreberne tabt.

⁶⁰ Hvor langt fortiden rækker tilbage er heller ikke søgt præciseret i spørgsmålsformuleringen.

⁶¹ Besvarelsen af spørgsmålet: "*Er Deres arbejdsevne nedsat fx på grund af sygdom, ulykke eller slid?*" er også udtryk for en folkelig forståelse af ordene: "nedsat" og "arbejdsevne". Eksemplificeringen i spørgsmålsformuleringen lægger op til, at der skal være sket et tab i personens erhvervsevne, som er en forståelse, som står i modsætning til, at personens erhvervsevne er nedsat i sammenligning med personer af tilsvarende alder, uddannelse og baggrund. Spørgsmålsformuleringen går imidlertid ikke krystalklart på den første forståelse.

Der er også grund til at kommentere den lejlighedsvis sammenligning ovenfor mellem kontanthjælpsmodtageres forhold og langvarigt forsikrede lediges tilsvarende forhold, som kendes dels fra en undersøgelse i tre kommuner i 1997 og dels fra Arbejdsministeriets undersøgelse af marginalgruppen i 2000. Kontanthjælpsmodtagernes besvarelser indebærer, at de stort set for alle forholds vedkommende er mere ugunstigt stillet i relation til at komme ind på arbejdsmarkedet end langvarigt forsikrede ledige. I de to systemer er der vidt forskellig håndtering af "problemer ud over ledighed". Efter forskrifterne kan man således kun modtage dagpenge og være aktiveret i forsikringssystemet, hvis man er til rådighed for arbejdsmarkedet, og systemet er ikke designet til at løse problemer, som rækker ud over ledighed. Derimod er det helt legitimt i kontanthjælpssystemet at vedkende sig personlige problemer, som rækker ud over ledighed, og deres eksistens medfører ikke tab af kontanthjælp. Disse forskellige håndteringer af problemer ud over ledighed kan medføre forskellige opfattelser blandt dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere af forekomsten af de udvalgte forhold og deres intensitet. Samtidigt er det også muligt, at der forekommer en vis underrapportering af aktuel forbrug af alkohol, og euforiserende stoffer.

Hvorvidt der forekommer en sådan systemafhængig definerings af forekomsten og intensiteten af nogle forhold, og i hvilken grad det gør sig gældende, kan heller ikke afklares alene med de foreliggende surveydata.

8. Kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud

8.1. Indledning

Den enkelte ledige kontanthjælpsmodtagers chancer for at opnå beskæftigelse afhænger i princippet af to forhold. På hvilken måde søger den ledige efter arbejde, fx jobsøgningsintensitet og bredde i jobsøgningen, og hvor attraktiv den lediges arbejdskraft forekommer ud fra et arbejdsgiversynspunkt på det marked, hvor den pågældende søger arbejde. De arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere er altså i konkurrence med andre arbejdssøgende herunder forsikrede ledige. For at opnå at komme i arbejde kræves der aktiv jobsøgning fra den lediges side, eller at nogen er aktivt søgende på den lediges vegne, fx socialforvaltningen eller Arbejdsformidlingen (AF).

Jobsøgning er en aktivitet, som har mange dimensioner. Det er måden, ledige søger information om ledige job. Det er bredden i jobsøgningen både geografisk, maksimal daglig transporttid, tiltrædelsesfrist, arbejdstidens placering, arbejdets omfang, lønkrav, andre krav til jobbet osv. I en surveyundersøgelse kan man spørge direkte til mange af disse aspekter. I undersøgelsen har man også valgt at spørge til nogle af disse aspekter under forudsætning af, at nogle af de rammebetingelser, som gælder for modtagelsen af kontanthjælp, ændrer sig i forhold til de betingelser, som er gældende på interviewtidspunktet. Man spørger således, om kontanthjælpsmodtageres jobsøgningsadfærd ville ændre sig på visse dimensioner i den hypotetiske situation, at kontanthjælpen blev stoppet.

Flertallet af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere er imidlertid ikke jobsøgende. Alene af den grund er det interessant at undersøge, om der ikke findes et muligt arbejdsudbud blandt de ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere. Der fremlægges to forskellige mål for dette latente arbejdsudbud. Omstændighederne, hvorunder dette udbud kunne gøres aktivt, har vi imidlertid kun et perifert indtryk af i den foreliggende undersøgelse, fx ved en tænkt ændring i jobsøgningsadfærden som følge af en påtænkt markant ændring i kontanthjælpen fx dens bortfald.

8.2. Beskrivelse af kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud og fleksibiliteten heri

8.2.1. Arbejdsmarkedsorienterede fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere

Ikke alle kontanthjælpsmodtagere er som tidligere beskrevet parate til at kunne påtage sig et job på arbejdsmarkedet af mange forskellige årsager. Nogle modtager fx kontanthjælp, fordi varigheden af sygedagpenge er overskredet. Andre har en ansøgning om førtidspension liggende hos kommunen, og atter andre har så udprægede sociale problemer, at kommunen ikke har tilmeldt dem til AF som ledige. Formålet i dette kapitel er at undersøge arbejdsudbuddet blandt fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, som selv på interviewtidspunktet tilkendegiver at være orienteret mod arbejdsmarkedet, eller som, vi formoder, engang i fremtiden vil kunne få en plads på arbejdsmarkedet. I praksis afgrænser vi disse personer i interviewsituationen som de personer, hvis hovedaktivitet består i at være passivt forsørget eller forsørget som aktiveret uden samtidigt at definere sig selv ud af arbejdsmarkedet. Sidstnævnte gruppe omfatter personer, som på interviewtidspunktet oplyser, at deres hovedaktivitet var “langtidssyg”, “hjemmearbejdende, uden erhvervsarbejde og uden offentlig hjælp”, “førtidspensionist”, “pensionist i øvrigt”, “modtager af efterløn eller overgangsydelse”, “ude af erhverv i øvrigt” og “andet”. Denne sammensatte gruppe udgør 10 pct. af samtlige 1.242 interviewede personer.⁶² Forudsete vanskeligheder med at få sidstnævnte sammensatte gruppe til at svare på spørgsmål om jobsøgning, maksimale daglige transporttider, mindste lønkrav mv. er også medvirkende til denne afgrænsning. De herved negativt afgrænsede fortsat ledige arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere udgør 55 pct. af de interviewede personer.

Når vi således nedenfor belyser de fortsat ledige arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtageres fleksibilitet i arbejdsudbuddet, skal man selvfølgelig erindre, at denne gruppe ikke er repræsentativ for fx bestanden af kontanthjælpsmodtagere på et givet tidspunkt, men er en gruppe, som er fremkommet som et resultat af en udvælgelsesproces nærmere bestemt undersøgelsens udvalgskriterium for personer: mindst 2 måneders kontanthjælp i efteråret 1999, i kombination med undersøgelsens tidsmæssige tilrettelæggelse: interviewfase ca. 1 år efter udvælgelsen. Dette undersøgelsesdesign medfører med rimelig sikkerhed, at de kontant-

⁶² Man kan ikke helt afvise, at denne blandede gruppe af personer indeholder enkelte kontanthjælpsmodtagere, som med rette skulle have haft stillet spørgsmålene om arbejdsudbud.

hjelpsmodtagere, som (fortsat) er ledige på interviewtidspunktet, er nogle langtidsledige kontanthjelpsmodtagere. Dette er søgt belyst i tabel 8.1.

Varigheden af beskæftigedes og kursister/uddannelsessøgendes forrige afsluttede kontanthjælpsperiode kendes ikke fra survey materialet. Derfor skal sammenligningen mellem fortsat lediges varighed af offentlig understøttelse og arbejdsmarkedserfaring på den ene side og de

Tabel 8.1.

Centrale fordelingsmål for varigheden af igangværende kontanthjælpsperiode, varighed af fortidig forsørgelse og ordinær beskæftigelse. Særskilt efter personernes hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Måneder.

Hovedaktivitet på interview-tidspunktet	Varighed af igangværende kontanthjælpsperiode				Varighed af samlet ledighed og aktivering siden grundskole				Varighed af samlet beskæftigelse siden grundskole				Mindste beregningsgrundlag
	Gen.	F. 25	Med.	F. 75	Gen.	F. 25	Med.	F. 75	Gen.	F. 25	Med.	F. 75	
<i>Beskæftigede:</i>													
Selvstændige					74	24	48	115	148	24	60	300	13
Ordinært beskæftigede					43	10	28	61	100	24	60	156	236
Fleks- og puljejob					113	96	120	144	132	18	78	240	18
<i>Kursister/ uddannelsessøgende</i>													
Revalidender					28	6	15	40	50	6	30	60	117
<i>Fortsat ledige:</i>													
Aktiverede	45	12	24	60	93	39	77	132	82	6	42	120	216
Ikke-aktiverede	46	10	24	60	94	36	79	132	100	12	60	168	354
Modtager a-dagpenge	33	11	24	48	70	24	54	111	90	24	60	108	17
Orlovshavende	38	12	23	56	47	23	38	66	27	0	9	48	22
<i>Ikke-arbejdsmarkedsorienterede:</i>													
Langtidssyg	37	12	23	42	90	23	77	114	122	30	120	204	24
Førtidspensionist	50	14	36	48	91	40	57	138	178	48	180	276	30
Andre	33	11	14	36	57	12	39	81	136	14	78	192	46

Anm.: Gen. = Gennemsnit. F. 25 = 25%-fraktilen. F. 75 = 75%-fraktilen. Med. = Medianen.

tilsvarende forhold for beskæftigede, kursister/uddannelsessøgende og ikke-arbejdsmarkedsorienterede på den anden side ske ved oplysninger om den samlede varighed af ledighed og aktivering og samlede ordinære beskæftigelse siden grundskolen, jf. tabel 8.1.⁶³ Det fremgår, at de fortsat ledige er meget mere behæftede med fortidig offentlig understøttelse som følge af ledighed og aktivering i sammenligning med de beskæftigede og især med kursister/uddannelsessøgende. Med hensyn til fordelingen af fortidig beskæftigelse er forskellen mellem de fortsat ledige og de beskæftigede meget mindre.

De fortsat lediges samlede fortidige offentlige forsørgelse som følge af ledighed og aktivering er derimod mindre afvigende i forhold til de ikke-arbejdsmarkedsorienterede personers tilsvarende forhold, men de ikke-arbejdsmarkedsorienterede har en længere fortid på arbejdsmarkedet bag sig end de fortsat ledige, hvad man jo også skulle forvente.

For næsten alle undergrupper af personer gælder det, at fordelingen af de målte varigheder er højreskæve, idet medianen er (meget) mindre end gennemsnittet. Dette gælder således også for varigheden af fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres igangværende kontanthjælpsperiode.⁶⁴ Medianen er 2 år, mens gennemsnittet er på knapt 4 år. Videre viser det sig faktisk, at fordelingen af varigheden af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres igangværende forløb alene er ret identisk med fordelingen af den samlede varighed af de på interviewtidspunktet ordinært beskæftigedes fortidige og afsluttede ledigheds- og aktiveringsforløb.

8.2.2. Kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud og fleksibiliteten heri

Langt fra alle kontanthjælpsmodtagere er som nævnt parate til at kunne påtage sig et ordinært arbejde. Fra kontanthjælpsmodtageren selv ved vi fra dennes besvarelse af spørgsmålet: “*Er De tilmeldt Arbejdsformidlingen som arbejdssøgende?*”, hvad vedkommende selv er vidende om socialforvaltningens vurdering af dette forhold. Ligeledes har vi kontanthjælpsmodtagerens viden/formodning om socialforvaltningens klassificering af vedkommende som en per-

⁶³ De tilgrundliggende spørgsmål lød: “*Hvor længe har De alt i alt haft arbejde, siden De gik ud af skolen? De skal ikke medregne arbejde i jobtræning/aktivering/beskyttet beskæftigelse, som De har fået på grund af arbejdsløshed*”, “*Hvor længe har De alt i alt været ledig, siden De gik ud af skolen? De skal ikke medregne de perioder, hvor De evt. har deltaget i aktivering*” og “*Hvor længe har De alt i alt deltaget i aktivering, siden De gik ud af skolen?*” Respondenterne kunne angive et antal år og måneder som svar på de tre spørgsmål.

⁶⁴ Varigheden af det igangværende kontanthjælpsforløb fremkommer som svar på spørgsmålet: “*Hvornår henvendte De Dem sidste gang for at få kontanthjælp?*” Et svar angives ved et årstal og en måned. Den således

son, der blot mangler arbejde eller uddannelse, eller som en person, der har helbredsproblemer eller andre sociale problemer ud over ledighed. De to forhold tabuleres i tabel 8.2, hvis kolonneoverskrifter indeholder en klassifikation af de ikke-ordinært beskæftigede kontanthjælpsmodtagere, som samtidigt er mest arbejdsmarkedsorienterede derved, at de ikke har klassificeret sig selv som fx “langtidssyg”, “førtidspensionist” mv., da de blev adspurgt om deres hovedbeskæftigelse på interviewtidspunktet.⁶⁵

Tallene i tabel 8.2 er udtryk for kontanthjælpsmodtagernes bedste viden om de to forhold og dermed en indikation for, hvad der virkeligt er gældende, hvilket fx understreges af, at hver femte orlovshavende person mener, at de er tilmeldt AF, ligesom ikke alle forsikrede dagpengemodtagere mener at være tilmeldt AF. De to indikatorer peger i samme retning. Ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere er ifølge socialforvaltningens vurdering angiveligt mindre arbejdsmarkedsparate end aktiverede kontanthjælpsmodtagere, som oftest kun har ledighed som problem, hvorfor de åbenbart også hyppigere er tilmeldt AF. Når omkring halvdelen af kontanthjælpsmodtagerne selv mener, at de er rubriceret hos socialforvaltningen som havende sociale og helbreds-mæssige problemer ud over ledighed, må man formode, at sådanne personer ikke udfolder et effektivt arbejdsudbud. På mange dimensioner vil deres arbejdsudbud være begrænset eller fraværende.

Også til senere brug medtages hyppigheden af personernes besvarelse af spørgsmålet: *“Har kommunen eller Arbejdsformidlingen inden for de seneste 12 måneder henvist Dem til et ordinært arbejde? (Dvs. et job, som ikke var et aktiveringsjob)”*. Omkring 2 pct. af de (fortsat ledige) aktiverede og ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere har modtaget et sådant tilbud fra henholdsvis kommunen og AF, jf. tabel 8.2. 5 pct. af de ordinært beskæftigede har modtaget et ordinært jobtilbud fra kommunen inden for de seneste 12 måneder før interviewtidspunktet, og halvt så mange har modtaget fra AF.⁶⁶ I betragtning af disse størrelsesforhold forekommer det formentlig ikke afgørende for jobsøgende kontanthjælpsmodtagere at være tilmeldt AF, hvorfor kontanthjælpsmodtagere også må formodes at have tilsvarende stor indflydelse over deres egen jobsøgningsproces uden nævneværdig indblanding fra AF's eller kom-

fremkomne varighed omfatter også perioder, hvor vedkommende måtte have deltaget i aktivering siden sidste henvendelse.

⁶⁵ Det er den samme gruppe, som blev udeladt fra beregningsgrundlaget vedrørende forekomsten af deltidsjob, jf. kapitel 6 ovenfor.

munens side, fx ved fremskaffelse af jobtilbud, som det ville være forbundet med sanktioner at afslå. Kommunen kan ved sin aktiveringspolitik alligevel påvirke kontanthjælpsmodtageres motivation til at søge job eller udskyde jobsøgning.

Blandt de forskellige mål for effektiviteten og fleksibiliteten i kontanthjælpsmodtageres arbejdsudbud præsenterer vi først det almindelige mål for, hvornår en person kan tiltræde et nyt

Tabel 8.2.

Tilmelding hos AF, og sociale problemer ud over ledighed hos arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere, særskilt efter hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

	Hovedbeskæftigelse på interviewtidspunktet				I alt
	Aktiverede kontanthjælpsmodtagere	Passive kontanthjælpsmodtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovs-havende	
<i>Tilmeldt AF:</i>					
Ja	46	35	68	21	39
Nej	46	56	26	75	52
Ved ikke	8	9	5	4	8
<i>Formodet administrativ registrering i socialforvaltning:</i>					
Kun ledighed	58	42	83	71	50
Ledighed og sociale problemer	39	53	11	29	46
Ved ikke	4	5	6	0	4
<i>Modtaget ordinært jobtilbud fra kommunen eller AF inden for de seneste 12 måneder:</i>					
Ja, kommunen	3	2	5	4	2
Ja, AF	2	2	0	0	2
Nej	94	96	95	96	95
Mindste beregningsgrundlag	243	393	18	24	679

⁶⁶ Disse procenter fremgår ikke af nogen tabel.

job. Personernes tiltrædelsesfrist fremkommer ved deres besvarelse af spørgsmålet: *“Hvornår vil De kunne påbegynde et andet arbejde?”* Dette spørgsmål stilles i spørgeskemaet, inden man begynder at spørge til jobsøgningen og dens omfang. Derfor er der indsat to svarkategorier: *“Kan slet ikke påbegynde et arbejde”* og *“Vil slet ikke påbegynde et arbejde”*. De to svarkategorier opfanger personer, som af den ene eller anden grund mener sig forhindret i at påtage sig arbejde, eller som slet ikke er motiveret for at deltage. I modsætning til hvad man skulle forvente, kan aktiverede kontanthjælpsmodtagere faktisk hurtigere tiltræde et job end ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere, som også hyppigere afviser at kunne påbegynde et job, jf. tabel 8.3.

De personer, som kan tiltræde et job inden for en tidsfrist herunder kategorien *“senere”* får herefter stillet spørgsmålet: *“Hvor lang samlet transporttid til og fra arbejde er De villig til at påtage Dem for at få arbejde?”* Som det fremgår, kan en fjerdedel af de aktiverede og en femtedel af de ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere acceptere en samlet daglig transporttid til og fra arbejde på over 1 time, jf. tabel 8.3. Medvirkende til denne lave andel er selvfølgelig også, at mange anfører, at de slet ikke kan eller slet ikke vil påtage sig arbejde.⁶⁷ I forlængelse heraf er det også en ganske beskedne andel, som vil acceptere over 2 timers daglig transporttid.

I undersøgelsen søgte man også at få et indtryk af fleksibiliteten i arbejdsudbuddet, når visse rammebetingelser for arbejdsudbuddet ændredes markant. Man stillede således spørgsmålet: *“Ville De påtage Dem et arbejde med længere transporttid, hvis Deres kontanthjælp/understøttelse ellers ville blive stoppet?”* til de personer, som umiddelbart forinden havde angivet en maksimal acceptabel transporttid. Det er givetvis svært for mange at forestille sig, hvad deres situation som personer uden kontanthjælpen ville indebære, og hvad de i så fald ville foretage sig i situationen. Der er da også forholdsvis mange, som ikke ved, hvad de skal svare på spørgsmålet. De aktiverede kontanthjælpsmodtagere synes igen at være de mest fleksible. 57 pct. af dem ville således ubetinget påtage sig et job med længere transporttid eller finde arbejde med kortere transporttid eller klare sig på anden måde, jf. tabel 8.3. De resterende har andre grunde til ikke at påtage sig arbejde eller ved ikke, hvad de skal svare,

⁶⁷ Vi bruger samme beregningsgrundlag som ved det forrige spørgsmål, hvorfor vi derfor også skal medtage de personer, som angiver, at de ikke kan eller ikke vil påbegynde et arbejde.

eller de har tidligere i forbindelse med spørgsmålet om tiltrædelsesfrist tilkendegivet, at de slet ikke kan eller vil påbegynde et arbejde.⁶⁸

Som reaktion på reduktion eller bortfald af kontanthjælp kan man også vælge at påtage sig job med arbejdsopgaver, som man ellers ikke ville have påtaget sig. Det fremgår af personernes besvarelse af spørgsmålet: *“Ville de påtage Dem et arbejde, der lå langt uden for Deres hidtidige eller ønskede fagområde, hvis Deres kontanthjælp/understøttelse ellers ville blive stoppet?”* Dette spørgsmål stilles til alle arbejdsmarkedsorienterede personer på interviewtidspunktet. Det fremgår, at ca. 60 pct. af de aktiverede og ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere enten ubetinget ville finde arbejde af en art langt uden for hidtidig eller ønsket fagområde eller blot finde et andet arbejde eller klare sig på anden vis, jf. tabel 8.3. Tager man besvarelsene som en strømpil for fleksibilitet i arbejdsudbuddet, vil markante og dramatiske ændringer i rammebetingelserne for modtagelse af kontanthjælp fremkalde både forøget villighed til at påtage sig andet arbejdet, end man hidtil ønskede, og til at påtage sig ekstra transporttid i sammenligning med den situation, hvor kontanthjælpen udgør forsørgelsesgrundlaget efter gældende regler.

Den geografiske mobilitetstilbøjelighed er den sidste dimension, som belyses i tabel 8.3, hvor besvarelsene af spørgsmålet: *“Ville De være villig til at flytte for at kunne få et varigt arbejde?”* fremgår. For nogle kontanthjælpsmodtagere indeholder spørgsmålet et yderligere hypotetisk element i forudsætningen om “varigt arbejde”. Der er ingen interviewervejledning til indkredsning af dette begreb, så det er alene den folkelige forståelse af ordet, som er baggrund for besvarelsen. Vi ved ikke, hvordan hver enkelt person har opfattet ordet, men mon ikke man med “varigt arbejde” har forstået job, som ikke eksplicit eller implicit er gjort tidsbegrænsede. Hvor varigt et job er, kan imidlertid ikke udledes af, at jobbet ikke er erklæret tidsbegrænset. Det må bedømmes konkret af ansøgeren ud fra dennes branchekendskab, svingninger i efterspørgslen efter virksomhedens produkter, personalesammensætningen mv. I en dansk sammenhæng er begrebet “varigt arbejde” ikke særlig informativt. Selv i den foreliggende problemstilling, hvor varigt arbejde knyttes sammen med en større handling som geografisk flytning af en kontanthjælpsmodtagers husstand, vil en virksomhed have svært ved at

⁶⁸ De to sidstnævnte kategorier repræsenterer dermed svar, som er fremkommet i anden sammenhæng uden forudsætningen om, at kontanthjælpen kunne standses. De er medtaget hér som “svarkategorier” for at have samme

sandsynliggøre, at der er tale om varig ansættelse, som fx rækker flere år ud i fremtiden. Og hvorfor skulle en virksomhed give større garantier til kontanthjælpsmodtagere, end den giver til andre ansøgere?

Under de gældende rammebetingelser er lidt over halvdelen af kontanthjælpsmodtagerne ikke villige til at flytte for at kunne få varigt arbejde. Omkring en fjerdedel er ubetinget villige til at flytte; de resterende er villige, hvis en eller flere supplerende forudsætninger imødekommes, fx at der findes løsninger for børnepasning, ægtefællens arbejdssituation løses, og krav om uændret eller fremgang i indtægt indfries.⁶⁹

Tabel 8.3.

Fleksibiliteten i arbejdsudbuddet hos arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere, særskilt efter hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

	Hovedbeskæftigelse på interviewtidspunkt				I alt
	Aktiverede kontanthjælpsmodtagere	Passive kontanthjælpsmodtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovshavende	
<i>Tiltrædelsesfrist:</i>					
Dagen efter	41	32	53	4	35
I overmorgen	3	2	11	0	3
Inden for 1 uge	7	6	0	0	6
Inden for 2 uger	1	1	0	0	1
Inden for 1 måned	4	4	5	0	4
Senere	17	16	16	75	19
Kan slet ikke påbegynde et arbejde	21	32	5	21	27
Vil slet ikke påbegynde et arbejde	7	7	11	0	7
Ved ikke	1	0	0	0	0
<i>Maksimal acceptabel daglig transporttid tur/retur:</i>					
Ind til ½ time	16	14	21	21	15
Over ½ ind til 1 time	27	22	21	33	24
Over 1 ind til 1½ time	11	8	5	8	9
Over 1½ ind til 2 timer	9	7	26	4	8
Over 2 ind til 3 timer	3	2	5	0	2
Over 3 timer	2	2	5	4	2
Kan slet ikke påbegynde et arbejde	21	32	5	21	27
Vil slet ikke påbegynde et arbejde	7	7	11	0	7
Ved ikke	3	6	0	8	5

(fortsættes)

beregningsgrundlag, som ved de øvrige spørgsmål.

⁶⁹ Svarkategorierne er ikke gensidigt udelukkende, hvorfor der dermed også har kunnet afgives flere svar.

Tabel 8.3.

Fortsat.

	Hovedbeskæftigelse på interviewtidspunkt				I alt
	Aktiverede kontanthjælps- modtagere	Passive kontanthjælps- modtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovs- havende	
<i>Villighed til påtage sig arbejde med længere transporttid, hvis kontanthjælpen ellers blev standset:</i>					
Ja	41	30	63	29	35
Nej, hurtigt finde arbejde med mindre transporttid	8	7	5	17	8
Nej, vil klare mig på anden måde	8	6	5	21	8
Nej, andre grunde til ikke at påtage sig arbejde	4	5	5	4	5
Ved ikke	12	12	5	8	11
Kan slet ikke påbegynde et arbejde	21	32	5	21	27
Vil slet ikke påbegynde et arbejde	7	7	11	0	7
<i>Villighed til at påtage sig arbejde, der lå langt uden for hidtidig/ønsket fagområde, hvis kontanthjælpen ellers blev standset:</i>					
Ja	53	49	63	54	51
Nej, ville hurtigt finde et andet arbejde	5	6	5	4	5
Nej, ville klare mig på anden måde	5	4	5	17	5
Nej, andre grunde til ikke at påtage sig arbejde	9	21	16	21	17
Ved ikke	28	20	11	4	22
<i>Villighed til at flytte for at kunne få et varigt arbejde:</i>					
Ja	26	22	32	13	23
Ja, hvis ægtefælle/ samlever også kan få varigt arbejde dér	8	5	16	25	7
Ja, hvis børnene også kan blive passet	7	6	21	29	8
Ja, hvis husstanden ikke går ned i levestandard	2	2	0	0	2
Ja, hvis jeg og evt. husstand kan opnå mærkbar fremgang i levestandard	2	5	0	4	4
Ja, under andre betingelser	4	6	0	0	5
Ved ikke	1	0	0	0	0
Nej	60	63	47	63	61
Mindste beregningsgrundlag	242	385	19	24	675

I sammenligning med forsikrede langtidsledige i tre udvalgte kommuner i 1997 tilkendegiver kontanthjælpsmodtagerne nok lidt mere potentiel fleksibilitet i deres geografiske mobilitets-tilbøjelighed, jf. Bach, 1998.

Vi har allerede beskrevet, at især mange passive kontanthjælpsmodtagere mener, at de enten slet ikke kan påtage sig eller slet ikke vil påtage sig et arbejde. Vi vil nu belyse, hvor mange kontanthjælpsmodtagere der er aktivt arbejdssøgende og på hvilken måde. Som i andre undersøgelser spørger man: "*Søger De (andet) erhvervsarbejde?*" Spørgsmålet stilles også til de beskæftigede. Der er heller ingen interviewervejledning til dette spørgsmål vedrørende, hvilke aktiviteter der kunne anses for at være jobsøgning, og fx hvor hyppigt sådanne aktiviteter skulle udføres. 30 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere tilkendegiver således, at de er jobsøgende ifølge deres egen forståelse af spørgsmålet, jf. tabel 8.4. 18 pct. af de på interviewtidspunktet ordinært beskæftigede oplyser også at være jobsøgende, mens 16 pct. af de fleks- og puljejobansatte oplyser det samme.⁷⁰

De personer, som bekræfter at være jobsøgende, adspørges så: "*Hvad har De gjort inden for den seneste måned for at få arbejde?*" Der er således knyttet en tidshorisont til det sidstnævnte spørgsmål, hvad der ikke var ved spørgsmålet om jobsøgning. Personernes spontane svar indplaceres herefter af interviewerens blandt nogle fortrykte muligheder, som fremgår af tabel 8.4. Svarafgivelsen beregnes både som andele dels for de personer, som oplyser at være arbejdssøgende, dels blandt samtlige. Det gælder næsten uden undtagelse, at aktiverede kontanthjælpsmodtagere mindst ligeså hyppigt som ikke-aktiverede gør brug af de forskellige måder at søge job på. Den særlige svarkategori "Ikke gjort noget" forekommer hos godt hver fjerde, som oplyser at være jobsøgende, men altså ikke har gjort noget som helst konkret inden for den seneste måned og heller ikke henvendt sig til kommunen eller AF for at høre om job. Begrebsmæssigt giver det ikke megen mening at definere sig selv som jobsøgende på denne måde, hvis man ikke kan nævne mindst én aktivitet inden for én måned. Man kan også undre sig over, at så relativt mange oplyser, at de har henvendt sig til kommunen eller AF for at høre om arbejde, når vi ovenfor har beskrevet, at højst 5 pct. har modtaget et ordinært jobtilbud fra AF eller kommunen inden for de seneste 12 måneder. Disse svar dækker formentlig bl.a. over, at de i klientsamtaler hos socialforvaltningen har spurgt sagsbehandleren, om

⁷⁰ Sidstnævnte procenter fremgår ikke af nogen tabel.

Tabel 8.4.

Jobsøgning blandt arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere, særskilt efter personers hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

	Hovedbeskæftigelse på interviewtidspunkt				I alt		
	Aktiverede kontant- hjælps- modtagere	Passive Kontant- hjælps- modtagere	Modtagere af a- dagpenge	Orlovs- havende			
<i>Søger erhvervsarbejde</i>	30	30	32	4	29		
<i>Konkrete søgeaktiviteter inden for den seneste måned:</i>							
Henvendt sig til kommunen for at høre om arbejde	4	(14)	3	(10)			
Henvendt sig til AF for at høre om arbejde	10	(33)	5	(17)			
Henvendt sig direkte til arbejdsgivere	12	(41)	10	(36)			
Kontaktet venner, slægtninge mv.	3	(11)	3	(9)			
Svaret på eller indrykket annoncer i aviser, TV, fagblade mv.	12	(43)	11	(38)			
Læst annoncer i aviser, TV, fagblade mv.	9	(31)	7	(23)			
Har allerede fået job, som påbegyndes senere	0	(0)	0	(0)			
Andet	0	(1)	2	(5)			
Ikke gjort noget	7	(26)	9	(30)			
<i>Passiv og aktiv jobsøgning:</i>							
Ja, aktivt jobsøgende	21	19	11	4	19		
Ja, men ikke gjort noget	2	3	6	0	3		
Ja, men kun via kommunen/AF	6	6	11	0	6		
Ej aktivt søgende, men tilmeldt AF	24	16	50	21	20		
Ej aktivt søgende, og ej tilmeldt AF	48	56	22	75	53		
<i>Kommunen/AF har efter 1. januar 1999 forlangt, at personen skulle søge arbejde:</i>							
Ja, kommunen	13	10	5	13	11		
Ja, AF	2	4	5	8	3		
Nej	87	89	89	83	88		
<i>Timer brugt på jobsøgning sidste måned:</i>							
0 timer	77	(21)	80	(32)			
1 time	5	(16)	2	(8)			
2 timer	2	(9)	2	(8)			
3-4 timer	4	(15)	2	(8)			
5-6 timer	2	(9)	2	(7)			
7-10 timer	3	(10)	4	(14)			
11-20 timer	2	(7)	3	(10)			
21-40 timer	3	(10)	3	(10)			
Over 40 timer	1	(3)	1	(2)			
Gennemsnitlig antal timer	2,8	(8,7)	2,7	(8,1)			
Standardafvigelse på antal timer	10,1	(14,2)	9,5	(11,9)			
Mindste beregningsgrundlag	241	68	385	109	18	24	668

Anm.: Tallene i parentes angiver andele blandt kontanthjælpsmodtagere, som bekræfter at være jobsøgende.

kommunen kan anvise vedkommende arbejde, fx når sagsbehandleren understreger klientens forpligtigelse til at være jobsøgende. Af tabel 8.4 fremgår det også, at især kommunernes sagsbehandlere, men også AF's personale lejlighedsvis forlanger, at kontanthjælpsmodtagerne skal være jobsøgende. Således erindrer ca. 15 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere at have været præsenteret for et sådant krav. 18 pct. af de på interviewtidspunktet ordinært beskæftigede kontanthjælpsmodtagere har været udsat for lignende krav også hyppigst fra kommunen. En tilsvarende andel af de fleks-og puljejobansatte har oplevet det samme.⁷¹

De i tabellen anførte konkrete søgeaktiviteter dækker således over tre typer: Kategorien "Ikke gjort noget" kan ikke siges at være udtryk for egen jobsøgning. Den anden kategori består af "indirekte aktiviteter", nemlig når kontanthjælpsmodtagere henvender sig til kommunen eller AF for at høre om arbejde. De resterende aktiviteter definerer vi som aktiv jobsøgning. Denne opdeling kan vi bruge til at skabe et endnu mere nuanceret billede af jobsøgningsaktiviteterne ved at kombinere de to øverste oplysninger i forspalten i tabel 8.4 tillige med oplysningen om tilmelding hos AF. Resultatet angives i tabel 8.4 under overskriften: "Passiv og aktiv jobsøgning". Det fremgår heraf, at ca. 20 pct. af kontanthjælpsmodtagerne kan karakteriseres som aktivt jobsøgende, højst 30 pct. kan karakteriseres som passivt søgende nemlig med kommunen og AF som stedfortrædende jobsøgere, mens omkring 50 pct. ikke selv er søgende eller har henvendt sig til kommunen/AF for at søge arbejde eller mener sig registreret hos AF.

Intensiteten i kontanthjælpsmodtageres jobsøgning er søgt indkredset med spørgsmålet: "*Hvor mange timer har De alt i alt brugt på at søge arbejde i den sidste måned?*" Stort set alle, som oplyser at være jobsøgende, oplyser også et timetal. I forlængelse af ovenstående beskrivelser af jobsøgning er det ikke overraskende, at hver tredje af de jobsøgende ikke-aktiverede slet ikke har brugt tid på jobsøgning inden for den seneste måned. På den anden side er der en lille gruppe, som bruger ind til en hel arbejdsuge inden for en måned på jobsøgning. Vurderet på dette intensitetsmål udfolder gruppen af fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere som helhed imidlertid ganske lidt jobsøgning. Op til 80 pct. af gruppen har ikke brugt tid på jobsøgning eller så lidt, at de ikke selv vil tælle det med som jobsøgning.

⁷¹ Sidstnævnte tal fremgår ikke af nogen tabel.

8.3. Beskrivelse af kontanthjælpsmodtageres reservationsløn og forventede løn

Kontanthjælpsmodtageres lønkrav for at påtage sig et arbejde er et væsentligt aspekt af fleksibilitet i arbejdsudbuddet og dermed mulighederne for at opnå beskæftigelse. I undersøgelsen har man således også søgt at indkredse det mindste lønkrav, kontanthjælpsmodtagere forlanger for at gå i arbejde, hvis de altså ønsker et arbejde eller kan påtage sig et arbejde. Dette lønkrav kaldes reservationslønnen. Størrelsen af denne reservationsløn afhænger selvfølgelig af, hvilke tilgængelige alternativer kontanthjælpsmodtagere har, og hvilket arbejde der er tale om. Et job har adskillige dimensioner; således arbejdets omfang i timer, arbejdstidens placering, arbejdets belastning, forekomst af arbejdsmiljøpåvirkninger mv., som kan udløse større eller mindre compensation, foruden selve arbejdets faglige karakter også udløser forskellig løn.

Alternativerne til at overtage et konkret job er lettere at overskue. Så fortsætter de nemlig blot med at modtage kontanthjælp og søge job med dette udgangspunkt, hvis de er interesseret i at komme i arbejde og kan påtage sig arbejde. Således kan de fortsætte jobsøgningen, indtil de har fundet sig et for dem passende arbejde, stort set uden myndighederne kan foretage væsentlige ændringer i betingelserne for jobsøgningen. Socialforvaltningen kan dog ændre i betingelserne på flere måder. En af de markante ændringer, socialforvaltningen kan iværksætte, er at påbyde kontanthjælpsmodtagere aktivering, hvad de jo stort set kan gøre uden indskrænkninger over for personer, som skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Aktivering indebærer, at kontanthjælpsmodtagere ikke frit kan råde over de maksimalt 30 timer om ugen, hvori de kan aktiveres. Kun hvis kontanthjælpsmodtagere vælger at afslå at påbegynde relevant aktivering, har kommunen ret til nægte udbetaling af kontanthjælp. Der findes ingen statistik over omfanget af afslag på aktivering med den nævnte konsekvens.⁷²

Hvis det er muligt for kommunen eller AF at tilbyde et ordinært job, er der også heri indbygget en rådighedsprøvning, som ved afslag fra kontanthjælpsmodtageres side kan medføre bortfald af kontanthjælp. Som beskrevet ovenfor er det meget sjældent kommunen/AF kan

⁷² Det er indtrykket, at det er ganske få, som nægter at påbegynde aktivering med den nævnte konsekvens. I stedet for udebliver kontanthjælpsmodtagere fra aktivering, hvilket i nogle kommuner medfører, at der trækkes op til 30 pct. af ydelsen i aktivering.

tilbyde et ordinært job, hvorfor rådighedsprøvning næsten udelukkende foregår ved aktive-ringstilbud.

I vores spørgsmålsformulering om reservationslønnen har vi valgt eksplicit at tage hensyn til, at kontanthjælpen kan mistes, hvis ledige/aktiverede kontanthjælpsmodtagere anvises et job gennem AF/kommunen. Emnet indledes i spørgeskemaet ved, at følgende tekststreng læses op for de interviewede: *“Forestil Dem, at kommunen eller AF bad Dem overtage et almindeligt arbejde, og at kontanthjælpen/understøttelsen ville blive stoppet, hvis De ikke tog det”*. Herefter følger det egentlige spørgsmål: *“Hvad er den laveste løn – før skat, De ville acceptere for at tage et almindeligt arbejde under disse vilkår?”* De interviewede kunne angive et kronebeløb enten som en timeløn eller som et beløb for et længere tidsrum, typisk som et beløb pr. måned. Da man vidste, at nogle af kontanthjælpsmodtagere ikke ville eller kunne påtage sig et arbejde, blev der åbnet for brug af følgende svarkategori: *“Vil slet ikke påbegynde arbejde”*.

Umiddelbart efter spørgsmålet vedrørende reservationsløn følger et spørgsmål, som tager sigte på at afdække, hvor høj løn kontanthjælpsmodtagere forventer at få, hvis og når de får et arbejde: *“Hvor meget regner De med at tjene – før skat, når De får et arbejde?”* Besvarelsen af dette spørgsmål sker på samme måde som spørgsmålet om reservationslønnen, blot er der i stedet for åbnet op for brug af svarkategorien: *“Regner ikke med at få noget job”*. Omfanget af de forskellige typer besvarelser af de to spørgsmål fremgår af tabel 8.5. Det egentlige oplysningsbortfald bestående af *“Beløb uoplyst”* og *“Ved ikke”* er ikke overnormalt stort hos kontanthjælpsmodtagerne på interviewtidspunktet bortset fra forventet løn hos aktiverede kontanthjælpsmodtagere. *“Ved ikke”*-besvarelsene er i øvrigt de dominerende i dette billede. Omfanget af denne type oplysningsbortfald er formentlig et udtryk for, at en begrænset andel af kontanthjælpsmodtagerne ikke tænker over deres jobsøgning på den måde, som den indledende tekst og spørgsmålsformuleringerne er udtryk for, eller ikke forstår tankegangen og begreberne.

Ideen bag spørgsmålsformuleringen om reservationsløn er hentet fra den økonomiske tankegang omkring jobsøgning. Ifølge denne tankegang kan jobsøgende, som har lokaliseret et ledigt job, ikke vende tilbage til dette job og påbegynde det efter at have modtaget andre dårli-

gere jobtilbud, hvis vedkommende først har afslået det oprindeligt tilbudte job. Ifølge tankegangen er ledige derfor nødsaget til at indrette deres jobsøgning således, at de, når de har lokaliseret et ledigt job, hvor de har gjort sig bekendt med lønnen og andre tilgængelige forhold, alene på baggrund af disse oplysninger beslutter sig for at acceptere jobtilbuddet eller ej. Teorien siger så, at det i denne situation er mest rationelt på forhånd at fastlægge et mindste lønkrav, som alle lokaliserede jobtilbud sammenlignes med. Det første lokaliserede job, som har et løntilbud højere end dette mindste lønkrav, bliver accepteret. Opfører jobsøgende sig i overensstemmelse med disse forudsætninger, vil de forvente at modtage en løn, som mindst er på højde med deres mindste lønkrav. Hvis ledige modsætningsvis kun forventer at kunne opnå en løn, som er mindre end reservationslønnen, er det også en begrundelse for ikke at være jobsøgende.

Bedømt på besvarelserne af de to spørgsmål synes der at være god konsistens i disse. Ca. 9 pct. angiver en forventet løn, som er under reservationslønnen, mens knap 60 pct. angiver forventede lønninger, som overstiger reservationslønnen, jf. tabel 8.6. De resterende ca. en tredjedel angiver identisk reservationsløn og forventet løn. På et overenskomstreguleret arbejdsmarked kan der være god fornuft i at angive en forventet løn, som er identisk med reservationslønnen, hvis man eksempelvis søger inden for et velafgrænset område, hvor startløn-

Tabel 8.5.

Resultaterne af kontanthjælpsmodtageres besvarelser af spørgsmålene vedrørende reservationslønninger og forventet løn, særskilt efter personers hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

	Aktiverede kontanthjælpsmodtagere		Passive kontanthjælpsmodtagere		Modtagere af a-dagpenge		Orlovshavende		I alt	
	Reservationsløn	Forventet løn	Reservationsløn	Forventet løn	Reservationsløn	Forventet løn	Reservationsløn	Forventet løn	Reservationsløn	Forventet løn
Beløb angivet	77,6	68,3	66,2	58,6	89,5	79,0	66,7	66,7	71,0	62,9
Uoplyst beløb/ved ikke	11,7	20,2	7,8	7,1	5,3	5,3	20,8	16,7	9,1	9,2
Vil slet ikke påbegynde arbejde	11,0		26,0		5,3		12,5		20,0	
Regner ikke med at få noget arbejde		19,5		34,3		15,8		16,7		27,9
Beregningsgrundlag	246	246	396	396	19	19	24	24	685	685

Tabel 8.6. Fordelingen af difference mellem den beregnede forventede løn og reservationsløn blandt arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere, særskilt for hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

Procentvis difference mellem forventet løn og reservationsløn	Aktiverede kontanthjælpsmodtagere	Passive kontanthjælpsmodtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovs-havende	I alt
Under 0	8	9			9
0	37	34			34
0 ind til 10	11	8			11
10 ind til 20	13	17			17
20 ind til 40	14	15			14
40 ind til 80	12	10			11
80 eller højere	6	2			4
Gennemsnit	19,1	15,0	26,1	13,7	17,0
Standardafvigelse	35,2	28,8	35,3	18,1	31,4
	161	218	15	15	409

nen er identisk og ikke står til individuel forhandling ved ansættelsen. Reservationslønnen og den forventede løn er rimeligt tæt sammenhørende for kontanthjælpsmodtagere, idet korrelationskoefficienten mellem de to er 0,62 for alle fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere.

Fordelingen af reservationsløn og forventet løn fremgår af tabel 8.7 og 8.8.⁷³ Sammenligningen mellem størrelserne af reservationslønnen og forventet løn er også relevant af en anden grund. Spørgsmålsformuleringen for reservationslønnen er nemlig hypotetisk i modsætning til spørgsmålsformuleringen for den forventede løn derved, at kontanthjælpsmodtagere bedes angive deres laveste lønkrav under forudsætning af, at kontanthjælpen falder væk, hvis de ikke overtager et af kommunen/AF anvist job. Størrelsen af de angivne reservationslønninger i denne situation indikerer, at kontanthjælpsmodtagerne nok ikke tager denne hypotetiske situation så bogstaveligt, så at de helt er uden offentlig forsørgelse, hvis de ikke får jobbet til den angivne reservationsløn.

Der er formentlig adskillige årsager til, at respondenterne evt. kunne have svært ved at forstå en situation, som afviger så markant fra de gældende regler for modtagelse af kontanthjælp. For det første ved vi fra deres egne oplysninger, at der højst er 5 pct., som inden for de seneste

12 måneder har modtaget et ordinært jobtilbud fra kommunen/AF. For det andet ved vi fra nærværende kapitel, at ganske mange trods alt er fleksible i deres arbejdsudbud på adskillige dimensioner, hvis der blev ændret dramatisk i rammebetingelserne for at modtage kontanthjælp, fx bortfald af selve kontanthjælpen. Og for det tredje vurderer en stor andel af både langtidsledige kontanthjælpsmodtagere og forsikrede ledige, at de hurtigt kunne finde arbejde, hvis de var villige til at tage et hvilket som helst job under de gældende rammebetingelser, jf. Bach, 1998, kap. 4; Arbejdsministeriet, 2001, kap. 5.

I en tidligere undersøgelse har man både spurgt ledige om deres reservationsløn, når der var knyttet tab af understøttelse til at undlade at acceptere jobbet (betingede reservationsløn), og uden at der var knyttet dette tab hertil (ubetingede reservationsløn), jf. Bach, 1999. Den procentvise forskel androg mindst ca. 6 pct.⁷⁴ Sammenfattende kan vi derfor sige, at den betingede reservationsløn, som anvendes her i undersøgelsen, ligger i underkanten af den ubetingede reservationsløn, som nok er mere i overensstemmelse med de gældende rammebetingelser for kontanthjælpsmodtageres jobsøgning.

Det er naturligt at sammenligne fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres forventede løn med den faktiske månedsløn hos de kontanthjælpsmodtagere, som var kommet i ordinær beskæftigelse på interviewtidspunktet, jf. tabel 6.2, selv om der kun er de ovennævnte økonomiske holdepunkter for sammenligningen. I denne sammenligning forekommer gennemsnittet af kontanthjælpsmodtageres forventede løn at være stort set identisk med den gennemsnitlige faktiske opnåede løn i ordinær ansættelse hos tidligere kontanthjælpsmodtagere. En almindelig regressionsanalyse kan afgøre, om det er tilfældet, fordi de to grupper er forskelligt sammensat med hensyn til forhold, som er determinerende for den opnåede løn, jf. senere analyse i afsnit 8.5.

Det er nærliggende at sammenligne fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres lønkrav og forventninger til lønnen med Arbejdsministeriets undersøgelse af marginalgruppens tilsvarende

⁷³ Der er ikke spurgt nærmere til arbejdsomfanget fx i timer pr. uge, som modsvarer beløbsangivelserne. Da under halvdelen angiver en timeløn, omregnes der til månedslønninger under forudsætning af en arbejdsuge på 37 timer. Herved indføres der en antagelse gældende for færrest mulige personer.

⁷⁴ Denne størrelse baserer sig på de gennemsnitlige reservationslønninger blandt ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere. Blandt de aktiverede kontanthjælpsmodtagere er forskellen nok lidt større, jf. Bach, 1999, s. 53.

Tabel 8.7.

Fordelingen af den beregnede månedlige reservationsløn blandt arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere, særskilt for hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

Månedsløn	Aktiverede kontanthjælpsmodtagere	Passive kontanthjælpsmodtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovs-havende	I alt
0 – 3.999	1,1	0,0			0,4
4.000 – 5.999	0,5	0,4			0,4
6.000 – 7.999	2,1	0,8			1,2
8.000 – 8.999	4,7	1,2			2,7
9.000 – 9.999	10,0	3,8			6,2
10.000 – 10.999	7,3	14,5			11,3
11.000 – 11.999	5,2	2,3			3,9
12.000 – 12.999	11,0	10,3			10,7
13.000 – 13.999	11,5	9,5			11,3
14.000 – 14.999	16,8	20,6			19,1
15.000 – 15.999	10,5	8,0			8,6
16.000 – 16.999	11,0	14,1			12,6
17.000 – 17.999	3,1	4,6			3,9
18.000 – 18.999	2,6	1,5			2,1
19.000 – 19.999	1,6	1,5			1,4
20.000 – 20.999	0,0	3,1			1,7
21.000 – 21.999	0,0	0,4			0,2
22.000 – 23.999	0,0	0,4			0,2
24.000 – 25.999	0,0	1,9			1,0
26.000 –	1,1	1,2			1,0
Gennemsnitlig					
månedsløn	13.124	14.167	13.318	13.173	13.695
Standardafvigelse					
på månedslønnen	3.671	3.700	2.697	1.707	3.639
Beregningsgrundlag	191	262	17	16	486

oplysninger.⁷⁵ Sammenligningen foretages på oplyste gennemsnitlige beløb og viser, at fortsat ledige ikke-aktiverede forsikredes reservationsløn overstiger de tilsvarende kontanthjælpsmodtageres med ca. 2.200 kr. pr måned, mens de aktiverede forsikredes reservationsløn overstiger de tilsvarende kontanthjælpsmodtageres med knap 2.600 kr. For så vidt angår den forventede løn, overstiger de ikke-aktiverede forsikrede ledige de tilsvarende kontanthjælpsmodtagere med ca. 1.800 kr., mens de aktiverede forsikrede overstiger de tilsvarende kontant-

⁷⁵ 5 pct. af marginalgruppen er dog kontanthjælpsmodtagere, men det er så lidt, at det ikke påvirker relevansen af sammenligningen.

hjælpsmodtagere med 1.050 kr. Fortegnet af forskellene er den forventede, men ellers er det svært at vurdere niveauet, bl.a. fordi de to grupper har forskellig sammensætning med hensyn til kvalifikationer og andre forhold, som arbejdsgivere tillægger betydning ved rekruttering og aflønning.

Tabel 8.8.

Fordelingen af den beregnede forventede månedlige løn blandt arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere, særskilt for hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

Månedsløn	Aktiverede kontanthjælpsmodtagere	Passive kontanthjælpsmodtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovs-havende	I alt
0 – 3.999	0,0				0,0
4.000 – 5.999	0,0				0,0
6.000 – 7.999	0,0	0,4			0,2
8.000 – 8.999	1,8	0,9			1,2
9.000 – 9.999	4,2	0,4			1,9
10.000 – 10.999	2,4	5,2			4,2
11.000 – 11.999	2,4	3,0			3,0
12.000 – 12.999	10,7	4,7			7,2
13.000 – 13.999	11,9	7,3			9,1
14.000 – 14.999	12,5	18,1			15,6
15.000 – 15.999	14,3	12,5			13,5
16.000 – 16.999	11,9	20,3			16,2
17.000 – 17.999	6,0	7,3			6,7
18.000 – 18.999	6,6	5,2			6,3
19.000 – 19.999	3,0	1,7			2,1
20.000 – 20.999	7,1	5,6			6,7
21.000 – 21.999	0,6	0,9			0,7
22.000 – 23.999	1,2	0,9			0,9
24.000 – 25.999	1,2	3,0			2,3
26.000 –	2,4	2,6			2,3
Gennemsnitlig månedsløn	15.446	15.807	16.144	15.174	15.654
Standardafvigelse på månedslønnen	4.144	3.947	3.514	3.319	3.984
Beregningsgrundlag	168	232	15	16	431

8.4. Analyse af jobsøgning

Vi vil nu foretage en nærmere analyse af de arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtageres jobsøgning ved at undersøge, hvilke grupper af kontanthjælpsmodtagere som er mere eller mindre tilbøjelige til at bekræfte eller afvise at være jobsøgende på interviewtidspunktet. Vi bruger kontanthjælpsmodtageres unuancerede binære svar på spørgsmålet: “*Søger De erhvervsarbejde?*” som responsvariabel i en logistisk regressionsanalyse, uanset at intensiteten og bredden i jobsøgningen derved negligeres. Modellen forudsiger sandsynligheden for ikke at være jobsøgende, fordi de fleste ikke søger job. En lang række forhold har betydning for ikke at være jobsøgende. Man ser, at der ikke er afgørende forskel mellem kontanthjælpsmodtagere med og uden erhvervsuddannelse med hensyn til deres jobsøgningstilbøjelighed. Heller ikke omfanget af deres skoleuddannelse spiller den store rolle for jobsøgningstilbøjeligheden, når blot de mindst har gået i skole i 7 år. Kontanthjælpsmodtagere med mindre end 7 års skolegang, som kun er foregået i udenlandske skoler, er markant mindre jobsøgende end øvrige kontanthjælpsmodtagere. De ældste kontanthjælpsmodtagere er de mindst jobsøgende; de yngste kontanthjælpsmodtagere er lidt mere jobsøgende, mens de 25-44-årige er de mest jobsøgende. Det har været undersøgt, om jobsøgningen beroede på, om kontanthjælpsmodtagere har dansk eller udenlandsk baggrund, men det er ikke tilfældet. Kontanthjælpsmodtageres jobsøgning afhænger ikke af deres civilstand, og civilstanden har heller ikke forskellig betydning beroende på kontanthjælpsmodtageres køn.

Fra tabel 8.4 fremgår det, at aktiverede kontanthjælpsmodtagere ikke umiddelbart er mindre jobsøgende end passive kontanthjælpsmodtagere. Regressionsanalysen tager imidlertid hensyn til betydningen af mange af de øvrige forhold, som også påvirker jobsøgningstilbøjeligheden, hvorefter det viser sig, at aktiverede kontanthjælpsmodtagere er mindre jobsøgende, når de er aktiverede, i sammenligning med passive kontanthjælpsmodtagere. Orlovshavende kontanthjælpsmodtagere er naturligt nok de mindst jobsøgende.

Kontanthjælpsmodtageres indkomstkilde umiddelbart før igangværende kontanthjælpsperiode angiver noget om deres orientering, muligheder og erfaring i forhold til arbejdsmarkedet. Kontanthjælpsmodtagere, som tidligere var selvforsørgende, er også de mest jobsøgende efterfulgt af ledige, som tidligere modtog a-dagpenge og dimittender.

Tabel 8.9.

Estimerede koefficienter fra den logistiske regressionsanalyse af ikke at søge job.

	Koefficient: b	Exp(b)	Faktorens signifikans
Konstant	3,26		0,13
<i>Erhvervsuddannelse:</i>			0,24
Ingen erhvervsuddannelse evt. nogle kurser	0,26	1,30	
Mellemlange og videregående uddannelser	-0,49	0,61	
Erhvervsfaglige uddannelser	0,00		
<i>Skoleuddannelse:</i>			0,0001
7., 8., 9. klasse	-4,87 **	0,008	
9 klasse med eksamen	-5,25 **	0,005	
10. klasse med eksamen	-4,82 **	0,008	
Hf, hh, studentereksamen	-4,43 *	0,01	
Mindre end 7 års skolegang	0,00		
<i>Alder:</i>			0,01
17-24 år	-0,87	0,42	
25-34 år	-1,80	0,16	
35-44 år	-2,06 *	0,12	
45-54 år	-1,45	0,23	
55 - år	0,00		
<i>Civilstand:</i>			0,46
Gift	0,39	1,48	
Skilt	-0,05	0,95	
Ugift, enke m/k	0,00		
<i>Hovedaktivitet:</i>			0,004
Aktiveret kontanthjælpsmodtager	0,55 *	1,73	
Modtager arbejdsløshedsdagpenge	0,65	1,92	
Orlovshavende	2,65 *	14,15	
Passiv kontanthjælpsmodtager	0,00		
<i>Seneste indkomstart før igangværende kontanthjælpsperiode:</i>			0,05
Arbejdsløshedsdagpenge	0,36	1,43	
Ægtefælle/samlever	0,87 *	2,39	
Anden indkomst	0,99 **	2,69	
SU	0,70	2,00	
Sygedagpenge	1,02 *	2,77	
Erhvervsindkomst	0,00		
<i>Antal hjemmeboende børn * national baggrund:</i>			0,31
1 barn Indvandrer/flygtning	0,60	1,82	
1 barn Dansk	0,07	1,07	
2 børn Indvandrer/flygtning	-0,79	0,45	
2 børn Dansk	-1,39 *	0,24	
3 børn Indvandrer/flygtning	-0,90	0,41	
3 børn Dansk	-0,61	0,54	
4 børn Indvandrer/flygtning	-3,15 *	0,04	
4 børn Dansk	-3,82	0,02	
Ingen Indvandrer/flygtning	-0,84	0,43	
Ingen Dansk	0,00		

(fortsættes)

Tabel 8.9.**Fortsat.**

	Koefficient: b	Exp(b)	Faktorens signifikans
<i>Antal hjemmeboende børn * køn:</i>			0,02
1 barn Kvinde	-0,08	0,92	
1 barn Mand	0,00		
2 børn Kvinde	1,48 *	4,39	
2 børn Mand	0,00		
3 børn Kvinde	0,52	1,68	
3 børn Mand	0,00		
4 børn Kvinde	4,40 *	81,45	
4 børn Mand	0,00		
Ingen Kvinde	-0,15	0,86	
Ingen Mand	0,00		
<i>Nedsat arbejdsevne:</i>			0,0001
I høj grad	3,14 ***	23,10	
I nogen grad	0,71 *	2,03	
Ikke særligt	0,90 *	2,46	
Slet ikke	0,00		
<i>Behandlet for psykisk problem</i>	0,53 *	1,70	0,04
<i>Hash- og narko-forbrug:</i>			0,04
Hver dag	1,36	3,90	
Hver uge	2,71 *	15,03	
En gang om måneden	-0,27	0,76	
Sjældent	2,06	7,85	
Har aldrig forbrugt eller har tidligere haft kortvarigt forbrug	0,12	1,13	
Har tidligere haft et forbrug	0,00		
<i>Familiens samlede økonomiske situation:</i>			0,09
God	1,18 *	3,25	
Nogenlunde	0,49	1,63	
Dårlig	0,43	1,54	
Særdeles dårlig	0,00		
<i>Ingen krav om jobsøgning fra kommunen/AF</i>	0,72 *	2,05	
<i>Antal måneder i igangværende kontanthjælpsperiode</i>	0,0134 ***		0,0001
<i>Antal måneder med understøttelse siden skolen</i>	0,0020		0,5400
<i>Antal måneder med beskæftigelse siden skolen</i>	0,00940		
<i>Antal måneder med beskæftigelse siden skolen²</i>	-0,0000		0,0060

N=570 Ejsøgende = 402

Anm.: *: Koefficienten signifikant på p = 0,05. **: Koefficienten signifikant på p = 0,01. ***: Koefficienten signifikant på p = 0,001.

Kontanthjælpsmodtagere, som tidligere levede af ægtefælle/samlevers eller families indkomst, er ligesom personer, der tidligere levede af anden indkomst eller sygedagpenge, markant mindre jobsøgende i sammenligning med tidligere selvforsørgende. Det forekommer naturligt for tidligere modtagere af sygedagpenge, fx fordi varighedsbegrænsningen for sygedagpenge indtrådte. Personer, som er henført til kategorien “anden indkomst”, har helt overvejende afkrydset en restkategori med samme benævnelse i spørgeskemaet foruden nogle personer, som har afkrydset “levede af egen opsparing mv.” Hvad denne “anden indkomst” dækker over, ved vi ikke mere om. Nærmere undersøgelse viser, at to tredjedele af personer med udenlandsk baggrund har angivet indkomstarter, som ved interviewningen er henført til de to omtalte kategorier, hvad kun en fjerdedel af personer med dansk baggrund har gjort.

Det forekommer således nærliggende at konkludere, at personer, som umiddelbart forinden var længst væk fra arbejdsmarkedet og de offentlige organiserede forsørgelsessystemer, også er de personer, som er mindst ihærdige for at komme nærmere arbejdsmarkedet.

I undersøgelsen har vi i forbindelse med jobsøgning undersøgt, om kontanthjælpsmodtageres nationale baggrund har betydning for, om de er jobsøgende eller ej. Det kan der imidlertid ikke gives noget enkelt svar på. Betydningen af national baggrund afhænger nemlig af antal hjemmeboende børn i husstanden. Endvidere afhænger betydningen af antal hjemmeboende børn af kontanthjælpsmodtageres køn. Betydningen af kontanthjælpsmodtageres nationale baggrund har vi valgt at fremstille vha. variabelen: “*Antal hjemmeboende børn * national baggrund*”⁷⁶ Betydningen af antal hjemmeboende børn fremgår af variabelen: “*Antal hjemmeboende børn * køn*”.⁷⁷ Det første resultat i den forbindelse vedrører betydningen af antal hjemmeboende børn, som består i, at mandlige kontanthjælpsmodtagere gennemgående er mere jobsøgende desto flere børn, der er i husstanden. Denne effekt er mest udtalt for mandlige danske kontanthjælpsmodtagere. For det andet er indvandrere og flygtninge uden børn nok mere jobsøgende end tilsvarende kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund uanset køn.⁷⁸ For det tredje er der en svag tendens til, at kvinder er mindre jobsøgende desto flere hjemme-

⁷⁶ Selve vekselvirkningen “hjemmeboende børn * national baggrund” er testet signifikant i overensstemmelse med det hierarkiske testprincip. I fremstillingen hér adderes de to tilgrundliggende hovedvirkninger med vekselvirkningen, og ovennævnte variabel fremkommer.

⁷⁷ Samme princip og fremstilling, som fremgår af note 67, anvendes hér.

⁷⁸ Koefficienten $-0,84$ har en signifikanssandsynlighed på $0,07$.

boende børn, der er i husstanden. Denne tendens er mest udpræget hos kvinder med udenlandsk baggrund.

Nogle få forhold, som angiver problemer ud over ledighed, har også betydning for jobsøgningstilbøjeligheden på interviewtidspunktet. Det gælder forekomsten af nedsat arbejdsevne, tidligere behandling for psykiske og personlige problemer, hash- og narkoforbrug og familiens samlede økonomiske situation. Kontanthjælpsmodtagere, som i høj grad har nedsat arbejdsevne som følge af sygdom, ulykke eller slid, er således også markant mindre jobsøgende end personer, som slet ikke har nedsat arbejdsevne. Ligeledes er kontanthjælpsmodtagere, som oplyser, at de i nogen grad har nedsat arbejdsevne eller ikke særligt nedsat arbejdsevne, også mindre jobsøgende.

Kontanthjælpsmodtagere, som på et eller andet tidspunkt er blevet behandlet for en psykisk lidelse eller et personligt problem, er også mindre arbejdssøgende end personer, som ikke har deltaget i en sådan behandling. Det var også at forvente alene af den grund, at nogle af de personer, som har været i behandling, kan være overgået direkte fra sygedagpenge til kontanthjælp pga. varighedsbegrænsningen i sygedagpengene.

Kontanthjælpsmodtagere, som har et ugentligt hash- eller narkoforbrug, er også markant mindre jobsøgende i sammenligning med kontanthjælpsmodtagere, som tidligere har haft et forbrug eller aldrig har haft et hash- eller narkoforbrug. Det har også været undersøgt, om omfanget af det ugentlige alkoholforbrug har en tilsvarende betydning som hash- og narkoforbrug. Når der tages højde for betydningen af hash- og narkoforbrug og alle de andre betydende forhold for jobsøgning, kan det ikke påvises, at et højt ugentligt alkoholforbrug har en afgjort hæmmende virkning på jobsøgningen, selv om retningen af påvirkningen er den forventede.⁷⁹

Det har også været undersøgt, om konkrete og mere generelle økonomiske forhold i husstanden har betydning for jobsøgningstilbøjeligheden. Det har således ikke kunnet påvises, at omfanget af konkrete økonomiske problemer med at få råd til at betale for husleje, el, gas, tele-

⁷⁹ Der er ret få kontanthjælpsmodtagere, som oplyser at have et højere ugentligt alkoholforbrug. Derfor kan en evt. sammenhæng ikke påvises med tilstrækkelig sikkerhed.

fon, mv., fodtøj og tandlæge har betydning for jobsøgningstilbøjeligheden. Derimod har oplevelsen eller vurderingen af husholdningens generelle økonomiske situation som god eller dårlig betydning derved, at kontanthjælpsmodtagere, som oplever husholdningens generelle økonomiske situation som god, er mindre jobsøgende end kontanthjælpsmodtagere, hvis situation vurderes som dårlig eller særdeles dårlig. Det er nærliggende at konkludere, at hvis kontanthjælpsmodtagere vurderer, at de har få økonomiske midler, er de også mere tilbøjelige til at udbyde deres arbejdskraft.

Det har været undersøgt, om tilskud til husstanden i form af boligsikring og tilskud til børnepasning/friplads ved siden af kontanthjælpen hæmmede jobsøgningsaktiviteten. Det har imidlertid ikke kunnet påvises, når der tages hensyn til betydningen af de øvrige forhold. Der har alene været taget hensyn til, om der forekom de to former for tilskud. Deres størrelse er ikke oplyst.

Som tidligere beskrevet har respondenterne oplyst, om kommunen eller AF efter 1. januar har stillet krav om, at de skulle søge job. Den forventede effekt af et sådant officielt krav viser sig ved, at de personer, som ikke har fået stillet et sådant krav, også er mindre tilbøjelige til at søge job. Betydningen er dog ingenlunde dramatisk, hvad odds-ratioen på 2,05 vidner om.

8.5. Analyse af reservationsløn og forventet løn

Vi har tidligere beskrevet størrelsesordenen og fordelingen af kontanthjælpsmodtageres reservationsløn og deres forventede lønninger, når de kommer i arbejde. Imidlertid er det jo ikke alle blandt de benævnte arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtagere, som har angivet en reservationsløn og en forventet løn, fordi de i denne sammenhæng oplyser, at de slet ikke vil påbegynde et arbejde eller ikke regner med at komme i arbejde. Omkring 90 pct. af de kontanthjælpsmodtagere, som ikke oplyser en reservationsløn eller en forventet løn, søger heller ikke arbejde. Blandt dem, som har oplyst en reservationsløn og forventet løn, er knap 40 pct. jobsøgende, hvilket jo kunne bero på sandsynligheden for at få deres forventninger opfyldt.

Vi har ovenfor set, at der er betydelig systematik i, hvilke grupper af kontanthjælpsmodtagere som oplyser at være jobsøgende. Der er også systematik i, hvilke kontanthjælpsmodtagere der

angiver en reservationsløn og en forventet løn, når de bliver adspurgt herom. Nogle af de samme grupper, som havde en overnormal tilbøjelighed til at være jobsøgende, har også en overnormal tilbøjelighed til at angive en reservationsløn. Nedenfor fremlægges nogle resultater fra regressionsanalyser af variationen i reservationslønnene og de forventede lønninger, hvoraf det fremgår, hvilke grupper af kontanthjælpsmodtagere, som har henholdsvis lave og høje lønkrav og forventninger herom, jf. tabel 8.10 og 8.11. Sammenfattende kan man om begge analyser sige, at omkring 90 pct. af variationen i begge typer lønninger ikke kan forklares ved kendetegn/egenskaber hos kontanthjælpsmodtagerne, som vi er bekendt med fra vores survey. Den resterende variation kan henføres til 3-4 rimeligt objektive forhold, nemlig omfanget af almen skoleuddannelse, køn, national baggrund og fremkomsten af krav om jobsøgning fra kommunen/AF inden for de seneste 2 år.

Tabel 8.10.

Estimerede koefficienter fra regressionsanalysen af den månedlige reservationsløn. Koefficienterne angiver kroner.

	Koefficient: b	Faktorens signifikans
Konstant	13.557 ***	0,0001
<i>Skoleuddannelse:</i>		
Ingen eller under 7 år	1.514	0,11
9. klasse med eksamen	866	
10. klasse med eksamen	504	
Hf, hh, studentereksamen	1.180 *	
7., 8., 9. klasse med eksamen	0	
<i>Køn:</i>		
Kvinde	- 1.918 ***	0,0001
Mand	0	
<i>National baggrund:</i>		
Indvandrere/flygtning	- 552	0,17
Dansk	0	
<i>Krav om jobsøgning fra kommunen/AF:</i>		
Ingen krav	893	0,06
Krav om jobsøgning	0	
N= 482		R ² =0,08

Anm.: *: Koefficienten signifikant på p = 0,05. **: Koefficienten signifikant på p = 0,01. ***: Koefficienten signifikant på p = 0,001.

Tabel 8.11.

Estimerede koefficienter fra regressionsanalysen af den månedlige forventede løn. Koefficienterne angiver kroner.

	Koefficient: b	Faktorens signifikans
Konstant	15.318 ***	0,0001
<i>Skoleuddannelse:</i>		0,0003
Ingen eller under 7 år	1.975 *	
9. klasse med eksamen	910	
10. klasse med eksamen	246	
Hf, hh, studentereksamen	2.426 ***	
7., 8., 9. klasse med eksamen	0	
<i>Køn:</i>		0,0001
Kvinde	- 1.976 ***	
Mand	0	
<i>National baggrund:</i>		0,007
Indvandrер/flygtning	- 1.235 **	
Dansk	0	
<i>Krav om jobsøgning fra kommunen/AF:</i>		0,04
Ingen krav	1.128 *	
Krav om jobsøgning	0	
N= 428		R ² =0,11

Anm.: *: Koefficienten signifikant på $p = 0,05$. **: Koefficienten signifikant på $p = 0,01$. ***: Koefficienten signifikant på $p = 0,001$.

Der fremkommer adskillige interessante forhold, når man sammenholder variationen i reservationslønninger og forventede lønninger med de forhold, som betinger, at kontanthjælpsmodtagere er mere eller mindre tilbøjelige til at søge job. Lad os indledningsvis tage udgangspunkt i tabel 8.10 og 8.11. Det forekommer naturligt, at kontanthjælpsmodtagere, som også har taget en gymnasial uddannelse, har forholdsvis høje lønkrav og forventninger om tilsvarende høje lønninger. Mere overraskende er det imidlertid, at kontanthjælpsmodtagere, som ikke har gået i almen grundskole eller har gjort det i mindre end 7 år, angiver reservationslønninger, som mindst er på højde med niveauet af alle andres reservationslønninger og forventer tilsvarende relativt høje lønninger. Det særlige ved denne gruppe er – foruden spredningen i deres reservationslønninger, at gruppen udelukkende består af personer, som evt. har gået i udenlandsk grundskole. Gruppen er i øvrigt markant mindre jobsøgende end alle de andre kontanthjælpsmodtagere.

Vi ved, at antal hjemmeboende børn påvirker mænd og kvinders jobsøgning forskelligt, men antallet har ingen betydning for niveauet af reservationslønnen eller den forventede løn hverken for kvinder eller mænd. Kvinder har nemlig markant lavere reservationsløn end mænd, knap 2.000 kr. lavere, og tilsvarende lavere forventninger til lønnen, når de kommer i arbejde. Der er i den forbindelse grund til at erindre om analysen af de opnåede time- og månedslønninger blandt tidligere kontanthjælpsmodtagere. Analysen viste, at mænd og kvinders opnåede timelønninger ikke er markant forskellige, men kvinders månedslønninger er markant mindre end tilsvarende mænds lønninger. Sidstnævnte forskel beror derfor på forskelligt ugentligt timetal. Når både kvinders (beregnete) månedlige reservationsløns og forventede månedlige løn er lavere end det tilsvarende for mænds vedkommende, kan det netop skyldes, at de gennemgående påtænker at arbejde i færre timer om ugen end mænd. Det har vi dog ingen oplysninger om.⁸⁰

Det har selvfølgelig også været undersøgt, om omfanget af formaliseret erhvervsuddannelse havde indflydelse på de to typer af lønninger, men det har ikke kunnet påvises.

Indvandrere og flygtinges reservationslønninger er ikke markant lavere end de lønninger, som kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund angiver. Derimod forventer de at opnå lønninger, som ligger ca. 1.200 kr. under, hvad kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund angiver.

Kontanthjælpsmodtagere, som kommunen eller AF ikke havde stillet krav om jobsøgning til inden for de seneste 2 år, var faktisk også mindre jobsøgende end kontanthjælpsmodtagere, som havde fået stillet dette krav. Personer, som ikke stilles over for et sådant krav, oplyser gennemgående også højere reservationsløns og forventer også at opnå højere løn. Det forekommer nærliggende, at et sådant krav får kontanthjælpsmodtagere til at sænke reservationslønnen og justere forventningerne tilsvarende ned.

⁸⁰ Der er noget belæg for denne betragtning i materialet derved, at når ovennævnte regressionsanalyser gennemføres særskilt for henholdsvis personer, som har angivet månedlige beløb og timelønsbeløb, ligger kvinders reservationslønninger og forventede lønninger knap 2.000 kr. under de tilsvarende for mænds vedkommende for gruppen, som oplyser månedlige beløb, mens forskellen er knap det halve for gruppen, som oplyser timelønsbeløb.

Det er også værd at bemærke, at niveauet for reservationsløn og forventet løn er uafhængigt af, hvilken type indkomst kontanthjælpsmodtagere havde umiddelbart forinden. Man kunne særligt formode, at personer, som umiddelbart forinden havde erhvervsindkomst, angav højere reservationsløn og forventet løn i sammenligning med personer, som levede af offentlig forsørgelse, SU eller anden type indkomst.

Det har heller ikke kunnet påvises, at reservationslønnen eller forventningerne til lønnen afhænger af hverken varigheden af indeværende periode med kontanthjælp, den samlede varighed af offentlig forsørgelse siden folkeskolen eller den samlede varighed af evt. beskæftigelse siden folkeskolen. Især den fraværende sammenhæng med varigheden af kontanthjælp i indeværende periode er bemærkelsesværdig.⁸¹ Dette forhold kan skyldes underrepræsentationen af de korte kontanthjælpsforløb grundet undersøgelsens design, hvilket nok også er det lys, som den manglende betydning af indkomstart og varighed af evt. erhvervsuddannelse skal ses i. De fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere har i gennemsnit været på kontanthjælp i knap 4 år inden interviewtidspunktet. Man får den formodning, at en længerevarende kontanthjælpsperiode går ind og reducerer betydningen af ressourcer i form af formaliseret erhvervsuddannelse og erhvervserfaring også i kontanthjælpsmodtageres egen bevidsthed, når de tænker over lønforventninger og reservationsløn.

Videre hæfter man sig ved fraværet af en aldersmæssig variation i reservationslønnen og lønforventningerne. Kontanthjælpens aldersafhængighed kunne afstedkomme et spring i reservationslønnen omkring de 25 år. Endvidere er reservationslønnen eller den forventede løn uafhængig af forekomsten af hjemmeboende børn og dermed af forsørgerforpligtigelser over for børn, hvilket også er et af de forhold, som udløser forhøjet kontanthjælp og ad den vej kunne fremkalde forhøjet reservationsløn.

Man kan kvalificere niveauet af de arbejdsmarkedsorienterede kontanthjælpsmodtageres reservationslønninger og forventede lønninger ved at sammenligne disse med lønniveauet for de beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere. Vurderet alene på gennemsnittet af månedslønnen, 15.541 kr., for kontanthjælpsmodtagere, som er kommet i ordinær beskæftigelse, og

⁸¹ Fraværet er ganske vist i overensstemmelse med fraværet af varighedsbegrænsning på kontanthjælp. Evt. forekomst af relevant uobserverbar heterogenitet kunne måske tilsige noget andet.

den forventede månedsløn, 15.807 kr., blandt ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere, er der ikke nogen markant forskel, jf. tabel 6.2 og 8.8. Men derfor kan der alligevel være en niveau-forskel, når der justeres for, at de to grupper af kontanthjælpsmodtagere er forskelligt sammensat mht. en række forhold, som påvirker den opnåelige løn som beskæftiget. Der er derfor gennemført en regressionsanalyse, hvor månedslønnen enten i form af opnået månedsløn for de beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere eller forventet løn for de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere optræder som responsvariabel. Som forklarende variabler har vi medtaget de samme forhold, hvis betydning blev undersøgt ved analysen af jobsøgning foruden variabelen, som angiver, om personer er beskæftigede eller fortsat ledige på interviewtidspunktet. Når der således justeres for de forhold, som påvirker den opnåelige løn på markedet, viser det sig, at de fortsat ledige har forventninger til månedslønnen, som overstiger de opnåede månedslønninger med godt 900 kr., hvilket også er udtryk for en signifikant forskel.⁸²

På tilsvarende vis kan man undersøge, hvordan niveauet af de fortsat lediges reservationsløn forholder sig til niveauet af den opnåede månedsløn blandt beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere. Det viser sig, at de fortsat lediges reservationsløn ligger ca. 1.300 kr. under, hvad de beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere har opnået i månedsløn, hvilket også er en signifikant forskel.⁸³ Det er ganske forventeligt, at de fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres reservationsløn ligger under de allerede beskæftigedes opnåede løn, ikke mindst som hér, når den betingede reservationsløn er i brug. Arbejdsministeriet (2001) finder endda, at den gennemsnitlige ubetingede reservationsløn⁸⁴ for fortsat ledige ikke-aktiverede medlemmer af marginalgruppen overstiger den gennemsnitlige opnåede løn blandt beskæftigede tidligere medlemmer af marginalgruppen med ca. 1.300 kr. pr. måned, mens de ikke-aktiverede

⁸² Regressionsanalysens resultater vises ellers ikke i tabelform.

⁸³ For at nå frem til en slutmodel i de to regressionsanalyser, har det været undersøgt, om vekselvirkninger mellem variabelen, som angiver, om personer er beskæftigede eller fortsat ledige på den ene side og alle de øvrige variabler på den anden side har kunnet testes til at være insignifikante. Alle disse vekselvirkninger har således kunnet testes insignifikante. Tilbage bliver bl.a. hovedvirkningen af variabelen, som angiver, om personer er beskæftigede eller fortsat ledige. Denne hovedvirkning andrager de omtalte 900 kr. og 1.300 kr., som begge er signifikante. Der indgår i alt 623 personer, når de opnåede månedslønninger sammenlignes med de forventede månedslønninger, og 735 personer, når de opnåede månedslønninger sammenlignes med reservationslønningerne.

⁸⁴ Den ubetingede reservationsløn defineres som det mindste lønkrav, en person forlanger for at overtage et job, når det ikke er forbundet med sanktioner fra offentlige myndigheders side at afslå jobtilbuddet.

fortsat lediges forventede løn overstiger den opnåede månedsløn med gennemsnitligt knap 2.600 kr. pr. måned, jf. Arbejdsministeriet, 2001, s. 45.⁸⁵

Mere overraskende er det, som ovenfor vist, at de fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres forventninger til lønnen er markant højere end den løn, som tilsvarende tidligere kontanthjælpsmodtagere har kunnet opnå som beskæftigede. Hvis der er en umiddelbar rationel forklaring på denne forskel, skulle det fx bestå i, at de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere i højere grad var i besiddelse af nogle uobserverbare karakteristika, som har en gunstig indflydelse på lønniveauet. Det er imidlertid svært at underbygge denne formodning. En anden mulig forklaring kunne bestå i, at mange kontanthjælpsmodtagere gennemgående har for høje forventninger til den opnåelige løn og derfor må nedjustere forventningerne for at komme i beskæftigelse. I den foreliggende situation skulle det indebære, at de beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtagere havde foretaget denne nedjustering ved at blive ansat til lønninger, som i gennemsnit ligger under, hvad de havde forventet, mens de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere (endnu) ikke havde foretaget denne justering. Vi kender imidlertid ikke de beskæftigede tidligere kontanthjælpsmodtageres forventninger til lønnen og ved derfor heller ikke, om der er sket en nedjustering i forbindelse med deres ansættelse. Der er imidlertid ikke synlige indikationer på en sådan generel nedjustering; fx aftager de fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres reservationsløns og deres forventede løn ikke med varigheden af deres forudgående understøttelse med kontanthjælp. Heller ikke den opnåede løn synes at være aftagende med varigheden af den forudgående understøttelse med kontanthjælp eller varigheden af samlet understøttelse siden skoletiden.

Man kunne også formode, at der er en sammenhæng mellem lønforventningernes niveau og mulighederne for at komme i beskæftigelse, og dermed om kontanthjælpsmodtagere er kommet i beskæftigelse eller fortsat er ledige. Denne formodning kan ikke umiddelbart afvises. Ovenstående overvejelser gælder naturligvis også det tilsvarende refererede forhold mellem forventet løn blandt fortsat ledige medlemmer af marginalgruppen og opnået løn blandt tidligere medlemmer af marginalgruppen.

⁸⁵ Arbejdsministeriet har, så vidt det fremgår, ikke korrigeret for, at gruppen af fortsat ledige er forskelligt sammensat mht. kvalifikationer mv. i sammenligning med de personer, som har opnået beskæftigelse på interviewtidspunktet. En sådan korrektion fx ved en regressionsanalyse ville dog antageligt ikke mindske de omtalte forskelle.

8.6. Videre undersøgelse af jobsøgning mv.

I dette afsnit vil vi fortsætte undersøgelsen af forskellige sider af fleksibilitet i arbejdsudbuddet ved bl.a. at uddybe og sammenkæde nogle af de aspekter, som har været behandlet ovenfor.

Vi starter med at belyse, hvilket arbejde de jobsøgende fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere søger. Til dette formål bruges besvarelserne af spørgsmålet: *“Hvilket arbejde vil De gerne have? (fx malersvend, anlægsgartner)”*. Respondenterne kan så angive et arbejde i form af en jobfunktion, en profession, eller én eller flere foretrukne brancheområder mv. helt efter egen angivelse uden nærmere retningslinier end hvad, der ligger i eksemplificeringerne: malersvend og anlægsgartner. Besvarelserne foreligger i datamaterialet i form af tekststreng, hvoraf nogle indeholder flere foretrukne arbejdsområder, fordi adskillige personer angiver mere end ét foretrukket arbejdsområde.

I bilag 1, tabel B. 8.1 gengives samtlige disse tekststreng for de arbejdssøgende fortsat ledige tillige med deres angivelser af forventet løn, reservationsløn og indeværende kontanthjælpsperiodes varighed grupperet efter respondenternes køn og erhvervsuddannelse.

Spørgsmålsformuleringen indeholder det centrale ord *“gerne”*, hvorfor besvarelserne af denne formulering kan afspejle et element af ønsketænkning, som alligevel ikke prioriteres eller forfølges i den faktiske jobsøgningsadfærd, som til gengæld nok tydeligere ville være fremkommet i besvarelser af spørgsmålsformuleringen: *“Hvilket arbejde søger De?”* Den anvendte spørgsmålsformulering har derimod den kvalitet, at besvarelserne i højere grad afspejler arbejdssøgendes oprindelige præferencer og orientering i forhold til arbejdsmarkedet. Sådanne besvarelser kan således fx i højere grad angive, hvilke arbejdsområder kontanthjælpsmodtagerne efterhånden vil søge at bevæge sig hen imod, hvis de opnår fodfæste på arbejdsmarkedet, og deres præferencer i øvrigt er upåvirket heraf.

Det er åbenbart, at kontanthjælpsmodtageres jobsøgning - i lighed med andre arbejdssøgende - bl.a. er påvirket af deres evt. tidligere arbejdserfaring og faglige uddannelse. Derfor knytter der sig særlig opmærksomhed til kontanthjælpsmodtagere, som ikke har nogen kompetencegivende erhvervsuddannelse, eller som blot har nogle kursusaktiviteter. 54 pct. af de mandlige

og 72 pct. af de kvindelige arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere tilhører ifølge bilagstabel B. 8.1 denne kategori. For at få et overblik over alle disse angivne arbejdsområder er disse søgt reduceret til 15 hovedområder, jf. tabel 8.12 nedenfor. Der er en tydelig kønsbestemt orientering i kontanthjælpsmodtageres jobpræferencer. Kvinder orienterer sig mod arbejdsområder inden for kontor og butik, pasning af børn, rengøring og et hvilket som helst job, mens mandlige kontanthjælpsmodtagere orienterer sig mod udendørs arbejde, lagerarbejde, forskellige professioner, transport (chauffør) og et hvilket som helst job.

Det er bemærkelsesværdigt, at der er så relativt få, der orienterer sig mod arbejde i industrien, udendørs arbejde eller blot er indstillet på at tage et hvilket som helst arbejde. Der er også relativt få, som er orienteret mod et rengøringsjob, som er relativt let tilgængeligt, om end der ofte er tale om deltidsbeskæftigelse, hvorfor det kortsigtede økonomiske incitament for kontanthjælpsmodtagere kan være begrænset, jf. diskussionen af omfanget af deltidsbeskæftigelse blandt kontanthjælpsmodtagere i kapitel 6. Pasning af ældre er heller ikke et højt prioriteret arbejdsområde for kontanthjælpsmodtagere og slet ikke blandt de mandlige.

Det er kun med forsigtighed, at man kan søge at uddrage orienteringen hos de resterende 66 arbejdssøgende fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, som har en eller anden form for erhvervsuddannelse evt. gennemført i udlandet. Nærmere inspektion af bilagstabel B.8.1 viser, at kontanthjælpsmodtagere med en fuldført lærlinge- eller efg-uddannelse også i høj grad er indstillet på at arbejde i et hvilket som helst job, i industrien og med lagerarbejde, samtidig med at mange af dem også fortsat orienterer sig mod det område, som de formentlig er uddannet indenfor. Kontanthjælpsmodtagere med en anden faglig uddannelse, eller med korte, mellemlange eller længerevarende videregående uddannelser er næsten ikke orienteret mod at arbejde i industrien, udendørs arbejde, et hvilket som helst job eller med lagerarbejde, men derimod inden for kontor og butik, pasning af børn, IT, pasning af ældre, transport mv. Ingen af de 66 personer nævner eksplicit rengøringsområdet. Fra surveyen foreligger der kun oplysning om varigheden af erhvervsuddannelsen og ikke noget om indholdet.⁸⁶ Vi ved derfor ikke, om de er uddannet inden for de arbejdsområder, som de angiver at have præferencer for. Når vi så alligevel bemærker, at de – ligesom de ufaglærte - ikke er særligt orienteret mod fremstillingssektoren og rengøringsbranchen, beror det for det første på, at det ofte er inden for

⁸⁶ Med mindre man angiver at have en "Anden uddannelse".

disse områder, at jobbene er lettest tilgængelige, at der hyppigst er mangel på arbejdskraft, og at jobbene er relativt vellønnede i sammenligning med job inden for butik og kontor, pasning af børn og ældre. For det andet fremhæves forholdet, fordi arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere med en erhvervsuddannelse gennemsnitligt har modtaget kontanthjælp ligeså længe i indeværende periode såvel som i samtlige forudgående perioder siden folkeskolen som de ufaglærte, hvilket gælder for begge køn.⁸⁷ Og for det tredje er nogle faglige uddannelser forældede, eller arbejdsgivere skønner dem forældede, når uddannelserne ikke har været i anvendelse grundet længere ledighedsperioder. En nærmere inspektion af bilagstabel B.8.1 viser, at man hverken for de ufaglærte kontanthjælpsmodtagere eller for kontanthjælpsmodtagere med en erhvervsuddannelse kan konkludere, at orientering mod fremstillingssektoren, rengøringsbranchen eller et hvilket som helst job skulle bero på forudgående varighed af indeværende kontanthjælpsperiode. Inddragelse af varigheden af samtlige forudgående kontanthjælpsperioder synes heller ikke at skabe nogen tendens.

Tabel 8.12.

Foretrukne arbejdsområder for arbejdssøgende fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere uden kompetencegivende erhvervsuddannelse, særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Foretrukne arbejdsområder	Mænd	Kvinder
Hvilket som helst arbejde	11	14
Udendørs arbejde	20	3
Industrien	6	9
Rengøring	4	11
Lagerarbejde	17	1
IT-området mv.	7	4
Transport	13	0
Forskellige professioner	17	11
Kontor og butik	6	19
Pasning af børn mv.	4	17
Pasning af ældre mv.	0	6
Køkkenområdet	2	3
Medie og reklame	0	1
Selvstændig	4	0
Ved ikke/uoplyst	9	7
Beregningsgrundlag	54	70

Anm.: Kategorien "forskellige professioner" dækker over følgende angivelser: Mekaniker, murer, cykelsmed, dekoratør og hekopolog (krybdyr), som er angivet af mænd, og anlægsgartner, frisør, jordemoder, møbelsnedker, tandklinikassistent, el-service og malerlærling, som angives af kvinder.

⁸⁷ De arbejdssøgende fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere har gennemsnitligt modtaget kontanthjælp i indeværende periode i 27 måneder, og 92 pct. af disse personer har tidligere modtaget kontanthjælp. Gennemsnitligt har de sammenlagt modtaget kontanthjælp i 81 måneder inkl. indeværende periode siden afslutningen af grundskolen.

Når de arbejdssøgende kvindelige kontanthjælpsmodtagere så relativt hyppigt orienterer sig mod pasning af børn, kan det netop skyldes, at de relativt ofte aktiveres netop ved pasning af børn, og nogle kommuner søger at rekruttere pædagogmedhjælpere ved at screene blandt aktiverede kontanthjælpsmodtagere.

8.7. Potentielt arbejdsudbud blandt ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere

Vi fortsætter med at undersøge, om der ikke findes et muligt arbejdsudbud blandt kontanthjælpsmodtagere, som ikke søger job. Når 30 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere er jobsøgende, og endnu færre er aktivt jobsøgende, kunne man formode, at nogle af dem, som ikke er jobsøgende, er disponerede for at være det, hvis de på den ene eller anden måde blev motiveret til at være det.

Til belysning af dette forhold har man stillet to spørgsmål. Det første lyder: *“Tror De, at De kunne få et (andet) arbejde, hvis De søgte?”* Og det andet spørgsmål lyder: *“Hvilket arbejde ville De gerne have, hvis De fik det tilbudt? (fx malersvend, anlægsgartner)”*. Begge spørgsmål er hypotetiske i deres formulering, og besvarelserne kan derfor være uforpligtende og måske præget af ønsketænkning eller unødigt pessimisme. Det er imidlertid vores formodning, at besvarelserne giver et fingerpeg, dels om hvor tilgængelige relevante ledige job er for respondenter, som ikke tilkendegiver at være jobsøgende, dels hvordan ikke aktuelt arbejdssøgende orienterer sig mod arbejdsmarkedet. Vi fremlægger først besvarelserne af det førstnævnte spørgsmål, hvis svarkategorier fremgår af kolonneoverskrifterne i tabel 8.13.

De ordinært beskæftigede vurderer jobchancerne som meget gunstige, hvis de valgte at søge nyt job, mens de ikke aktiverede fortsat ledige vurderer jobchancerne som værende klart mest ugunstige. Alle er ifølge lovgivningen forpligtede til at være selvforsørgende, hvis de formår det. Med dette udgangspunkt er det bemærkelsesværdigt, at hver tredje ikke-aktiverede skønner mere eller mindre sikkert, at de kunne finde et job, hvis de gav sig til at søge arbejde. Mens det for en del aktiverede kan være fornuftigt for dem selv og for samfundet at vente med at søge arbejde, indtil de har afsluttet et kvalificeret forløb, gælder det samme ikke for de ikke-aktiverede.⁸⁸ Når ikke-aktiverede så alligevel undlader at søge arbejde, selv om de vur-

⁸⁸ Visse ikke-aktiverede kan evt. følge sprogkurser mv., som ikke almindeligvis benævnes aktivering.

derer jobchancerne som gunstige, kan det skyldes, at de netop ikke vil tage et hvilket som helst job.

Herefter fremlægger vi besvarelsene af det andet spørgsmål⁸⁹ på den måde, at den enkelte besvarelse fremlægges sammen med personens oplysning om forventet løn, reservationsløns og det ovenfor behandlede spørgsmål om tilgængeligheden af job, opdelt efter personernes køn, erhvervsuddannelse og hovedaktivitet på interviewtidspunktet, jf. bilag 1, tabel B.8.2. Fremlæggelsen sker på denne måde for at kunne sammenstille det ønskede arbejdsområde, hvis det blev tilbudt, med tidligere afgivne besvarelser om forventet løn og reservationsløns, hvor der også blev åbnet op for at respondenternes tilkendegivelser kunne indplaceres i kategorierne: “Regner ikke med at få noget job” og “Vil slet ikke påbegynde arbejde”, hvis disse svar var mere dækkende for deres orientering mod arbejdsmarkedet, jf. afsnit 8.3.

Tabel 8.13.

Ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtageres vurdering af om de kunne få et (andet) arbejde, hvis de søgte. Særskilt efter kontanthjælpsmodtageres hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

	Ja, helt sikkert	Ja, det tror jeg	Nej, det tror jeg ikke	Nej, helt sikkert ikke	Ved ikke	Beregningsgrundlag
<i>Beskæftigede:</i>						
Selvstændige	23	23	38	0	15	13
Ordinært beskæftigede	45	31	5	3	16	209
Ansatte i fleks- og puljejob	13	44	31	0	13	16
<i>Uddannelsessøgende/kursister (ikke-aktiverede):</i>						
Revalidender	44	32	10	0	13	112
	33	48	5	0	14	21
<i>Fortsat ledige:</i>						
Aktiverede	11	32	25	15	16	170
Ikke-aktiverede	13	19	25	25	18	277
Modtagere af a-dagpenge	23	38	23	8	8	13
Orlovshavende	22	35	26	4	13	23

⁸⁹ Som lød: “Hvilket arbejde ville de gerne have, hvis de fik det tilbudt? (fx malersvend, anlægsgartner)”.

Tabel 8.14.**Kategorisering af ikke-arbejdssøgende fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres tilkendegivelser om ønsket arbejdsområde, forventet løn og reservationsløns, opdelt efter køn og erhvervsuddannelse. Procent.**

	Mænd			Kvinder		
	Ufaglærte	Faglærte	Andre uddannelser	Ufaglærte	Faglærte	Andre uddannelser
1. Ønsket arbejdsområde oplyst tillige med forventet løn og reservationsløns	48	46	74	42	31	49
2. Ønsket arbejdsområde oplyst, men enten forventet løn og/eller reservationsløns uoplyst	5	4	3	13	13	10
3. Ønsket arbejdsområde oplyst, men regner ikke med at få noget job	12	8	10	12	13	4
4. Ønsket arbejdsområde oplyst, men vil slet ikke påbegynde arbejde	3	0	3	2	0	0
5. Ønsket arbejdsområde oplyst, men regner ikke med at få noget job og vil slet ikke påbegynde arbejde	15	23	0	14	19	14
6. Ønsket arbejdsområde kan ikke tydes/forstås/spøgefuld	1	0	10	0	0	0
7. Ønsket arbejdsområde afspejler manglende arbejdsduelighed	3	8	0	1	6	2
8. Ønsket arbejdsområde angiver, at arbejde er uønsket	0	0	3	3	0	0
9. Ønsket arbejdsområde angivet som: "Ved ikke" mv.	15	12	0	14	19	16
Beregningsgrundlag	120	26	31	232	16	51

Vi søger at sammenfatte oplysningerne fra bilagstabellen i tabel 8.13. med udgangspunkt i det ønskede arbejdsområde, hvis det blev tilbudt. Vi søger at gruppere de afgivne besvarelser efter, hvor megen lid man kan fæstne til, at besvarelser repræsenterer et potentielt latent arbejdsudbud uden dog at kommentere det ønskede arbejdsområde, således som vi gjorde det ovenfor for personer, der tilkendegav at være jobsøgende. Knap halvdelen angiver således både et ønsket arbejdsområde, hvis de kunne få det tilbudt, og et beløb både for forventet løn og reservationsløns, jf. første række i tabel 8.14. Omtrent halvdelen eller lidt flere af denne gruppe vurderer mere eller mindre sikkert, at de kunne få et arbejde, hvis de søgte. Anden række i tabel 8.14 repræsenterer en mindre gruppe, som angiver et ønsket arbejdsområde, men

undlader at angive et beløb for den forventede løn og/eller reservationslønnen. Undladelse af beløbsangivelse beror formentlig på manglende kendskab til aflønningen for relevante dele af arbejdsmarkedet og måske manglende interesse herfor. De tror da også mindre på, at de kunne få et arbejde, hvis de søgte.

Herefter følger en gruppe på ca. 30 pct. af de ikke-arbejdssøgende, som angiver et ønsket arbejdsområde, hvis de altså kunne få det tilbudt, men som tidligere har tilkendegivet, at de enten ikke regner med at få arbejde, eller at de slet ikke vil påbegynde arbejde, eller som har tilkendegivet begge dele, jf. tabellens 3.- 5. række. Nærmere granskning af bilagstabel B.8.2, se bilag 1, viser, at de også er meget pessimistiske mht. at kunne få et arbejde, hvis de søgte.

Der er relativt få, hvis angivelser direkte afspejler, at de ikke mener sig i stand til at påtage sig et arbejde, jf. tabellens 7. række. Det forekommer måske at være relativt få i betragtning af, hvor mange der har angivet én eller flere problemer ud over ledighed, fx nedsat arbejdsevne som følge af sygdom, ulykke eller slid. På den anden side angiver de måske netop det arbejdsområde, som er foreneligt med deres (resterende) arbejdsevner. I forlængelse heraf bemærker man, at der kun er ganske få som i forbindelse med det ønskede arbejdsområde direkte angiver, at arbejde er uønsket. En sådan holdning optræder nok i høj grad under forklædning af besvarelsene "Ved ikke" mv., som oftest optræder samtidigt med tilkendegivelser om, at de ikke regner med at komme i arbejde, og de slet ikke vil påbegynde arbejde, jf. tabellens 9. række.

Sammenfattende kan man sige, at omkring 80 pct. af de fortsat ledige ikke-arbejdssøgende kontanthjælpsmodtagere har angivet et ønsket arbejdsområde, som de gerne ville bestride, hvis de fik det tilbudt. Nok ikke alle 80 pct. repræsenterer et muligt latent arbejdsudbud derved, at ca. 30 pct. i anden forbindelse har tilkendegivet, at de ikke forventer at komme i arbejde, eller at de slet ikke vil påbegynde et arbejde eller begge dele. Det er nærliggende at fortolke resultatet således, at de ca. 50 pct. repræsenterer et potentielt latent arbejdsudbud, som muligvis kan gøres til et aktivt arbejdsudbud under de rette rammebetingelser.

Hermed er det ikke givet, at disse personer kan bringes i beskæftigelse. Det forudsætter – selv hvis de ønskede job findes – at arbejdsgivere vil honorere de krav fx til arbejdstid, startløn, lønudvikling, transport mv., som kontanthjælpsmodtagere stiller. Det er jo ingenlunde givet.

I dette afsnit har vi søgt at indkredse et latent arbejdsudbud ved to forskellige mål, som yderligere kvalificeres ved hjælp af andre oplysninger. Man når da frem til to forskellige resultater. Man kan forbinde de to måder ved at undersøge, om der er andre oplysninger, som modsiges, at de 38 pct. af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, som mere eller mindre sikkert vurderer, at de kan få et arbejde, hvis de søgte, også repræsenterer et latent arbejdsudbud. En nærmere analyse viser, at de næsten alle uden undtagelse angiver et beløb for reservationslønnen, den forventede løn og det ønskede arbejdsområde, hvis de kunne få det tilbudt.

Med de foreliggende analyser er det nærliggende at fortolke, at knap 40 pct. af undersøgelsens fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere kan bringes til at repræsentere et aktivt arbejdsudbud, fordi de selv vurderer, at de kan få et arbejde og selv er indstillet på at påtage sig et arbejde, selv om det ikke er et hvilket som helst job, de vil lade sig byde. De næste 40 pct. angiver nok et ønsket arbejdsområde, hvis de fik det tilbudt, men på forskellig måde tilkendegiver de manglende tro på, at det kan lade sig gøre, eller manglende vilje til at påtage sig et job eller begge dele. De resterende ca. 20 pct. angiver slet ikke noget ønsket arbejdsområde, hvis de fik det tilbudt, eller de tilkendegiver, at de fysisk eller helbredsmæssigt ikke kan påtage sig et arbejde.

Vi vil herefter gøre rede for de fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres forklaringer og forståelse af, hvorfor de ikke søger job, og hvorfor de fortsat er ledige. Når kontanthjælpsmodtagere – i spørgeskemaet - afviser at være jobsøgende, får de straks stillet spørgsmålet: "*Hvorfor ikke?*" Kontanthjælpsmodtageres spontane svar indplaceres herefter af interviewerens blandt 19 fortrykte svarkategorier, som respondenterne ikke gøres bekendt med før svarafgivelsen.⁹⁰ Kan kontanthjælpsmodtagerens svar ikke indplaceres blandt disse, placeres den under en restkategori: "Anden årsag", jf. tabel 8.15.

Tabellen viser, at under 30 pct. af de aktiverede og ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere afgiver besvarelser, som ikke kan indplaceres blandt de fortrykte svarkategorier, mens kun 1 pct. slet ikke svarer på spørgsmålet. Dette indebærer, at diverse misbrugsformer, manglende danskundskaber, graviditet mv. må optræde under “Anden årsag”, når de angives. Knap halvdelen af de aktiverede kontanthjælpsmodtagere, som ikke søger job, vil gerne færdiggøre aktiveringen, hvilket vel er udtryk for, at de selv finder aktiveringen relevant, mens 6 pct. af dem er tilfredse med det arbejde, som aktiveringen indebærer. Der er meget få blandt kontanthjælpsmodtagerne, som anfører, at børnepasning skulle forhindre dem i at søge job. Der er flere, der anfører, at de venter på at starte på en uddannelse, på en afgørelse af en pensions sag eller på at påbegynde et revalideringsforløb eller et aktiveringsforløb. Hver tiende anfører, at de hellere vil starte på en uddannelse end søge arbejde, hvilket jo imidlertid ikke udelukker hinanden. Kun 2 pct. undlader at søge job, fordi de har aftalt at påbegynde et job senere. 8 pct. blandt de ikke-aktiverede anfører direkte som begrundelse for ikke at søge job, at de ikke har lyst til at arbejde. Knap hver tredje i samme gruppe anfører, at de alligevel ikke kan få arbejde, eller de tror ikke, der er noget arbejde at få.

Den hyppigst forekommende enkeltbegrundelse blandt de ikke-arbejdssøgende er “sygdom, handicap”, hvilket jo er en rummelig betegnelse for mange fænomener. Knap halvdelen af de ikke-aktiverede i gruppen afgiver en besvarelse, som indplaceres i denne kategori, mens knap hver sjette aktiverede i gruppen af ikke-arbejdssøgende anfører det samme. Forskellen er formentlig blot udtryk for, at kontanthjælpsmodtagere, som er syge eller har nedsat funktionsevne, mindre hyppigt aktiveres af samme grund. Nedenfor vender vi tilbage til sygdom og dårligt helbred mv. som begrundelse for at være uden arbejde og fortsætter dér kommenteringen af sygdom som forklaring.

De fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere bliver også spurgt, om der er nogle specielle grunde til, at de ikke har et almindeligt arbejde. Spørgsmålet lyder: “*Der kan være mange grunde til, at mennesker ikke har (almindeligt) arbejde. Tror De, at der er nogle specielle grunde til, at De ikke har (almindeligt) arbejde?*” Ved denne spørgsmålsformulering fokuseres der på kontanthjælpsmodtageres forståelse af årsager til, at de ikke er i ordinær beskæftigelse. Det ligger

⁹⁰ To af de fortrykte svarkategorier blev ikke benyttet: “Har ikke tid, arbejder for mig selv derhjemme” og “Har ikke tid, fordi jeg arbejder for andre”. De to kategorier: “Har allerede et fleksjob” og “Har allerede et puljejob”

underforstået i formuleringen, at ordinær beskæftigelse er normen eller det naturlige i deres situation. Ved brug af den første indledende sætning og nøgleordene "...specielle grunde..." i spørgsmålsformuleringen ledes tankerne hen mod forhold, som ligger uden for den enkelte persons indflydelse og dermed bort fra personens egne prioriteringer og handlinger. Hvis respondenter nævner mindst en (speciel) grund, indplaceres de/den – om muligt - af intervieweren blandt 12 fortrykte grunde, ellers placeres det under en restkategori kaldet "Andet". Diverse misbrugsformer, manglende danskundskaber og ulyst til at arbejde er således fraværende blandt de fortrykte svar, hvorfor de optræder under "Andet". Hvis nogen mener, at de har et almindeligt arbejde på interviewtidspunktet, kan det også angives som svar. Svarenes fordeling fremgår af tabel 8.16.

Tabel 8.15.

Ikke-arbejdssøgende fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres begrundelser for ikke at søge arbejde, særsomt efter personers hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

	Aktiverede kontanthjælps- modtagere	Ikke-aktiverede kontanthjælps- modtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovs- havende	I alt
1. Har allerede et almindeligt arbejde	0	0	8	9	1
2. Har allerede et fleks-/puljejob	2	0	0	0	1
3. Er aktiveret og vil gerne færdiggøre det	47	2	15	4	18
4. Sygdom, handicap	15	47	0	9	32
5. Kan ikke få passet børn	1	5	0	35	5
6. Har fået tilsagn om optagelse på en uddannelse	7	3	15	4	6
7. Venter på udfaldet af en førtids-pensionssag/er førtidspensionist	4	6	0	0	5
8. Venter på at påbegynde et revalideringsforløb	5	2	0	0	3
9. Venter på at påbegynde et aktiveringsforløb	2	5	0	0	3
10. Planlægger at starte egen virksomhed	1	0	0	0	0
11. Vil hellere starte på en uddannelse	11	9	38	4	11
12. Har tilsagn om at påbegynde et job senere	2	2	0	0	2
13. Kan alligevel ikke få arbejde	11	17	15	4	14
14. Har ikke lyst til at arbejde	4	8	15	0	6
15. Er tilfreds med det arbejde, som haves	6	0	0	0	2
16. Tror ikke, at der er noget arbejde	11	14	0	4	12
17. Anden årsag	22	28	38	61	28
Beregningsgrundlag	169	275	13	23	480

slås sammen i tabel 8.15.

Godt og vel 1 pct. svarer ikke på spørgsmålet. I fortolkningen af svarene skal man erindre, at der spørges til "...specielle grunde...", hvilket man vel normalt forstår i modsætning til "almindelige grunde" eller blot "grunde". Hvad ville almindelige grunde da så være for sådanne personer? Det ville vel især være: mangel på ledige job, som kontanthjælpsmodtagere kan bestride. Men denne begrundelse i sin rene fremtræden: "For få stillinger at søge" angives blot af ca. hver tiende fortsat ledig kontanthjælpsmodtager. Manglen på relevante ledige job kan også være medvirkende til brug af begrundelserne: "Der er ikke brug for mine kvalifikationer", "Har været arbejdsløs for længe" og "Orker ikke at søge mere" foruden nogle af begrundelserne: "Er for gammel" og "Personen eller forældrene kommer fra et andet land".

Nu kunne man formode, at begrundelser af typen: "Der er ikke brug for mine kvalifikationer", "Har været arbejdsløs for længe" og "For få stillinger at søge" indebar, at sådanne kontanthjælpsmodtagere var mere opgivende og resignerende end andre. Det er imidlertid ikke tilfældet, tværtimod. Ikke-aktiverede fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere, som afgiver sådanne begrundelser, er nemlig mere jobsøgende i sammenligning med de kontanthjælpsmodtagere, som ikke angiver disse begrundelser. Forklaringen er vel, at disse begrundelser antyder, at sådanne personer har relativt svært ved at opnå beskæftigelse. Derfor bliver de også nødsaget til gennemgående at være mere jobsøgende, hvorimod personer, som ikke har disse problemer med at få beskæftigelse, blot kan søge på det tidspunkt, hvor de måtte ønske at opnå beskæftigelse. Kontanthjælpsmodtagere, som angiver "Har personlige eller psykiske problemer", er imidlertid mindre jobsøgende, mens angivelserne "Min selvtillid er nedbrudt" og "Er for gammel" ikke påvirker tilbøjeligheden til at være jobsøgende.

En tredjedel af de fortsat ledige kontanthjælpsmodtagere angiver grunde, som interviewerens har placeret under "Andet". En optælling af disse viser, at manglende dansk kundskaber udgør en fjerdedel af disse begrundelser. Mangelfuld eller manglende uddannelse i forskellige formuleringer er en anden stor kategori. Fremmed herkomst fremgår også på adskillige måder og dækker nok over sprogproblemer. Forskellige misbrugsforhold optræder også som spontane svar.

Man ser igen, at sygdom og dårligt helbred er den begrundelse, som hyppigst bruges af de ikke-aktiverede fortsat ledige og mindre hyppigt blandt de aktiverede. Ligeledes bruges be-

grundelsen: “Har personlige og psykiske problemer” relativt ofte. Vi ved ikke hverken fra surveyen eller anden side, hvilke store eller små fænomener der får kontanthjælpsmodtagere til at angive grunde, der indplaceres under sygdom, dårligt helbred og handicap. Vi ved således ikke, om disse fænomener ville blive diagnosticeret som sygdom, dårligt helbred, handicap, utilpashed eller slet ingenting af en læge. Lad os også i den forbindelse erindre om, at der blandt de beskæftigede er personer, som er syge mv. I 1990 var der således 22 pct. af en repræsentativ gruppe beskæftigede, som var syge, havde handicap, eftervirkning(er) af skade eller anden lidelse, og som samtidig bekræftede, at en læge havde sagt, hvad fænomenet var, jf. Bach, 2000.⁹¹ Ret meget mere præcision er det nok svært at opnå i en survey om sygdomsmæssige fænomener. I samme undersøgelse interesserede man sig også for omfanget af andre konkrete helbredsmæssige forhold blandt beskæftigede, uden at de nødvendigvis var behandlingskrævende. Man spurgte således de beskæftigede, om de havde arbejdshæmninger i form af smerter eller ubehag i ni udvalgte legemsdele.⁹² 14 pct. svarede, at de havde én eller flere af sådanne arbejdshæmninger.⁹³

Undersøgelsen viste også, at når beskæftigede havde pådraget sig to sygdomme eller to arbejdshæmninger, havde de sværere end andre ved at forblive selvforsørgende på længere sigt. Undersøgelsen viser altså, at en ganske stor andel af de beskæftigede er i stand til at passe et job, selv om de har sygdomme, handicap, lidelser eller smerter og ubehag i konkrete legemsdele. I den foreliggende undersøgelse har man ikke prioriteret at konkretisere sygdomme, handicap og dårligt helbred nærmere, end hvad det fremgår af benævnelserne af kategorierne i tabel 8.15, tabel 8.16 og de tidligere beskrevne problemer ud over ledighed, jf. kapitel 7.

En nyere mere kvalitativ undersøgelse af kontanthjælpsmodtagere på Vestegnen hæfter sig også ved kontanthjælpsmodtageres helbredsforhold, jf. Boll & Christensen, 2001. De skriver bl.a.: “De svage lediges helbredsforhold fylder i mange tilfælde meget i deres bevidsthed. Nogle har reelt dårligt helbred. Andre bruger, både ifølge sagsbehandlerne, men også de ledige selv, sygdom, når de ikke har lyst/kan klare at møde op. Derudover kan man ikke udeluk-

⁹¹ 18 pct. havde én sygdom, mens 4 pct. havde to sygdomme.

⁹² Disse dele var: nakke, skuldre, albuer, hænder, øvre og nedre ryg, hofter, knæ og fødder. Det krævedes ikke, at en læge havde sagt, hvad det var. Det var personernes egen forståelse af ordene smerte og ubehag, som afgjorde, om en arbejdshæmning forelå.

⁹³ Med til definitionen af en arbejdshæmning hører også, at den pågældende hæmning skal have forhindret vedkommende i at udføre sit arbejde mindst én gang inden for de seneste 12 måneder.

ke, at sygdom kan fungere som en psykologisk forsvarsmekanisme: Det er mere legitimt at være syg end at være langtidsledig, og den ledige kan derfor lade sig foranledige til at fremstille sit eget helbred så dårligt som muligt”, jf. Boll & Christensen, 2001, s. 30. Som de skriver, er der selvfølgelig nogle (langtids)ledige, som er reelt syge, hvilket også er forventeligt alene af den grund, at sygedagpengemodtagere, som falder for varighedsbegrænsningen for sygedagpenge på 1 år, og som ikke får dispensation herfor, herefter må leve af kontanthjælp, hvis de ikke har andet forsørgelsesgrundlag. Regelgrundlaget for kontanthjælpsmodtagere kan også friste kontanthjælpsmodtagere til at overdimensionere sygdomme og helbredsforhold, hvis de ikke ønsker at blive aktiveret.

Tabel 8.16.

Fortsat ledige kontanthjælpsmodtageres grunde til ikke at have (almindeligt) arbejde, særskilt efter personers hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

	Aktiverede kontanthjælps- modtagere	Ikke-aktiverede kontanthjælps- modtagere	Modtagere af a-dagpenge	Orlovs- havende	I alt
1. Er for gammel	7	8	5	0	7
2. Er syg/dårligt helbred	16	40	16	17	30
3. Der er ikke brug for mine kvalifikationer	17	12	21	8	14
4. Arbejdsgivere syntes ikke om mit udseende	3	3	0	0	3
5. Min selvtillid er nedbrudt	6	7	11	4	7
6. Har været arbejdsløs for længe	15	15	21	4	15
7. For få stillinger at søge	11	7	16	4	9
8. Er nødt til at passe barn/børn	5	6	0	38	7
9. Orker ikke at søge mere	1	2	0	0	2
10. Personen eller forældre kommer fra et andet land	15	13	21	13	14
11. Er ikke interesseret i de job, jeg evt. kunne få	4	3	0	0	3
12. Har personlige eller psykiske problemer	12	13	0	4	12
13. Har almindeligt arbejde nu	0	0	0	4	0
14. Andet	32	33	53	38	33
15. Nej	12	6	0	4	8
Beregningsgrundlag	243	390	19	24	676

Sygdoms- og helbredsmæssige problemer anføres som nævnt hyppigst blandt fortsat ledige ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere, jf. tabel 8.15 og 8.16. Blandt disse nævnes sygdoms- og helbredsmæssige forhold også hyppigst blandt de ikke-arbejdssøgende end blandt de arbejdssøgende, som man skulle forvente.⁹⁴ Tilkendegivelse af sygdom og dårligt helbred er imidlertid ikke så afgørende for vurderingen af at kunne få et arbejde, hvis man søgte det. Blandt de ikke-søgende ikke-aktiverede, som har angivet "Er syg, dårligt helbred" er der 27 pct., som vurderer mere eller mindre sikkert, at de kunne få et arbejde, hvis de søgte, mens det er tilfældet for 37 pct. af dem, som ikke har angivet sygdoms- og helbredsproblemer.⁹⁵

⁹⁴ Forekomsten af nedsat arbejdsevne var jo også temmelig determinerende for tilbøjeligheden til at være arbejdssøgende.

⁹⁵ Beregningsgrundlaget for de to tal er henholdsvis 132 og 142.

Bilag 1

Tabel B.2.1.

Sandsynlighederne for, på baggrund af udvalgte karakteristika, at være medlem af eller tidligere at have været medlem af en a-kasse - målt i forhold til aldrig at have været medlem af en a-kasse (ref.). Multinomial logistisk regressionsanalyse.

	Er medlem		Har tidligere været medlem	
	B	Std. afvigelse	B	Std. afvigelse
Mand	0,49 **	0,18	0,39 *	0,16
Kvinde (ref.)				
16-20 år	-1,81 ***	0,54	-4,32 ***	0,61
21-30 år	-0,97 *	0,41	-2,60 ***	0,34
31-40 år	-0,21		-1,01 ***	0,33
41-50 år	-0,39		-0,61	
> 50 (ref.)				
Har en erhvervsuddannelse	1,15 ***	0,19	0,45 *	0,18
Ikke erhvervsuddannelse (ref.)				
Alene ledighed som problem	0,60 **	0,19	-0,23	
Problemer ud over ledighed (ref.)				
Fra DK/EU/EØS/Nordamerika	1,5 ***	0,22	2,67 ***	0,23
Andet land (ref.)				
Beregningsgrundlag	203		399	

Anm.: *** = $P < 0,001$; ** = $P < 0,01$; * = $P < 0,05$.

Beregningsgrundlaget for referencegruppen, gruppen som aldrig har været medlem af en a-kasse, er 570.

Tabel B.4.1.

Sandsynligheden for at den aktiverede oplever sit aktiveringstilbud som formålsløst (personer som svarer, at “aktiveringen havde intet formål ud over aktiveringen i sig selv” = 1). Logistisk regressionsanalyse.

	B	Standardafvigelse
Mænd (ref.)		
Kvinder	-0,48 *	0,21
Vestlig herkomst (ref.)		
Ikke-vestlig herkomst	-1,01 **	0,30
16-20 år (ref.)	*	
21-30 år	0,30	0,39
31-40 år	0,14	0,46
41-50 år	0,87	0,54
> 50	1,65 *	0,70
Uden erhvervsuddannelse (ref.)		
Har erhvervsuddannelse	0,00	0,23
Meget godt helbred (ref.)		
Godt helbred	0,56	0,66
Nogenlunde	0,46	0,61
Dårligt helbred	0,32	0,60
Meget dårligt helbred	0,54	0,61
Antal måneder i beskæftigelse (kontinuerlig)	-0,001	0,001
Antal måneder i aktivering (kontinuerlig)	-0,012 **	0,004
Antal måneder i ledighed (kontinuerlig)	0,001	0,002
Har ikke været behandlet for psykiske problemer (ref.)		
Har været behandlet for psykiske problemer	-0,21	0,23
Har ikke misbrug (ref.)		
Har misbrug	-0,11	0,28
<i>Aktiveringstype:</i>		
Privat jobtræning (ref.)	***	
Offentlig jobtræning	0,23	0,35
Beskæftigelsesprojekt	0,84 *	
Daghøjskole	-0,29	0,51
Produktionsskole	-0,14	0,68
AMU-kursus	-0,91	0,82
Anden uddannelse	-1,50 *	0,61
Andet	0,27	0,44
Konstant	-0,83	0,86
Beregningsgrundlag	589	

Anm.: *** = P < 0,001; ** = P < 0,01; * = P < 0,05.

Tabel B.5.1.**Sammenligning af de aktiverede i august 1996 og november 2000 i forhold til deres vurdering af, hvorvidt aktiveringen forbedrer deres beskæftigelsesmuligheder. Procent.**

	I høj grad	I nogen grad	Nej	Procentgrundlag
<i>Jobtræning:</i>				
August 1996	22	30	48	537
November 2000	29	35	36	198
<i>Beskæftigelsesprojekt:</i>				
August 1996	6	27	67	268
November 2000	13	22	64	174
<i>Uddannelse:</i>				
August 1996	17	34	49	439
November 2000	21	25	53	103
<i>I alt:</i>				
August 1996	17	31	52	1.244
November 2000	22	28	50	475

Anm.: Tabellen omfatter kun personer, som på interviewtidspunktet havde afsluttet et aktiveringstilbud (hvv. fuldført eller afbrudt). Spørgsmålet lød i 1996: "Har tilbudet forbedret Deres beskæftigelsesmuligheder?" Spørgsmålet lød i 2000: "Mener De, at det tilbud, De deltog i/deltager i, kvalificerer til et ordinært arbejde?"

Tabel B.7.1.

Vurderingen af at være berørt af en række aktuelle eller fortidige problemer vedrørende helbred, misbrug mv. blandt: 1. Langvarigt ledige¹⁾ forsikrede og kontanthjælpsmodtagere i 1997 i Horsens, Helsingør og Nykøbing Falster med dansk statsborgerskab og dansk baggrund²⁾ og 2. medlemmer af marginalgruppen³⁾ i august-september 2000. Procent.

	Langvarigt understøttede i tre kommuner i 1997		Marginalgruppen i 2000
	Forsikrede	Kontanthjælps- modtagere	
<i>1. Nedsat arbejdsevne fx pga. sygdom, ulykke eller slid:</i>			
Ja, i høj grad	3	19	6
Ja, i nogen grad	16	29	20
Nej, ikke særligt	12	8	11
Nej, slet ikke	70	44	62
<i>2. Ordblindhed</i>			
	10	20	10
<i>3. Antal genstande i løbet af en uge:</i>			
Under 10	83	76	
11-20	13	12	
21-29	2	5	
30-39	1	2	
40-49	0	1	
50-	1	3	
Ved ikke	0	0	
<i>4. Bruger hash, narko eller lignende:</i>			
Ja, hver uge	0	6	
Ja, ca. en gang om måneden	0	2	
Ja, men sjældent	1	1	
Nej, har tidligere brugt det	6	13	
Nej, har aldrig brugt det	93	78	
<i>5. Været til behandling for psykiske lidelser eller personlige problemer</i>			
	15	35	16
<i>6. Har været ude i misbrug af alkohol, stoffer eller lignende</i>			
	4	28	6
<i>7. Søgt førtidspension</i>			
	1	20	
<i>8. Under (for)revalidering</i>			
	1	14	
Beregningsgrundlag	678	301	1.607

1) Langvarigt ledige er personer, som har været offentligt forsørgede de seneste 2 år før udvælgelsen, og som på interviewtidspunktet i 1997 fortsat ikke var ordinært beskæftiget og heller ikke modtog førtidspension, alm. pension m.v. Beskæftigede med under 20 timer pr. uge på interviewtidspunktet er dog medtaget.

2) Dansk baggrund defineres ved, at hverken personen selv eller dennes forældre er indvandret eller flygtet til Danmark.

3) Marginalgruppen er defineret som de personer, der har været ledige eller i aktivering mv. i 80 pct. af tiden inden for de seneste 3 år.

Tabel B.7.2.

Kombinationer af udvalgte problemer¹⁾ ud over ledighed blandt langvarigt ledige i 1997 med dansk statsborgerskab og dansk baggrund i Horsens, Helsingør og Nykøbing Falster, særskilt for forsikrede og kontanthjælpsmodtagere. Procent.

	Forsikrede	Kontanthjælpsmodtagere
<i>Ingen problemer</i>	85	59
<i>Ét problem:</i>		
1. Nedsat arbejdsevne	3	13
2. Oplevet ordblindhed	10	14
3. Ugentligt alkoholproblem	1	1
4. Hash- og narkoproblem	1	4
<i>To problemer:</i>		
5. Nedsat arbejdsevne (1) og ordblindhed (2)	0	4
6. Nedsat arbejdsevne (1) og hash- og narkoproblem (4)	0	0
7. Ordblindhed (2) og hash- og narkoproblem (4)	0	1
8. Andre kombinationer af to problemer	0	2
<i>Tre problemer:</i>		
Kombinationer af tre problemer	0	1
<i>Fire problemer</i>		
	0	0
Beregningsgrundlag	678	301

Anm.: For nærmere afgrænsning af persongruppen, se noten til tabel B.7.1.

1) Definitioner af problemerne fremgår af teksten til kapitel 7.

Tabel B.7.3.

Hypigheden af fire udvalgte problemer¹⁾ ud over ledighed blandt langvarigt ledige i 1997 med dansk statsborgerskab og dansk baggrund i Horsens, Helsingør og Nykøbing Falster, særskilt for forsikrede og kontanthjælpsmodtagere. Procent.

	Forsikrede	Kontanthjælpsmodtagere
<i>Antal problemer:</i>		
0	85	59
1	15	32
2	0	8
3	0	1
4	0	0
Beregningsgrundlag	678	301

Anm.: For nærmere afgrænsning af persongruppen, se noterne til tabel B.7.1.

1) Definitioner af problemerne, se teksten til kapitel 7.

Bilag 2

Populationen af kontanthjælpsmodtagere, stikprøve og opnåelse

Undersøgelsens population består af personer, som i 2. halvår af 1999 modtog kontanthjælp til forsørgelse i mindst to sammenhængende måneder, hvad enten vedkommende var aktiveret eller blot modtog kontanthjælp til forsørgelse. Populationen afgrænses i Danmarks Statistiks kontanthjælpsregister, hvorfra stikprøven også blev udtrukket ultimo september 2000.

Følgende hovedkategorier modtager kontanthjælp til passiv forsørgelse (uden at være aktive-rede) efter lov om aktiv socialpolitik:

1. Forsørgere (§25, stk. 1, nr. 1, § 25, stk. 2 og § 26, stk. 3)
2. Ikke-forsørgere (§ 25, stk. 1, nr. 2, § 25, stk. 3 og 4 og § 26, stk. 3) og
3. Unge (§ 25, stk. 1, nr. 3 og 4, § 25, stk. 4 og § 26, stk. 3)

Følgende hovedkategorier modtager kontanthjælp til forsørgelse som aktiverede efter samme lov:

4. Unge under 30 år i visitations- og mellemprioderne (§ 25, jf. §§20 og 24)
5. Personer under 30 år i aktivering (§ 20, jf. §§ 16, 23, 25 og 36)
6. Personer fyldt 30 år i aktivering (§21, jf. §§ 16, 23, 25 og 36).

I forbindelse med udtrækket af en simpel repræsentativ stikprøve på 2.100 personer fra den ovenfor afgrænsede population bad man også Danmarks Statistik markere, om personerne på et eller andet tidspunkt i løbet af de 2 måneder havde fået hjælp til enkeltudgifter eller flytning (§§ 81 og 85) og/eller særlig støtte til aktiverede (§ 34, jf. §§ 16, 20, 21, 23, 24, 35 og 36).

Population og stikprøve kan således beskrives i henhold til sine afgrænsende kriterier:

Population og stikprøve af personer, som i mindst to sammenhængende måneder i 2. halvår 1999 modtog kontanthjælp til passiv forsørgelse eller i forbindelse med aktivering.

Kontanthjælp til:	Population		Stikprøve	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Forsørgere	56.880	40,3	859	40,9
Ikke-forsørgere	32.568	23,1	484	23,0
Unge	12.688	9,0	193	9,2
Unge i visitations- og mellemprioder	6.790	4,8	117	5,6
Aktiverede under 30 år	23.614	16,7	332	15,8
Aktiverede fyldt 30 år	26.050	18,5	392	18,7
Enkeltudgifter og flytning	19.066	13,5	859	
Særlig støtte til aktiverede	3.846	2,7	484	
I alt	141.173	128,6	2.100	

Efter stikprøvens udtrækning ultimo september 2000 søges der primo oktober 2000 adresser på de 2.100 udvalgte kontanthjælpsmodtagere i CPR. Det lykkes at finde adresser på 1.966 personer i CPR, som det er tilladt at kontakte vedkommende personer på. De resterende personer har altså enten ikke mere en adresse her i landet, eller de opholder sig på en adresse her i landet, hvor det ikke er tilladt at kontakte dem med henblik på et interview fx visse hospitaler, forvaringsanstalter og fængsler. Nogle kan også være døde. Tidsforskydningen på gennemsnitligt ca. et år fra stikprøvens udvælgelse til addressesøgningen afstedkommer altså alene et bortfald på 6,4 pct. blandt kontanthjælpsmodtagerne.

Interviewningen foregår herefter i tidsrummet 31. oktober – 8. december 2000 i form af telefoninterview med besøgsopfølgning med udgangspunkt i et spørgeskema. I interviewsituationen viser det sig, at yderligere 1 person er død i mellemtiden efter addressesøgningen i CPR. Herefter har vi en (brutto)stikprøve på 1.965 personer. Blandt disse opnås der interview med 1.242 personer (63,2 pct.), hvoraf 26 er delvist gennemførte interview. I forsøget på at opnå interview fremkommer der en række årsager til, at interview ikke gennemføres lige fra egentlige nægttere til interview, som opgives pga. sprogvanskeligheder. Der er formodningen for, at årsagerne til manglende interview er forskellig fra, hvilket statsborgerskab kontanthjælpsmodtagerne har på interviewtidspunktet, hvilket også belyses i følgende tabel:

Opnåelse af interview og årsager til manglende interview, særskilt for kontanthjælpsmodtagernes statsborgerskab. Procent.

	Danmark	Somalia, Irak, Libanon og statsløse	Øst- og Vesteuropa	Jugoslavien, Pakistan og Tyrkiet	Afrika	Asien, Mellemøsten, Mellem- og Sydamerika	I alt
Opnået interview	65,2	51,3	60,7	62,6	50,0	55,0	63,2
Interview nægtet	14,0	13,8	16,4	20,5	20,0	12,5	14,7
Sygdom	0,5	0,7	0,0	1,2	0,0	0,0	0,6
Bortrejst, på hospital	1,2	2,0	3,3	1,2	0,0	1,3	1,3
Ikke truffet	12,8	12,5	9,8	5,9	20,0	6,3	11,9
Flyttet	4,4	2,0	4,9	1,8	0,0	1,3	3,8
Handicap	0,3	0,0	1,6	0,0	0,0	0,0	0,3
Anden årsag	0,8	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9
Sprogvanskeligheder	0,3	14,5	3,3	6,4	10,0	23,8	3,1
Ej kontanthjælp eller aktivering 1999	0,5	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,4
Andel	75,4	7,7	3,1	8,7	1,0	4,1	100,0
Beregningsgrundlag	1.481	152	61	171	20	80	1.965

Socialforskningsinstituttets normale bortfaldskoder står i tabellens forspalte. De to sidste er dog særlige for denne undersøgelse. Ved populationens dannelse blev man opmærksom på, at 23,9 pct. af de afgrænsede kontanthjælpsmodtagere havde udenlandsk statsborgerskab, hvorfor man måtte forudse større sprogproblemer ved undersøgelsens interviewfase. Derfor indsatte man den særlige rubrik "sprogvanskeligheder" for at angive, at interviewet i første omgang var opgivet på grund af sprogproblemer. Ved undersøgelsens planlagte afslutningstidspunkt i december 2000 var 61 interview svarende til 3,1 pct. af stikprøven ikke gennemført som følge af sprogproblemer. Sprogproblemerne optræder da også typisk hos de udenlandske statsborgere fra lande, som vi skulle forvente, nemlig Asien, Syd- og Mellemamerika, Mellemøsten og Somalia. De samme områder står også for de lave svarprocenter. I sammenligning med størrelsen af de øvrige årsager til manglende interview, herunder især omfanget af personer som det ikke er lykkedes at træffe, er forekomsten af "sprogproblemer" beskeden. Man valgte at undlade at søge disse personer interviewet ved hjælp af tolk eller tosprogede interviewere, fordi bestræbelserne formentlig kun ville hæve den samlede svarprocent med højst 2 pct. og forlænge undersøgelsens færdiggørelsestidspunkt.

De egentlige nægttere udgør 14,7 pct. og dermed 40 pct. af de manglende interview. Den anden store gruppe er kontanthjælpsmodtagere, som interviewererne ikke har kunnet træffe trods mindst 5 telefonopkald og 3 efterfølgende besøg på bopælen, når interviewpersonen har tele-

fon, ellers 3 besøg på bopælen. Denne gruppe udgør 11,9 pct. eller ca. en tredjedel af de manglende interview, hvilket er ca. 3 gange så meget som ved survey i befolkningen som helhed. Der findes ingen nærmere forklaring på denne høje andel. Blandt de resterende årsager er der kun "Flyttet" og "Sprogvanskeligheder" af nævneværdigt omfang.

Undersøgelsens svarprocent, 63,2, ligger lidt højere end 58 pct., som var svarprocenten blandt langvarige understøttede kontanthjælpsmodtagere i tre kommuner i 1997. Den tilsvarende svarprocent blandt langvarigt understøttede forsikrede ledige i samme undersøgelse var 76, jf. Bach, 1998. Svarprocenten i Arbejdsministeriets undersøgelse i august - september 2000 af marginalgruppen⁹⁶ var 74, jf. Arbejdsministeriet, 2001. Altså kontanthjælpsmodtagerne har lavere svarprocent end rimeligt sammenlignelige grupper af forsikrede ledige.

Foruden statsborgerskab er der også traditionelt andre årsager til variation i svarprocenten, herunder køn, alder, civilstand og landsdele. For at lave en kausalanalyse af svarprocenten, hvor betydningen af hvert forhold justeres for betydningen af andre betydende forhold, er der gennemført en logistisk regressionsanalyse af svarprocenten med de nævnte forhold, jf. nedenstående tabel.

Analysen viser, at kvinder er markant mere tilbøjelige til at deltage end mænd. De 55-59-årige er mere tilbøjelige til at deltage end de øvrige aldersgrupper dog på nær de helt unge. Svarprocenten er også som ventet lavest i hovedstaden og stiger jo længere væk fra hovedstaden, personerne befinder sig. Civilstand har ingen afgørende betydning, men kontanthjælpsmodtagernes statsborgerskab har som ventet betydning. Det mønster, der tegner sig, er, at de kontanthjælpsmodtagere, som kommer fra områder, hvis kultur ligner vores – Øst- og Vesteuropa – har stort set samme svarprocent som danske kontanthjælpsmodtagere. Personer, som kommer fra de lande, hvor vi har mange indvandrere og flygtninge fra – Jugoslavien, Pakistan og Tyrkiet – har en lidt lavere svarprocent, mens personer fra Asien, Mellemøsten og Somalia har markant lavere svarprocent.⁹⁷ For bedre at anskueliggøre betydningen af de estimerede

⁹⁶ Marginalgruppen er defineret som de personer, som har været ledige, i aktivering mv. i mindst 80 pct. af tiden inden for de seneste 3 år. Ikke-forsikrede (kontanthjælpsmodtagere) udgør kun 5 pct. af marginalgruppen.

⁹⁷ Der er så få personer, der er statsborgere fra Afrika (Somalia fra regnet), så deres svarprocent er behæftet med stor usikkerhed, hvorfor denne afvigelse fra danske kontanthjælpsmodtagere reelt ikke lader sig teste.

Estimerede koefficienter (b) og tilhørende odds-ratio (exp(b)) fra den logistiske regressionsanalyse til forklaring af kontanthjælpsmodtageres deltagelse i interviewet.

	B	Exp(b)
<i>Konstant</i>	0,47	
<i>Køn:</i>		
Kvinde	0,56 ***	1,75
Mand	0,00	
<i>Alder:</i>		
17-19 år	-0,54	0,58
20-24 år	-0,78 *	0,46
25-29 år	-0,93 *	0,39
30-34 år	-0,75 *	0,47
35-39 år	-0,99 **	0,37
40-44 år	-1,16 **	0,31
45-49 år	-0,79 *	0,45
50-54 år	-0,82 *	0,44
60 år eller ældre	-1,08 *	0,34
55-59 år	0,00	
<i>Landsdel:</i>		
Fyn	0,78 ***	2,18
Nordjylland	1,53 ***	4,62
Østjylland	0,97 ***	2,63
Sydjylland	1,10 ***	3,00
Vestjylland	0,66 **	1,93
Roskilde & Frederiksberg Amter	0,40 *	1,49
Københavns Amt	0,68 ***	1,97
Øvrige Sjælland og Lolland og Falster	0,88 ***	2,41
Hovedstaden	0,00	
<i>Civilstand:</i>		
Gift	0,21	1,23
Skilt	-0,02	0,98
Ugift , enke m/k	0,00	
<i>Statsborgerskab:</i>		
Afrika	-0,44	0,64
Asien og Mellemøsten	-0,50 *	0,61
Jugoslavien, Pakistan og Tyrkiet	-0,19	0,83
Øst- og Vesteuropa	0,08	1,08
Somalia, Irak, Libanon og statsløs	-0,59 **	0,55
Danmark	0,00	

Anm.: *: Signifikanssandsynlighed < 0,05. **: Signifikanssandsynlighed < 0,01. ***: Signifikanssandsynlighed <= 0,00.

koefficienter angives deres tilhørende odds-ratio, udregnet ved $\exp(b)$, som også afviger signifikant fra 1, når koefficienten b afviger signifikant fra referencekategoriens koefficient på 0.

Det har også været undersøgt, om der eksisterer signifikante vekselvirkninger mellem de forklarende variabler i deres påvirkning af svarprocenten, men det har ikke kunnet påvises.

Bilag 3

Spm. 89 Hvor stor en del af tiden i de sidste 4 uger:

	Hele tiden	Det meste af tiden	En del af tiden	Noget af tiden	Lidt af tiden	På intet tidspunkt
a. Har De følt Dem veloplagt og fuld af liv? Vil De sige hele tiden, det meste af tiden, en del af tiden, noget af tiden, lidt af tiden eller på intet tidspunkt?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
b. Hvor stor en del af tiden inden for de sidste 4 uger har De været meget nervøs? ..	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
c. Hvor stor en del af tiden har De været så langt nede, at intet kunne opmuntre Dem? ...	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
d. Hvor stor en del af tiden har De følt Dem rolig og afslappet?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
e. Hvor stor en del af tiden har De været fuld af energi?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
f. Hvor stor en del af tiden har De følt Dem trist til mode?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
g. Hvor stor en del af tiden har De følt Dem udslidt?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
h. Hvor stor en del af tiden har De været glad og tilfreds?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6
i. Hvor stor en del af tiden har De følt Dem træt?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6

Litteratur

Abrahamson, P. (1998)

Efter velfærdsstaten: Ret og pligt til aktivering, i *Nordisk Sosialt Arbeid*, nr. 3, s. 133-143.

Aggergaard Larsen, J. (1998)

En kvalitativ undersøgelse blandt forsikrede langtidsledige og langvarige kontanthjælpsmodtagere. Dokumentation II til *Langtidsledige i tre kommuner*. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport.

Arbejdsministeriet (2001)

Marginalgruppen og arbejdsmarkedet. København.

Bach, H. B. (1998)

En spørgeskemaundersøgelse blandt forsikrede langtidsledige og langvarige kontanthjælpsmodtagere. Dokumentation I til "*Langtidsledige i tre kommuner*" (98:9). København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport.

Bach, H. B., Aggergaard Larsen, J. & Rosdahl, A. (1998)

Langtidsledige i tre kommuner: Hovedresultater fra en spørgeskemaundersøgelse og kvalitative interview blandt forsikrede langtidsledige og langvarige kontanthjælpsmodtagere. København: Socialforskningsinstituttet 98:9.

Bach, H. B. (1999)

Længerevarende ledighed – jobsøgning og beskæftigelseschancer. København: Socialforskningsinstituttet 99:12.

Bach, H. B. (2000)

Når lønmodtagere fratræder virksomheder. København: Socialforskningsinstituttet 00:5.

Boll, J. L. & Christensen, T. Q. (2001)

Ledige kontanthjælpsmodtagere på vestegnen. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport 6:2001.

Borg, V. & Burr, H. (1997)

Danske lønmodtageres arbejdsmiljø og helbred 1990-95. København: Arbejdsmiljøinstituttet.

Brogaard, S. & Weise, H. (1997)

Evaluering af lov om kommunal aktivering: kommuneundersøgelsen. København: Socialforskningsinstituttet 97:7.

Bruhn, H. H. (under udgivelse)

Beslutningsprocessen op til igangsættelsen af førtidspension. København: Socialforskningsinstituttet.

Danmarks Statistik (2000)

Statistisk årbog 2000.

Dex S. & McCulloch, A. (1998)

The Reliability of Retrospective Unemployment History Data, i: *Work, Employment & Society*. Nr. 3, s. 497-510.

Elbro, C., Møller, S. & Munk Nielsen, E. (1991)

Danskernes læsefærdigheder. En undersøgelse af 18-67-åriges læsning af dagligdags tekster. København. Projekt læsning og Undervisningsministeriet.

Filges, T. (2000)

De langvarige kontanthjælpsmodtagere. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport.

Graversen, B. K. & Weise, H. (2001)

Effekter af aktiveringsindsatsen over for kontanthjælpsmodtagere. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport.

Hansen, H. (2001)

Aktivering i Danmark – effektmålinger, i: *Tidsskrift for Arbejdsliv*. Nr. 1, s. 29-40.

Harsløf, I. & Graversen, B. K. (2000)

Kommunernes aktiverings- og revalideringsindsats. Spørgeskemaundersøgelse blandt landets kommuner. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport.

Høgelund, J. & Kruhøffer, A. (2000)

Virksomheders sociale engagement. Årbog 2000. København: Socialforskningsinstituttet 00:13.

Jensen, S. M. & Pless, M. (1999)

På kanten af arbejdsmarkedet: marginalisering, individualisering og aktivering i det moderne velfærdssamfund, i: Social kritik. Særudgave.

Larsen, M. & Langager, K. (1998)

Arbejdsmarkedsreformen og arbejdsmarkedet. Evaluering af arbejdsmarkedsreformen III. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdspapir.

Lødemel, I. & Trickey, H. eds. (2001)

An offer you can't refuse: Workfare in international perspective. Bristol: The Policy Press.

Olsen, H. (1998)

Tallenes talende tavshed: Måleproblemer i surveyundersøgelser. København: Akademisk Forlag.

Weise, H. & Brogaard, S. (1997)

Aktivering af kontanthjælpsmodtagere – En evaluering af Lov om kommunal aktivering. København: Socialforskningsinstituttet 97:21.

Arbejdsrapporter publiceret af Socialforskningsinstituttet Siden 1.1.2001. Se www.sfi.dk

- 1:2001
- 2:2001 Graversen, B.K. & Weise, H.: Effekter af aktiveringsindsatsen over for kontanthjælpsmodtagere.
- 3:2001 Carøe, C.Christiansen: TV-Nyheder fra hjemlandet – integration eller ghettoisering? Om transnationalisme og nyhedsforbrug.
- 4:2001 Weatherall, J.: Vejen til førtidspension.
- 5:2001 Bach, H.B. & Harsløf, I. : Kontanthjælpsmodtageres forhold – aktivering og arbejdsudbud.
- 6:2001 Boll, J.L. & Christensen, T.Q.: Ledige kontanthjælpsmodtagere på Vestegnen.
- 7:2001 Anker, J.; Munk, A.; Koch-Nielsen, I. & Raun M.: De sociale puljer
- 8:2001 Clausen, T.: Hørehandicappedes tilknytning og vilkår i forhold til arbejde og uddannelse.
- 9:2001 Christoffersen, M.N. : Risikofaktorer for selvmordsforsøg blandt børn og unge.
- 10:2001 Axelsen, I.: Litteraturstudie om forebyggende foranstaltninger for børn og unge.
- 11:2001 Graversen, B.K. & Nielsen, J.: Oversigt over databaser med relevans for overvågning, udredning og forskning på det sociale område.
- 12:2001 Kamp, A.: Virksomheder under modernisering – socialt ansvar under forandring. Human Ressource management og socialt ansvar på danske virksomheder.
- 13:2001 Storm, J.: Revalidering – en spørgeskemaundersøgelse blandt revalidender.
- 14:2001 Filges, T.: Revalidering – en registerundersøgelse.
- 15:2001 Rosdahl, A. ; Harsløf, I. & Møller, S.N.: Virksomhedsrevalidering som vejen (tilbage) til arbejdsmarkedet.
- 16:2001 Mehlsen, S.: Sammenhængen mellem boligform og ledighedens længde.